

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KERKÜKLÜ EBÛ BEKİR MÜFTÎ EFENDİ VE DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)

HAZIRLAYAN
Tuğba AYDOĞAN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN

MANİSA 2012

ÖZET

Ebû Bekir Müftî Efendi, 18. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. asrın ilk yarısında Kerkük'te yaşamış ve döneminde fakîhliğiyle şöhret bulmuş bir şairdir. Irak Türklüğü'nün kültür merkezlerinden olan Kerkük'te müftülük yapan Ebû Bekir Efendi, hayatının bir kısmını nâiblik yapması sebebiyle Bağdat'ta geçirmiştir.

Müftî'nin bilinen tek eseri olan dîvânının ulaşabildiğimiz bir nüshası Ankara Millî Kütüphanededir. Çalışmamızın konusunu oluşturan, 84 varaktan ibaret bu mürettep dîvânda, çoğunluğu gazel olmak üzere kaside, mesnevi, tahmis, terci'-i bend, murabba ve müsemmen gibi nazım şekilleriyle yazılmış manzumeler yer almaktadır.

Nazirecilik geleneği çerçevesinde, Fuzûlî, Nâbî ve Nedîm gibi Klâsik Türk edebiyatının önemli isimlerine ve özellikle kendisiyle aynı bölgede yetiştiği Âmâ Yusuf Garîbî'ye nazireler yazan Müftî'nin dîvânında 196 manzume bulunmaktadır. Eserin merkezden uzak bir coğrafyada ve Klâsik Türk şiirinin önceki yüzyıllara nazaran gücünü kaybettiği bir dönemde yazılmış olması önemli görünmektedir.

Anahtar kelimeler: Müftî, dîvân, Kerkük, şiir, nazire.

ABSTRACT

Ebu Bekir Mufti Efendi is a poet who was famous for his scholarship in the second period of 18th century and in the first period of 19th century, inhabited in Kerkuk. He being a mufti in Kerkuk, a culture center of Iraq Turkish, lived here a part of her life because of his managership in Baghdad.

A copy of his collected poems, known as his only work of art, is in Ankara national library. In this collected poems consisting of 84 foils which form our subject of work, take place verse images like encomiums, mathnawis, tahmis, contexts, quartets, poems consisting of eight lines and lots of ghazals.

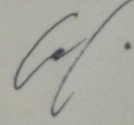
In accordance with custom of simulation, in the collected poems of Mufti, who wrote simulations to Fuzuli, Nabi , Nedim, the important names of Classical Turkish literature, especially Ama Yusuf Garibi, lived with him in the same region, exist 196 poems. It seems important that work of art was written in a geography far from the center and in a period of Classical Turkish poem which lost its ground compared to previous years.

Keywords: Mufti, divan, Kerkuk, poem, simulation.

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kerküklü Ebû Bekir Müftü Efendi ve Dîvânı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18.06.2012

Tuğba AYDOĞAN

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	437767
Yazar Adı / Soyadı	Tuğba AYDOĞAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 12049207982
Telefon / Cep Telefonu	
e-Posta	tubidi06@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Kerküklü Ebû Bekir Müfî Efendi ve Divânı (İnceleme-Metin)
Tezin Tercümesi	Ebû Bekir Müfî Efendi from Kerkuk and his Divan (Analysis-Text)
Konu Başlıkları	Doğu Dilleri ve Edebiyatı Dilbilim Biyografi
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	257
Tez Danışmanları	Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN
Dizin Terimleri	Divan şiiri= Court poem Divan edebiyatı= Divan literature Eski Türk edebiyatı= Old Turkish literature Divanlar= Divans Irak-Kerkük= Iraq-Kirkut
Önerilen Dizin Terimleri	Müfî= Müfti
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının 19.07.2012 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Ertelene süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

19.07.2012

İmza:.....

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 11.06.2012 tarih ve 11/Ek 1 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuğba AYDOĞAN'ın "Kerküklü Ebu Bekir Müftü Efendi Divanı (İnceleme-Metin)" Konulu tezi incelenmiş ve aday 18.06.2012 tarihinde saat 14.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra, 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

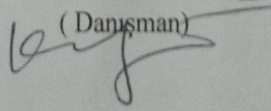
* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

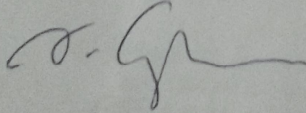
Prof.Dr. Kenan ERDOĞAN

(Danışman)

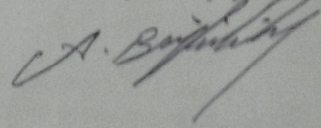
ÜYE

Prof.Dr. Âdem CEYHAN

ÜYE

Yrd.Doç.Dr. Alpaz BİZBİRLİK

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatının önemli bir kısmını teşkil eden dîvânlar, meydana getirildikleri dönemin siyasî, iktisadî şartları, kültürü, folkloru, edebî zevki ve sosyal hayatı hakkında bilgiler içermesi bakımından önemlidir ve aynı ölçüde olmasa da her dîvân edebî ve kültürel yönden değer taşımaktadır.

Yelpazesi çok geniş olan Klâsik Türk şiiri geleneğine bağlı olarak kaleme alınan dîvânlar ve bunun gibi edebî eserler, yüzyıllar boyunca sadece Anadolu'da değil, Osmanlı Devleti'ne bağlı olan bütün topraklarda kültürün taşıyıcısı olmuşlardır. Böylelikle Dîvân Edebiyatı Balkanlar'dan Kırım'a, Azerbaycan'a, Suriye'ye, Irak'a vb. büyük devletin hakim olduğu bütün topraklarda varlığını sürdürmüştür.

Geçmişten günümüze kadar Türk kültür ve sanatının yaşatıldığı ve bugün Türkiye sınırları dışında kalan Kerkük yöresi de bu geniş yelpazenin bir parçasıdır. Kerkük ve çevresi gibi merkezden uzak, Osmanlı topraklarına ait farklı coğrafyalarda yetişen şairler, onların hayatları ve eserleri üzerine yapılacak olan çalışmalar, Klâsik Türk edebiyatının bir bütün olarak değerlendirilebilmesi için oldukça önemlidir.

Bunun yanında dilimizin ve edebiyatımızın gelişimini ve meydana getirilen eserlerin bu gelişimdeki yerini ve payını belirleyebilmek için, ehemmiyetleri ne olursa olsun kültür ve sanatımızı oluşturan bütün metinlerin ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. İncelenecek bu eserler, Klâsik Türk edebiyatının alanının, genişliğinin, ürünlerinin ve bunların çeşitlilik ve zenginliğinin daha iyi anlaşılması adına faydalı olacaktır.

Bu hususlar göz önünde tutularak XVIII. yüzyılın ikinci yarısıyla XIX. asrın ilk yarısında yaşamış, Kerküklü bir şair olan Ebû Bekir Müftî Efendi'nin dîvânı, tarafımızdan tez konusu olarak seçilip hazırlanmıştır. Dîvânının çeviriyazısını yaptığımız ve Klâsik Türk şiiri geleneği içerisindeki yerini belirlemeye çalıştığımız Müftî Efendi dîvânının, bu geleneksel şiirin gücünü kaybettiği bir dönemde yazılmış olması, bizim bu şiirin son zamanlarına ait bir örnek daha görmemizi sağlayacaktır.

Hazırlanan bu çalışma esas itibariyle şairin hayatı, edebî kişiliği, dîvânı ve dîvânının incelemesini ihtiva eden üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde, Müftî Efendi'nin yaşadığı devrin edebî durumu özetlendikten sonra, şairin yaşadığı bölge olan Kerkük şehri ve ana hatlarıyla bu bölgenin edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Müftü'nin hayatı, ilmî ve edebî kişiliği tezkirelerden, kaynak eserlerden ve şairin dîvânından faydalanılarak aktarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra şairin nazireleri ele alınmış, hangi şairleri tanzir ettiği belirlenmiş ve bu manzumeler nazirecilik geleneği içerisinde değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde Müftü'nin şiirleri şekil, muhteva, dil ve üslûp özellikleri olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır. Burada şiirler nazım şekillerine göre sınıflandırılmış; kasideler, gazeller, mesneviler, musammatlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Şiirlerin muhtevası "Dinî ve Tasavvufî Unsurlar, Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler, Coğrafi Unsurlar, Sosyal Hayat ve Eleştiri" başlıkları altında örneklerle incelenmiştir. Şiirlerde kullanılan vezin, kafiye ve redif üzerinde de durulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde, şairin bilinen tek eseri olan dîvânının tavsifi yapılmış, elimizde tek nüshası bulunan bu mürettep dîvânın transkripsiyonlu metni verilmiştir. Ayrıca burada sonuç ve kaynakça bölümlerinden sonra, dîvânda bulunan Farsça ve Farsça-Türkçe karışık yazılmış olan şiirlerin asıl metinlerine yer verilmiştir.

Çalışmam esnasında bilgi, teşvik ve önerileriyle bana daima yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN'a, karşılaştığım problemlerin çözümünde her zaman ilgi ve yardımlarını gördüğüm hocam Prof. Dr. Âdem CEYHAN'a, tez öncesi çalışmalarımın yürütülmesinde emeği geçen hocam Yrd. Doç. Dr. Semra TUNÇ'a ve gerekli kaynakların temininde yardımlarına başvurduğum Prof. Dr. Suphi SAATÇİ ve Kerkük Vakfı çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Tuğba AYDOĞAN

Manisa, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	X

GİRİŞ

1.1. Müftî'nin Yaşadığı Dönemde Edebî Durum.....	1
1.2. Irak ve Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜFTÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve DÎVÂNİ

1.1. Müftî'nin Hayatı.....	9
1.2. Müftî'nin İlmî ve Edebî Kişiliği.....	13
1.2.1. Müftî'nin Nazireleri.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

MÜFTÎ DÎVÂNININ İNCELENMESİ

1.1. Şekil Özellikleri	24
1.1.1. Nazım Şekilleri.....	24
1.1.1.1. Kasideler.....	24
1.1.1.2. Mesneviler	25
1.1.1.3. Gazeller.....	25
1.1.1.4. Musammatlar.....	26
1.1.2. Vezin.....	27
1.1.3. Kafiye ve Redif.....	28
1.2. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	30
1.3. Muhtevâ Özellikleri	36
1.3.1. Dinî ve Tasavvufî Unsurlar	36
1.3.2. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler.....	38
1.3.3. Coğrafi Unsurlar	40
1.3.4. Sosyal Hayat ve Eleştiri.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MÜFTÎ DÎVÂNÎ'NİN METNİ

1.1. Müftî Dîvânî'nin Tavsifi.....	43
1.2. Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol.....	44
1.3. Transkripsiyon Alfabeti	47
1.4. Transkripsiyonlu Dîvân Metni	48
SONUÇ	243
KAYNAKÇA.....	245
DİZİN.....	248
DÎVÂNDA YER ALAN FARŞÇA VE FARŞÇA-TÜRKÇE KARIŞIK ŞİİRLER.....	250

KISALTMALAR

age	:	adı geçen eser
agm	:	adı geçen makale
bkz.	:	bakınız
C.	:	cilt
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
FD	:	Fuzûlî dîvânı
FED	:	Fehim dîvânı
G	:	gazel
GD	:	Garîbî dîvânı
H.	:	hicrî
Haz.	:	hazırlayan
Hız.	:	Hazret-i
K	:	kaside
KŞ	:	Kerkük Şairleri II
M	:	mesnevi
Ms	:	müsemmen
Mr	:	murabba
M.	:	milâdî
ND	:	Nâbî dîvânı
NED	:	Nedim dîvânı
NKD	:	Nevres-i Kadim dîvânı
ö.	:	ölüm yılı
RPD	:	Koca Ragıp Paşa dîvânı
s.	:	sayfa
S.	:	sayı
Tb	:	terci‘-i bend
Th	:	tahmis

GİRİŞ

1.1. Müftî'nin Yaşadığı Dönemde Edebî Durum:

Müftî'nin yaşadığı dönemi de içine alan, sosyal ve kültürel hayatta yeni bir değişimin başladığı III. Ahmed'in (1703-1730) tahta çıkışından II. Mahmud (1808-1839) devrine kadar devam eden sürece “*Son Klâsik Dönem*” adı verilir.¹

XVIII. yüzyılın başından itibaren kültürel hayatta kendini göstermeye başlayan zihniyet çözülüşünün edebiyata yansması daha uzun bir sürece yayılmıştır. Osmanlı'nın bu dönemde yaşadığı siyasî ve sosyal olaylar, edebî hayatı da etkilemiş ancak edebiyat alanındaki değişiklikler siyasî ve idarî değişiklikler kadar hızlı olmamıştır.²

Bu dönem bahar dönemini yaşayan Klâsik edebiyat için sonbahar rüzgârlarının esmeye başladığı asırdır. Buna rağmen bu devirde edebiyat hayatı önceki asrın devamı olarak kemal dönemini yaşamaya devam etmiştir.

Osmanlı devletinin siyasî ve sosyal hayatta büyük güçlüklerle karşılaştığı bu yüzyıl, aynı zamanda yenilik hareketinin idrak edildiği devir olmuştur.

Bu asır şair kadrosu bakımından Klâsik edebiyatın en zengin dönemidir. Bu dönemde Osmanlı coğrafyasının her tarafında yüzlerce şair yetişmiştir. Bu sebeple XVIII. yüzyıl kaynaklarda “*şiiir ve şair asrı*” olarak kabul edilmiştir. Fakat bunlar arasında nâzımlıktan şairliğe çıkabilenlerin sayısı fazla değildir.³

Bu asırda Osmanlılar genellikle birkaçı dışında sanatkârları koruyan ve onları teşvik eden şair padişahlar tarafından yönetilmiştir.

Siyasî ve sosyal alandaki çözülmenin kendini iyice hissettirdiği XVIII. asırda da İstanbul'un çekim merkezi olma özelliği devam etmiş, İstanbul dışındaki merkezlerde doğan devrin önemli isimleri tahsil veya görevleri sebebiyle İstanbul'a gelmiş, burada kendilerini gösterme imkânı bulmuşlardır.⁴

Bu yüzyılda şairlerdeki yenilik duygusuyla birlikte Dîvân şiiri katı kaidelerinden kurtulmaya başlamıştır. Klâsik şiirin eski konuları aşk, tasavvuf ve tabiat bu asırda da

¹ Osman Horata, “Tarihî, Sosyo-kültürel Bağlam” *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 2006, C. II, s.437.

² Osman Horata, “Lale Devrinden Tanzimata Türk Edebiyatı” *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 11, s. 575.

³ Osman Horata, “Tarihî, Sosyo-kültürel Bağlam” *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 2006, C. II, s. 449.

⁴ Osman Horata, “Lale Devrinden Tanzimata Türk Edebiyatı” *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 11, s.576-577.

devam etmekle birlikte, sosyal hayatta ve zihniyet dünyasındaki değişimin izleri şiirde görülmeye başlamıştır.⁵

Bu asrın edebiyatının önemli özelliklerinden biri de yükseliş dönemlerinde sosyal aksaklıklara fazla yüzünü çevirmeyen şairlerin bu asırda sosyal tenkit ve hicve daha fazla ağırlık vermesidir.⁶

Yer yer nazire edebiyatı görünümü sergileyen bu dönemde tanzir edilen şairlerin başında gazelde Nâbî (1642-1712) kasidede ise Nef'î (1572?-1635) gelmektedir. Fuzûlî (ö.1556), Bâkî (1526-1600) ve Şeyhülislâm Yahya (1561?-1644) gibi şairlere yazılan nazireler de önemli bir yer tutmaktadır.

Mahallîleşme akımının gördüğü rağbet sebebiyle bu dönem edebiyatında mahallî/folklorik üslûp önem kazanmıştır. Öncelikle biçimde başlayan bu yöneliş zamanla öze doğru gelişmiştir.

Türk edebiyatının büyük şairlerinden olan Nedîm (1680/81?-1730) bu asrın ilk yarısında, Şeyh Gâlib (1757-1799) ise ikinci yarısında yetişmiş; böylelikle Klâsik şiir derin bir nefes almıştır. Bunların dışındaki şairler ise önemli şairlerin izinden giderek şiirler yazmışlardır. Şeyhülislâm İshak Efendi (ö.1734), Sâkîb Dede (ö.1735), Seyyid Vehbî (ö.1736), Sünbülzade Vehbî (1719?-1809), Haşmet (ö.1768), Râgîb Paşa (1699-1763), Nevres-i Kadîm (ö.1762), Hoca Neş'et (1735-1807), Enderunlu Fâzıl (ö.1810?), Osmanzade Tâib (ö.1724), Enis Recep Dede (ö.1733), Neylî (ö.1748), Esrar Dede (ö.1796) ve Kânî (1712-1792), Fıtnat Hanım (ö.1780) bu yüzyılda yetişmiş dîvân şairlerindedir.

XVIII. yüzyıl edebiyatı, şiirde olduğu gibi nesirde de verimli bir dönemdir. Biyografi, tarih, tezkire ve seferatname türünde önemli eserler verilmiştir. Bu dönem nesrinin önemli isimleri Safayi (ö.1725), Sâlim (ö.1743), Nâimâ (ö.1716) ve Belîğ (ö.1729) dir.⁷

XIX. asır edebiyatı özellikle ilk dönemlerinde bir önceki asrın devamı niteliğini korumuştur. Ancak devlet idaresinden toplum hayatına kadar her alanda görülen eski-yeni ikiliği edebiyatta da ortaya çıkmıştır. Bu yüzyıl eski ve yeninin iç içe olduğu bir geçiş devri özelliği gösterir. Bu dönemde kaleme alınan eserler eski gelenekten

⁵ Haluk İpekten vd. "XVIII. Yüzyıl Divan Edebiyatına Toplu Bakış" *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987, C. 6, s.196.

⁶ Osman Horata, "Lale Devrinden Tanzimata Türk edebiyatı" *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 11, s.579.

⁷ Haluk İpekten vd., *age*, s.195-199.

tamamiyle kopamamış; ancak özellikle şiirde eski ve yeni arasında önemli bir fark kalmamıştır.⁸

XIX. asrın başlarında iyice belirginleşen yeni bir şair profili oluşur. Yeni şair aydın oluşunun sorumluluklarını fark etmiş ve bunu üstlenmeye başlamıştır. Böylelikle şiirin sosyal ve siyasî rolü artmıştır.

Yüzyıllardır süregelen büyük bir gelenek; bu asırda da birçok temsilci yetiştirmiştir. Sadece *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu*'nda 114 şairin adını görüyoruz.⁹ Bu yüzyıla gelinceye kadar edebî türlerin hemen hepsinde mükemmel örnekler verildiği için şairler, aynı konular ve mazmunları tekrara düşmüş; genel itibarıyla incelikten uzak eserler vermişlerdir. Dilde görülen sadeleşme ve mahallîleşme, yerli konuların işlenmesi, bu dönemde edebiyatı basitliğe ve zevksizliğe götürmüştür.¹⁰

Bu asırda Dîvân şiiri önceki yıllara nazaran gücünü kaybetmiştir. Şairler, bu yüzyılda edebiyata ve şiire yeni söylemler kazandırma arayışına gitmemişlerdir. Bu dönem şairleri kendilerinden önce yaşamış olan dîvân şairlerinden etkilenmişler; Şeyh Gâlip ve Nedîm'in açtığı yoldan devam etmeye çalışmışlardır.

Eski şiire yeni bir hamle kazandıracak bir çaba, asrın ikinci yarısında *Encümen-i Şuara* meclislerinde ortaya çıkmış; fakat bu hareket yeninin gücü karşısında çabucak etkisini kaybetmiştir.

Bu asırda şair kadrosunun dikkat çeken önemli bir özelliği de kadın şair sayısında görülen artıştır. Ayrıca dönemin şair kadrosuna bakıldığında şairlerin birkaç istisna dışında genellikle İstanbul'da yetişmiş ve yine çoğunluğunun tekkelerden feyz almış olduğu görülür.¹¹

Devrin önde gelen şairlerinden bazıları şunlardır: Keçecizade İzzet Molla (ö.1829), Şeyhülislâm Arif Hikmet (1786-1859), Şeref Hanım (1809-1861); Leskofçalı Gâlib (ö.1867), Hersekli Arif Hikmet (1839-1903), Enderunlu Vâsıf (ö.1824), Osman Nevres (1820-1876) Yenişehirli Avnî (1827-1884).

⁸Kenan Erdoğan, "Said Paşa Dîvânı'na Göre 19. Yüzyıl Dîvân Şiirinde Görülen Bazı Değişimler" *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 2001, S. 9, s.90.

⁹İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri" *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1988, C.8 s.101.

¹⁰Kenan Erdoğan, *agm*, s. 89.

¹¹Osman Horata, "Lale Devrinden Tanzimata Türk Edebiyatı" *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 11, s.584.

Bu yüzyılda nesir, eski şiirin yeni şiir anlayışı karşısında gösterdiği direnişi gösterememiştir. Bu yüzyılın önemli münşileri arasında Mütercim Âsım (1755-1820), Âkif Paşa (1787-1845), Fatin (ö.1866), Cevdet Paşa (1823- 1895) ve Esad Efendi'nin (ö.1848) adı sayılabilir.¹²

1.2. Irak ve Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı:

Türkmenler, Maveraünnehir ve Horasan'da yerleşerek İslâm dinini benimseyen daha sonra Anadolu, Irak ve Orta Doğu ülkelerine akan Oğuz Türkleridir.¹³ Tarih boyunca Irak'ta varlıklarını sürdüren Türklere, Irak ya da Kerkük Türkleri denmiş, 1959 yılından sonra resmî olarak "Türkmen" denilmeye başlanmıştır.¹⁴

Türklerin Irak'a ilk girişlerinin miladî 674 tarihine kadar uzandığı bilinmektedir. Tuğrul Bey'in 1055 yılında Oğuz boylarından oluşan ordusuyla Irak'a girmesi sonucunda Türkler buraya yerleşmeye başladılar. Musul ve Erbil Atabeylikleri, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler döneminde Türklerin yerleştiği bir ülke olan Irak'ın Türkler tarafından vatan olarak benimsenmesi ve etkin yerleşmelerin gerçekleşmesi ise Selçuklular döneminde olmuştur. Daha sonra Osmanlılar zamanında yeni Türk dalgaları Irak'a gelmiş ve Afyon, Urfa, Diyarbakır ve Tokat gibi Anadolu şehirlerinden çok sayıda Türk getirilerek buradaki Türklerin nüfus bakımından beslenmeleri sağlanmıştır. 1534 yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın yaptığı Irak seferiyle, Irak Osmanlı topraklarına katılmış ve binlerce Türkmen buraya yerleşmiştir. Bir süre Safevîlere geçen bölge, 1628'de IV. Murat tarafından geri alınmış ve böylelikle 384 yıl Osmanlı idaresinde kalmıştır. Irak Türkleri I. Dünya Şavaşı'nın sonuna kadar kesintisiz biçimde Türk kültürünü yaşamışlardır.

Bölge I. Dünya Şavaşı'nın sonuna doğru İngiliz işgaline uğramış, Musul eyaleti (Musul, Erbil, Kerkük ve Süleymaniye vilayetleri) Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye ile İngiltere arasında çekişme konusu olmuştur. Lozan Konferansı'nda bir neticeye bağlanamayan Musul meselesinin çözümü Milletler Cemiyeti'ne bırakılmıştır. Cemiyetin İngiltere lehindeki kararını önce kabul etmeyen Türkiye, 1926 yılında

¹² İsmail Ünver, *agm*, s.100-105.

¹³ Erşat Hümmüzlü, *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s.11.

¹⁴ Suphi Saatçi, *Tarihî Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul Araştırma Merkezi, İstanbul, 1996, s.17.

imzalanan Ankara Antlaşması'yla Musul eyaletini İngiliz mandasındaki Irak'a bırakmıştır.¹⁵

Türkmenlerin Irak'taki yerleşim bölgeleri, Irak'ın kuzeyindeki Telafer şehrinden başlayarak Musul etrafındaki köyler, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Dakuk, Tuzhurmatı, Kifri (Salahiye), Hanekin ve Bedre'ye kadar uzanmaktadır.¹⁶

Dîvânının çeviri yazılı metnini tez olarak hazırladığımız şair Müftî Efendi, eski bir Osmanlı sancağı olan Kerkük şehrinde doğmuştur. Bin yılı aşkın geçmişi ile tarihî bir Türkmen şehri olan Kerkük, Irak Türklüğü'nün kültür hazinesidir. Kerkük, Osmanlı yönetimine girmeden önce de Türkmen topluluklarının yaşadığı bölge olduğundan "Gökyurt" olarak adlandırılmış ve resmî kayıtlara bu adıyla geçmiştir. Folkloru, etnik yapısı, tarihî eserleri ve sosyal yaşantısıyla Türk kimliğini günümüze kadar koruyabilmiş bir yerleşim merkezi olan Kerkük, bugünkü güney sınırlarımızın dışında kalır. XVIII. yüzyıl sonlarıyla XIX. yüzyıl başlarında Kerkük şehrini gören seyyahlar burayı güzel bir şehir olarak tavsif ederler.¹⁷

Türkmenlerin Irak'ta meydana getirdikleri yazılı edebiyat, tarih boyunca gelişerek devam etmiş ve zengin bir miras olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Irak Türkmenleri başlangıcından I. Dünya Savaşının sonuna Türk dünyası ile ortak bir devir yaşamış; ancak bu tarihten sonraki siyasî değişim, Türkmenlerin edebî ürünlerini de etkilemiştir. Bu sebepten Irak Türkmen edebiyatını iki ana döneme ayırmak gerekir:

1. Ortak Devir (Başlangıcından 1918'e kadar)
2. Çağdaş Edebiyat (1918'den günümüze kadar)¹⁸

Irakta yüzyıllar boyu işlenen Türk kültürü, izlerini günümüze kadar sürdürmüştür. Bugünkü bilgilerimize göre Irak Türkmen edebiyatının ilk önemli temsilcisi XIV. asrın ikinci yarısında Irak'ta yetişen Nesîmî'dir (ö.1417). Şair, zamanında büyük bir ün kazanmış; kendinden sonra gelen Iraklı Türk şairleri üzerindeki nüfuzu uzun süre devam etmiştir. XVI. asırda yaşamış ve sadece yaşadığı çevreyi değil bütün bir Türk dünyasını uzun zaman tesiri altına almış olan Fuzûlî, Irak'ta yetişmiştir. Şairin Kerkük'te doğup büyüdüğü daha sonra babası ile birlikte Bağdat civarına göç ettiği yolunda Türkmen edebiyatçılarının ileri sürdüğü tezler

¹⁵ Suphi Saatçi, "Irak'ta (Kerkük) Türk Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, C. VI, s.154-555.

¹⁶ Hidayet Kemal Bayatlı, *Irak Türkmen Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 20.

¹⁷ Ahmet Gündüz, "Kerkük", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, C. 25, s. 290-292.

¹⁸ Akkoyunlu, S. Saatçi, *Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 1-3.

mevcuttur. Fuzûlî'nin konularını doğunun canlı ananelerinden almış olması ve bunları hemşehrilerinin şivesiyle dile getirmesi, Fuzûlî'nin Irak'ta da sevilmesini sağlamıştır. Bunun yanında Irak'ta Nedîm, Bâkî, Nâbî, Veysî gibi şairlerin eserleri de iyi bilinir.¹⁹

Buralarda Türk merkezlerinde yaşayanlar, yabancı milletlerin tesirleri altında eski ananelerini kaybettikleri zamanlarda bile dîvânhanelerde ve selâmlıklarda sabah akşam toplanarak edebî musahabeler yapmış ve şiirler okumuşlardır.²⁰

Daha çok tezkiresiyle tanınan Ahdî (ö.1598), Bağdatlı Rûhî (ö.1605) ve Nevres-i Kadîm (ö.1762), Nevrûzî (ö.1795), Hâkî (ö.1859), Bedrî (ö.1821) Irak Türk edebiyatının başlıca isimlerindedir.

Ayrıca Ahdî'nin *Gülşen-i Şuara*'sında zikredilen Mustafa Hakîkî Bey, Ahmed-i Harîrî, Keşfî Bey, Hâdimî, İlmî, Zihnî, Ateşî, Fazlî, Karakoyunlu İbrahim Germi Bey, Hüseyinî, Derûnî, Rindî ve Şemsî gibi şairlerin hepsi Bağdat ve çevresinde yaşamış ve bu yörenin dil özelliklerine sadık kalarak eserler vermişlerdir.

XIX. yüzyıl, Irak Türk edebiyatının en verimli dönemi kabul edilir. Erbilli Garîbî (ö.1817), bu neslin en güçlü şairi Şeyh Faiz (1834-1897), mensur eserleri ile dikkati çeken Sâfî (1809-1897), Kabil (1834-1909), hiciv alanında ün yapan Şeyh Rıza (1832-1909), Tabiboğlu (1836-1906), Urfî (1832-1891) bu yüzyılda yaşamışlardır.

Irak'ın bağımsızlığını kazandığı 1920'li yıllardan sonra ise Irak Türkmen Edebiyatı bir azınlık edebiyatı olarak seyrini sürdürmüştür. Ancak bu dönemde de Irak Türkmenleri, Türkiye'deki edebî dili ve gelişmelerini izlemeye devam etmişlerdir. Hıdır Lütfî (1880-1959), Mehmet Sadık (1886-1967), Akif Hürmüzlü (1893-1973), Esad Naib (1900-1993), Osman Mazlum (1922-1995), İzzettin Abdi Beyatlı (d.1922) gibi şairler, bu dönemde eski geleneğe bağlı eserler vermişlerdir.²¹

Irak Türkmen edebî dili, 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Osmanlı Türkçesinin nüfuzuna girmiş ve yavaş yavaş Batı Türkçesiyle paralellik kazanmıştır. I. Dünya Savaşından sonra Irak'ın Türkiye'den ayrılmasıyla birlikte Türkmenlerin yazı dilinde yine Türkiye Türkçesini tercih ettikleri görülmektedir.

¹⁹ Suphi Saatçi, *agm*, s.159.

²¹ Suphi Saatçi, *Tarihî Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul Araştırma Merkezi, İstanbul, 1996, s. 312-313.

Irak'ta konuşulan Türkçe'nin dil hususiyetlerine bakıldığında, dilin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Türkçesinin ağız özelliklerine paralellik gösterdiği ve genel karakteri itibariyle bir Azerî şivesi olduğu anlaşılmaktadır. Irak Türk edebiyatı genellikle Batı Türklerinin edebî nüfuz sahasına girer. Yörede kullanılan mahallî ağızlar yazı dilinde kullanılmaz. Irak Türklerinin yazı dili Türkiye Türkçesidir.²² Irak Türklerinin lehçesiyle Urfa'nınki birbirine çok benzemektedir. Hatta Irak Türkleri arasında nesilden nesile intikal eden bir rivayete göre Urfalılarla Kerküklüler “dayı-yeğen”dirler.²³

Irak Türklerinin yaşadıkları toprakların sık sık el değiştirmesi orada yaşayan Türklerin ağızları arasında bölgeden bölgeye farklılıkların gözlenmesine sebep olmuştur. Bu ağız özelliklerini Selçuklu ve daha sonraki devirlerde buraya yerleşenlerin ayrı ayrı boylardan olmalarına bağlamak da mümkündür.²⁴

²² Hasan Hüseyin Şahbaz, *Kerkük Ağzı*, İ.Ü.E.F., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1999; Suphi Saatçi, *age*, s. 314.

²³ İzzettin Kerkük, *Haşim Nahit Erbil ve Irak Türkleri*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s.59.

²⁴ Erşat Hümmüzlü, *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s.19.

IRAK TÜRKMENLERİNİN YAŞADIĞI BÖLGELER²⁵

²⁵ Bu harita Hidayet Kemal BAYATLI'nın "Irak Türkmen Türkçesi" isimli kitabından alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜFTİ'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ ve DİVANI

1.1. Müftî'nin Hayatı:

Ebû Bekir Müftî Efendi'nin hayatı hakkında en geniş bilgiye ulaşabildiğimiz kaynak, “Dâvud Paşa Devri Bağdat Şairleri” adı verilen “Tezkiretü’ş-Şuarâ” kitabıdır. Türkmenlerin dili, kültürü ve folkloru hakkında değerli eserleri bulunan Ata Terzibaşı, Arapça olarak yazılmış, gerçek müellifi bilinmeyen bu eserin Anistas Kermelî tarafından 1946 yılında Bağdat’ta yayımlanmış olduğunu ve aslında eserin Türkçe yazıldığını, sonradan Arapça’ya tercüme edildiğini söyler. Asıl adı “*Cevâdu’d-Tirâd fî Ma’rifet-i Şu’arâ-yı Bağdâd*” olan eserin, Ata Terzibaşı tarafından nakledilen 39 ve 40. sayfalarında Müftî hakkında şunlar söylenmektedir:

Kerkük’te müftü olan şair, Ebû Bekir Efendi, Kerküklü İsmail Efendi’nin oğludur. Bağdat valisi Dâvud Paşa devrinde oğlu Lutfullah Efendi, Bağdat’a mektupçu tayin edilince kendisi de buraya gelir ve naib tayin olunur.

Müftî, hicrî 1246’da (M. 1830) Bağdat’ta baş gösteren salgında vefat etmiştir. Bu salgında ölenlerin sayısı çok fazla olduğundan ölenlerin cesetleri gömülememiş; evlerde ve sokaklarda kalmıştır. Müftî Bekir Efendi de “Pir Dâvud” mescidi yakınlarındaki evinde ölümlerine üç gün yerinde kalmış, oradan geçen bir yabancı, şairin cesedini alarak gömmek maksadıyla büyük bir çukura atmıştır. Yirmi gün sonra salgının geçmesi üzerine, Dâvud Paşa askerlerine şehrin sokaklarını dolaşmalarını, buldukları cesetleri yüz kuruş ücret karşılığında Dicle nehrine atmaları emrini vermiştir. Askerler şehre dağılarak cesetleri aramış ve Pir Dâvud mescidindeki çukurda Müftî Bekir Efendi’nin de cesedini görmüşlerdir. Şairi buradan çıkararak yıkadıktan sonra aynı mescide gömmüşlerdir. Şairin vefat ettiği zaman yaşı altmış ile yetmiş arasındadır.²⁶

Şairin doğum tarihi hakkında tezkirelerde herhangi bir bilgi yoktur, ancak vefat ettiği tarihte yaşının yetmişe yakın olduğu söylenmektedir. Bu sebeple şairin doğumunun 1760’lı yıllara tekabül ettiği düşünülmektedir. Ata Terzibaşı “Kerkük Şairleri” isimli eserinde şairin doğum yılını 1180/1766 olarak belirtmiştir. Dr. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu’ndan satın alınan ve altında Dr. Hacıtahiroğlu’nun mührü bulunan dîvânın başında yer alan notta ise Müftî’nin doğumu ve ölümü hakkında

²⁶ Ata Terzibaşı, “Kerkük Şairleri” Cumhuriyet Basımevi, Kerkük, 1968, C. II, s. 5-6.

verilen tarih 1764-1830'dur. Şairin çocukluk ve gençlik yılları, nerede ve nasıl bir öğrenim gördüğüyle ilgili de tezkirelerde bilgi bulunmamaktadır.

Müftî'nin ailesi hakkında ise Ata Terzibaşı şunları nakletmektedir: “Bugün hayatta kalan yaşlı şairlerimizden Molla Muhammed Sadık Efendinin anlattığına göre Müftî Bekir Efendi, tanınmış Kerkük şairlerinden Muhammed Rasih Öztürkmen'in büyük dedesidir. Molla Sadık, Muhammed Rasih ile birlikte medrese tahsili ve arkadaşlık yapmış olduğu dolayısıyla bu husustaki sözüne güvenilir. Bir söylentiye göre de Müftî büyük Türk şairi Rasih-i Kadîm'in torunudur.”²⁷

Şairimizin hayatı hakkında bilgiler edindiğimiz bir başka eser, XVIII. asrın ikinci yarısı ile XIX. asrın ilk yarısında Bağdat ve civarında yaşamış Türk şairlerinden bahseden, Şehribanlı Abdülkadir Hatîb tarafından yazılmış olan “*Tezkire-yi Şuarâ-yı Bağdâd*” adlı eserdir. Daha önce adı geçen Arapça tezkire ile aralarında muhteva açısından benzerlik olan bu tezkirede şairler hakkında daha geniş bilgiler verilmiştir. İki eserin müellifleri arasında da sıkı bir bağ olduğunun görülmesi, Arapça matbû nüshanın, el yazması Türkçe eserin muhtasar bir tercümesi olabileceğini düşündürmektedir.²⁸

Şiirlerinde “Müftî” mahlasını kullanmış olan şairimizin adı, Hatîbî'nin tezkiresinde “Ebû Bekir” şeklinde geçmektedir. Devri şairlerinden Kerküklü Kâsımî'nin dîvânında iki yerde “Bû Bekir” diye anılmaktadır.²⁹ Kendi dîvânının başında ise “Kerküklü Müftî Bekir Efendi” diye yazılıdır.

Hatîbî, Bağdat valileri Büyük Süleyman Paşa (1780-1804), Ali Paşa (1804-1807), Küçük Süleyman Paşa (1807-1810), Said Paşa (1813-1816) ve Dâvud Paşa (1816-1831) dönemlerinde, Bağdat, Erbil, Musul, Kerkük vb. yerleşim alanlarında yaşayan 75 şairin hâl tercümelerini ihtiva eden eserinin 304-313. sayfalarında Müftî'nin hayatına dair bilgiler ve şiirinden çokça örnekler vermiştir.

Eserin “ Zikr-i Mecma'-ı Kelimât-Şettâ Müftî Ebû Bekir Efendi-i Edeb-Peymâ” başlığı altında şairden bahsedilen bölümde, Müftî'nin Kerküklü İsmail

²⁷ Terzibaşı, *age*, s. 4.

²⁸ Hatîbî, *Tezkire-yi Şuarâ-yı Bağdâd (19. yy Bağdad ve civarındaki Türk şairleri)*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, (haz. Mehmet Akkuş) İstanbul, 2008, s. 17-18.

²⁹ Terzibaşı, *age*, s. 4.

Efendi'nin oğlu olduğu söylenmekte³⁰ ve şairin anılan mahlası alması şu cümleyle belirtilmektedir: “*Bundan akdem Kerkük’de fakihliği tesiriyle mansıb-ı ulyâ-yı iftâya nâil olduğundan mahlası Müftî’dir*”³¹

Burada Müftî'nin oğlu Lutfullah Efendi'nin Bağdat vilâyet mektupçusu, kendisinin de Bağdat mahkemesinde kadı vekilliği yaptığı belirtilmektedir.³² Şair, ilmi ve mesleği dolayısıyla zamanında geniş bir nüfuza ve şöhrete sahip olmuştur.³³

Ata Terzibaşı, Müftî'nin âlim ve şair olan İsmail adında bir oğlunun daha olduğunu ve Müftî'nin şair oldukları söylenen bu iki oğlunun şiirlerine rastlayamadığını söyler.³⁴

Bunların dışında Kardeşlik Dergisi'nde "Kerkük Şuarası" ismiyle tefrika edilen Molla Sabir'in antoloji denemesinde, Müftî'nin aşiretinden ve meşhur alimlerden İsmail Efendi'nin oğlu olduğu söylenmektedir. Yine burada, şairin Dâvud Paşa tarafından Bağdat müftülüğüne tayin edilmesi sebebiyle 1818 yılında Bağdat'a gittiği ifade edilmektedir. Molla Sabir, şairin şeriat-ı garrada olduğu gibi şiir sahasında da meşhur olduğunu ve yazma bir dîvânının olduğunu da belirtmiştir.³⁵

Müftî'nin, Bağdat valisi Dâvud Paşa'ya olan ilgisini, yakınlığını ve sevgisini dîvânında ona yazmış olduğu 3 kasidesinde açık bir şekilde görebiliyoruz. Şairin dîvânında Dâvud Paşa'nın adının da geçtiği bir beyit şöyledir:

“Metânet şâhibi ancak müsemmâ hazret-i Dâvud
Hulûşundan bulupdur cümle üzre böyle rüçhâni”
(K, 1/24)

Şair dîvânında birkaç yerde yalnız ve sıkıntılı bir hayat geçirdiğini ve gurbet köşesinde kaldığını belirtmektedir. Şairin hayatı hakkında ipucu sayılabileceğinden bunlardan birkaçını burada nakletmekte fayda görüyoruz:

³⁰ Hatîbî, *age*, s. 304.

³¹ Hatîbî, *age*, s. 313.

³² Hatîbî, *age*, s. 313.

³³ Suphi Saatçi, “Irak’ta (Kerkük) Türk Edebiyatı”, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C VI., TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, Ankara, s. 338.

³⁴ Terzibaşı, *age*, s.10.

³⁵ Molla Sabir, “Kerkük Şuarası”, *Kardeşlik Dergisi*, 1965, Yıl 5, S. 3, s. 35.

“Tıflıdan tã Şimdiye ben çekdiğim zâr u miĥen
Her ne itdi ol kühen-i ğaddâr devrân eyledi”
(G, 148/4)

“Tıflıdan ben görmedim bir zerre dünyâ dadını
Geh telâş u ğâhi ğam hiç bulmadım bir Őâdını”
(Th, 4/7)

“Bu cihân içre ğarîbem yoĥ baña hem-dâniş
Ĝam ivinde sâkinem bir bende-i Mevlâ benim”
(G, 111/7)

“ĖiŐseme düşdi benim ğuŐe-i ğurbet Müftî
Bâĝdâd içre ğönül oldu perîşân-ı meŐâĥĥ”
(G, 93/5)

Müftî'nin dîvânında yer alan Şu beyitlerde Şairin yaŐlılık dönemini idrak ettiĝini görebiliyoruz:

“Ėiçdi ‘ömrüm diyerek bulmadı eyyâm-ı vişâl
Vakt-i pîride ne var ‘izzet ü rif’at gelsün”
(G, 122/7)

“**Pîr oldıĝıma** ol iki göz Őâhidimizdir
Ėâtır ĥam olup ĥaldı dü miĥrâb arasında”
(G, 138/6)

Müftî dîvânında yaŐadıĝı bölge olan Irak'ın dört tarafını gördüğünü Şöyle belirtmektedir:

“Çâr etrâfını ben mülk-i ‘Irak’ın gördüm
Ėarâz vaşfidır ĥased cây-ı Őeĥâvet yeridir”
(G, 44/7)

1.2. Müftî'nin İlmî ve Edebî Kişiliği:

1555'te Amasya Antlaşması'yla Osmanlılara bağlanan ve İstanbul'dan tayin edilen valilerle yönetilmeye başlanan Bağdat'ta, XVI. asrın ikinci yarısından itibaren Türk kültürü gittikçe gelişmiştir.³⁶ Buna bağlı olarak Bağdat ve civarında edebî hayat da canlanmış, özellikle Kerkük'te çok ileri seviyelere ulaşmıştır.

Kendisi de bir zaman edebiyatla meşgul olan Bağdat valisi Dâvud Paşa'nın (1816-1831), döneminde pek çok ilim adamı, edip ve mutasavvıfı himaye etmesi sebebiyle³⁷ çok sayıda şair ve yazar Musul, Basra ve Kerkük'ten Bağdat'a hicret etmiş; çeşitli sahalarda verilen telif ve tercüme eserlerin sayısı artmış, alim ve sanatkârlar paşaya yakın olmak amacıyla birçok eser telif edip kendisine sunmuşlardır.³⁸ Paşanın 15 yıl süren valilik döneminde Irak yeniden huzur ve güvene kavuşmuş; ziraat, sanayi ve ticaret canlanmış; Bağdat ve Irak'ın öteki şehirlerinde birçok dinî ve kültürel kurum meydana getirilmiştir.³⁹

Tezkirelerden edindiğimiz bilgilere göre, hayatını Kerkük ve Bağdat'ta geçirmiş ve Dâvud Paşa döneminin on beş yılını idrak etmiş olan Ebû Bekir Müftî Efendi, dîvân tertib edecek kadar şiir yazmıştır. Ancak Müftî'nin hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgi edindiğimiz, daha önce adı geçen iki tezkirede de onun dîvânı veya başka bir eserinin olup olmadığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Müftî'nin yazma bir dîvânı olduğunu ise Molla Sabir'in *Kardaşlık Dergisi*'ndeki "Kerkük Şuarası" başlıklı yazısından öğreniyoruz.

Hatîbî tezkiresinde Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe olarak şiir yazabilen Müftî'nin Farşca-Türkçe karışık olarak yazdığı kıt'alarından örnek verirken şunları zikretmiştir. "*Bu üç hüner-i mezkûr işbu şahs-ı maârif-mahsûrda münhasır olduğuna ilave, Kürdî lisânıyla dahi nazma kabiliyeti olmağla, elsine-i erba'a-i mezkûreyi müş'ir lisân-ı hoş-beyânından zuhûr eden işbu kıt'alardır.*"⁴⁰

Hatîbî tezkiresinde şairin Arapça, Türkçe ve Farsça olarak yazdığı tahmislerine de yer vermiştir. Hatîbî eserinde şairin daha önce tahmis ettiği bir beyti, Müftî'nin

³⁶ Abdülkerim Özaydın, "Bağdat", *DİA*, İstanbul, 1991, C. IV, s.433.

³⁷ Zekeriya Kurşun, "Davud Paşa", *DİA*, İstanbul, 1994, C. IX, s. 38.

³⁸ Hatîbî, *age*, s. 14.

³⁹ Suphi Saatçi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 99.

⁴⁰ Hatîbî, *age*, s. 305.

isteği üzerine kendisinin de tahmis ettiğini şöyle ifade eder: “*İşbu dü beytin tahmîsini bu fakîre dahi teklîf itmekle kendisi gibi bir kâmil-i ferîd ve nâzım-ı vahîd bu gûne tahmîslerinde cevelân itdiği sûretde kendüye peyrevliğim ayn-ı cehâlet ve künhile bî-münâsebet ise de, kesret-i ilhâh u ısrâr ve vefret-i lehh u güftârından halâs olmak kasdıyla fakat Türkî tahmîsini mersûm-ı evrâk eyledüm.*” Hatîbî’nin bu sözlerinden Müftî’nin kemalini takdir ettiğini ve ona saygı duyduğunu anlıyoruz.

Hatîbî, şairin daha önce Arapça olarak tahmis ettiği Farsça bir beytin, Türkçe tahmisini de şu cümlelerle över: “*Bâ-husûs Türkîsî mânend-i mey-i nâb, ehl-i hâlî neş’e-yâb ider olduğu inkârdan baîddir.*”⁴¹ Hatîbî eserinde, Müftî’nin şiiri hakkındaki düşüncelerini kısaca şöyle ifade eder: “*Ve’l-hâsıl mesîli mefkûd ve adîli nâ-meşhûd olduğundan yegâne gevher-i nüh sadef-i devrândır.*”⁴²

Müftî’nin süratli ve bazen irticalen⁴³ şiir yazan ama bunun yanında vezinsiz ve kafiyeleri birbirinden farklı manzumeler söylediğini de ifade eden Hatîbî, bu hususta şu cümleleri sarf eder: “*Gâyet de serîu’n-nazm olduğundan nâşi bilâ-teemmül meyânî-i nazma, musdırâ-endâz-ı hayâl olur ise de ba’zı evkât galebe-i mezâmîn ü istilâ-yı ibârât-ı feyz-karîn iktizâsınca bilâ-kasd manzûmelerinin ba’zı mısra’ı bahr-i recez, ba’zısı bahr-i tavîlden olduğuna ilâve, ağleb-i zamân vezinden bîrûn ve kâfiyeleri birbirine mugâyir ve nâ-mevzûn olmadadır.*”⁴⁴

Müftî’nin şiiri hakkında “Kerkük Şairleri” adlı kitabında değerlendirmeler yapan Ata Terzibaşı, onun şiirleri arasında yer yer Arapça ve Farsça beyitlere rastlandığını, bir kısım Farsça şiirleri Türkçe tahmis ettiğini ve şairin tahmislerinin tahmis olunan şairlerinkinin yanında edebî açıdan düşük kaldığını ifade eder.⁴⁵ Terzibaşı burada, daha önce sözü edilen Arapça tezkireden hareketle şairin Arapça’da büyük bir mahareti olduğunu söylediğini, ancak bu dilde yazdığı şiirlerin çoğunun vezninin bozuk olduğunu da ifade etmektedir.⁴⁶

⁴¹ Hatîbî, *age*, s. 309.

⁴² Hatîbî, *age*, s. 311.

⁴³ Şairin irticalen şiir söylediğini, divanında belirtildiği üzere Bağdat’ta Sabuncular Kilisesi üzerinden geçerken söylediği “Frengî” redifli gazelinden anlıyoruz.

⁴⁴ Hatîbî, *age*, s. 311.

⁴⁵ Terzibaşı, *age*, s. 6-7.

⁴⁶ Terzibaşı, *age*, s. 10.

Terzibaşı yine aynı eserinde Kerküklü şair Kāsımî (1786-1845) ve Müftî arasındaki münasebetlerden bahseder ve Kāsımî'nin Müftî'ye yazdığı şiirlere yer verir. Şair Kāsımî, vaktiyle şairin dīvânını görmeyi arzuladığını, onun hakkında yazdığı bir kasidesinde şu beyitlerle anlatmıştır:

“Ey efendim bize vaşf itdi Seyyid ‘Abdü’l-‘azīz
Bir dīvān tasnīf idüpsin hemçü dürr-i şāhvār

İsterim seyr eyleyem ben bī-nevā dīvānıñı
Tā gönülden maḥv olan endīşe-i gerd-i gubār

Katreyem ister gönül deryâlara gark olmağa
Baḥrdan ḡavvāş tek tā kim alam dürrü’l-bihār”

Kāsımî, istediği dīvânı bir zaman sonra gördüğünü başka bir kasidesinde şöyle ifade etmektedir:

“Kelām-ı dilkeşinden ḥātırā yüz biñ şafā geldi
Olup mesrūr bulduḡ zevḑler gördükde dīvānı”

Müftî'nin oğlunun vilayet mektupçusu, kendinin de naib olması ve Dâvud Paşa'ya intisabı dolayısıyla cemiyet içinde hatırı sayılır bir yeri vardır. Onun Kerkük'te bulunduğu sıralarda halk arasında yüksek bir mevkiye sahip olduğu kesin olarak bilinmektedir. Nitekim devri şairleri arasında önemli bir yere sahip olan Kāsımî, onun hakkında yazdığı iki kasidesinde pek çok iltifatlı sözler sarf etmektedir. Kasideden birkaç beyit şöyledir:

“Dutup kırtās ḥāme bir ḑaşīde eylegil taḥrīr
Varup Bū Bekir Efendi ḥazretine ‘arz ḑıl anı

Nice şākird üstādına meşḑın gösterir her dem
Öziñe sen daḡı üstād ḑıl her dem bu zī-şānı

Ḥudā vaḡy itdi Mūsā'ya ki Ḥızr'ı eyleye mürşid
Çü ḡıdmet eyledi irşād ḑıldı Ḥızr Mūsā'yı”

Terzibaşı, Kāsımî'nin şiirde Müftî'den daha üstün olduğu hâlde onun içtimaî ve ilmî mevkiine değer verdiğini söylemektedir. Kāsımî'nin aşağıda bir bölümüne yer verilen kasidesinde de şairin yine ilim ve kemalini ve toplum içerisindeki itibarını övdüğünü belirtmektedir:

“Hâzret-i Bū Bekr efendi āşaf-ı devr-i zamân
Görmemiş hem-tāsını bir dahı devr-i rûzgâr

Kim ki görse gül yüzün seyr eylese ādābını
Şād olur her ğuşşadan kıyğusı olur tārmar

Meclis-i ‘irfānına Āşaf yaraşur kul ola
‘İlm ü ‘irfānı kemāli aña virmiş Girdgâr

‘Ārif [ü] kāmīl müdaqqıķ müttaķī ‘Īsā-şifat
Hâtemāsā hem zekī vü hem sehī kāmīl-‘ıyār

Ehl-i ‘irfānı sever hem kendüzi ‘ārifdir
‘Ālim ü ‘ākıl müdebbir her umūra ihtiyār

Bir nazarda fehmi ider her şoĥbetiñ encāmını
‘İlm ü ‘irfān içre çün Mūsā yed-i beyzāsı var

Çün Süleymān ‘aklda hem şabrda Eyyüb’dür
Hikmede Buķrať’dır fehmi içredir İsfendiyār

Māĥaşal bu kefe-i mīzān-ı devr-i zamân
Görmemiş anıñ gibi bir şeb-çerāĝ-ı ābdār

Bu kemāl-i nākış ile fazlı şerĥ olmaz anıñ
Kılma taťvīl-i sūĥan müşkil saña bu deñlü kār

Eyle Seyyid Kāsımī şimdi du‘ā-yı hayrını
Şıdķ u iħlāş ile her dem her zamān leyl ü nehār”⁴⁷

Şair Kāsımī’nin de kasidesinde dile getirdiği gibi Müfti’nin ilmî yönü büyüktür. Hatta şairin ilmî yönünün edebî yönünün önüne geçmiş olduğunu söylememiz de yanlış olmaz. Müfti ilme verdiği önemi dîvânında birkaç beyitte ifade etmiştir. Bunlardan biri şöyledir:

“İlm ü hünerde sa’y idegör vaķtı geçürme
Dānāya ne lāyık ola nādān arasında”
(G, 135/4)

Müfti’nin edebî açıdan değerlendirildiği bu bölümde, şairin dîvânında kendisini ve şiirini övdüğü birkaç beyti nakletmek yerinde olacaktır:

“Bu kaşide Müfti bir nev-güftedir güller gibi
Her ħurūfına sezādır biñ ola ĩşār gül”
(K, 6/30)

“Ne var nev güfte-i şî’riñ seniñ Müfti kitāb olsa
Olan erbāb-ı ‘irfāndan saña taħsīn olur peydā”
(G, 1/7)

“Ĥoş ter ü tāze hemān bir mīvedir Müfti söziñ
‘Ālem içre naķş olan nev-güfte-i eş‘ārımız”
(G, 67/5)

“Ger beni almaz göze ehl-i ma‘ārif bilmemiş
Şā‘irem āteş-zebān ‘allāme-i dünyā benem”
(G, 111/8)

“Eş‘ārda bir gūne cihāngīr-i zamānam
Müfti baña sermāye ķalemle suħanımdır”
(G, 40/6)

Şairin ayrıca dîvânında içinde “gazel” ifadesi geçen ve her şairin sözünün gazel olmayacağını ifade ettiği beyti şöyledir:

⁴⁷ Terzibaşı, *age*, s.7-8-9.

“Maқта‘ ne bilür maţla‘a ne derk-i şu‘ûrı
Her şâ‘irler sözleri cānā ğazel olmaz”
(G, 71/4)

1.2.1. Müftî’nin Nazireleri

Klâsik şiirimizin en çok rağbet gören nazım şekillerinden olan gazel ve kasideler, nazirecilik geleneğinde de en öndedirler.⁴⁸ Müftî’nin dîvânında da vezin, kafiye, redif ve eda, mânâ, muhteva açısından başka şairlerin şiirlerine benzerlik gösteren manzumeler mevcuttur. Tespitlerimize göre, şairin etkilendiği ve kendisine nazire yazdığı şairler Fuzûlî, Nâbî, Nedîm ve Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî’dir. Bunun yanında tahmis yazmanın nazirecilik gibi bir tür gelenek hâline geldiği ve nazirecilikle yakından ilgili olduğu⁴⁹ düşünülürse; Müftî’nin şiirlerini tahmis ettiği Fehîm, Nevres-i Kadîm ve Kemalî’den de etkilendiği söylenebilir.

Müftî’nin dîvânında yer alan 11 kasideden “gül, hançer ve su” redifli olan üç kaside, şairle aynı bölgede yaşadığı bilinen ve kendisine çokça nazire yazılmış olan Fuzûlî’ye, nazire olarak kaleme alınmıştır. Müftî’nin aynı vezin ve kafiyeyle tanzir ettiği “hançer” kasidesi Fuzûlî’nin dîvânında 31 beyitten oluşmaktayken Müftî’nin kasidesi 21 beyitten müteşekkildir. Yine aynı şekilde Fuzûlî dîvânında 61 beyitten ibaret olan “gül” kasidesine Müftî’nin yazdığı nazire, dîvânda 30 beyittir. Fuzûlî’nin 32 beyitten oluşan ve *Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün* vezniyle yazılmış olan naat türündeki meşhur “su” kasidesine, Müftî’nin aynı vezin ve kafiyeyle yazdığı nazire 33 beyitten oluşmaktadır. Naatında Fuzûlî’yle aynı duyguları dile getiren Müftî’nin kasidesinden iki beyit şöyledir:

“Sensin ol fahrü’r-rüsül rüz-ı kıyâmet ümmete
Ma‘şiyetlü ümmetiñ sep cürmüne hemvâre şu
(K, 3/10)

“Senden isterler şefâ‘at cümle zerrât-ı cihân
Dest-gîr ol cümleye luţfuñla vir añlara şu
(K, 3/11)

⁴⁸ Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 27.

⁴⁹ Köksal, age, s. 55.

Dîvânında Fuzûlî'yle aynı redifte yazdığı birçok gazeli bulunan Müftî Efendinin, beş gazeli de Fuzûlî'nin gazellerine redif/kafiye, vezin ve mânâ/muhteva açısından naziredir. Şairin bu şiirlerinde diğerlerine nazaran daha sanatlı bir söyleyiş görülmektedir. Burada bu gazellerden Fuzûlî'yle mukayese ederek birkaç örnek nakledeyim:

Fuzûlî “Azm-ı kûyuñda gönül yârlık ister bizden
Elimizden ne gelir hayr du‘âdan ğayrı”
(G, 272/6; Akyüz vd: 264)

Müftî “Eylesen eyle gönül şıdkile ol yâre du‘â
İlde var mı görüñ ol hayr du‘âdan ğayrı”
(G, 147/8)

Fuzûlî “Benim tek hiç kim zâr u perîşân olmasun yâ Rab
Esîr-i derd ü ‘aşk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab”
(G, 30/1 ; Akyüz vd: 145)

Müftî “O dilde kim ğam olmuş hiç mesrûr olmasun yâ Rab
Harâb-ı ‘aşk iden vîrâne ma‘mûr olmasun yâ Râb”
(G, 13/1)

Müftî ‘nin gazellerindeki hikemî söyleyişlerde de Nâbî'nin izleri açıkça gözlenmektedir:

Nâbî “Kâlâ-yı cihân germ-nigâh itmege degmez
El irmedi hayfâ diyü âh itmege degmez”
(G, 272/1; Bilkan: 661)

Müftî “Dünyâ bu elem çekmege âh itmege degmez
Her lahzada biñ dâd ile vâh itmege degmez”
(G, 61/1)

Nâbî “Kalmadı râh-ı talebde haţar inşâallâh
İderiz kûy-ı murâda sefer inşâallâh”
(G, 660/1; Bilkan: 956)

Müftî “Kalmadı hâne-i dilde keder inşâallâh
İderüz maşşada şimdi sefer inşâallah”
(G, 142/1)

Nâbî “İlâhî inâyet vir bu dil-i bîmâra luţfuñdan
Talebkâr-ı müdâvâ olsun eyle çâre luţfuñdan”
(G, 568/1; Bilkan: 889)

Müftü “İlâhî bir çanâ‘at vir dil-i nâşâda lutfuñdan
Bu yanmış cânımı virme hemân bir bâda luţfuñdan”
(G, 126/1)

Müftü Nâbî’ye yazdığı “-dır bu” redifli gazelinin sonunda da Nâbî’ye nazire yazmanın mümkün olmadığını belirterek ona olan saygısını dile getirmiştir:

“Ne kâbil Nâbî-yi dehre nazîr söylemek Müftü
Odur ‘allâme-i ‘irfân odur Hâssân edâdır bu”
(G, 131/10)

Şairin Nedîm’le ortak redifli şiirleri olduğu gibi adı geçen selefinin çok bilinen “olmuş sana” redifli gazelini tanzir ettiği de görülür:

Nedîm “Yok bu şehir içre senin vafettiğın dilber Nedîm
Bir perî-sûret görünmüş bir hayâl olmuş sana”
(G, /8; Macit: 273-274)

Müftü “Her zamân manzûruñ idi Müftiyâ ol mâhveş
Gâib olmuş ol perî şimdi hayâl olmuş saña”
(G, 6/7)

Müftü’nin kendisine en çok nazire yazdığı şair XVIII. yüzyılda Erbil’de yaşamış olan Âmâ Yusuf Garîbî’dir. Dîvânı üzerinde iki yüksek lisans tez çalışması yapılmış olan şair, kendi döneminde adından söz ettirememiştir. Ancak şairin dîvânına bakıldığında Klâsik şiirin bütün inceliklerine sahip olduğu görülebilir.⁵⁰ Şair Müftü’nin dîvânında yer alan 162 gazelin 23 tanesi, kendisiyle aynı dönemde yaşadığı Erbilli Garîbî’ye (1755-1818) naziredir. Müftü gazellerinde, dîvânının neredeyse tamamı gazellerden oluşan Garîbî kadar başarılı değildir, ancak şairin en başarılı tanzir ettiği manzumeler de Garîbî’nin gazelleridir. Garîbî’nin Müftü üzerindeki tesirini daha iyi anlatabilmek için söz konusu gazellerden birkaç beyit görelim:

Garîbî “Şâh-ı ‘aşkam deşt-i gam bir mesned-i Cem'dir baña
Başda sevdâ-yı cünûnam tâc-ı Edhem'dir baña
(G, 6/1; Tosun: 54)

⁵⁰ Erhan Tosun, *Erbilli Ama Yusuf Garîbî Efendi Dîvânı*, Sakarya Üni. S.B.E. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007, s. 9.

Müftî “Aşk mülki başkadır bir mülk-i a‘zamdır baña
Cām-1 Cem’den yegdir ol bir tāk-1 Edhem’dir baña
(G, 3/1)

Garîbî “Tālîb ol vaşlına kūyuñda raķîbi öldür
Ķurb-1 Ħaķ isteyene Ka‘be ‘ibādet yeridir
(G, 89/3; Tosun: 107)

Müftî “Tālîb ol vaşlına yāriñ yüzüne Ka‘be diyü
Öp tavāf eyle anı ol ki ‘ibādet yeridir”
(G, 44/5)

Garîbî “Olup miĦnet refîķim hem-demim derd ü enīsim ğam
Benimle āşinālar sevdiğim aġyārdır sensiz”
(G, 101/6; Tosun:115)

Müftî “Refîķim ğam dü dīde nem işim mātendir ey Müftî
Yanımda āşinā vü dostlar aġyārdır sensiz
(G, 60/7)

Garîbî “Göñül aldanma çarĦıñ inķılābı ber-ķarār olmaz
Sipihriñ gerdiş-i eyyāmına hīç i‘tibār olmaz”
(G, 94/1; Tosun: 110)

Müftî “Ümīd itme göñül dünyā Ħiţāmı ber-ķarār olmaz
Şebābet ‘ömrile ‘izzet senüñçün pāydār olmaz
(G, 64/1)

Müftî “Kimin ol ser-firāz itmiş kimin şāh u gedā itmiş
Sipihriñ nīk ü bed eyyāmına hīç i‘tibār olmaz”
(G,64/2)

Garîbî “Ey Ħarîbî nüşā-i dehri ser-ā-ser yokladım
Ħaţţ ġalaţ imlā ġalaţ inşā ġalaţ ma‘nā ġalaţ”
(G, 136/9; Tosun:137)

Müftî “Nüşa-i ‘âlem perîşân olmadan hâlî degil
Haṭṭ ğalaṭ imlâ ğalaṭ inşâ ğalaṭ ma‘nâ ğalaṭ”
(G, 82/9)

Garîbî “Ne bâĝıñ ḥasretindendir bu âh u zârıñ ey bülbül
Ne dâĝıñ miḥnetindendir ‘aceb âzârıñ ey bülbül”
(G, 189/1; Tosun:170)

Müftî “Nedendir tâbişıñ dilden nedir feryâdıñ ey bülbül
Bu gülşen içre yoḡdur ğâlibâ hem-zâdıñ ey bülbül”
(G, 102/1)

Garîbî “Deryâ gibi sūz-ı dil ile cūş idebilsem
Bülbülleri güftârda ḥâmūş idebilsem
(G, 200/1; Tosun:177)

Müftî “Pek hoşca olur cām-ı lebiñ nūş idebilsem
Sevdâ-zed olan gönümü medhūş idebilsem
(G, 109/1)

Müftî “Âvâre gelüp sūz u güdâz ile seḫerler
Bu bâbda bülbülleri ḥâmūş idebilsem”
(G,109/2)

Hatîbî *Tezkire-yi Şu‘âra-yı Bağdâd*’ta Müftî’nin Hâvî’ye yazdığı bir nazireye yer vermiştir. Şairin dîvânında bulunmayan “kim bakar” redifli bu gazel⁵¹ şöyledir:

“Aşkıñla mübtelâ olan dil ü câna kim bakar
Cândan geçer cevâhir-i mercâna kim bakar

Ârâyiş-i cihân ne lâzım ruḫıñ senin
Bir kez gören meh-i tâbâna kim bakar

⁵¹ Hatîbî, *age*, s.310-311.

Ḥüsn-i rızā ile cānım fedā-yı dost
Ḥāk-i yolunda itdigim ḳurbāna kim baḳar

Bu ‘illet-i derūn-ı dile vaşlın it devā
Bir gördüğümde merhem ü dermāna kim baḳar

Bir kez ḳadiñ görüp boyuna boyumu saram
Biñ ser ü naḳl-i büstān u gülistāna kim baḳar

Ḳurbāniñ olsa cān saña lāyık degil ḳurbān
Ḳurbān za‘īf olsa o ḳurbāna kim baḳar

Ḥün-rīz-i şāh-ı cihānsın saña muṭī‘ ḳamu
Sen var iken güzel şeh ü sulṭāna ḳim baḳar

Dünyāda ser-efrāz iken beni itdi esīr-i ‘aşḳ
Ṭuḡrā-yı şāh-ı emr-i cihān-bāna kim baḳar

Devrān beni mezāda salıp iller üstüne
‘İlm ü kemāl ü ‘ārif ü ‘irfāna kim baḳar

Ger şu‘ūra fehim isen ammā zerin yoḳmuş
Eş‘ār-ı naḳma baḳan kim dānāya kim baḳar

Bir lafzdan yüz ma‘nāya intiḳālın olur
Virmez saña ḳa‘ u ye der o şeyṭāna kim baḳar

Müffī nazīre-i **Hāvī** ye cehd eyle söyle de
Yoḳsa kelām-ı şā‘ir-i nādāna kim baḳar”

İKİNCİ BÖLÜM

MÜFTÎ DİVANININ İNCELENMESİ

1.1. Şekil Özellikleri

1.1.1. Nazım Şekilleri

Müftî'nin mürettep bir dîvân özelliği taşıyan eserinde; 11'i kaside, 2'si mesnevi, 162'si gazel, 1'i müsemmen, 1'i mütekerrir murabba', 3'ü terci'-i bend, 16'sı tahmis olmak üzere toplamda 196 manzume mevcuttur. Bunların dışında çalışmamızın sonunda asıl metinlerine yer verdiğimiz 1 mülemma gazel ve 8 tane Türkçe-Farsça karışık yazılmış tahmis vardır. Aşağıdaki grafikte dîvândaki nazım şekillerinin dağılımı gösterilmiştir.

1.1.1.1. Kasideler:

Dîvânın başında toplamda 283 beyitten oluşan 11 kaside bulunmaktadır. Daha önce de söz konusu olduğu üzere bu kasidelerden naat türündeki “hançer ve su” kasidesi ile medhiye türündeki “gül” kasidesi Fuzûlî'ye naziredir. Şair bu kasidelerden 4 tanesini Bağdat'ta vezirlik rütbesiyle valilik yapan Dâvud Paşa'ya yazmış ve onu çeşitli yönleriyle övmüştür. Şairler bazen övdükleri kişiyle ilgili bir hadisenin, yaptırdığı bir yapıtın tarihini de söylerler ve bunlara “tarih kasidesi” adı verilir.⁵² Müftî'nin Dâvud Paşa'ya yazdığı 2 kasidesini bu adla niteleyebiliriz. Bu kasidelerden birincisindeki tarih, Dâvud Paşa'nın yaptırdığı camiye düşürdüğü H. 1236/ M. 1820 tarihidir. İkincisi ise Fetih suresinin ilk ayetiyle düşürülen H. 1233/ M. 1818 tarihidir.

⁵² Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, Ankara, 2003, s. 40.

Bu tarihi de ilki gibi tamiyeli olarak hesapladığımızda elde edilen M. 1817 tarihi, Dâvud Paşa'nın Bağdat'a vali olduğu tarihe işaret ediyor olabilir. Bunların dışında bu bölümde bahar konulu, kime yazıldığı/sunulduğu belli olmayan 2 kaside daha vardır. Aralarında başlık bulunmayan ve peşpeşe sıralanmış olan bu kasidelerin arasında 2 küçük mesnevi bulunmaktadır. Bu mesnevilerden sonra ise “miraciye” başlığıyla yazılan bir kaside ve onun hemen arkasından gelen bir naat mevcuttur.

1.1.1.2. Mesneviler:

Dîvânda kasidelerin arasına yazılmış, toplamda 60 beyitten oluşan iki küçük mesnevi mevcuttur. Her ikisi de manzum birer mektup olan bu mesnevilerden birincisinde başlık yoktur ancak ikincisinin başında Molla Efendi'ye yazılmış bir itabname olduğu belirtilmiştir. Buradaki “*Molla Efendi'ye yazılan yazılan diğer 'itâb-nâme-i mektûb sūretidir*” başlığındaki “diğer” ifadesinden birinci mesnevinin de bir itabname olduğunu anlıyoruz. Ancak mesnevilerin içeriğine bakıldığında “birini paylama, azarlama ve tersleme gayesiyle yazılmış yazı”⁵³ manasına gelen itabnamenin tanımıyla pek de uyuşmadığı görülmektedir. Nitekim bu mesneviler bir paylama ve azarlama mektubu olmaktan ziyade Müftî'nin eski bir dostuna halini arz ettiği, yer yer sitemkarane sözler içeren ama yine de dostundan haber beklediğini ifade ettiği ve maksadının muhabbet olduğunu belirttiği birer mektuptur.

1.1.1.3. Gazeller:

Dîvân şiiri geleneğinin en fazla kullanılan nazım şekli olan gazel, Müftî'nin dîvânında da en çok kullanılan nazım şeklidir. Dîvânda yer alan 162 gazel şairin dîvânının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu kısmın toplam beyit sayısı 1255'tir. Gazeller en az 5 beyitten oluşmaktadır. Dîvânda 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,14 ve 15 beyitten oluşan gazeller vardır ancak 12, 13, 14 ve 15 beyitten oluşan gazeller diğerlerine nazaran daha az sayıdadır. Gazellerin hepsinde mahlas beyti bulunmaktadır.

Dîvândaki gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir: elif: 12, be: 5, pe: 1, te: 7, se: 2, cim: 1, çim: 2, ha: 3, hı: 2, dal: 2, zel: 1, ra: 21, ze: 12, sin: 3, şın: 4, şad: 2, zâd: 1, tı: 2, zı: 1, ‘ayn: 3, ğayn: 1, fe: 2, kaf: 3, kef: 5, lam: 7, mim: 13, nun: 12, vav: 3, he: 14, ye: 15. Bu sayılarla Müftî'nin her harften en az bir gazel söyleme geleneğine uyduğunu görmekteyiz.

⁵³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2004, s. 467.

Muhteva olarak, gazellerden biri naat (G.25), üçü münacat (G. 12, 129, 130) özelliği taşımakta, geriye kalanların konuları ise çeşitlilik arz etmektedir. Şiirlerin büyük bir kısmını oluşturan gazelerde birbirinden farklı düşünceler dile getirilmiş, aşk, sevgilinin güzelliği, bahar mevsiminin gelişyle tabiatın görünüşü, eğlenceler, dünyanın geçiciliği, kendi devrinden şikâyet gibi konular işlenmiştir. Ayrıca Müftî, Nâbî'nin izlerini açıkça görebildiğimiz hikemî tarzda şiirler de yazmıştır.

Müftî'nin gazellerinin önemli bir bölümünün nazirelerden oluştuğunu "Müftî'nin nazireleri" başlığı altında daha önce belirtmiştik, bu yüzden burada tekrar değinmeyeceğiz.

1.1.1.4.Musammatlar:

Müftî'nin dîvânında musammat olarak 3 terci'-i bend, 1 mütekerrir murabba⁵⁴, 1 müsemmen, 16 tahmis bulunmaktadır. Şairin Farsça beyitleri Türkçe olarak tahmis ettiği manzumelerin ve tamamen Farsça olan tahmislerin asıl metinlerini de çalışmamızın sonuna ekledik.

Her biri 8'er bendten oluşan terci-i bendlerin birincisinin bentlerindeki mısra sayısı 10, ikincisinin bentlerindeki mısra sayısı 8, üçüncüsünün bentlerindeki mısra sayısı ise 6'dır. Toplamda terci-i bendler 96 beyit tutarındadır. Mütekerrir murabba ise 5 bendten oluşmaktadır.

Şair dîvânında "tahmisât" bölümünde, Fuzûlî'nin 4 gazelini, Nâbî'nin 2 gazelini⁵⁵, Nevres-i Kadîm'in (ö.1762) 1 gazelini, şahsiyetini ve eserlerini tespit edemediğimiz "Kemâlî" mahlaslı şairin 1 gazelini, Koca Râgıp Paşa'nın 1 gazelini, Garîbî'nin 3 gazelini, Fehîm'in (1627?-1647?) 1 gazelini ve Nedîm'in 1 gazelini tahmis etmiştir. Tahmislerin, iki tanesinin hangi şairin gazeline tahmis olduğu belirlenememiştir, birisi 5 diğeri ise 7 bendten oluşan bu tahmislerin son bentlerinde Müftî'nin mahlası vardır, ancak gazellerin şairlerinin mahlası yazılmamıştır. Tahmis edilen gazellerin beyit sayıları 5, 6, 7 ve 9'dur. Ancak Müftî'nin tahmis ettiği, Nevres-i Kadîm'in 7 beyitten oluşan gazelinin bir beyti Nevres'in dîvânındaki şekliyle farklıdır. Müftî'nin dîvânında bu bendin altında şöyle yazılıdır: "*Bu beş mışrâ' Müftî*

⁵⁴ Bu murabbada mütekerrir murabba'nın bir özelliği olan dördüncü mısranın tekrarlanmasından farklı olarak, her bendin sonunda sadece dördüncü mısra değil, üçüncü ve dördüncü mısralar birlikte tekrar edilmiştir.

⁵⁵ Bu gazellerden birisi Abdi Paşa ve Nâbî'nin müşterek gazelidir. Bkz. Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, C. 5, s.631.

Efendi inşā itmiş Nevres Efendi’niñ degildir.” Tahmislerin mısra sayıları toplamı 510’dur, bu da beyit olarak 255’e tekabül etmektedir. Fuzûlî, Nâbî, Nedîm ve Garîbî’ye nazire olarak gazeller yazan şairin tahmislerindeki mısralar, birbiriyle uyumluluk gösterse de genel itibariyle tahmis ettiği şairlerin gazelleri yanında pek başarılı değildir.

Dîvânda yer alan 1 müsemmen de dahil olmak üzere bu bölümde yer alan terci-i bend, murabba ve tahmislerin toplam beyit sayısı 365’tir.

1.1.2. Vezin:

Müftî şiirlerinde genellikle aruzun sık kullanılan kalıplarını tercih etmiştir. Şâirin dîvânında kullandığı aruz kalıpları ve bu kalıpların nazım şekillerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	Bahirler	Vezinler	K	G	Tb	Th	M	Mr	Ms
1	Remel	Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün	3	40	-	-	-	-	-
2	Remel	Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün	1	-	-	5	-	-	-
3	Remel	Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün	3	38	3	2		1	1
4	Remel	Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün	-	-	-	-	2	-	-
5	Hezec	Mef’âlün Mef’âlün Mef’âlün Mef’âlün	4	55	-	6	-	-	-
6	Hezec	Mef’ülü Mef’âlü Mef’âlü Fe’ülün	-	19	-	1	-	-	-
7	Hezec	Mef’ülü Mef’âlün Mef’ülü Mef’âlün	-	1	-	-	-	-	-
8	Muzari	Mef’ülü Fā’ilātü Mef’âlü Fā’ilün	-	4	-	-	-	-	-
9	Muzari	Mef’ülü Fā’ilātün Mef’ülü Fā’ilātün	-	5	-	2	-	-	-

Müftî’nin bazı şiirlerinde aruzu başarıyla kullandığı görülmekteyken şairin bazı şiirlerinde vezin bozuktur. Veznin bozuk olması genellikle hece eksikliği ya da fazlalığından kaynaklanmaktadır ancak nadiren de olsa bunun kelime eksikliğinden kaynaklandığı da görülmektedir. Şiirlerinde imale, zihaf ve özellikle medlere sık sık rastlanan Müftî’nin bazı mısralarında kelimelerin yeri değiştirildiğinde vezin düzeltilmektedir. Bunun yanında dîvânda Türkmence’nin ağız özelliği olarak ünsüz ikileşmesi görülen “eyü, ümîd, iki”⁵⁶ gibi birkaç kelimenin vezne uyması için bazı yerlerde şeddeli, bazı yerlerde şeddesiz yazıldığı görülmüştür. Ayrıca yine vezne

⁵⁶ Habib Hürmüzlü, *agm*, s. 26-33.

uyması için bazı kelimelerin harekeli yazıldığı görülmektedir. haşır-haşir, mihmandan, mihmaniden vb. Şairin vezin gereği “gün, baş, var, dil, al” gibi bazı Türkçe kelimelerde ve “can” gibi med yapıldığında kusur sayılabilecek elif ve nun’la biten bazı kelimelerde de med yaptığı görülmektedir.

1.1.3. Kafiye ve Redif:

Türk edebiyatında kullanılan kafiye çeşitlerinin içerisinde Müftî çoğunlukla tam ve zengin kafiyeler kullanmayı tercih etmiştir. Şair yarım kafiyeyi ise gazel, kaside ve terci-i bendlerinden ziyade ve tahmislerinde kullanmıştır. Müftî, kafiye düzenini oluşturan sözcükleri daha çok Arapça ve Farsça kelimelerden seçmiştir. Türkçe kelimelerle çok az kafiye yapan şair, Arapça bir kelime ile Farsça bir kelime arasında ya da Farsça bir kelimeyle Türkçe bir kelime arasında da kafiye yapmıştır.

Türkçe-Türkçe kelimelerle yapılanlar

“Ey dil bu maḥallden yūri sen ğayrıya ayak bas
Bu dehr-i denīden git ırak pāyi irak baş”
(G, 80/1)

Türkçe-Farsça kelimelerle yapılanlar

“Yeñi bir sevdāya düşdüm cān u dil kan oldı hep
Bir büt-i tersā için göñlüm perīşān oldı hep”
(G, 14/1)

Farsça-Arapça kelimelerle yapılanlar

“Ārzū-yı vuşlat itmek bir daḥı düşvār güç
Bu ‘abeş bir fikrdir olmaz bu iş tekrār güç”
(G, 30/1)

Şair kafiye kullanımında terci-i bend ve tahmislerine nazaran kaside ve gazellerinde daha özenlidir. Nitekim şairin, tahmisler bölümünde yer alan bazı beyitlerinde de kafiyeye rastlamadık.

Şairin dîvânında yer alan 162 gazelin 123 tanesinde redif vardır, şairin gazellerin büyük bir kısmında redif kullanması onun ahengi sağlamada bu unsura verdiği önemi gösterir. Gazellerin bazılarında redif ve kafiye tekrarlarına rastlanmaktadır. Müftî'nin kullandığı rediflerin büyük bir çoğunluğu Türkçe kelime, ek ya da kelime gruplarından oluşmaktadır. Bunlar, “su, -dır sensiz, -dır baña, n’oldı saña, olmuş saña, eyler beni, baña, saña, oldu hep, -dan giç, güç, -imdir, ister, nicedir, eyler, yeridir, -imizdir, olur, -dir, itmişdir, ister, vardır, ağlar, olur, -ur, -ım var, ol, oldum, olmuşam, idebilsem, idelüm, benem, itdiñ, itdim, -im, itsün, gelsün, olasın, olsun, lutfuñdan, -dır bu, yok içinde, var içinde, arasında, -cesine, -ımıza, -e, eyledi, ider şimdi, -i, geldi, -dır şimdi, -ımız kaldı, degil, eylediñ, bas, -dan kalmış, kalmamış, olmaz, itmez, oldığın bilmez, -dan korkmaz, gelmez, imiş, itmeğe degmez” şeklindedir.

Türkçe kelimelere karşılık dîvânda redif olarak daha az kullanılan Farsça ve Arapça kelimeler şunlardır: “andelib, ruh, kadeh, muhabbet, ilâc, abes, galat, garaz, inşallah, teleffuz.” Bunun yanında dîvânda Türkçe ek ya da yardımcı fiil almış, Arapça ya da Farsça kelimelerle yapılan redifler ise şöyledir: “-iñ ey bülbül, lutfuñdan, eyle ya Allah, -dan gayrı, aşkıñ, -dır hüsnüñ, -e layık, -e heves, -e tevakku‘, olur peyda, olmasun ya Rab, -iñla bahs, zamanıdır, lazımdır.”

Dîvânda yer alan ek redif, kelime redif, ek ve kelime redif, kelime grubu halinde redif ve ek ve kelime grubu halinde rediflere örnek teşkil edecek birkaç beyit şöyledir:

Ek Redif:

“Hâlık’iñ fi’li olup cümlesi hikmet**cesine**
Saña bu hüsni kerem eyledi kudret**cesine**”
(G, 139/1)

Kelime Redif:

“Çek eliñ tedbîr-i derdimden baña dermân **galat**
Bir yıkılmış hânedir gelmez aña mihmân **galat**”
(G, 83/1)

Ek ve Kelimededen Oluşan Redif:

“Bu dehr içre ne bir hâşıl ne bir maşşül**ümüz vardır**
Fağat yanında ol şūhuñ dil-i maqbül**ümüz vardır**”
(G, 51/1)

Kelime Grubu Halinde Redif:

“O dilde kim ğam olmuş hîç mesrūr **olmasun yā Rab**
Harāb-ı ‘aşk iden vīrāne ma‘mūr **olmasun yā Rāb**”
(G, 13/1)

Ek ve Kelime Grubu Halinde Redif:

“Ne gül-i gülzārdandır ḥasretiñ efġānıñ **ey bülbul**
Nedendir dāġdār olmuş nedir hicrānıñ **ey bülbul**”
(G, 103/1)

1.2. Dil ve Üslûp Özellikleri:

Müftî'nin dili kendi döneminin edebî eserleri göze alındığında onlara göre daha sadedir. Ancak şair Türkçe, Farsça ve Arapça kelimeleri manzumelerinde karışık hatta bazen bu kelimeleri alışılmadık şekilde kullanmaktan da kaçınmamıştır. Tezkirelere göre üç dilde şiir yazabilen Müftî'nin tek dilde şiir yazmadığını dîvânında tevriyeli olarak ifade ettiği beyti şu şekildedir:

“Kalmasun gerd-i keder āyine-i hātırda
İki dillü kalemim medhiñi itsün imlā”
(G, 12/2)

Vezne uydurmak ve kafiye yapmak için şairin bazı kelimelerin Türkçesinin yerine Farsça ya da Arapça'sını kullandığını görüyoruz. Şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalara da sık sık rastladığımız Müftî'nin dîvânında “şimdi ha şimdi, n'şledi n'itdi Mevlâ, yıkılıha yıkılır, n'eyleyim, n'itsem, nice olur, ne gezer” gibi halk söyleyişlerini de görmek mümkündür:

“Maḥfeden ḥāşıl ider çarḥa yetişmez kimse
Kuvvet u kudrete bak **n'ışledi n'itdi Mevlâ**”
(G, 12/6)

“**Şimdi ha şimdi** gelür aḥbārıñ
Nāme-i gül semen ü ezhārıñ”
(M, 2/23)

Müftî'nin şiirlerinde yaşadığı bölgenin ağız özelliklerini yansıtan “incimek, incilmek, eyü/eyyü, idebilmez, sepmek, iv, yazılı (kader mânâsında), sorağ, yegrek, boyak, nice bir, yüñül” gibi kelimelere de rastlanmaktadır:

“Baña bir çäre **idebilmez** olup Eflātūn
Müftî zārîñi sen itme efendim maḥzūn
Nice bir ‘aşkıñ ile çāk-i girībān olayum”
(Ms, 1/6,7,8)

“Her zūlf-i tārı anuñ cāndan olur **sorağı**
Reng-i siyāha baqđım gitdi bu çeşmim ağı”
(Th, 4/1,2)

“**Nice bir** cevır ezā itmege me’ mūr olasın
Nice bir kıan dökici zālīm-i meşhūr olasın”
(G, 128/1)

“Ne gevher oldığı bundan bilinsün evveli zātūñ
Kim ağar yerde sen kıaldıñ **yüñül** çıkdı göge ‘Īsā”
(K, 10/26)

Müftî'nin şiirlerinde zaman zaman görülen duygu yoğunluna rağmen hayal ve anlam zenginliği zayıf kalmaktadır. Şair “itabname” başlığı altında yazdığı mektuplarında bu türün gereği olarak daha samimi bir üslup kullanmıştır.

Şair manzumelerinde anlatımı kuvvetlendirmek için deyim ve halk söyleyişlerinden faydalanmıştır. Dîvânda tespit edebildiğimiz deyim ve halk söyleyişleri şunlardır: “Dünyayı dar eylemek, ele girmek, kan yutmak, yüzünü ak eylemek, ne gelir destimden, tuz ekmek bilmemek, can vermek, aklını almak, baş vermek, can istemek, göze almak, kanına girmek, ağız açmak, yeke vermek, bal ve mum eylememek.”

“Cihāñiñ lezzeti ma’dūm u ‘uqbāñiñ daḥi meczūm
Ne itdim Müftî ben bilmem **ne mum itdim ne bal itdim**”
(G, 113/7)

“Zerre miqdārı **tuz ekmek bilmeyen** taḥkīkdir
Evvelinde bir suāl encāmı biñ mes’ul olur”

(G, 57/6)

“Kākülün tārın görüp **dünyayı tār eyler** baña
Şubḥ-ı iḳbālim giderdüp ‘ömri zār eyler baña”

(G, 7/1)

Müftü’nin üslubunun konuşma diline yakın, rahat bir söyleyiş özelliği gösterdiğini daha önce ifade etmiştik, şairin şiirlerinin bu özelliğine örnek olabilecek birkaç beyit şöyledir:

“Ben esirem beni āzāde idegör luṭfuñdan
Bir faḳīrem **a gözüm nūrı** ḥaseb n’oldı saña”

(G, 5/6)

“Göz görmez gönül āvāre cān girdāb-ı miḥnetdir
Sen inşāf it **neler başa getürmüşdir neler** ‘aşkıñ”

(G, 99/2)

“Bir günde biñ **ne var** olsam fedā saña
Olmaz cefā baña **ko** olsun şafā saña”

(G, 11/1)

Şairin, Fehîm’in “eyler baña” redifli gazelini tahmisinde "e" sesiyle biten “gamze” kelimesinden sonra gelen birinci tekil şahıs ekinde kaynaştırma sesini kullanmadığını görüyoruz:

“Ben giriftār-ı nigāh mübtelā-yı **gamzeem**
Yaraluyam yār elinden men mübtelā-yı **gamzeem**
Ben nice biñler gibi şimdi fedā-yı **gamzeem**
Bī-tekellüf maḥrem-i ḥalvet-serāy-ı **gamzeem**
Çeşm-i şūḥ-ı dilberān ifşā-yı rāz eyler baña”

(Th, 10/4)

Dîvānda “ben” zamirinin bu şekilde yazılışının yanında, Türkmencenin konuşma dilinin bir özelliği⁵⁷ olarak “men” şeklinde yazıldığını da görüyoruz:

⁵⁷ Habib Hürmüzlü, *agm*, s. 28.

“Vir hüsñ zekâtın **men** ü üftâdeye cânâ
Meh sâl giçüp şimdi gözüm vaqt-i ‘ağadır”
(G, 56/2)

“Böyle şermende alup itdigim ef‘âlim ile
Haşirde itme İlâhî **men** ü ‘abdiñ tezlîl”
(G, 106/5)

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda çoğunlukla eksiz olarak çekilen emir kipinde, II. teklik şahıs eki Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıca’nın başlarında –gıl/-gil şeklindedir, sonradan unutulmuş bu ek bugün bazı ağızlarda özellikle Azerî sahasındaki ağızlarda hala vardır.⁵⁸ Bu ekin -gıl/-gil şeklinin XVIII. yüzyıldaki metinlerde görülmemesi artık kullanılmadığını göstermese de kaybolmaya yüz tuttuğunu gösterir.⁵⁹ Ancak Müftî dîvânında ekin bu şekline rastlamaktayız:

“Bendegân-ı ümmetiñ aşd-ı ümîd luğf ider
Âb-ı ihsânîñ yürüt men‘ eyle**gil** ağıyâre şu”
(K, 3/31)

“Tehîlikten şaın rencîdelik gösterme**gil** şimdi
Ol ‘İsâ’ya ne itmişdir hem kim sūzen itmişdir”
(G, 49/2)

“Odur bir hâlık-ı ‘izzet odur gencîne-i rahmet
Günâh-âlûde-i ümmet utangıl infi‘âl ile”
(G, 136/2)

Ayrıca aşağıdaki beyit ve dîvânda buna benzer ifadelerde de Türkmen ağızında soru ekinin (mı, mi) kullanılmayıp bunun yerine ses tonu değişikliği yoluyla (cümledeki son heceye vurgu yaparak) soru şeklinin belirtildiğini görüyoruz⁶⁰:

“**Hiç olur** böyle ala bülbül-i cân
İtmeye âh ile dâd u efgân”
(M, 2/16)

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2004, s. 306.

⁵⁹ Yavuz Kartallıoğlu, *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17, 18. Yüzyıllar)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2005, s. 166.

⁶⁰ Habib Hümmüzlü, *agm*, s. 28.

Nazım şekilleri, konuları ve mazmunlarıyla Dîvân edebiyatı geleneği çerçevesinde şiir yazar Müftî, edebî sanatlardan özellikle teşbih ve mübalağaya önem vermiştir. Dîvânda kullanılan belirgin bazı söz sanatlarını birkaç örnekle burada inceleyelim:

Teşbih

Aşağıdaki beyitte sevgilinin boyu serviye, yüzü güneşe benzetilerek teşbih sanatı yapılmıştır.

“Serve addiñ mihre rüyuñ bilmedim teşbîh idüp
Ol cihetden gâlibâ bu infi‘âl olmuş saña”

(G, 6/5)

“Olasın” redifli gazelin bu beytinde şair sevgilisini, kendi ahının ateşiyle yanan muma benzetmiştir.

Āhımıñ âteşine sen yanasın şem‘ gibi
Başdan ayağa dutuşmuş yanıcı nâr olasın

(G, 123/5)

Hüsn-i Talil

Akarsuların eğimden dolayı aşağı doğru akma sebebini şair, onların utanmasına bağlamaktadır, ayrıca burada su kişileştirilmiş, teşhis sanatı da yapılmıştır.

“Şermsâr olmuş aşağı başını şalmış gider
Yeryüzinde segridüp cevlân ider her gâra şu”

(K, 3/26)

Telmih

Aşağıdaki beyitlerde sırasıyla Hz. Âdem’in yasak meyveyi yiyerek cennetten çıkarılmasına, Nemrud’un burnundan giren sineğin beynini kemirmesine ve Hz. Yusuf kıssasına telmihlerde bulunulmuştur.

“Ĥubb-ı dünyâ alıoydı Ādem‘i iğzâz ile
Çıdı cennetden görüñdi aña bu dehr lezîz”

(G, 38/5)

“Her ne güne bî-vücüd olsa ‘adū ĥavf eylesen
Peşşe-i nâçizi görsen âtil-i Nemrüd olur”

(G, 46/5)

“Kılursa dāmen-i Yūsuf eger dest-i Züleyhā’da
O zindān kaydına bā’is güzel ol pāk-dāmendir”
(G, 53/6)

Mübalāğa

Müftü aşığıdaki beytinde Dāvud Paşa’nın Bağdat’ta yaptırdığı camiye yıldızların dahi imrendiğini ifade ederek mübalāğa yapmıştır.

“Ne cevāmi‘ ne binā tāk-ı muḫarnas eṭrāf
Kehkeşān ğıbtā ider aña hemānā her dem”
(K, 5/9)

Şair aşığıdaki beyitlerde Dîvân şiirinde sıkça kullanılan ifadelere benzer bir şekilde, aşkıdan feryadının göklere çıktığını ve gözlerinden akan yaşın Ceyhun nehri kadar olduğunu söylemiştir.

“Nice bir āh u fiğānım göge çıksun giceler
Nice bir hāl-i perīşān ile ḫalam nüdemā”
(G, 2/2)

“Gün-be-gün derdimi gönlümde idüben efzün
Akıdup gözlerimin yaşın idersin Ceyhün”
(Tb, 1/I)

Teşhis ve Kapalı İstiare

Aşığıdaki beyitlerde “gam” kişileştirilerek sevgiliye benzetilmiş ve feleğe, cana kast etmesi yönüyle insanî bir vasıf yüklenerek teşhis sanatı yapılmıştır. Ayrıca her teşhis bir kapalı istiare, çünkü kendisine benzetilen beyitte söylenmemiştir:

“Ġam adında ḫimāyetlü baña şefkatlü yārim var
Gelin görüñ ne ğavġādır ne āh u nāle zārım var”
(G, 59/1)

“Her geh kim şād gelür derdlü gider yanımıza
Felekiñ kārı budur ḫaşdı olup cānımıza”
(G, 140/1)

İstifham

Söze akıcılık veren bu sanatta sorulan sorulara cevap beklenmez, aslında Müftî de “n’oldı saña” ifadesinin muhatabından bir cevap beklememektedir:

“Ey gözüm nûrî niçün kıhr u ğazab n’oldı saña

Bu kadar renc ü ezâ ‘unf u ta‘b n’oldı saña”

(G, 5/1)

İktibas

Müftî şiirlerinde bazen tam bazen kısmî şekilde ayetlerden alıntılar yapmıştır:

“Aldanup meyl eylese bir lahızalık bu devlete

Hayf degil ehl-i şiyem maħkûm ola bu ğaflete

*Innemâ emvâliküm*⁶¹ naşşı delâil fitnete”

(Th, 16/3)

“Kimin şâh eyleyüp kimin gedâ deryûze-ger

*Yef‘alüllâhü mâ yeşâ*⁶² hükmiñe olmazdır cedel”

(G, 105/4)

1.3. Muhtevâ Özellikleri

1.3.1. Din ve Tasavvuf

Kerkük’te fakîhliğiyle ünlü olan ve müftü olduğu bilinen şair, dinî ve tasavvufî konularda şiirler yazmıştır. Dîvânında kaside şeklinde yazılmış üç naatı ve bir miraciyesi bulunan Müftî’nin gazellerinde de dinî motiflere sık sık rastlanır.

Şair bütün kitaplara inandığını, ayetlere boyun eğdiğini ve bunlardan hiç şüphe etmediğini bir gazeline şöyle belirtir:

“Kütüb-i cümle kavlı-i âyete oldum münkâd

İtmedim zerre kadar bunlara şekk ü ta‘lîl”

(G,106/7)

Dîvânın birçok yerinde geçen Allah’ın isim ve sıfatları şunlardır: “Allah, Sübhân, Bâr-i Hudâ, Mevlâ, Hak, Hallâk, Hâlık, Hudâ, Rab, Bârî, İlâh, Gufrân, Mennân, Deyyân, Yezdân, Zü’l-Celâl, Rabbi Celîl, Fâil-i Muhtar.” Bunun yanında dîvânda münacat türünde yazılmış üç gazel vardır:

⁶¹ “Mallarınız, evlatlarınız sizin için sadece bir imtihandır.” (Kur’an, Teğâbun 64/15).

⁶² “Allah elbette dilediğini yapar.” (Kur’an, İbrahim, 14/27).

“Bilüp hem itdigim hem bilmeyüp itdiklerim cümle
Seniñ ma‘lumuñ olmuşdur **İlāhī Rabbi yā Yezdān**”

(G, 129/4)

“Ne ider **Hālīk** ider kimse suāl eyleyemez
Fi‘l-i yef‘al oldur dağı fa‘‘āl ü fa‘‘il”

(G, 106/3)

“Hayr ü şer cümlesi andan ne yiter bizlerden
Hak̄k odur işlediği cümle umūrāt u cemīl”

(G, 106/4)

Müftî'nin şiirlerinde Hz. Peygamber, “Ahmed-i Muhtar, Muhammed Mustafa, Resulullah, Hatemür-rüsül, Şefi-i ümmet, Mahmud, Ahmed” isimleriyle anılır. Naat türünde yazılmış olan Gül kasidesinden bir beyit şöyledir:

“Hâtemü'r-rüsül şefi'-i ümmet mücrimlere

Kim görüpdür sen gibi peygamber-i serdâr gül”

(K, 6/20)

Hz. Peygamberden başka dîvânda Hz. Yusuf iffetiyle ve zindana düşmesiyle Hz. İsa üzerinden iğne çıkması ve doğar doğmaz konuşması yönüyle, Hz. Yunus balığın karnına düşmesiyle, Hz. Eyüp sabrıyla anılmaktadır. Dîvânda Hz. Yakup ve Hz. Züleyha, Hz. Yusuf'la ilişkilendirilerek anlatılırken, Hz. Musa'nın Firavun'la macerasına da telmihler vardır. Hz. İsa, dîvânda Hz. Muhammed'ten sonra adı en çok anılan peygamberdir. Çoğu yerde adı Hz. Meryem'le birlikte geçen Hz. İsa “Mesîhâ” ismiyle de anılır:

“Çarh-ı çarımda **Mesîhâ**'ya olup süzen refîk

Ol sebebden dânedir şalmış anı göklere şu”

(K, 3/14)

“Kalsursa dâmen-i **Yūsuf** eger dest-i **Züleyhâ**'da

O zindân kaydına bâ'ış güzel ol pāk-dāmendir”

(G, 53/6)

“Fır‘avnı idüp ğarķ yem-i ħayret ü nekbet
A ‘dā-küş ü beyzā-yed ü **Mūsā**-yı ‘aşadır”
(G, 56/6)

Dîvânda, Kur‘ân-ı Kerim’in adı geçmekle beraber “Fetih, Yâsîn, Rahmân, Nûr, Duhâ, Şems ve Tâhâ” surelerinin adları da anılmaktadır:

“Āyet-i *lā-teķnaŭ*⁶³ gelmiş bu mücrim ħaķķına
Ķaŭ‘-ı ümmîd itme olmaz sevdiğim **Ķur‘ân** ğalaŭ
(G, 83/5)

“Ne güldür her varaķ üzre yazılmış sûre-i **Nûr**’ı
Veyâ **Feth** âyeti yâ sûre-i **Yâsîn** ü **Rahmân**’ı”
(K, 7/4)

Gençliğinde kısa bir süre Belh sultanlığı yapmış olan, sonrasında gerçekleşen hadiseler sebebiyle tacını, tahtını terk edip tasavvuf yoluna giren İbrahim Ethem’in adı da dîvânda bir yerde geçmektedir:

“Aşk mülki başkadır bir mülk-i a‘zamdır baña
Câm-ı Cem’den yegdir ol bir tâc-ı **Edhem**’dir baña”
(G, 3/1)

Ayrıca Müftî’nin gazellerinde ünlü mutasavvıf Hallac-ı Mansur’un (857-922) adı ve onun bilinen “Ben Hakk’ım” ifadesi de geçmektedir:

“**Manşür** *Ene’l-ħaķķ* diyerek dâre uruldu
Bir kelimedir ol kim ki ħabâħat yok içinde”
(G, 133/11)

1.3.2. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler

Şairin kendisine 3 kaside yazdığı Dâvud Paşa’nın adı dîvânda aynen veya dolaylı olarak birkaç kez geçmektedir. Bu beyitlerde Bağdat valisi Dâvud Paşa’nın ilmi ve fazileti övülmekte, şair ona olan bağlılığını dile getirmektedir:

“Ma‘den-i ‘ilm ü ħikem **ħazret-i pāşā-yı vezîr**
Cûd [u] iħsânı aniñ eyledi ħâŭır-ı ħurrem”
(K, 8/2)

⁶³ “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz” (Kur’an, Zümer, 39/53).

Dîvânda tarihî ve efsanevî padişahlardan Cemşid-Cem, Kayser, Feridun ve İskender'in adı anılmaktadır :

“Sensin ol **Cemşid**-i husrev o **Ferîdün**-ı devlet
Sensin ol şâh-ı **Sikender** sen ol cāmile **Cem**”
(K, 8/16)

Eserde Hz. Musa'yla macerası sebebiyle Firavun'dan ve ölüm şekline telmihte bulunularak Nemrud'tan bahsedilmektedir. Ayrıca Bağdat'ta doğan edip, hattat, şair ve aynı zamanda bir dönem vezirlik yapmış olan İbn-i Mukle'nin, ünlü fıkıh alimi İbn-i Esed'in, Yunan filozofu Aristo'nun (M.Ö. 384-322) ve onun hocası Eflatun'un (M.Ö.430-324) da eserde adı geçmektedir:

“Eger şâh [u] vezîr olsan **Aristo**-yı debîr olsan
Hükümet bî-naẓîr olsan giç ol evc-i ‘alâdan giç”
(G, 28/8)

“Söylesem derdim ne kâbil anı taḥrîr itmege
İbn-i Mukle ‘âciz olmuş ḥâmeden imrâr güç”
(G, 30/7)

Eserde aşk kahramanlarından Mecnun (Kays), Leyla, Vamık, Ferhat ve Şirin'in adı geçmekte, Mecnun çöllere düşüp perişan olmasıyla, Ferhat dağı delmesiyle sıkça hatırlanmaktadır:

“Adımız defterde oldı muḳayyed-i **Mecnûn**
Nice birin bu elemle olayım dil-i maḥzûn”
(Tb, 1/I)

“Kühken-i **Ferhâd**'dan olmuş bu ḥâlîm pek beter
Derd ile âlüdeyem **Vâmık**'dan efzûn olmuşam”
(G, 108/4)

“**Ferhâd**'ı gör imdi nice ol kühken-i ‘aşḳ
Ancaḳ ol idüp dehrde icrâ-yı muḥabbet”
(G, 23/5)

1.3.3. Coğrafi Unsurlar

Dîvân'da Arap, Acem, Hind, Sind, Habeş, Rum, Kürt ve Türk gibi geçmişte yaşamış ve halen varlığını sürdüren bazı kavimlerden bahsedilmektedir:

“Yıkılırsa bu cihân halkı ne mümkün zîrâ
İdemez vaşfiñi ne **Türk** ü ne **A'râb** u '**Acem**'”
(G, 114/5)

Eserde adı geçen bölgeler, Mısır, Frengistan, Irak, Çin ve Maçin'dir. Müftî'nin de bir dönem yaşadığı yer olan Bağdat şehrinin adı da eserde birkaç kez geçmektedir:

“Leb âlâ-yı hurûf-endâz ü hışm ü kin ü qahrında
Virürdüm bir sözine **Çin** ile **Maçin** ü hâkânı”
(K, 7/33)

“**Bağdâd** ismi budur bâğ-ı behişt-i gülzâr
Hûrlardur görünür şanki derûn-ı cennât”
(G, 24/7)

Nil, Fırat ve Ceyhun nehirlerinin ismi eserin çoğu yerinde gözyaşıyla birlikte geçmektedir:

“Bir bakışla o gönül mülküñi tâlân eyler
Gözlerim yaşı aqup hemçün 'uyûn-ı **Nil** ü **Fırât**'”
(G, 24/11)

“Gözlerim yaşı görürsün nice **Ceyhûn** olmuş
Bu revâdır saña kim hâlime mesrûr olasın”
(G, 128/3)

Ayrıca dîvânda “Kerbela, Kâbe, Belde-i Tayyibe, Mescid-i Aksa” gibi İslamî fonksiyonları olan mekanların adları da anılmaktadır:

“Ey gözüm nûrı benimle eyleme va'de hîlâf
Yüz sürüp **Ka'be**-i ruhsâra idem tâ ki tavâf”
(G, 90/1)

“**Belde-i Tayyibe** sâkindir şâd u ferağ
Bulunur anda nice zevk ü şafâ-yı lezzât”
(G, 24/8)

“**Kerbelā** deştinde almış el-ateş feryād ider
ayrdır ol demde virmek ol faır ü hāre şu”
(K, 3/6)

1.3.4. Sosyal Hayat ve Eleştiri

Her şairin dıvānında sosyal hayatın izleri az ya da ok derecede grüldüğü gibi Müftı’nin dıvānında da grölür. Eserde birkaç yerde grölen, kadınların süs iin kullandıkları “sürmeye benzeyen pudra halindeki toz”⁶⁴ manasına gelen “vesme”nin ve “kadınların yüzlerine sürdükleri allık”⁶⁵ manasındaki “gaze”nin getiğı iki beyit şöyledir:

“Nice bir **gāzelenüp** meh gibi tābān olasın
aşlara **vesme** eküp ātili bu cān olasın”
(Tb, 3/V)

“‘Arızı meh gibi Müftı ne dırāřān olmuş
aşları **vesmelidir** şan grönüp avs-i uzāh”
(G, 32/6)

Bunun dışında Müftı’nin dıvānında sosyal hayatla ilgili grdüğümüz bir diğer unsur da o devirde kullanıldığını dışındüğümüz bir tür av āleti olan “tilli tuzak”tır:

“ Ger dāma dışürmek anı aşdıñ ise Müftı
İhfāya özün ek aña bir **tilli tuzak** baş”
(G, 80/5)

“urup ol dām-ı zülfün dāne-i hāli niřār itdiñ
İşitdim sen bu gün bir **til urup** ‘anā řikār itdiñ”
(G, 95/6)

Müftı dıvānının birkaç yerinde devrinden řikāyetini ve memnuniyetsizliğini dile getirmiş; iinde bulunduğı zamanın değışen değerlerini tenkit etmiş ve kendisinin uzleti tercih ettiğini belirtmiştir:

“Müftı hāřıl dehrde n’olmış saña sen şöylegil
‘Uzlet itmek hoşdur ammā yo cihānda hı niřām”
(G, 117/10)

⁶⁴ Habib Hürmüzlü, *Kerkük Türkçesi Sözlüğü*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 357.

⁶⁵ Ferit Devellioğlu, *age*, s. 283.

“Gel itme zīnete raġbet qarār üzre degil devlet
Cihānda hoşdur ‘uzlet ne meyl eyle ne t̄alib ol”
(G, 101/3)

Müftî'nin devrinden şikâyetini “galat”, “kalmamış”, “var içinde” ve “yok içinde” redifli gazellerinde daha belirgin bir şekilde görüyoruz. Bu gazellerin bazı beyitlerini numune olarak naklediyoruz:

“Ara yerde sīm ü zerden ġayrıya tevcīh yok
Ĥāşş u ‘āma ‘illet olmuş ġayr ‘illet kalmamış”
(G, 76/6)

“Gör bu halk içre kalupdur zerrece pākīzelik
Āb-ı rû-yı şadr-ı iġlāş u tahāret kalmamış”
(G, 76/10)

“Bir devre irişdik ki muġabbet yok içinde
Āyīn-i vefā resm-i meveddet yok içinde”
(G, 133/1)

“Bir vakte gelüp ‘ıyş u tarab cümlesi ma‘düm
Mevcūd-ı miġen şıdk u şadākat yok içinde”
(G, 133/2)

“Ger eyyülüge sa‘yiñ olur bu da ġaţadır
Bī-faydadır belki ġacālet var içinde”
(G, 134/5)

“Ma‘rifet nābūd aşġābı yok olmuş dehrde
Bu zamān ġalkı ġalaţ başdan başa devrān ġalaţ”
(G, 83/6)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MÜFTİ DİVANI'NIN METNİ

1.1. Müftî Dîvânı'nın Tavsifi:

Müftî'nin bilinen tek eseri, çalışmamızın konusunu oluşturan dîvânıdır. Dîvânın tesbit edebildiğimiz tek nüshası Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda, *06 Mil Yz A 7096* numarada kayıtlıdır. 81 varak, 220x165-170x125 mm ebadında olan eser, nesih yazı ile yazılmıştır. Şemseli, zencirekli, vişnerengi meşin bir cilt içerisinde olan dîvânın her sayfasına 15, bazen de 14 satır yazılmıştır. Dîvânın bu nüshası Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu'ndan satın alınmıştır. Eserin baş tarafında kütüphanenin resmî mührü basılıdır. Dr. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu'nun adının altında "28 Mart 1993" tarihi bulunmaktadır. Bunun dışında herhangi bir tarih ve istinsah kaydı yoktur. Yine Hacıtahiroğlu'nun dîvânın ilk sayfasında, altında mührü bulunan notunda şunlar kaydedilmiştir:

"Basılmamış olan bu dîvân şimdiye dek ele geçmiş olan tek yazma nüshadır. Müellif yazısı olması muhtemeldir. 84 yapraktan oluşan bu dîvânda yaklaşık 2100'den fazla beyit vardır."

İçinde sırasıyla 11 kaside, 2 mesnevi, Arap alfabesine göre düzenlenmiş olan 162 gazel, 1 mütekerrir murabba, 1 müsemmen, 3 terci'-i bend ve Türkçe yazılmış olan 16 tahmis bulunmaktadır.

İlk sayfadaki "*Dîvân-ı Kerküklü Ebū Bekir Müftî Efendi*" başlığı ve "Besmele"den sonra şiirler başlamış, bundan sonra manzumeler peşpeşe yazılmıştır. Kaside, gazel, mesnevi ve terci'-i bendler birbirinden herhangi bir başlıkla ayrılmamıştır.

Yazı genel itibariyle okunaklıdır ancak eserde okumayı zorlaştıracak bir yıpranma da söz konusu olmamasına rağmen bazı yerler okunamamaktadır. Bunu şairin şiir söylerken üç dili bir arada kullanmadaki tasarrufuna, müellifin bazı kelimeleri konuşma dilindeki şekliyle yazmasına ve eserde yerli ağzın etkisinin görülmesine bağlayabiliriz.⁶⁶

Eserin başında yer alan Dr. Hacıtahiroğlu'nun tahmininin aksine biz bu nüshanın müellif yazısı olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü siyah mürekkeple yazılmış

⁶⁶ Suphi Saatçi, "Irak'ta (Kerkük) Türk Edebiyatı" , *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, Ankara, C. VI, s. 338.

olan eserin kimi yerlerinde görülen kırmızı bir mürekkeple tashih edilmiş kısımlar, üzeri çizilerek daha farklı bir yazıyla yazılan beyitler ve imlâdaki yanlışlıklar bize bu nüshanın müellif yazısı olmadığını düşündürmektedir.

Eserde imlâ açısından hatalar mevcuttur. Bu hataları özellikle tahmisler bölümünde gazelleri dîvânlardaki şekilleriyle karşılaştırdığımızda daha iyi görebiliyoruz. “Yeni” kelimesinin bazen nazal nun bazen normal nun’la yazılması, bazı kelimelerde be ve cim harflerinin noktalarının yazılmaması, kef harfinin lâm gibi yazılması, “ah” kelimesinin güzel he yerine çoğunlukla hırıltılı h ile yazılması⁶⁷, sa’y kelimesinde ayın harfinin birkaç yerde unutulması, bazı kelimelerin aynı mısradaki iki kez yazılması ve bazı harflerin kelime içinde yanlış yerde bulunması, imlâ hatalarındandır.

Elimizde tek yazma nüshası bulunan Müftî dîvânının bir nüshasının daha olması muhtemeldir. Ata Terzibaşı’nın “Kerkük Şairleri” adlı kitabında Müftî’nin şiirlerinden verdiği gazel örneklerini dîvândaki şekilleriyle karşılaştırdığımızda görülen kelime farkları ve beyit fazlalıkları/eksiklikleri bu görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca Hatîbî’nin tezkiresinde, Müftî’ye ait olduğunu bildirdiği Türkçe-Farsça-Arapça karışık kıta ve tahmisler, elimizdeki nüshada yer almamaktadır. Ata Terzibaşı’nın da faydalandığını düşündüğümüz dîvânın bir diğer yazmasına maalesef ulaşamadık. Bu hususta Prof. Dr. Suphi Saatçi’nin de yönlendirmeleriyle gösterdiğimiz çabalardan bir sonuç alamadık.

1.2. Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol:

- Metnin hazırlanmasında bilimsel eserlerde kullanılan çeviriyazı sistemi kullanılmıştır.
- Transkripsiyonlu metnin imlâsında -özellikle Türkçe kelime ve eklerdeki ses özelliklerinde- Dîvândaki imlâya sadık kalınmıştır.
- Eserde Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver’in “*Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*” isimli makalesi esas alınmıştır.
- Şiirlerin içinde bulunan ayet ve hadisler aslî şekilleriyle bırakılmamış; bunlar da transkribe edilmiş, metnin içinde italik yazılarak dipnotlarla manaları ve kaynakları belirtilmiştir.

⁶⁷ Divanda “ah” kelimesinin yazılışında görülen bu eğilimi Türkmençe ağzının konuşma dilinde hırıltılı h’nin bariz bir şekilde kullanılmasına da bağlayabiliriz. Bkz. Habib Hürmüzlü, “Irak Türkmen Ağzı ve Yazılı Metinlerde İmlâ Sorununa Toplu Bir Bakış”, *Kardaşlık Dergisi*, Yıl 10, 2008, S.40, s. 26-33.

- Dîvânda okunamayan kelimeler “.....” ile gösterilmiş, okunuşundan emin olamadığımız kelimelerin veya beyitlerin yanına ise “?” işareti konulmuştur.
- Dîvânda olmayan ve tarafımızdan eklenen harf veya ekler köşeli parantez içinde verilmiştir.
- “ile”, “içün” edatlarıyla, -i ek fiili (idi, ise, iken, -durur) metinde ayrı yazılmışsa ayrı, birleşik yazılmışsa birleşik yazılmıştır.
- Dîvânda “e” sesiyle biten bazı kelimelerden sonra gelen “-i” belirtme hâl ekinin “hemze” konularak yazıldığı durumlarda, kelimenin doğru yazılışı tercih edilmiştir.
- Eski Türkiye Türkçesinde bozulduğu görülen dudak uyumu, XVIII. yüzyılda büyük oranda tamamlanmış olduğundan biz bu ekleri dudak uymunu göz önünde bulundurarak okuduk. Ancak XVIII. ve XIX. yüzyıllarda bazı ekler imlânın koruyuculuğu ve kalıplaşmasından dolayı dudak uyumuna bağlanmamıştır.⁶⁸ Bu yüzden metni hazırlarken söz konusu eklerin yazılışında metindeki imlâya sadık kalınmıştır.
- Eserde yer alan Farsça mısralar ve beyitler aynen muhafaza edilmiş; bir mülemma gazel ve şairin tahmis ettiği Farsça şiirler ekler bölümünde verilmiştir.
- Şeddeli kelimelerdeki çift ünsüzler vezin gereği bazı durumlarda tek ünsüz olarak yazılmıştır.
- Metnin inceleme bölümünde örnek verilen beytin altına parantez içinde sırasıyla, şiirin nazım şekli, şiir numarası ve beyit numarası yazılmıştır. (G, 14/5)
- Dîvânda şiirler arasında başlık bulunmamaktadır ancak tarafımızdan şiirlerin türlerine göre aralarına köşeli parantezler içinde başlıklar konmuştur. [kasideler], [mesneviler] vb.
- Şiirler kendi türleri içerisinde numaralandırılmış ve her şiirin vezni metnin üst tarafına yazılmıştır.

⁶⁸ Yavuz Kartallıoğlu, “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies - Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Güz 2008, Volume 3/6, s.449-470.

- Dîvânda yer alan manzumelerde bazen şairin vezni başarılı bir şekilde kullanamamasından bazen de imla hatalarından kaynaklanan vezin aksaklıkları sayıca fazla olduğundan tek tek gösterilmemiştir.

1.3. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ف	f, ç	فا	f
ق	ç	ق	ķ
ك	ḵ	ك	k, g, (ñ)
ك	ḵ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ج	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

1.4. TRANSKRİPSİYONLU DÎVÂN METNİ

Dîvân-ı Kerküklü Ebû Bekir Müftî Efendi

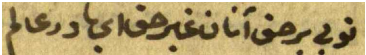
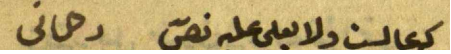
Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm

[KASİDELER]

1

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1a 1 Olur mı müstevî dānā ile nādān 'ālemde
Mecīd-i naşş-ı ḥāmi böyledir tenzīl-i sübhāni ?
- 2 Kalem 'āciz kalur destimde bilmem n'eyleyim taḥrīr
Dutar bir çüb-ı çevgāna ider bi'l-küllî nisyānı
- 3 'Ubeydiñ eyleme nisyān efendim bir vaḳitdendir
Ḥulūs ile du'ācı bendedir bu kemterin cānı
- 4 Yazıkdır bülbül-i ṭab'ım kıala böyle nevā itmez
Gülistān-ı ḥayālînde ol olmazdır naḡam-ḥānı
- 5 Bu da baḥt-ı siyāhımdır beni dergāhdan koymuş
Efendimden ba'īd itmiş bu çarḥıñ egr[i] devrānı
- 6 Kör olmuş ḥātırım kalmış daḡı tanzīme ḡudret yok
Şu dutmuş pāy-i ḥaşşım eylemez bir zerre cevḫānı
- 7 Velīkin müjde-i taḫrīriñ oldı cāna cān-baḡşa
Yeniden eyledi iḫyā helāk olmuş bu bī-cānı
- 8 Vücūdum rişte-i Meryem gibi iki dütā olmuş
Göñül çün sūzen-i 'İsā gibi yektā ve seḫānı

- 9 Niçün sūzen ki fi‘linde hemān deccāle beñzerdir
Niçün böyle yer itdi ceyb-i Īsā’ da o pīrānı
- 10 Ne söyler ‘Īsā ol dem ol olanda anadan mīlād
Ne oldu ol vāķit kim şavm-ı Meryem nezr-i yezdānı
- 11 Ne sözdür söyledi ‘Īsā ser-i dār-ı dıraħt üzre
Tedārik eyledi gitdi felek rābi‘ eger dānī
- 12 Baña bu fikr-i aħterden ne taħsil ü ne ħāşıldır
Ki zihniñ ṭālī‘i doġan nücūm-ı baħt-ı zulmānī
- 13 Ne vardır murġ-ı ‘Īsā’ya bula vāķtinde ol raħat
Nedir rüz içre görmez böyle ħalmıř kūr ü ‘umyānī
- 14 Niçün bir çāre itmez kendi ṭayrına Resūlullāh
Neden mevtāyı iħyā eylemez baħşında çeřmānī
- 1b 15 Mesihā ħasletā ? ħayşer-nejād ferferīdi duta
Bu ebyātım buyur taħsine kābil eylegil anı
- 16 Bu eş‘ārım bilen zāta her an āferīnim var
Yaħīnimsin bilürsin yoħdurur bir daħı hem sāni
- 17 Hezārān şükr-i Bārī bu seniñ iħbāl ü iclālīñ
Perīşān eyledi ehl-i nifāķ erbāb-ı ṭuġyānı
- 18

- 19 Hüner her cā olur zāhir ne yerde pāyiñi ħoysañ
Feleklerde olur taħsīn oħurlar āferīn-ħ‘ānı

- 20 Vezîr-i ma‘delet-güster seḫā vü luḫda bir er
Kerem idicidir zerler iden pāmāl-i ‘udvāni
- 21 Yüzünde āyete naşrı idüp ‘adāya ol ḫahrı
Odur ‘allāme ‘ilm baḫri kitāb-ı nüṣhadan şānı
- 22 Kerāmet gibidir zāhir anıñ her fi‘lidir ṫāhir
Olup her şan‘atı şāhir elinde seyf-i Osmānı
- 23 Biçer a‘dā-yı ḫahr eyler şadāḫatkāra mihr eyler
‘Adūya ḫışm u zecr eyler aḫıdır sāḫire ḫanı
- 24 Metānet şāḫibi ancak müsem mā ḫazret-i Dāvud
Ḫuluşundan bulupdur cümle üzre böyle rüçḫānı
- 25 Ḫudā her dem ide tevfiḫi[ni] anıñ refāḫatle
Ola a‘dāları ḫāyib-i ber-perişān ber-perişānı
- 26 Sürür ile ola mesrūr olan düşmenleri maḫḫūr
Hemīşe fevzile manşūr o zāt-ı ‘ālem [ü] erkānı
- 27 Ḫamu ḫalḫda olup şevḫ ü neşāt ü ‘ıyd-ı taḫriri
Faḫaṫ bende biraz ḫalmış kederler cism u rüḫānı
- 28 Vaṫandan dūr u ğurbet-keş cefā peymānesin ben ḫıyş?
Beni ḫāsıd idüpdür ğışş? olupdur kendi fevḫānı
- 2a 29 Gelüpdür şüret-i ḫaḫdan döne yüz şüreti ḫaḫdan
Ḫıyāmetde bula Ḫaḫ’dan caḫīme ola miḫmānı
- 30 Güneş inkār olur mı ḫiç benim hemçün şadāḫatlü
Ne ḫābildir siyāḫ olsun gide o nūr-ı tābānı

- 31 Bu günden luḡ idüp ruḡsat feraḡ-yāb olayım devlet
'Aceb bu cānadır minnet buyur git lafz-ı fermānı
- 32 Cevāz-ı cāyize eṡ'ārıma bārī bu olsun da
Ki yoksa ḡāmemiz gözden ider çok āb-ı ceryānı

2

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cevr-i felekden ne idem āh enīn
İtdi bizi derd ü elemle ḡāmīn
- 2 Keṡmekeṡ-i 'aṡḡla zār u zebūn
Böyle ki dillerde ḡalup dil ḡazīn
- 3 Pes beni sen itme felek ḡam-güsār
ḡayfdır olsun bu vücūdum rehīn
- 4 Çār taraf riṡte-i ḡam baḡlamıṡ
Bu kemerimden beni muḡkem raṡīn
- 5 Māhveṡe ḡāḡırını eyle bend
'Aṡḡ ider cümle vücūduñ meḡīn
- 6 ṡubḡ olunca yüzünü ur yire
Eyle seḡer Rabb'iñe ḡa'āt ḡüzīn
- 7 ḡākimsin ḡadriñi berter idüp
ḡālıḡ-ı nüh seb'-i semā' vü zemīn
- 8 ḡılm ü seḡā rüṡd ü 'aḡā sendedir
ḡālıḡ-ı 'izzet seni itmiṡ emīn

- 9 *Zātiña zemm itdi seniñ meskenet*
Bu dağı biriniñ haşâyil hemîn
- 2b 10 Müftî hemân vaşfıña kaç söz didi
Bir nażar eyle anı noqşân-ı mübin?
- 11 Ğavṭa-ḥ̣ār-ı baḥr-ı ğam-ı ‘aşqdır
Nice bulur ḥāṭır-ı miskîn sekîn
- 12 Dāne-i dūrri dökerim ḥāmeden
Medḥiñ ile olsam eger ben qarîn
- 13 Hātif-i ğaybî didi tārīḥ bir
İnnā feteḥnā leke fetḥan mübîn¹
(1233/1818)

3

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ey olup āvāre Mecnūn-veş o baḥt[1] kara şu
Başını çölden çöle almış gider bî-çāre şu
- 2 Vaḫt ü bî-vaḫt şubḥ u şām her giceler eḡān ider
Yār elinden yārelemiş dād ider dil pāre şu
- 3 Başın almış ol gezer dīvāneveş her cāyda
Ne olur zincīre ḳābil ne olur timāre şu
- 4 Ḥāk olup bulutdan cān fersūde olursa sezā
Ola kim ayaḫ başa bu cism-i zār u zāre şu

¹ “Biz sana aşikâr bir fetih ve zafer ihsan ettik.” (Kur’an, Fetih, 48/1)

- 5 Ben esîr-i ğamzeyem yokdur ‘ilâcım bilmişim
Vuşlatıñ ancağ şaçılı göñlümdeki bu nâra şu
- 6 Kerbelâ deştinde kalmış el-‘ataş feryâd ider
Hayrdur ol demde virmek ol faķîr ü ħ̣âra şu
- 7 Haste-i ‘aşkam hemîşe vaşlıñı yâd eylerem
Şubh olunca aķıdup gözden revân hemvâra şu
- 8 Şudurur maħlûka Ħâlîķ’ dan kerem ‘uzmâdurur
Ancağ anı Ħaķ bilür virmiş nice esrâra şu
- 9 Ben seniñ ħayrânıñam ħurbân olam ħurbân ħüni
‘İyd-ı adĥâdır yürüt ħanla hemân enşâra şu
- 3a** 10 Sensin ol faħrû’r-rüsül rüz-ı ħıyâmet ümmete
Ma’şiyetlü ümmetiñ sep cürmüne hemvâre şu
- 11 Senden isterler şefâ‘at cümle zerrât-ı cihân
Destġîr ol cümleye luţfuñla vir añlara şu
- 12 Bu ayaklar yer dutmaz gözlerimiz gökdedir
Veyletâ yâ veyletâ baĥşında ol bî-kâre şu
- 13 Baş aķıķ yalın ayak ‘üryân cân veylâ ider
Ġayr senden kim ola ol ħün vire bîmâre şu
- 14 Çarĥ-ı çârımda Mesîĥâ’ya olup süzen refîķ
Ol sebebden dânedir şalmış anı göklere şu
- 15 Gül gülistân bağlar serv ü çemen gülzârlar
Ħârlar ħâşâklar sensin viren eşcâre şu

- 16 Hem ağaçdan mīveler taşdan çıkardıñ āblar
Yeryüzinden ağıdan germ-ābe-i enhāra şu
- 17 Nuṭfeden ḥāşıl iden ol ḥoḳḳa-i endāmları
Hem ḳuvā-yı müşterek cāna viren cāndāra şu
- 18 Nuṭḳ u sem‘ u zevḳ ü şemm ü lems ü mess ü insānda
Bu ‘aceb ḥikmetdir olmuş çeşme-i idrāra su
- 19 Şu-yı sergerdān gider ‘uşşāḳveş bilmez yerin
Bu maḥalden o maḥalle kūyden emşāra şu
- 20 Hind ü Sind ü Türk ü A‘cām u Rūm u A‘rābiyye
Dostān u düşmene viren ḳamu eşrāra şu
- 21 Āb u gilden gör ne şüretler ider pīrāste
Mümkināta yār u yāverlik iden her kāra şu
- 22 Rızḳlar ol virici ityān-ı gaybdan luṭf ile
Şad hezār u şad hezarān zümre-i küffāra şu
- 3b 23 Nuṭfe-i vāḥidden itmiş çarḫa batmaz kimseler
Rūkn-i a‘zam noḳtadan dūr itmege pergāra şu
- 24 Sāḳiler mey virmege ‘ābid ‘ibādet itmege
Ben daḫı leb emmege virgil ben ü diltzāre şu
- 25 Bu ‘anāşırla ṭabī‘at birbirine zıdd olup
Nitekim āb ile āteş düşmen olmuş nāra şu
- 26 Şermsār olmuş aşağa başını şalmış gider
Yeryüzinde segridüp cevlan ider her gāra şu

- 27 Bunca ben dād eylerim dādım işitmez sevdiğim
Nice kim te’sīri yoğ yerde düşen ađcāra şu
- 28 Aşl-ı eşyāda olup nevmīd-nümā ħāşıl feraĥ
Bā-ĥuşūşā āb u tāb ü tek ü seng-i ħāre řu
- 29 Sen o zāt-ı pāksin senden bulur feyzi kirām
Rūz-ı maĥşer cümle ĥalk senden umar yalvara řu
- 30 Ben ġarīķ-ı baĥr-ı ‘işyānem şu sep ‘işyānıma
Ola kim luţfuñ vire bu bende-i ġam-ĥāra şu
- 31 Bendegān-ı ümmetiñ ħaşd-ı ümmīd-i luţf ider
Āb-ı iĥsāniñ yürüt men’ eylegil aġyāre şu
- 32 Mestiyem ben bāde-i ‘aşkıñla nālān olmuş
Ĥaşre dek ĥayrānıyam bir daĥı vir diltāre şu
- 33 Müftiyā besdir bu nār-ı hicre yandır cāniñı
Tā-be-key cārī idersin dīdeden bu ħara şu

4

Tarīĥ-i Tekye-i Özbek der Baġdād Cāmi’-kerden Dāvūd Paşa Vālī-i Baġdād

Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün

- 1 Bārekallāh zihī esyāf-ı ħalem
Menba’-ı fażl u ‘aţā ma’den-i ifzāl u kerem
- 2 Cāmi’-i ‘ilm ü ĥayā ħāţı’-ı pīç ü a’dā
Lāmi’-i seyf-i fetā Ĥaydar-ı Kerrār hem

- 4a 3 Nām-ı nāmī-i ḥāsen Ḥāzret-i Dāvud Paşa
Ḥulefā-nām-ı şumā şādık şod der-‘ālem
- 4 Ān metānet ki tū kerdī heme cā zāhir şod
Şāhidī dādeh bāyin emr hemān çarḥ-ı nühüm
- 5 Ki būd lāyık ĩn kadr ki sezā ĩn himmet
Ḥükümrān būde der ĩn gūne belādan veş hem
- 6 ĩn Iraķest ve heme ğarḥ şodend zī-nifāķ
Āferĩn cān-ı ‘azīzeş tū ser āverdī himem
- 7 İtdiĝiñ cümle kerāmet gibi bir bir zāhir
Ne firāset ne kiyāset ne feţānet ne şiyem
- 8 Yapdı bir cāmi‘-i nev Ḥāzret-i Dāvud Paşa
Seyrine geldi anıñ cümleten erbāb-ı ḥaşem
- 9 Ne cevāmi‘ ne binā tāk-ı muķarnaes eţrāf
Kehkeşān ĝıbta ider aña hemānā her dem
- 10 Kāşif-i ‘ilm ü ḥikem lāmi‘-i şemşĩr-i ḥayāl
Dest-i teşĥĩr tū āverdī besā ķavm-i ‘acem
- 11 Tekye-i Özbekiyān būde ḥarābe vĩrān
Nĩst ü rā eşer-i teşĥĩr-i zemĩn pür nem
- 12 Ķubbe-i ü be-ķıbāb felek-i çarḥ resānend
Çār eţrāf vey ān itdi müesses muḥkem
- 13 Zevķden zühre alup çengini raķşa geldi
Müşterĩ tırdı bu bāzārda oynar ḥurrem

- 14 Geldi iki güzel ü hūb-reviş çehresi pāk
Müfti tārīhi faқаt oldu vezīr-i a‘zam
(1234+2=1236/1820)

5

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Çeker bī-rahm olan şūhum bu қatlimde ‘ayān hānçer
Beni gāh ider vīrān gehi dil şādmān hānçer
- 4b 2 Ne hānçerdir bu hānçer kim döker kanım alur cānım
Amān söylemege hālim yoқ imkānım amān hānçer
- 3 Bu hānçer қan döker zāhir fe-emmā luḫfı çok bāhir
İder ‘āşıkları māhir ne қan eyler bu қan hānçer
- 4 Vücūdum öyle incelmiş ki hānçer zahmına yer yoқ
Amān itmem fiḡān itmem urulsa cāna cān hānçer
- 5 Niçün bizden o şerm eyler hemānā ḡayra ‘azm eyler
Yaқar gönlüm o hāzm eyler ne қаşıdır kemān hānçer
- 6 Benim pīr ü dūtā қāmet hevā ile çeküp miḫnet
Gidüp bu aradan ülfet dilin cānım civān hānçer
- 7 Қıyāmetde budur қorқum benim ol nāzik endāmıñ
Yine қatlimde ol tursun çeküp nā-mihribān hānçer
- 8 Benim bu rişte-i cānım miyān-bend-i hırām etmiş
Eger hūāhi ve ger nā-hūāh o göstermiş ‘ayān hānçer
- 9 Ne rahm eyler bu aḫvāle ne қаşd-ı luḫf bu hāle
Yüzünde dāne-i hāle benem hāyrān çünān hānçer

- 10 Ser-ā-pā hūsni yandurmuş cihānı çār etrāfı
Gözünden ğamzesindendir atar tīr ü kemān hançer
- 11 Piyāle içdi mest oldu özünden gitdi ol hūşı
İdüp ‘uşşāķı bī-hūşı odur cāna uran hançer
- 12 Doķunsa cānıma minnet göz ucundan atan tīĝi
Nişān itmiş bu sīnemde nişān üzre nişān hançer
- 13 Ne dādım var sultāna ne efgānım olur hāna
Olursa cān vīrāne yine itmem figān hançer
- 14 Kıyāmet ğünü yok da‘vām eger katlimde sa‘y itseñ
Benem çāker tūyī sultān çıkarma kābzān hançer
- 5a 15 Egerçi kan döker hançer gözün cellād[1] red eyler
Nice ‘aşıkıları hayrān nice kanlar revān hançer
- 16 O tīr-i ğamze-i cādū vücūdum tārūmār itmiş
Eşer nā-būd cānımdan ider sihr ü nişān hançer
- 17 Gel urma yāreme yāre sen olĝıl yār u hem-sāye
Ne var senden bulam vāye gel itme sen ziyān hançer
- 18 Gözün mecrūh ider cānım döker bir lahẓada kanım
Semāya çıķdı efgānım nice itdi zebān hançer
- 19 Nice tākāt-pezīr olsun nice tāb-āver ğamze
Kemān ebrūdan atar ol nice tīĝ u sinān hançer
- 20 Nīĝāh-ı ğamze şad hançer kemān kaşı biñ hançer
Hezārān ‘işvesi hançer bu ğüftār ü zebān hançer

- 21 İçüp mest olmuş ol şūhum arar ‘uşşākını bulmaz
Ne kābil Müftī katılsun belāya her zamān ḥançer

6

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 Eyledi bir laḥzada kendin hemān izhār gül
Ser-firāz olmuş kamu ezhārdan ruḥsār gül
- 2 Yağalar çāk eyledi bāzāra çıkdı ‘arz idüp
Kendini elden ele şaldı olup bī-‘ār gül
- 3 Perde-i ‘işmetde evreng-nişīn şāḥ iken
Oldı az kıymet-fürüş ‘arşa-i bāzār gül
- 4 Gülgülü gülzārda gül bu gülistān-ı bāğda
Bülbüli şeydā iden dil dāğlayan ğaddār gül
- 5 Hem-nişīn-i ğayr olup ‘işret iden bed-ḥaseble?
Gör ne ḥāl üzre olup ne şānile eṭvār gül
- 6 ‘Āşıkından dūr olup aġyārlarla ülfeti
Dāyimā diltārdır ‘uşşākdan ferrār gül
- 7 Gül ne ḥaddidir saña emşāl ola bu dehrde
Sen meh-i tābānsın itmiş bu ne ikrār gül
- 5b 8 Yoġiken āşarı perde ğaybda mestūr iken
Şun‘-ı Ḥālīk’da ider her yılda bir ibrāz gül
- 9 Ol kadar nāzūk beden nermī vü ten hoş-bū semen
Zīnet ü zeyn ü çemen var anda çok esrār gül

- 10 Çün şeved gönca olur üşkäfte.....?
‘Ālemi eyler mu‘aṭṭar bŷy-ı ān āṣār-ı gül
- 11 Gül yüzünde yazılıpdur hāzihī ṣun‘-ı ‘aẓīm
‘Aks-i rŷyunda hüve’l-esrār olup estār gül
- 12 Kāmeti dīlcū-yı ter her baķıṣı kınlar döker
Eṭvārı anıñ pŷr ḥaṭar ne cilvelŷ refṭār gül
- 13 Bŷlbŷlŷñ āh u figān u nālesin iġmāz ider
Görmemiş kimse bunuñ tek raḥmsız ḥŷnkār gül
- 14 Böyle bir ṣaḥib-hŷner erbāb-ı dīkḳat bilinŷr
Ḥāl ŷ aḥvālinden ol āġāh olup hŷşyār gül
- 15 ‘Āṣıķı dŷr oldıġından kendŷsi zīnetlŷdŷr
Kın yuddurmuş ider ‘uṣṣāķına azār gül
- 16 Ṣafḥa-i ārāyiş-i ruḥṣār[1] tezyīn itmede
Bŷlbŷl-i nālān ider dāyim ider aḥrār gül
- 17 Gŷnde bir ṭavra girer erbāb-ı ‘aṣṣa nāz ider
Fitne yāyın bāz ider bilmem nedir efkār gül
- 18 Dŷr döker ezhārlar ol vaķt görende ṣŷretin
Ne behiştin gülŷsŷn ne gülşen-i gülzār gül
- 19 Ḥamd ol Ḥallāķ’a kim böylesini ḥalk eylemiş
Bir seniñ tek nev gül-i nev gülşen-i a‘ṣār gül
- 20 Ḥātemŷ’r-rŷsŷl ṣefī‘-i ŷmmet mŷcrimlere
Kim görŷpdŷr sen gibi peyġamber-i serdār gül

- 21 Senden ister şefâ‘at cümle-i bîçâregân
Kimdir ol eyler tazarru‘ ‘afv için ısrâr gül
- 22 Lafz-ı Tübâ cânına ol kimsene tek eymânlık
Eylemiş devlet bulup olmuş aña hoş yâr gül
- 6a 23 Ger benim cânımda biñ cân olsa biniñle ben² fedâ
Eylerim bir bir ânı hîç itmezem ben ‘âr gül
- 24 Bî-zebân-ı hâmemiz bülbül gibi güyâ olur
Medhiñe çâpüklenür tahtır ider aşâr gül
- 25 Her nuķût u harfidir bir dürr-i güher dil-fürüz
Her kelâm ârâyiş-i evrâķ ü berg ü bâr gül
- 26 Var mıdır hâmem gibi mu‘ciz-raķam u‘cûbe-güy
Gelsün ol meydân-ı nazma itmesün a‘zâr gül
- 27 ‘Arşâ-i cevlânda evvel pây-endâz olduğı
Bârek‘allâh söylenür oldur şeh-i sâlâr gül
- 28 Her çiçek güller ne var cümle saña kemter gedâ
Eylemişlerdir itâ‘at böyle kim hemvâr gül
- 29 Böyle gül vaķti gönül pejmürde olmaķ hayfdır
Her yere baksañ olupdur toptolu hoş dâr gül
- 30 Bu kaşîde Müftî bir nev-güftedir güller gibi
Her hurûfına sezâdır biñ ola îşâr gül

² Vezne göre bu kelime fazladır.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Bahār irdi gönül gel eylegil hurremle seyrānı
 adēm-fersā çemen-ārā fera-yāb ol da andānı
- 2 Gör imdi sen ne ālet var gel val-ı gülsitān içre
 İdersin ayretiñden lā-yerā çāk-i girībānı
- 3 Baarsın her araf güller semen-sā zülf-i ebbūlar
 Melāik rūy [u] hem ūlar ider bülbüller efānı
- 4 Ne güldür her vara üzre yazılmı sūre-i Nūr’ı
 Veyā Feth āyeti yā sūre-i Yāsīn ü Ramān’ı
- 5 urup çetr-i hümāyūn gül baş üzre bir eheneh tek
 Dirisen ol eh-i ezhārdır gör sen bu ‘unvānı
- 6 urup ezhārlar erāfin almıdır edībāne
 Görenlerdir olur elbet anıñ reng ile ayrānı
- 6b 7 Senābil baş egmidir önünde çāker ü bende
 Sanasın gerdenin kırmı bir aya üzre gör anı
- 8 aāyıklar iāk itmez emirden aşra ıkmazlar
 İder heft renkler ıdmet olurlar bende fermānı
- 9 Felek nīlūferi böyle dōenmi zīr-i pāyında
 Viresin gülgülī āra veyā dībā-yı Kirmānī
- 10 Bu gül ‘aında ‘aiklar ne vardır virseler cānın
 Giderse kim ne vardır urına bu ān ile cānı

- 11 Yazıklar hayf yazıklar olan ‘uşşâk cânında
Niçün varmaz tavâf itmez bu cây-ı nūr u nūrânî
- 12 Hoş imdi bildigim böyle maḥaller ḥâlî olmazdır
Yıkılmış ḥüb-rûlardır şanursın ḥūr u ğılmânî
- 13 Var imdi sen dil-i ğamnâkîñi bir kerre şād eyle
Yüzüñ miḥrâba қо öp gerdeninden tâze it cânî
- 14 Meye disen dökül çi meh ayağa tur da mestâne ?
Dili sen eyle vîrâne bul imdi vaşl-ı cânânî
- 15 Dil-i mestânemiz hicr âşinâ-yı firqat olsun da
Yüreklerdir kebâb olmuş hemîşe ‘aşq-ı süzânî
- 16 Baḫarsın her tarafda güller açılmış gülsitân içre
Gezer mi kâsesi elde virür sâķî güler anı
- 17 Ferâmuş eyleme kemter gedâyı bâb-ı lu[t]fuñdan
Bozup atma seniñle itdigim ‘ahd ile peymânî
- 18 Dağıtmış târ-ı ğîsūsın güler ḥussâdına birden
Gören Mecnûn-veş oldu gezer deşt ü beyâbânî
- 19 Gül-i gül-rû ‘izâr efrüz olup gitmiş gülistâna
Turup şaf şaf olup ‘uşşâklar böyle nigeḥbânî
- 20 Gör imdi Ḥâlîk’iñ şun‘ı nice şüretde ḥalk itmiş
Meger bundan ola aḥsen Ḥudâ’nıñ luḫf u iḥsânî
- 21 Nice çeşm ü nice ebrû nice ruḥsâre-i gül bu
Nice mü tek miyândır bu budur ol sırr-ı Sübhânî

- 7a 22 adi serv ü semen säye ider reşk ü ased-läye
anur bir äh-ı Tübä'ya icäb-endäzdir anı
- 23 Bu demler oşca demlerdir feradan dil neşät-äver
udä mafüz başed bed-nazardan böyle ezmäni
- 24 Sirişkiñ oldığı äb u gülüñ güläbdän olmuş
Muaa böyle gördüm kim o cism-i rü u rüanı
- 25 Gerek ä'ir olan kimse ide vatinde söz iräd
Degil kim ol ala böyle tehı desti vü ırmäni
- 26 Siyeh-zänü-yı aşım 'arş-a-i evşäta zinde
Anıñcün esb-i ab'ım eyledi bu yerde cevläni
- 30 Mey ü mabübı vaşf itmek olup ä'irlere läzım
Budur 'ädet budur änün budur 'uşşäqlar anı
- 31 Bahäriñ vati bir demdir gerek 'uşşä cän virsün
Tekellüf ber-araf itsün hemiše add ü imkänı
- 32 Degil fersüde-āır böyle alsun nevälardan
Gül-i gülzärda bülbül gibi itsün nevä-'anı
- 33 Leb älä-yı urüf-endäz ü ışm ü kin ü ahrında
Virürdüm bir sözine Çin ile Main ü āanı
- 34 Saña läzım budur Müfti bu gül vati senä eyle
Deväm-ı devlet-i gülşäh gülşen-cä gülüstäni

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Zihī ārāyiş-i dīvān [zihī] mu‘allā-yı hem
Zihi efzāyiş-i erkān meḥāfil-i kerem
- 2 Ma‘den-i ‘ilm ü ḥikem ḥazret-i pāşā-yı vezīr
Cūd [u] iḥsānı anıñ eyledi ḥātırı ḥurrem
- 3 Ola ḥūrşīd sezā ol deriniñ derbānı
Hem nebāt-naqş ola ḥāne-i keyvān-ḥarem
- 4 Bu kühen çarḥı gör imdi nice yıl devr itdi
İtmedi sen gibi ḥākim bü’l-ḥayr-ı ḥikem
- 7b 5 Keremkānı olup ‘āleme kānü’l-iḥsānı
Ḥāli iḥsānı olup ḥayr u ḥasenle efḥam
- 6 Bu seniñ fażl-ı fevāzil bu seniñ efzāliñ
Ders-ḥān oldı hemān bu eflāk-ı nühem
- 7 Ser-firāz itdi seni ‘ilm-i rüsüm-ı fażlıñ
Ḳadriñi berter idüp cümleye itdi aḳdem
- 8 ‘Ālem-i ‘ilmi çeküp zümre-i dāniş üzre
İtdiñ ilzām-ı ḥuşüm oldı ne varsa ebkem
- 9 Nice ḳābil nice mümkin saña beñzer olsun
Efzal-i ḳavm-i ḳavī erşed-i nāss-ı ‘ālem
- 10 Bāb-ı terciḥiñ olup başḳa ḳanūn-ı ādāb
Faşl-ı fażlıñ nice yerde yazılup oldı raḳam

- 11 Müstefād oldu ‘ulūmından anıñ kāmiller
Her kemālātıñ olup ‘āleme rükn-i a‘zam
- 12 Düşmen-endāz veġā cān u ciger-süz u ‘adā
Dām-girih-i huşemā ceng gününde Rüstem
- 13 Hātemiñ nāmını ref’ itdi seniñ in‘āmiñ
Viridi a‘lā ile ednāya o ālāyı ni‘am
- 14 Nem ider gözlerimiz ‘anbere niġebān olsa
Senden özge kimimiz var eyā şāh-ı ‘azīm
- 15 Zāt-ı pākiñden olup ‘āleme feyz-i miknet
Kalmadı kimse mükedder bu cihānda dil-i ġam
- 16 Sensin ol Cemşīd-i husrev o Ferīdūn-ı devlet
Sensin ol şāh-ı Sikender sen ol cām ile Cem
- 17 Bu kühen çarġ saña beñzerini görmedi hīç
Cūd-ı ihsān çeküp şāhib-i luţf üzre kalem
- 18 Çekmede? ferdsin u ‘ağılda yektā mürşīd
Derk eyle mişl-i ‘adem şān-ı me‘ālī-maġam
- 19 Sende maġtūm olup fi‘l-i hūsn-i hulġ u şiyem
Sende mersūm olup rüşd ü reşādet-i a‘zam
- 8a 20 Vāye-i pāye alup bāb-ı der-i luţfuñdan
Geçmege deryūze ger oldu bulup ihsānı ġam
- 21 Kalmadı ġamlu gönül cümle feraġ-yāb oldu
Böyle kim tayy idüp cümlesi şahrā-yı ‘adem

- 22 Nice ğam nice keder adı faķat ķalmıřdır
Gördiğiğ cümle neřātile řafādır her dem
- 23 Silinüp gerd-i keder āyīne-i ĥātırdan
Böyle bir gūne řabā-gūster olupdur ‘ālem
- 24 Böyle bir demde ne var göñlümüzi řād itsün
Mey ü maĥbūb ile o řāh-ı kirāmdır kerem
- 25 İćelüm mey gićelüm dehr-i denī dūnyādan
Yanımızda bir ola řāh-ı Sikender resem
- 26 Demidir řimdi mey-i řūĥ-ı dilārām olsun
Bilmezem ğayrısını bunlarığ imdi bilmem
- 27 Saña lāyık vireyim uđrıña cānım cānā
Cān viren böyle saña itmedi bir kār āhım
- 28 Nice medhiğde seniğ ķābil-i taĥrīr olsun
Ķalem ile nice olur yazılır ola raķam
- 29 Oturup başı şikeste olup bī-el ü endām
Ķudreti yoķ ĥareket eyleye bī-ćāre ķālem
- 30 Seni gördükde taĥayyürde ķalır söz diyemez
Olsa Vařřāf-ı zebān yāĥūd o Sa‘dī-i Niżām
- 31 Yā İlāĥī bu vezīri bilesin ĥıfz eyle
Görmesün ĥić cihān içre kederlerle dejem
- 32 Ser-firāz ola ķamuya bula ol rüćĥānı
Gećüre ‘izzet ü rif‘atle řühūr ile ‘avām

33 Müftî bes eyleme taşdı‘-i ser-i devletini
Dest-i ber-dâşte ol Һazret-i Һallâk-ı ümem

9

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 8b 1 İtdi bir bâde nesîm-i kerem-i feyz-i zühür
Çoymadı dilde kâle zerrece âlâm-ı fütür
- 2 Gül ü mül vaqti olup ‘ıyş-ı neşâţ sâziş
Gülsitân içre gezer ‘âşık-ı şeydâ mürür
- 3 Ğamı tebdîl-i feraĥ eyledi bu dem ĥoş dem
Kâse-i berdest şode sâķî-i gül-çehre-i nür
- 4 Döşedüp ferş-i zerrîn bu felek-i mînâ fâm
Gülgüli ĥâre gibi şanki olupdur bu dühür
- 5 Pîr-i meyĥâne çâpük çist? etekler be-mînâ-fâm
Döner etrafına mey-ĥâneniñ olmuş maĥmür
- 6 ‘Ayn-ı ĥür gibidir ‘arız-ı ‘ayn-ı ĥürî
Çeşm-i şehâd? seni ider ‘âşık -ı şeydâ maĥhür
- 7 Nice sâķî nice mey nice reviş reftarı
Yaķalar çâk ider aña olanlar manzür

[MESNEVİLER]

1

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Bir sözün okusa insân añlar
Ne ķadar taş dil olsa aĥlar

- 2 Geldigi dem bize oldu bu şeref
Ne şeref cān u dile başka taraf
- 3 Oldı hayrān bu hoş ma'nāya
Ḳāmet-i zīb ü ferah zībāya
- 4 Kimde var tākāt mişlin söyler
Meger ol gül-ruha bülbül eyler
- 5 Her olan şā'irler 'ācizdir
Nef'ī-yi Sābit ü hem nācizdir
- 6 Memleketde eger olmazsa fiten
Ben daḫı söyler idim başkaca fen
- 7 Yandırıpdir dil ü cānı teşvīş
Böyle efkār u telāş ü taḫdīş
- 9a 8 Birisi söyleyebilmez şi'riñ
Naẓm-ı ferş ü recz ü hem faḫrıñ
- 9 Cümleniñ faḫrı seniñle olmuş
Her ne kim buldılar ise bulmuş
- 10 Senden olmuş bize fevz ü nuşret
Zādehu'llāhü celālehu devlet
- 11 Ger nazīre diyedüm bu olmaz
Bu ḫazef gevhere hem-rū olmaz
- 12 Gice gündüz bu benim efkārım
Ḳaldı yanıñda seniñ ezkārım

- 13 Laḫzaca ḫātırımızdan gitmez
Bu seniñ luḫfuñ üzülmöz gitmez
- 14 Lāik bunca bu da bir ḫıdmetdir
Bendelikdir bu degil minnetdir
- 15 Āḫ bilmem bendeyem çāre nedir
Dīl-i bī-çāreye bu çāre nedir
- 16 Zerreyem zerre bulur istikmāl
Ḳurb-ı ḫūrşīd ile ikmāl ü kemāl
- 17 Sebebim bu olup imdi cānā
İtmedim ben bu sebeble inşā
- 18 ‘Ömr-i devlet ḫaşmet-i dāyım bād
Mesned-i ‘izzet-i tū kāyım bād

2

Molla Efendi’ye yazılan diger ‘itāb-nāme-i mektūb şūretidir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bi’smillāḫı idüp evvel yād
Ba‘dehu sözlere itdim inşād
- 9b 2 Olmayaydı bu muḫabbet evvel
Sāziş-i luḫf u mürüvvet evvel
- 3 Eylediñ evveli gönlüm meftūn
Āḫiri böyle mükedder maḡbūn

- 4 Gözlerim görmez olup miḥnetden
Renciş-i ḥüzn ü elem-i firḳatden
- 5 Lutfuñ ol çok idi ḥaḳkımda
Ḥadden efzün dil ü cān farkımda
- 6 İsterim zerrece itme nisyān
Ḥātırınıñdan beni dūr u bu'dān
- 7 Ne revā ben ḳalayım ḥāk olayım
Sīne mecrūḥ göñül çāk olayım
- 8 İsmiñ bu eşer ü te'sīri
Bizi meftūn idüp ta'bīri
- 9 Ḥātırım beste iken oldı küşād
Dil-i virānemi itdi ābād
- 10 Böyle idi böyle benim me'mūlüm
Luḫf-ı efzün budur maḫlūbum
- 11 Ğamla ḳalmaḳ ne revā devriñde
Keder ü miḥnet ile 'aşrıñda
- 12 Oldı ilhām-ı Ḥudā ḥātırdan
Yazdım ol sözleri dil fātirden
- 13 Gönderüp pīş-i fezā'ilkāra
Umarım yār ola dil-i bīmāra
- 14 Kimdir itmiş sizi benden mehcūr
İdeni Ḥaḳ ide tizce maḫhūr

- 10a 15 Bildigim qalmanı aqlā dilde
Maḥv olup ḥātırımızdır mürde
- 16 Hīç olur böyle qala bülbül-i cān
İtmeye āh ile dād u efġān
- 17 Keşfi-i dil kırılıp ġarq oldu
Düşdi girdāb-ı ġama ġarq oldu
- 18 Vaşfınıñ sözlerini itmeye yād
Başqa tarafa gelme nev icād
- 19 Nice olur söyle amān sulṭānım
Ne idem cāna berāber cānım
- 20 Qalmanı cānda tākāt şimdi
Çekdiğim derd ile miḥnet şimdi
- 21 Niçün itdiñ sen efendim te'ḥīr
Ḥaber-i 'afiyetiñ sen taḥrīr
- 22 Gözlerim qapuda qalmış bekler
Āh u efġan iderek gider iñler
- 23 Şimdi ha şimdi gelür aḥbārıñ
Nāme-i gül semen ü ezhārıñ
- 24 Gelmedi bŷyı vire cāna ḥayāt
Küşte oldum ben ü şaḥrā heyhāt
- 25 Denk ü ḥayrān qalup seng oldum
Ḥātırım beste-i pŷr-jeng oldum

- 26 Luṭfuñ ümmīd iderim tizce ola
Bir de tekrār ola hoş be ola
- 27 Ne var itsem ben şedd-i rihlet
Geleyim hāşıl idem çok ülfet
- 28 Kīm̄yā kesbin idem cānile ben
Bulayım fevz ü necāt-ı dāreyn
- 10b 29 Līk k̄or̄kum budur ol Baġdād
Gireni şeksiz ider āhile dād
- 30 Şıķılur hāṭır-ı rencīde olur
Gider efrāhı o ġam-çīde olur
- 31 Bu da bir başķa kederdir cāna
Ḥavfım oldur dil ü cānım yana
- 3 2 Bilmişim zāt-ı şerīfīñ bu degil
Kuşūra nisbet olan kār degil
- 33 T̄üyī nāzūk-beden ġül nāzıñ
Ḥar-ı Baġdād-ı dil itmiş nārıñ
- 34 Ḥāb görmez bu ġözüm bir laḫza
Tāķatim tāķ ġöñüldür ḫaste
- 35 Sende ma‘zūr efendim ma‘zūr
Yoksa şefķatle olupsan meşhūr
- 36 Sen benim luṭf idici sultānım
Bir ‘uluvv-şān efendim cānım

- 37 Ğarażım bu ki muħabbet olsun
Ara yirde ok ũlfet olsun
- 38 Nazarıñla olayım ben manzūr
Ola a‘dā-yı zamān hep maħhūr
- 39 Bۆyle meczūm olup nezdimde
Luťfuñı bulmuřum vü ‘indimde
- 40 Eksik olmaz başımızdan iřsān
Her zaman her vaķt ũ hem el-ān
- 41 Gۆnder aħbar-ı selāmet sıħħat
Bu bizim cānımıza ok minnet
- 42 Devletiñ dāyım ola ‘ōmrüñ zād
Müfti’yi eyle hemān dāyım yād
- 42 Bulayım bir sözüñ ile ‘izzet
Düşmeniñ ħ‘ār ola dāyım nekbet

10

11a

Mi‘rāciyye

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Felek nīlūferi ĩcād-kerden-i Ğālīķ [u] Mevlā
Ne şan‘at eyledi inřā ne ħikmet eylemiş peydā
- 2 Medār-ı arħı gör bir laħza şurmaz ıztırāb eyler
Bu şems ile ķamer taħrīk ider her anda bir cā
- 3 Kevākibler ider seyrān olur her birisi tābān
Gۆren bu şan‘atı ħayrāndır anda var sevdā

- 4 Perend-i hoş-ķumāş-ı arķı gr stād vaz‘ itmiş
Çıķarmış ķārgāh-ı hkmden bir aķlas u dībā
- 5 Kime yār ey ķudret kimde var bu hikmet tāķat
Ne cānı vār ide mecdet eger a‘lā v ger ednā
- 6 Dsetmiş böyle bir ferş-i mnaķķaş eylemiş temķin
Mzeyyen eylemiş başdan başa anı kevākibhā
- 7 Seyirciler ıķup seyre idp etrāfına diķķat
Te‘ālā Celle şānh söyledi her geh grp şun‘a
- 8 Semen-b zlf-i şebblar yanaķlar āl u gl-rlar
Gzi şehlā ve āhlar ne şretler ne dest  pā
- 9 Hādeng-i tīr-i mjgānı alur ‘uşşāķlar şabrın
İder bī-iķtiyār anlar yolunda cānların ifnā
- 10 Bu ān u işvesi görse ķalur Leylā v Leylā‘da
Nigāh-ı gānzeden ķalmış taķayyrde nice Selmā
- 11 Nice Şīrīn serin virdi bu sevdā ire maķv oldu
Ne kām aldı ne rām oldu aña ol şķ-ı bī-pervā
- 12 Buña lāht dirler der-i skkān-ı arķ olmuşlar
Trurlar bir ayak zre iderler bendelik icrā
- 13 İden uşşāķlar şeydā ķılan ma‘şķlar rsvā
Grrsn ‘ālemi hālā yok anda derk  āteşhā
- 14 ‘Amda itmemiş hācet stna oldu gl muķtāc
Bu bāzāra viren revā bu āşārı iden inşā

- 11b 15 Eger ‘ākıl isen başdan başa fikr eylegil zātın
Nice Hāllāk’dır itmiş ‘ademden halk-ı eyn-eşyā
- 16 Berāy-ı hātırı cānān heme mevcūd-hā o sāhat?
Nebāşed ‘ālemi hergiz eger olmaz Muḥammed-hā
- 17 Ki levlākest ve levlākest şādık şod be-ḥaqq-ı ū
Yazupdur bu kelamı bundan aqdem hāme-i Mevlā
- 18 Hīç olur ideler inkār ta‘aşşubla ‘inād iden
Olur münkirleri lābüd kıyāmetde yaqın rüsvā
- 19 Fedādır cānımız bir yola hoş cānān sultāna
Ki zāhrında nişān olmuş nübüvvet mühridir imlā
- 20 Ben ol mihre fedā itdim bu cānı ḥasbeten lillāh
Hemān rüz u cezāda olmayam şermende-rū şeydā
- 21 Şefā‘atler ümīd eyler kamu zerrāt-ı maḥlūqāt
O vaqt kim baş açık yalın ayak feryād ü vāveylā
- 22 Muḥammed Muştafā ḥaqqā ḥabīb-i ḥazret-i Ḥaqq’dır
Ki vāzıh şānına gelmiş anıñ bu sūre-i Tāḥā
- 23 Ne ‘izzetdir bu ‘izzetler ne ikrām u kerāmetler
İdüp aqdemleriñ aḥkāmını nesh āyet-i kübrā
- 24 Ne kābil ola taḥrīre seniñ evşāfiña ḥaşım
Midād-ı baḥr olursa ḥāmemiz hep çüpe-i şaḥrā
- 25 ‘Azīz-i Mısr olan ḥüsni yanında kemterin şüret
Buña ikrār ider kendi olursa Yūsuf’a dünyā

- 26 Ne gevher oldığı bundan bilinsin evveli zātın
Kim ağar yerde sen kaldın yünül çıkdı göge ‘İsā
- 27 Kād-i mevzūnuña nisbet bu serviñ kām̄eti kūtāh
Ne miqdār olsa bālāter boyuñ andan da pek bālā
- 28 Çıķup bir laħzāda gitdi semāyı cümle seyr itdi
Kalem böyle raķam itdi ki *subhānellezī esrā*³
- 29 Serāy-ı Ümmühānī’den gidüp esrār-ı hān ma‘būd
Kadem fersā-yı mu‘ciz tayy-ı rāh-ı menzil-i cevzā
- 12a 30 Gidüp böyle gelüp göz yumup açınca
Olup teşrīf sāzi bir nefesde mescid-i Akşā
- 31 Ziyāret itdiler ānı ne var ehl-i semālar hep
Kudūmundan şeref buldı sevākin tayfa-i ‘ulyā
- 32 Didiler şānımız şimdi ziyāde oldı rif’atden
İrişdi başımız çarħa tūyī peygamber-i Hāķķ’a
- 33 Saña münķād olan dilden yoluñda cān virmişler
Bize bārī şefā‘at it olaķ biz daħı dil-serrā
- 34 Ne *māzāģu’l-başar*⁴dır gözleriñ ihyā-yı cān eyler
Ne şīrīn sözleriñ baħşende rūh-ı mürde-i dil-hā
- 35 Niģāh-ı cilve-i enzārı virmiş çoķlara ‘izzet
Kime gözler ucundan baķsa bulmuş rü’yet-i uz mā

³ “Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammed’i Mescid-i Haram’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren O zatın şanı ne yücedir. Bütün eksikliklerden uzaktır O! Gerçekten her şeyi işiten, her şeyi gören O’dur” (Kur’an, İsrā 17/1)

⁴ “Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da.” (Kur’an, Necm, 53/17)

- 36 Kaşide virse bir şâ'ir 'ināyetler taleb eyler
Beni mesrūr it 'ayn-ı şefā'atle keremkārā
- 37 Olup dermānde-i 'āciz ğarīķ-ı baħr-i 'iŝyāndır
Bu Müftī cürmini 'afv eylegil Bārī Ğudāvendā

[kaside]

11 na't

12b Dīvān-ı Kerkükli Ebū Bekir Efendi

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bismi'llāhir-rahmāni'r-rahīm ve bihi nesta'ın

- 1 Her kelāma lafz-i bismi'llāh ile it ibtidā
Besmeleyle ğamdele 'unvān-ı tāc-ı nüsehā
- 2 Şāf-dil ol meskenetle zühd ü taķvāda iken
Mürşid-i kāmil olan üstāda eyle iķtidā
- 3 Sen muķırr ol lafz-ı vağdetle zebān-ı taħrīk kün
Lāyı nefy illāyı iŝbāt ile olğıl mühtedā
- 4 Secdegāh-ı vağdet-i rū-yı cebīn sāy niyāz
Bir bilüp zātın ŝıfātın eyle inkār māsivā
- 5 Şāni'ın şun'ından istidlāl it her mümkināt
Bil bu āŝarı iden muṭlaķ Ğudā-yı zü'l-'alā
- 6 Māddesiz tekvīn iden kevn ü mekānı ser-te-ser
Vaż'ı ğoŝ mevzū'ı ğoŝ mebsūta-i 'arż u semā

- 7 Katre-i vāhiddin itmiş çarha batmaz kimseler
İsmidir Maḥmūd ü Aḥmed hem Muḥammed Muştafā
- 8 Cümleler eyler ümīd andan şefā‘at ḥāline
Ger vazī‘ ü ger şerīf ü evliyā vü enbiyā
- 9 Yā İllāhī Müftī cürmin ḥātırı için afv it
Ol ḥabībiñ ḥürmeti itme bu ef‘āle cezā
- 10 Ey cemāliñ pertavidir kāşif-i bedrū‘d-dücā
Vey ruḥuñ āşarı virmiş ‘āleme zeyn ü ziyā
- 11 Ey kaşıñ miḥrābı yarmış sine-i a‘dāları
Vey o tīr-i ğamzeden düşmen ciger-süz u fenā
- 12 Şubḥ rüyuñdan ziyā-güster olup ruy-ı zemīn
Buldı nūruñdan seniñ ehl-i semā zevk ü şafā
- 13a 13 Kubbe-i eflākde raḥşān olup mihr ü kamer
Seb‘a-i seyyāreler buldı hemān iḥsān ‘aṭā
- 14 Kehkeşān zann itme bir ḥayt-ı ebyāz riştedir
Belki kim tevķīr için aṭlas döşetmişdir Ḥudā
- 15 Menba‘-ı fażl u kerem hem mürşid-i rāh-ı dürüst
Ya‘ni Ol Aḥmed semiyy-i nām Muḥammed Muştafā
- 16 Mücrim[em] baḥr-ı günāha batmışım ser-tā-ḳadem
Çāre-i derdim budur ancaḳ sen eylersen devā
- 17 Ben kimim kim eyleyem medḥ-i ‘uluvv-ı şāniñi
Nice ṭāḳat dilde vardır eyleye vaşfiñ edā

- 18 ‘Ācizem dermāndeyem oldum günāha mu‘terif
‘Afv itdir ol zamān kim ʔamular olur güṣā
- 19 Baṣ aḩıķ yalın ayaķ herkes ider āh u efgān
Ol zamān sen Müftī’ye eyle ‘ināyet yā Hūdā

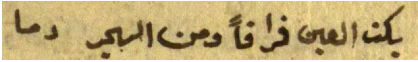
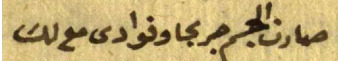
[GAZELLER]

1

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dü ʔāķ-ı ebruvāniñdan yeni bir dīn olur peydā
O tersādır kılıĉ görmüş ‘aceb āyīn olur peydā
- 2 Eger *levlāke*⁵ lafzı gelmese ṣe’n-i me‘ālīñde
Ne vech üzre zamān iĉre bu ān u īn olur peydā
- 3 Kühendir bu cihān oklar olur hāk-i mezelletde
Gider dige gelür ğayr-ı zamān u hīn olur peydā
- 4 Nice biñ yıl ola devrān ter ü tāze cihān ezmān
Saña beñzer mi hīĉ insān ʔarīķ-bīn olur peydā
- 5 Zamāndır gün bugün olmuş taķallüde tenezzülde
Harāb olmuş beledlerde nice tezyīn olur peydā
- 6 Dilā bir dest-i büse ārzūmuz bir zamāndandır
Nice māni‘ ẓuhūr eyler nice nehcīn olur peydā
- 7 Ne vār nev ğüfte-i Şi’riñ seniñ Müftī kitāb olsa
Olan erbāb-ı ‘irfāndan saña taḩsīn olur peydā

⁵ “Eğer sen olmasaydın varlığı yaratmazdım” (Keşfü’l-Hafā: 2/2123)

- 13b 1 Yāre varmaz bendeyem āh u fiğāndan ҡudemā
Oldı cān-ı 'aşq hevāsında 'adīmü'l-üdemā
- 2 Nice bir āh u fiğānım göge çıqsun giceler
Nice bir hāl-i perīşān ile ҡalam nüdemā
- 3 'Aşq ser-geştesiyem yoqdı buña inkārım
Meger imdād ide Hāq luṭf-ı 'ināyet keremā
- 4 Bilmişim hayr-ı 'amel işleyen olmaz me'yūs
Naşş ile şābit olan bizde olupdur cüzemā ?
- 5 Kār-dānān-ı rumūz ehlden ezmān hāli
Hep 'Arab ҡavmi olupdur bu cihān āh u 'Acemā
- 6 Nice bir vaşf-ı dehāniñ ideyim şerh iderek
Nice bir şehd ü şeker söziñi yazsun ҡalemā
- 7 Ҷapılıp cānımı başdan başa endūh-ı 'ilel
Cigerim ҡana dönüp baғladı göñlüm veremā
- 8 Nice ҡābil olayım dūr seniñ luṭfuñdan
Sensin ol hulk-ı ḥasen zātıña munzam 'użemā
- 9 Şevķimiz oldı ziyāde būseniñ şevķiñden

- 10
Sen revā görme ҡala Müftī hemīşe elemā

- 1 ‘Aşk mülki başkadır bir mülk-i a‘zamdır baña
Cām-1 Cem’den yegdir ol bir tāk-1 Edhem’dir baña
- 2 Ben bu mülk-i ‘aşk içre bir ferīd-i dehiyem
Meskenim kūh-1 belā künc-i cefā ğamdır baña
- 3 Bu cihān mefharını bu kıadr ile kılsam cedel
Bir kelenter seyretsem halk-1 cihān kemdir baña
- 4 Yeñi bir tevḥīd ile ol tengnādan çıkmışım
Fazl-1 Bārī cümleden ol eyyü ekremdir baña
- 14a 5 Sāde levḥim jeng bulmaz bir tarafından ḥātırım
Zāde-i ṭab‘ım benim bir mevc iden yemdir baña
- 6 Ben bu feyz-i dād-1 Ḥaḳ’la bulmuşum māhiyyetim
İhtiyāc itmeme felek bir yād u hemdir baña
- 7 Bu zimām-1 ihtiyārım virmişim Ḥallāḳ’ıma
‘Ālimü’s-sır oldurur zātında a‘lemdir baña
- 8 Ben o şūḥuñ vaşlına ümmīdvārım n’eyleyim
Destres olmaz baña andan kim aızlemdir baña
- 9 Ben eger bu ğamdan istiğnā idersem Müftī ‘ayb
Hem-demimdir mūnisim cāndan ol ağıdemdir baña

4

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Aşqda cān virmegim bil cümleden yegdir baña
Pādişāh-ı ‘ālem olmağdan o yegrekdir baña
- 2 Kāf’da ‘Ankā benim yokdur ta‘alluğ kimseden
Ṭūti-güftārım bu sözler cümle gerçektir baña
- 3 Minnet itmem kimseden rāh-ı ğınādır fıtratım
Böyle bir ‘ālī hayālīm ṭab‘-ı yüksektir baña
- 4 Zülf yā ‘anber mi ḥālīñ dāne-i cennet midir
Keşf-i esrār ile sulṭānım bu bir şekdir baña
- 5 Dāğdārım dāğlu cānım dil delikdir n’eyleyim
Āh u efgān itmeden sīnem müşebbekdir baña
- 6 Bu hayāl-i ‘arızıñla ṭākatım ṭāğ oldu hep
Raḥm kün şāhā ki ḥāṭır böyle çok tengdir baña
- 7 Kıyl u kāl-ı ‘aşqdan hīç fāriğ olmam Müftiyā
Ol ayağā cidd? hemān mevrūş itmektir baña

5

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ey gözüm nūrı niçün kahr u ğazab n’oldı saña
Bu kadar renc ü ezā ‘unf u ta‘b n’oldı saña
- 14b 2 Kendiñe zaḥmet bu kadar virme ḥışm iderek
Yoğidi sende bu ‘ādet di sebeb n’oldı saña

- 3 Kāh zülfin dökünüp kāh perīşān eyler
Şimdi ey ‘ālī-neseb hüs-n-edep n’oldı saña
- 4 Bir zamān gülşen-i hüs-nüñ açılup hem çü bahār
Şimdi bilmem güzelim n’oldı ‘aceb n’oldı saña
- 5 Bir zamān idi gönül hüs-nüñe meftūn olmuş
Gitti ol neşv ü nemā kıanı tarab n’oldı saña
- 6 Ben esīrem beni āzāde idegör luţfuñdan
Bir fakīrem a gözüm nūrı haseb n’oldı saña
- 7 Ağlarım dīdelerim Müftī döker kıan yaşlar
İntizārım yoluña geçdi bu şeb n’oldı saña

6

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Demiñ āteş berg-i gül ruhsār-ı āl olmuş saña
Çeşm-i merdüm ‘aksidir hüs-nüñde⁶ hāl olmuş saña
- 2 Hind ü Sind⁷ ü Frengīstān u Habeş
Cem‘ olup Avrūpa-i kāfir hışāl olmuş saña
- 3 Berķ u nār u tāb-ı hūrşīd nūr-ı māh āb-ı la‘l
Mezc olupdur bir yere kıurş-ı cemāl olmuş saña
- 4 Hep şakāyık lāle-i yākūt u mercān aħmerīn
Cevheri taķtīr olunmuş rū-yı āl olmuş saña

⁶ Ata Terzibaşı bu kelimenin nüsha farkında “çehreñde” olduğunu belirtmektedir.

⁷ Sūdān KŞ

- 5 Serve addiñ mihre rüyuñ bilmedim teşbîh idüp
Ol cihetden alibā bu infi‘āl olmuş saña
- 6 Bu hayāl ile nazār ruhsārıña te’sîr ider
Zāhir itmek nazār-ı emr-i muhāl olmuş saña
- 7 Her zamān manzūruñ idi Müftiyā ol māhveş
aib olmuş ol perī şimdi hayāl olmuş saña

15a

7

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Kākülün tārın görüp dünyāyı tār eyler baña
Şubh-ı ibālim giderdüp ‘ömri zār eyler baña
- 2 Böyle bir derde giriftārım görenler hayf ider
Her ne itmiş eylemiş ‘ālemde yār eyler baña
- 3 Āhımız te’sîr itmez bunca kim āh eyledim
Eyleyen bu giryedir bir itiyār eyler beni
- 4 Böyle bir amile itsem ayrılık yo lahza
Gör ne şüret üzreyim am iftihār eyler baña
- 5 Bir nefes almış faat cānımda tākāt almamış
Bu sebebden her gelen am ictisār eyler baña
- 6 Bunca kim dād eylerim ram eylemez şuum benim
‘Āıbet derdim bu gün ol āşikār eyler baña
- 7 Bir gice mihmān olma isterim ben cān ile
İltifāt itmez baña biñ i’tizār eyler baña

8 Çarhdan itmeme şikāyet hīç yire ben Müftiyā
Her ne eyler küllīden sīmīn-‘ızār eyler baña

8

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1 Da‘vā-yı huşk eylemek vāfir bu noķşāndır baña
Nükte-senc ü ma‘nā -perdāzım bu bir şāndır baña

2 Kimse vardır tākati güftāre gelsin ķorķmasın
Sözde cevlan eylesin bir olur dīvāndır baña

3 Hāme-i dest-i kader luţf u ‘atā-yı hikmeti
Böyle bir elţāf itmiş cümle hayrāndır baña

4 Çār etrāf-ı cihāmı sū-be-sū itdim güzer
Görmedim bir yār-ı şādık cümle ‘udvāndır baña

5 İtdigi nākesleriñ haķķımda bunca serzeniş
Ta‘ne-zen bī-hū[de] gūlardan bu bühtāndır baña

15b 6 Var mıdır Bağdād’da bālīñ? sözinden ğayrı söz
Diķķat ile seyir itdim gör ne seyrāndır baña

7 Ne telāş-ı dehri çek ne sifle-ger elţāfını
Müftī maķşad dehrde bir pīrehan nāndır baña

9

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

1 Besdir itme güzelim renciş [ü] āzār baña
İtdigiñ zulm nihāyetsiz idüp kār baña

- 2 Gice gündüz gezüp aġyār ile mest olduġıñı
Didiler Şimdi baña oldu ‘aceb ‘ār baña
- 3 Ne kadar Őıdķ u hūlūŐ ile turup hıdmetde
‘Aksini buldum anıñ itdi ol inkār baña
- 4 Görinen dostlarımız itdi teneffür bizden
Ne revā sen daġı olmaķ güzel aġyār baña
- 5 Dil ġayāl-i leb-i sākī ile ser-mest-i ġarāb
Ne olur bir de ola bāde-i ser-Őār baña
- 6 Böyle bir āteŐe dūŐmūŐ bu gönül hicrinden
Yandı başdan başa ol böyle olup nār baña
- 7 Bu zamān iġre saña Müftī kim olsun peyrev
Var ise zāhir olup virsün ol eş‘ār baña

10

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Sākıyā bir ŧolu vir bāde-i pür-nāb baña
Reng-i rüyın gibi güleñnār gül ü āb baña
- 2 MūveŐ inceldi tenim dāire-i ‘ālemde
ġayf eyler gör menem Őeyġ hem Őābb baña
- 3 Giceler Őayġa gibi yaş yerine ķan aġlar
Gözlerim görmez olup ŧa‘na ider ġ‘āb baña
- 4 Nükte-senc olmadadır geldiġi dem güftāra
İder ol cevriñi āzārını iŐrāb baña

16a 5 Gehī ebrū gehī göz gâhice müjgāni ile
Müfti'ye hīle idüp oldu o reh-yāb baña

11

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bir günde biñ ne var olsam fedā saña
Olmaz cefā baña ço olsun şafā saña
- 2 Bir görse biñ gönülden olur 'aşığıñ seniñ
Luṭf u 'aṭā budur ki olupdur 'aṭā saña
- 3 Fikr ile kendiñe bu kadar itme 'acebler
Çorqum budur gele kim bir belā saña
- 4 Bāzār-ı hüsnde saña mánende olan kimdir
Bu hüsni-şüret [ü] kāmēt bu hüyvāra saña
- 5 Çoqlar bilür ne gūne sitemkār oldığıñ
Haḡdan recā vire inşāf ol Hudā saña
- 6 Çok kalmadı çıka cānım hevāsına
Bu cālariñ ki Müfti olupdur saña saña

12

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Dil ile eyledim ol Hālık'a çok ḡamd ü senā
İde āsān bize bu sözleri itsem inşā
- 2 Çalmasun gerd-i keder āyīne-i ḡatırda
İki dillü çalemim medḡiñi itsün imlā

- 3 Zātı bir şirketi itmezde kabûl-i imkân
Hâlık-ı cümle cihân ferd-i vahîd-i yektâ
- 4 Kayadan şu çıkarur huşk ağaçdan mîve
Babasız tıfl virür terbiye eyler veledâ
- 5 Hâkdan sîmle zer şufr ile fülâd hadîd
Hem cevâhirleri deryâdan ider taşra cüdâ
- 6 Maħfeden hâşıl ider çarħa yetişmez kimse
Kuvvet u kudrete bak n’işledi n’itdi Mevlâ
- 16b 7 Gör bu Müftî’de nice hikmetin izhâr itmiş
Kalemin sūzlu idüp baħtını itmiş ħurâmâ

13

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 O dilde kim ğam olmuş hiç mesrūr olmasun yâ Rab
Ĥarâb-ı ‘aşk iden vîrâne ma‘mūr olmasun yâ Râb
- 2 İşıtdim dün raķîbâ katlûme ħaçer be-kef olmuş
Bu hicr içre koy kıalsın o manşūr olmasun yâ Rab
- 3 Olup gülzâr-ı ‘ayşımı teşvîrle ħoş tarâvet-baħş
Bu devrân turduğunca zâr u meksūr olmasun yâ Rab
- 4 O şâhenşâh fermân-rân-ı evreng-i sa‘âdetdir
Ola ‘ızzetle dâyim hiç maħhūr olmasun yâ Rab
- 5 Ne şemşîr-i dü ebrûya tîĝ-ı zaħm-ı müjgâna
Niyâzım Müftiyâ bir ferd-i mehcūr olmasun yâ Rab

14

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yeñi bir sevdāya düşdüm cān u dil ƙan oldı hep
Bir büt-i tersā için göñlüm perīşān oldı hep
- 2 Bu ne hāl bu ne zülf bu ne hoş reftārdır
Her baƙan kim anı gördi reng ü hayrān oldı hep
- 3 Nīm-sā‘at bir feraħ gelmez yıķılmış hātrıma
Bir kühen vīrānedir gitdikce vīrān oldı hep
- 4 ‘Ömridir bī-hāşıl olmuş gün bugün kütāhdır
Āh n’itdim bilmedim uğrında nālān oldı hep
- 5 Tıfıdan ben besledim ben bilmişim reftārını
Cümle hūbān üstüne hükümüyle sulţān oldı hep
- 6 Sen gibi bir āfet-i dilbendden bu sehl nīst
Kimile yād-ı ‘ārızın itdi peşimān oldı hep
- 7 Sen meh-i evc-i melāhat oldıgıñ meşhūrdur
Keşf-i ruhsār eyleme ‘ālemde çok ƙan oldı hep
- 17a 8 Sen otu[r]muş söylemişsin Müftī’dir zār u zebūn
Hey mürüvvetsüz bu sözler saña bühtān oldı hep

15

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Rūzgārın germ ü serdinden olur hayrān lebīb
‘Āķılān dīvāne gereded ğam şevved rüzī naşīb

- 2 Īn kitāb nūshā-i ‘aşkı be-h’āndem ħarf be-ħarf
Bir kelāmıdır anıñ ħātırlara vā‘iz ħaṭīb
- 3 Dehr her sā‘at beni itmek tesseffül niyyeti
Raħatım selb eyledi ārām-ı dilden bī-šekīb
- 4 Kāmetim ħam oldı aslā bulmadım dildāra yol
Kānķı sū itdim teveccüh kaldım anda ben ħarīb
- 5 Eyledi benden teneffür bu olan aħbāblar
Düşmen oldı cānıma her kanda varsa bir ħabīb
- 6 Eylemem feryād cānān cānıma kaşd eylese
Dostdur düşmen degil a‘dā-yı cānımdır raķīb
- 7 Kimseniñ ger zātı yok andan ne ħāşıl fāide
Bīde beñzer aşlı yok eṭrāf [u] fer‘i bī-nesīb
- 8 Kār idinmiş kendine ‘aşık-küş olmaķ her zamān
Dāyimā olmuş işi mekr ü ħulyā zü-firīb
- 9 Īncime Müftī cihāniñ keşmekeşi āzārdan
Böyledir aķdemden ef‘ālī firāz u geh nişīb

16

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Cān kalmaz güzelim eylese ol cezbi mehtāb
İki lebden dökülür gelür katre-i hoş-bū-yı gülāb
- 2 Nīm-nāz eylese çeşmin süzerek bāz itse
‘Āşıkıñ göñlin ider bī-şekk dü renc ü kebāb

- 3 Şaçılır gül semen ü ‘anber müşk ü reyḥān
Cān virür mürdeye cānān eger itse ḥiṭāb
- 17b 4 Ḥāṭırım̄da bu olan der[d]imi itsem izhār
Yazılır nüṣḥa olur nüktelü bir ḥoṣca kitāb
- 5 Dün ḥaber virdiler ol yār gelüp ḥānemize
Baş u cānımla idüp ḥıdmetine tizce ŧitāb
- 6 Ger ider ḳahr u ger luṭfinı iḥsān eyler
Ey gönül düşme ırāḳ ḥātırı andan ḳo meṣāb
- 7 Bu cihān cümle fenā oldığı ḥoş ṣābitdir
‘Āḳıbet devleti aniñ görünür hem-çü serāb
- 8 Ülü’l-ebṣārına var fehm ide ol aḥvāli
Ol ‘imāret ki görürsün olur altında ḥarāb
- 9 Herkesi Müftī görürsün ne ider bilmezdir
Ḳalması zerre sükūn zīr-i felekde her bāb

17

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Lāzım-ı insāndır taḥḥīr-i ebdān ü edeb
Yoḳsa kim insāna nef‘ itmez ḥaseble hem neseb
- 2 Dil bilmez kimseye dildādelik bir vechi yoḳ
Ṭūṭi[y]i perverde itsen sözleridir bü’l-‘aceb
- 3 Dün bize va‘d eyledi kāṣānemiz tezyīn ide
Bilmezem te’ḥīre bā‘iṣ n’oldı ŧimdi ne sebeb

- 4 Saña düşmez bunca dil-âzürdelik bu tavr ile
Çîn-i cebîn itmek benim tek ‘âşıka kahr u gâzab
- 5 N’eyleyem n’itsem dil-i bî-çâreye tehbîr yok
Cüst ü cû itdim cihânı bulmadım aşlâ tarab
- 6 Husr-ı dünyâ âhîret bizlerde zâhir şübhesiz
‘Âkılân der-haqq-ı mägüyend hammâle’l-haţab
- 7 Kendi zâtında kişi erbâb-ı ‘iffetden ola
Yoksa Müftî nef’ itmez kimseye ecdâd ü ebb

18

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 18a 1 Bir gül için yaqdı cânın itdi vîrân ‘andelîb
Dest-i hod râ hâne-i hod itdi tâlân ‘andelîb
- 2 Yetmedi maqşûda bunca dâd u efgân eyledi
Ne bahtsız kimsedir cân itdi nâlân ‘andelîb
- 3 Her seher geh çün neşîned ü be-şâh-ı gül hemîn
Sîne güyed yâr cüyed cân kurbân ‘andelîb
- 4 Tâ kıyâmet oldığı işden ferâgat eylemez
İstikâmet şâhibi gör ‘ahd ü peymân ‘andelîb
- 5 Gül budağında oturmuş her gün ol ta‘zîmile
Müftî cânın itdi ifnâ oldı mihmân ‘andelîb

19

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Eger atlim tū fermā-yı nebāşed hī tūrā cengist
Ki ol bir şū-ı zībādır ‘aceb nāzende-i şengist
- 2 Şod est fermān-revā-yı şehriyār-ı milket-i hūbī
Bu sözde bir derd ü am yok ta‘arruz eyleyen ān kist
- 3 Benim bī-āre sergerdān enīsim am şode mihmān
Sen eyle derdime dermān yazıdır hātırım tengist
- 4 Der īn mey-hāne rindāne keşīdem cām-ı mestāne
Bu bir başıa boyaqdır kim boyalu bir ‘aceb nengist
- 5 Vücūdum ez am kebūyed āhīr pī şod der pī
Bu hūsn iqlīmını zabta getürdi gördi zūlf-i efrengīst
- 6 Be-hāl ü hatt-ı ‘arız rāhatım ez dil hemen ber-dāst
N’idem āh ara yirde Müftī görsün dāne tengist

20

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

- 1 İzhār-ı hūlūs eyle şaın itme şeqāvet
Ur cebhe yere āyim olup eyle ‘ibādet
- 2 Bir mūy adar itsen eger pāy-ı füsürde
Bī-şekkdir olur yevm-i cezā saa melāmet
- 18b 3 İşlersen eger sū-i ‘amel hep yazılır ol
Bī-fāidedir sorası taı ü nedāmet

- 4 Ger hayr idersin şerre nezdik hiç olma
Mizân-ı ‘adâletde gözüm var garâmet
- 5 Sen kalb-i selîme idegör sa‘yile kûşîş
Taḥkîk budur iki cihân içre sa‘âdet
- 6 Bu râh-ı ḥaḫardır gözedüp pây-ı ḥaḫâdan
İster iseñ eger kim iresin cây-ı selâmet
- 7 Bunca niçün eḫvârîñi tebdîl idersin
Bî-şer başıña alma belâ ile ‘adâvet
- 8 Maḥbûb u meye bes yoḫdur sâziş itme
Tâ ki iresin hiç yire sen cürm ü cinâyet
- 9 ‘İşyâna batup Müftî revâdır nice ḫalsun
Rûzân şebân eyler ol ümîd-i şefâ‘at

21

Mef‘ülü Fâ‘ilâtün Mef‘ülü Fâ‘ilâtün

- 1 Ol şûḫı gör sen imdi dil mülkin itdi ğâret
Raḫm itmedi bu ḫâle ḫatlime virdi ruḫşat
- 2 Ben ḫüsniñi görelden ḫâmet-ḫamîde oldum
Ne müddeden olupdur sende gözüm bu ‘âdet
- 3 Sen ‘arîza virüpsin reng vir efsûnumı
‘Uşşâḫa cevrden sen hiç itmediñ ferâğat
- 4 Nîm-nigâha ey şûḫ nice idem taḫammül
Bir cevri-bî-gerândır yoḫdur aña nihâyet

- 5 Hâtır hazîn olupdur üftâdeyem perîşân
Senden ne ola noķşân ger eylesen ‘inâyet
- 6 Hâl ü haţţıñ görelden ‘ömrüm fenâya gitdi
Cânâ nigâh-ı çeşmiñ şaldı gönülde hayret
- 7 Şan noķtadır bu hâliñ cân-bağşdır hilâliñ
Keşf it meh cemâliñ tâ ki bulam ifâķat
- 19a 8 Dök zülf-i ‘anberini it ‘âlemi mu‘aţţar
Gülzâr-ı bağ-ı hüsnüñ bağşındadır nezâket
- 9 Kimdir harâbe gönüm yeñi binâlar itsün
Senden meger mededler tâ ola cân-ı ‘imâret
- 10 Câhile ‘izzete meyl itme emân
Bî-câdurur idersin tezyîñ sen şadâret
- 11 Defterdedir ser-â-ser bevâyend ‘ameller
Bes bu ne işdürür sen itdiñ buña cesâret
- 12 Çokdan esîr-i derdem yoķdur devâ-yı dermân
Emrâz-ı derd-i ‘aşķdan Müftî bulur mı şıhķat

22

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

- 1 Cihân içre çeküp derd ü belâ-yı ğam ezâ firķat
Budur tîli‘ baña olmuş budur iķbâlimiz hikmet
- 2 Enîsim mûnisim ğamdır nişîmengâh-ı ‘âlemde
Ķamular hep meserretde benim ancaķ çeken mihnet

- 3 Ne Eyyüb'em belāya şabr ne Yūnus batn-ı mähīde
Benem bir bende-i nāçiz-i tūyī Ḥallāk bī-şühbet
- 4 Viren 'āşıka āzārı 'aṭā maḥbūba ruḥsārı
İden ḥāṭırda efkārı ki oldur şāhib-i 'izzet
- 5 Niyāz erbābı biz olduḡ o şır-i nāzlu ḥübān
İlāhī eyleyen sensin bunı bu vechile kısmet
- 6 Eger dil Ka'be-i ruḥsāra ḡaşd-ı ārzū ider
Bu bir ḡayr 'ameldir nefsimde tā kim bulmam ḡurbet
- 7 Bu bāzār-ı cihān içre niçün bunca tekāpūlar
Muḡaḡḡadır olur Müftī 'adem iḡlīmine rıḡlet

23

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Şafvet-i dil olan itdi o ibḡā-yı muḡabbet
Ḥaṭṭ yazdı çeküp adıma ṭuḡrā-yı muḡabbet
- 19b 2 Yandırdı cihānı bu seniñ āteş-i ḡüsniñ
'Ālemde şalup yeñice da'vā-yı muḡabbet
- 3 Tā ṭıfldan imdi benem üftāde belāya
Başdan ayaḡa kābildi ifā-yı muḡabbet
- 4 İtmezdi te'ānuḡ güzelim 'āşıka ma'sūḡ
Ger olmasa ol arada imā-yı muḡabbet
- 5 Ferhād'ı gör imdi nice ol kūhken-i 'aşḡ
Ancaḡ ol idüp dehrde icrā-yı muḡabbet

- 6 Mecnūn gidüp ŧimdi benem ‘aŧkda meŧhūr
Resm-i ħaħħ olup nāmıma imzā-yı muħabbet
- 7 Yañup ezā oldı bu gūn mūlk-i vūcūdum
Gōñlūmde olan nālīŧ-i germā-yı muħabbet
- 8 Ben ders alup mekteb-i ‘aŧk iħre cūnūndan
Bōyle oħıdum dersimi ben vāy muħabbet
- 9 Hīħ kimse esīr-i ħam-ı ‘aŧk olmaya yā Rab
Yandırdı beni āh n’idem nāy-ı muħabbet
- 10 Mey kāsesin dōkdi ayaħa yine sākī
Bir elle virūp bizlere ŧahbā-yı muħabbet
- 11 Kimdir o bile ħadrimi ‘arız-ı ħūbān
Zāhir olur ancak o ferdā-yı muħabbet
- 12 Teshīre ne ħābil ola Müftī o perī-rū
Vird itmeyesin tā ki sen esmā-yı muħabbet

24

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

- 1 Ben giriftār-ı ħamım ŧubħ u mesā vaħt-i ħadād
Kātib-i rūz-ı ezel yazdı virūp deste berāt
- 2 ‘Arŧa-i cilvede oynandı ola sīb-i ŧūħın
Her yeten ‘aŧıħı ħignetdi o zīr sīm u āt ?
- 3 İtmiŧim ħaħħ-ı ruħuñ ŧafħasın ben ezber
Hīħ ħāħırdan o bir laħza olur mı bir est

- 20a 4 Tîg-1 ebrūdan olup şimdi helākim taḥḳīḳ
Küşte olmuş niceleḡamze ile bi'd-defā'āt
- 5 Nice mümkin ola āsūde kaçan cevriñden
Var mıdır aña gözüm söyle nedir cāy-1 necāt
- 6 Sen bilürsin nice müştākıñam imdi çokdan
Āh maḥrūm-1 vişāl olmayalum ḳabl-i vefāt
- 7 Bağdād ismi budur bāg-1 behişt-i gülzār
Ḥūrlardır görünür şanki derūn-1 cennāt
- 8 Belde-i Ṭayyibe sākindir şād u feraḡ
Bulunur anda nice zevḳ ü şafā-yı lezzāt
- 9 Bildiñ imdi güzelinde ne hevālar vardır
Cilve-i nāz ile 'āşık-küş çeşm ü ḡamzāt
- 10 Her taraftır gül ü 'ārız ḳadd-i ser ü bālā
Dāg-dār itdi bizi ḡüzn ü elemle heyhāt
- 11 Bir baḳışla o göñül mülküñi tālān eyler
Gözlerim yaşı aḳup hemçün 'uyūn-1 Nīl ü Fırāt
- 12 Naḳd-i 'ömrüm virüp alurdum eger girse ele
Dirim oldu ne ticāret ne ḡoş bey' ü şirāt
- 13 Serv-i refṫārına baḳ nāzile endāmına baḳ
Yandurup 'āşık-1 Müftī gör idḡāl-i cennāt

- 1 Ey vücūduñ ümem-i ‘aşıyedir fevz ü necāt
Şāfi‘-i rüz-ı cezā oldığıña yüz āyāt
- 2 Kim ki görmüş seni īmān getürmüş haqsın
Görmeyen lafz-ı şehādetle küfürden berāt
- 3 Nürdan vāzıḥ u ter zāt-ı şerīfiñ raḥşān
Kābildi ‘ālemi envār-ı laṭīfiñ bizzāt
- 4 Huşk olan ‘ādī ağaçdan nice virdi mīve
Nice biryān söze geldi didi efşah kelimāt
- 20b 5 Tārfetü’l-aynda varup gökleri seyrān itdi
Vardı tā ‘arş hemīn emr-i Hūdā ile semāt
- 6 ‘Arz-ı rāz itdi didi Hālīk’ iña maḥşūdın
Nuṭḡ u sem‘ ü eṣr ü kelime yogidi kelimāt
- 7 Cibrīl ḳaldı ğayrda refāḳat idemez
Zīrā ma’mūr degil ğayr-ı maḥalle süre at
- 8 Kimdir ol mişliñ ola ḥaḳḳına levlāk itmiş
Kime bu luṭḡ u ‘aṭā oldı ḥaḳīḳat-ı ḥikmāt
- 9 Olsa mi‘yār-ı terāzū-yı ḥaḳīḳat ‘Īsā
Sen girān yirde ḳalup ḳıḳdı o ‘ālī derecāt
- 10 Vardı bir laḫzada geldi yine cāyına hemān
Armaġānı getürüp ümmetine ḥams şalāt

- 11 Hep vecy içre idi kavm ü kabâ'il eṭrâf
Dīn ü ebyen ü şerī'at yogidi hem ṭurukāt
- 12 Cümle butlān idi kavmiñ işi hem aqvāli
Şerer-i şerr ü vegā ceng ü cidāl-i gāvġāt
- 13 Ne şalāt ramażān ḥacc u zekāt 'umre
Eyledi tīġ-ı şehādāt bir yere ḥaşmāt
- 14 H̄āb-ı ġafletde idi yoġ içinde hüşyār
Bāde-nüş u mey ü maḥbūb yanurdı zerrāt
- 15 H̄ātem-i zuhrdurur şāhid-i 'ādil kavme
Ben günahkāra anıñ ḥürmetine vir de necāt
- 16 Ārzū-yı şevķı anıñ cānımı vīrān itmiş
Böyle kim cān u gönül Aḥmed-i Muḥṭār'a fedāt
- 17 Ḥaḳḳ'a īmān getürmiş aña engüşt-i dirāz
Bir nişān Müftī'ye it tā bilesin rüz-ı cemrāt

26

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hīç yire gel eyleyüp ruḥşār-ı tābānıñla baḥş
Ne 'aķılsız kimsedir bī-ān ider anıñla baḥş
- 21a 2 Zāġveş āvāredir her kim dem urdı ḥüsnden
Ḥayfdır dil bilmeyen eyler zebāndānıñla baḥş
- 3 Bir gül-i gülzārsın gülşen sarāy-ı dehrde
Aġlayan bülbül ider gül-rū-yı ḥandānıñla baḥş

- 4 Her ki bīned rū-yı tū bī-şek şevēd ḥayrān tū
Lāyık olur mı çākere ide o sulṭānıñla baḥş
- 5 Zūlf-i siyāhıñ sevdigim olmuş perīşān rūyıña
Müftī ne kâbildir ide şem‘-i şebistānıñla baḥş

27

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Bir büt-i ‘aşık-küşüñ uğrunda bu sevdā ‘abeş
Rūz u şeb āvāre vü dermāndelik şeydā ‘abeş
- 2 Zīb ü zīnet fūrū ḥaşmet-i cāh u iclāl ü neşāt ?
Geh firāz u geh nişīb ü devlet ü dünyā ‘abeş
- 3 Gözleriñ görende mecrūḥ eyledi bu gönlümi
Bu ne işdir eylediñ katlimde ĩmā ‘abeş
- 4 Ben kulam sulṭān sen fermān iken? ḥükm it revān
Her ne disen bir baş u cān bunca nedir ibzā ‘abeş
- 5 Dehriñ telāşıdır ‘abeş bī-çāredurur renc ü ta‘b
Bil Müftiyā taḥkīkdir hep cümleye bī-cā ‘abeş

28

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Fenāfillāha olmağ ger dilersen bu hevādan giç
Fenā içre fenā itme yıķılmış bu fenādan giç
- 2 Gönül mülkünde şāh itme ki her günde biñ āh itme
‘Abeş yire günāh itme ‘usri itme ğinādan giç

- 3 Belā-yı dehrden dūr ol hemīşe derdden ‘ūr ol
Cinānda sen de mesrūr ol ferāgatle belādan giç
- 4 Şaķın meyl itme dūnyāya amān aldanma zībāya
Seni şalur o ğavġāya tefekkūr it cefādan giç
- 21b 5 Gel itme devlete raġbet eger var sende bir ğayret
Bulursan fevz ile nuşret hemān sen de haţādan giç
- 6 Eger maġbūba meyl itsen dū çeşmiñ böyle meyl itsen
Ulaşup aña kıyl itsen ferāgat it velādan giç
- 7 Şaķın ‘ālemde ad itme ‘ādūyı böyle şād itme
Her aġvāle ‘inād itme tevāzu‘ it adādan giç
- 8 Eger şāh [u] vezīr olsan Aristo-yı debīr olsan
Ĥükümet bī-nażīr olsan giç ol evc-i ‘alādan giç
- 9 Benem Müftī zelīl ü zār n’idem ben bulmadım bir kār
Ĥudā’dır ‘ālimü’l-esrār sūkūt ile recādan geç

29

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bir niġhle sen idersin dil-i bī-çāre ‘ilāc
Zaġmıma merhem idüp eyle güzel çāre ‘ilāc
- 2 Çıķdı elden o mehiñ zūlf-i siyeh rişteleri
Şimdi tedbīr nedir söyle siyehkäre ‘ilāc
- 3 Zerrece tırmayup ārāmī yoķ olmuş ne idem
Baġrı yanmış gözi nem ‘aşık-ı ĥün-h’āra ‘ilāc

- 4 Āteş-i āhımı gör ‘ālemi ol yandırmış
İbrīz ola vişālīñ ide bu nāre ‘ilāc
- 5 Bizden ol yüz çevirüp ğayrıya yüzler virmiş
Kindir ol eyleye bī-raħm u bu ğaddāra ‘ilāc
- 6 Başım üzre dönerim Müftī ne fermān eyler
Bilmişim çāre budur çāre bu mekkāre ‘ilāc

30

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ārzū-yı vuşlat itmek bir daħı düşvār güc
Bu ‘abeş bir fikrdir olmaz bu iş tekrār güc
- 2 Bir gelüp ol hāneye bir daħı gelmez bilmedigim
Āh bilmem n’eyleyim iş oldu pek düşvār güc
- 22a 3 İncinür ol başım üzre ger ayaklar kıoysa da
Gül ne nisbet hār üzre eyleye reftār güc
- 4 Dün dimişdir ben aña mihmān olurdum āh kim
Kıyl u kāl-i dehr çoğdur ta‘ne-i aġyār güc
- 5 Yār cevri bir yaña aġyār ta‘nı bir yaña
İki zālīm arasında eylemek pek kār güc
- 6 Bu hārāb olmuş cihānı sū-be-sū itdim güzer
Görmedim bir yār-ı şādık cümlesi ğaddār güc
- 7 Söylesem derdim ne kābil anı taħrīr itmege
İbn-i Muķle ‘āciz olmuş hāmeden imrār güc

- 8 ‘Ārsız olma cihānda ‘ār hoşdur ādeme
‘Ārsızlar ‘ār çekmez ‘ār güç bī-‘ār güç
- 9 Söz bilmez hālden yok zerrece hīç āgehi
Müftiyā rahmet olur ger yār u ger dildār güc

31

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Çoğları āvāre itmiş derbeder devrān kadeḥ
Günde bir nādān elinde devr ider her yān kadeḥ
- 2 Bāde pür-āteşdir andan el-ḥazer şad el-ḥazer
Yandırır cānı ider dil mülkiñi nālān kadeḥ
- 3 Görmediñ çoğlar virüp māl ü menālin dehrde
Bī-eser ḥāk eylemiş itmiş anı pinhān kadeḥ
- 4 Bir hevādır kاپılmış ḥātır ivin ser-tā-ḳadem
Cism ü cānı āteş olmuş yandırıp giryān kadeḥ
- 5 Tā-be-key ḳalsun kadeḥ-endāzlar bu derd ile
Āteş-i bī-dūd olsun cān ile cānān kadeḥ
- 6 Niceler çāk ü girībān ḥāne vīrān oldılar
Nicelerdir küşte olmuş ‘arşa-i meydān kadeḥ
- 7 Pāymāl itmiş nice erbāb-ı ‘aşkı dehrde
Bir ‘aceb seḥḥārdır her şeb ider devrān kadeḥ
- 22b 8 Bir ayağ üzre ṭurup meclis be-meclis devr ider
Çoğları ser-germ idüp ‘āşıqları mestān kadeḥ

- 9 Hükmdür böyle revān emriñde Müftī hāş u ‘ām
‘Ālem içre ser-firāz u böyledir sulţān kadeh

32

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

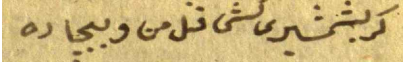
- 1 Bulunur mı bu cihān içre gözüm cāy-ı ferah
İ‘timādıñ yogise gel idivir sīnemi şerh
- 2 Tīr-i ğamzeñ dil-i maḥzūnumı şad çāk itmiş
Zerrece şağ bulunmaz bedenimde kamu çarh
- 3 Şaldı cānān beni gözden ne gelür destimden
Şan sapan taşu gibi çöllerde itdi beni tarh
- 4 Ben saña söylerim aġyār ile ‘işret itme
Gel kabül eyle gözüm sözlerimiz pend ü nuşh
- 5 Dün varup ġayrıya dil virdiġiñi söylediler
Saña bühtān degil kabildir belki eşağ
- 6 ‘Ārızu meh gibi Müftī ne dıraşşān olmuş
Kaşları vesmelidir şan görünüp kavş-i kuzah

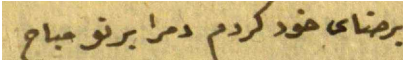
33

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bu muḥabbet ne muḥabbet bizi itmez iflāh
Ḥabbeke ḥarraḳani yoğdı bize cā-yı felāh
- 2 Bādeden ġayrı nedir def‘-i ġam itsün dilden
Rāḥatü’l-ḳalbkāne rāḥata rāh ?

- 3 Tūyiyā nezzed merā ḥāl be-beyn keyfe yekūn
Çalmamış zerre kadar sürür ile feraḥ

4

5

- 23a 5 Ne vār imdi bu gönülde dilesen ger bilesin
Tîğ-ı ğamzeñ ile Müftî anı it şerḥ ü şerāḥ

34

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ne cür’etle alup büsesini ben küstāḥ
N’eyledim ḥayf idüp āḥ efendim bu zevāḥ
- 2 Çāmeti serv gibi zerrece yoḫdur ‘aybı
Eyyü ṭāḫ eyyü serā eyüce kāşāne-i kāḥ
- 3 Çār-ı mihca çekilüp zerrece yoḫ cevlane
Yer yoḫ esb-i tav’-ı o yine bir cāy-ı ferāḥ
- 4 Nice bir ḥasretle ḥāne ber-endāz olayım
Nice bir āḥ çeküp eyleyelim dād ile āḥ
- 5 Merḥametden yoḫdur zerre kadar gönülünde
Müftî a’dā sözine virmiş o cān şımāḥ

35

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Gün yanup sen gösterince çehre-i tābān ruḥ
Şermsār olmuş ider ol yüzlerin pinhān ruḥ

- 2 Hāne-i şatrançveş kesdiyiçün bu gönlümü
Esb-i nāzın şeh öñünde eyledi nāzān ruḥ
- 3 Kabza-i teşhīr aldı bu cihānı ser-te-ser
Emrine münkad olup gösterdi ol sultān ruḥ
- 4 İntizār itmiş Hudā emrinden ol ‘iṣyān ile
Şermsār olmuş özin göstermez ol şeytān ruḥ
- 5 Var mı uğrunda tālān eyledim bu kadar dirīg
Rāḥatım ben cān ile bir şeb ola mihmān ruḥ
- 6 Kāmetim ḥam oldu tā key ideyim āh u fiğān
Söyleñiz Allāh içün göstereñiz o cānān ruḥ
- 7 Müftī āteşler şalup cānlar hemīn sūzān ider
Gör ne āfetdir ider biñ ḥāneler vīrān ruḥ

36

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 23b 1 Felāṭūn zamān olsun zer elde olmasa mes‘ūd
Ne ‘izzet vardır sende ne devletdir saña ma‘būd
- 2 Ğam-ı dünyāyı çekme sen muḥakkaḥ naḫş-ı bāṭıldır
Tesāru‘ ? devleti eyler fenādur rif‘ati mefkūd
- 3 ‘İnāyet sen ümīd eyle Hudā-yı ferd-i zātīden
Açıqdır bāb-ı raḥmetler ol olmazdır hemān mesdūd
- 4 Cihāniñ ‘izz ü cāhın böyle iḥsās eyledim bildim
Libās-ı ‘āriyetden loḫma nāndır pīreḥen maḫşūd

- 5 Kör olsun gözleri her kim saña kaçd iderse
Seniñ tek şūh sīmāya olur elbette pek maḥsūd
- 6 Derūnum yāresin keşf it nice yerden zaḥmdārem
Meger dārū-yı 'izzetle olsa bu yāreler bihbūd
- 7 Ümīd-i 'afv-ı cürm eyler bu 'āşī bende-i Müftī
Aña iḥsān buyur luṭfuñ günāhın olmaya ma'dūd

37

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fei'lün

- 1 Bu ḥüsn saña güzel böyle 'aṭādır zāyed
Görmeye gerd-i keder āyīne-i 'izzet ü bed
- 2 Cāh u iclāl ile ḳadriñ ola berter a'lā
Virile saña hemān rif'at ü devlet-i sermed
- 3 Yüzüñi bir görene ola hezārān taḥsīn
Allāh Allāh bu ne nāz u ne kirişme ne ceset
- 4 Kişiniñ kendi gerek zātı ne lāzım olsun
Ādeme nef' virür mi şeref-i ābā ile ced
- 5 Kimse ger ḥadden efzūn ḳoya pāy-ı zi-ḥudūd
Urulur şer'le Müftī ol ayaḳlarına ḥad

38

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cāna yoḳdur vuşlat-ı cānāndan ğayrı lezīz
Bir 'aceb hengāmedir cān vāşıl seyr lezīz

- 24a 2 Hüsni-kāmildir nişābe vardı şimdi bildigim
Vir baña cānā zekūtın çok olur hayr lezīz
- 3 ‘Āşıkam dermāndeyem ruḥşārīña müştākıyam
Künc-i ğam vīrāne yerlerdir baña deyr-i lezīz
- 4 Niceler dünyā ḥiṭāmiçün idüp kendin telef
Cānını vir fenāya rif‘at-ı bahr lezīz
- 5 Ḥubb-ı dünyā alıķoydı ādemi iğzāz ile
Çıķdı cennetden görüncü aña bu dehr lezīz
- 6 İçse dil āb-ı hayāt çeh-i zekān dildārdan
Olmaz andan ğayr-ı cāna bir yarār nehr lezīz
- 7 Yılda bir vuşlat görünse cāna Müftī rūḥ-baḥş
Olmaz andan eşref-i sā‘at bir şehr-i lezīz

39

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Serde sefid belde bükükler görüncü hayf
Ef‘āle tevbe şimdi nedāmet zamānıdır
- 2 Rüz-ı şebāb-reft melāmet zamānıdır
Günler dükendi şimdi emānet zamānıdır
- 3 ‘Ömrüm dükendi āh elif kıddim oldu dāl
Ey dil dalālet eyle şimdi mezellet zamānıdır
- 4 Dil-ḥastedir bu cān ğam-ı ‘aşkıñla pāymāl
Eyle ‘ilāc derde ifāķat zamānıdır

- 5 Bālīn-i hicrde serim olmuş esīr-i derd
Luṭf eyle ben faķīre ‘ināyet zamānıdır
- 6 Yüzler siyāh nāme-i a‘māl pür-günāh
Ser ur zemīne şimdi ḥacālet zamānıdır
- 7 Dün denī dehrde dād ü dihişdir suver ?
Müftī çekil bu kavmden ki ferāgat zamānıdır

40

Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ūlün

- 1 Ālūde ğamem kūh-ı belā hoş vaṭanımdır
Ḥayret-zedeyem deşt-i cefā mülki benimdir
- 24b 2 Bir derde esīrem bu felek çāre hīç itmez
Dünyāyı yıķan āh u fiġān-ı şīvenimdir
- 3 Ben ğamze-i cānān ile bir gūne şehīdem
Seng ile mezārım baña ḥāk-i kefenimdir
- 4 Āteş-i āhımızıñ şu‘lesin gördi melekler
Gerdün-ı ḥūn-ālūd ‘aks-i ciger-süz benimdir
- 5 Kılmam başarımla güzelim ḥalka nigāhı
Erbāb-ı fenāyam çürüyen yerde tenimdir
- 6 Eş‘ārda bir gūne cihāngīr-i zamānem
Müftī baña sermāye kalemle suḥanımdır

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Öperdim sîm gerdeninden velîkin aña cân ister
Şerî'at böyledir kıan şâhibi elbette kıan ister
- 2 Şarap içmek güzel sevmek ne sūd insāna sulţānım
Dudağıñ şerbetin nūş eyleyen hūr u cinān ister
- 3 Bu hātır yeñiden ābād olur dağı yıkılmazdır
Bu tār-ı zūlfüñi her kim görür çeng ü çigān ister
- 4 Eger sen rāh-ı 'aşk içre idersen dil-i perîşānı
Perîşān ehli ancak kendi meşhūr-ı cihān ister
- 5 Göñül kıurbe kıapılırdun teneffür eylemiş gitmiş
Tabî'at ehlidir zāhir o bir bārık miyān ister
- 6 Muţavvel eyleyüp zūlfün ruḥ-ı āyinedārında
Bu hūsn hoş bedî'in lābūd imdi bir beyān ister
- 7 Yine dil rāḥat olmaz cüst u cū yāre sa'y eyler
Hemîşe tūḫî-i ḫab'ım bu dem şekker zebān ister
- 8 Egerçi pīrlık kıaddım dūtā müyım sefīd itmiş
Yine bu ḫab'-ı şūḫım tāze bir ḫıfl-ı civān ister
- 9 O tūr-i ğamzeñi men' eyleme sīnem dirīĝ itmez
Olupdur intizār üzre kıurulmuş bir nişān ister
- 25a 10 Göñüldür bu kıılan Müftī tek ü tenhā ğarīk-i ğam
Özi zībā yüzü pīrā dü ebrūsı kemān ister

42

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Dil-i dīvāne ne bilsün bu recāyı nicedir
Zahm-ı dildüzünü zabt itmege sâ[‘]yi nicedir
- 2 ‘Aşkda küşte olan ‘aşık-ı şeydâ ne bilür
Dād u efgân u şadâ hūy ile hāyı nicedir
- 3 Bir zamân ma‘reke-i ‘aşkda cevlan itdim
Göreyim her tarafın hâkile cāyı nicedir
- 4 İsterim sen dahı bir şūha olup cānile esir
Bilesin ‘aşk nedür derd ü belâyı nicedir
- 5 Bāde içmek saña lâzım degil imdi mest ol
‘Aşk şarābın içegör dād ile lāyı nicedir
- 6 Sen emîn olma gönül rāh-ı ‘amelden çıkma
Müftiyâ bildün ise meger Hūdâ’yı nicedir

43

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bu gün cānânı gördüm ol bizimle hoş ‘itâb eyler
Baña ol itdigi cevri yazup bir bir hisâb eyler
- 2 Nigāh-ı gamzeden sīnem hemīşe çāk çāk olsun
Gönül büyunda hicrân içre böyle zār u harāb eyler
- 3 Eger āh eylesem ne çarh yanur dūd-ı şerārımdan
Ne âteşdir bu âteş kim semā ehli şitâb eyler

- 4 İder dildārını beni giryān kıur aġyārları mihmān
O bir sultān-ı fermānrān ezüp baġrım kebāb eyler
- 5 İder geh cilve gāhī nāz olur ol dem-be-dem pür-sāz
Göñülde vardır çoġ rāz yazup anı kitāb eyler
- 6 Özin aġyārdan men‘ eylemez aġbāba zecr eyler
O bilmez bī-vefā şūhı görüñ bizden hiçāb eyler
- 25b 7 Tekāpū eylesen dildārı görmezsın otaġında
Olup meyġāne şākirdi işidir ol şerāb eyler
- 8 Bu ġātır sen şīşesin kırmış nice bezmime kıābildir
Ĥurūf-endāz-ı ġışm u kıāhrile her gün ‘itāb eyler
- 9 Gel imdi Müftī sen aldanma yazıñ mihr-i vaşlına
Ki her kim dil virür dünyāya bil naķş-ı ber-āb eyler

44

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Menzil-i dār-ı fenā belki eziyyet yeridir
Āġirü’l-emr o bir cāy-ı nedāmet yeridir
- 2 Kimde kıudret vardır saña mu‘āvin olsun
Dāmen-i Ĥaķķ’a pīş-i luġf u ‘ināyet yeridir
- 4 Kıadrine mālİK olan kimdi kıyāmet vaġtı
Bāb-ı ġufrāna yüzüñ sür ki ‘adālet yeridir
- 5 Ne kıadar sa‘yiñ olur meyl iderek der-i dünyāya
Evveli āġiri hem bil ki melālet yeridir

- 6 Tālib ol vaşlına yāriñ yüzüne Ka‘be diyü
Öp tavāf eyle anı ol ki ‘ibādet yeridir
- 7 Çār eṭrāfını ben mülk-i ‘İraq’ıñ gördüm
Ġaraż vaşfidır ḥased cāy-ı şeqāvet yeridir
- 8 Görünen cümle ḥayālāt denī dünyāda
Günbegün şıfır olup bāķī ḥikāyet yeridir
- 9 Ol peder bu püserinden bu püser māderden
Bir cedeldir ki gider böyle şikāyet yeridir
- 10 Mey ü maḥbūba eger meyliñ olursa Müftī
Kendiñi zabṭa getir ol ki metānet yeridir

45

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Sevdā-yı bütān başda bizim efserimizdir
Ruḥsāra düşen zülfleri bāl ü perimizdir
- 26a 2 Ağyār ne vech üzre o şūḥa ṭolaşıpdır
Tā tıfldan ol şimdiyecek dil-berimizdir
- 3 ‘Anķā-şıfat lāne-nişīn şöhretimiz var
Bī-kār görüñ adı yoķ ol bir ḥarımızdır
- 4 Bir āh ile gerdūnı siyāh eyler ammā
Ġorķum bu ki ol bir düşecek bir yerimizdir
- 5 Yā kim ne olur çarḥ ne kadar olsa sitemlü
Çevgān- zed olan kūy-ı bezm bu serimizdir

- 6 Müftî yazılup herkesiñ a‘mâli ne itmiş
‘Uqbâda hemân ol virilen defterimizdir

46

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Tâli‘im şu gūnedir kim şuya varsam dūd olur
Gülşen-i gülzâra varsam hâreler mevcūd olur
- 2 Büt-perestdir rahmı yok evzân mı çok ‘unvānludur
Ülfetiñ bir nef‘i yok dīnden döner merdūd olur
- 3 Baht-ı ‘ālî şab‘ı yüksekdir o kimse dehrde
Herkeze bir meyli yokdur ‘âkıbet mes‘ūd olur
- 4 Sen pelâs-ı çirkden tahtır-i dāmen eylesen
Lā-cerem ben bildigim bundan saña çok sūd olur
- 5 Her ne gūne bī-vücūd olsa ‘adū havf eylesen
Peşşe-i nāçizi görsen kâtil-i Nemrūd olur
- 6 Ger hakīm-i mutlak olsa derdiñe ol çäre-sāz
Kâbil-i dermān degilse ol yine bihbūd olur
- 7 Baht eger yāverlik itse her kime Müftî anıñ
Micmerinde heyzüm olsa bŷy-ı hoş pŷr-lŷd olur

47

Mef‘ŷlŷ Fâ‘ilâtün Mef‘ŷlŷ Fâ‘ilâtün

- 1 Ey dil-i pīç hod-rā bir şŷhdur sitem-ger
‘Aqlın başımdan aldı sevdā-zede oldu bu ser

- 26b 2 Şahrâ-neverd oldum çok cüstcû ben itdim
Her yire pây koydum şankim çekildi maştar
- 3 Bir lahza hâtırımdan ol yâr çıkmaz oldu
Her vaqt anıñ hayâli böyle olupdı der ber
- 4 Ümmîdin iderdim yok vaşında dirîğı
Zannım haţaya gitdi hâtır pek oldu muğayyer
- 5 Bu bir ‘acib naşîhat göñlüñde Müftî nakş it
Her şûha meyl itmek encâmıdır mükedder

48

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Hilâl-i mâh-ı mâtem sîne-i ‘uşşâka hañçerdir
Anuñçün dâmen-i gerdün ğarîk-i hûn-ı aħmerdir
- 2 Göñül ‘ıyş u neşâtı maħv kıl eyyâm-ı mâtemde
Bu mâh-ı pür-keder erbâb-ı hüzne hevl-i maħşerdir
- 3 Tulû‘ ile dil-i ‘uşşâk yanarsa yiri var çünki
Bu mâh pür-şerer bir berķ-ı ateşbâr-ı aħkerdir
- 4 Ne bî-dâd-ı sitemdir çarħ-ı zâlimden şudûr itmiş
Yezîdvân mülcemden katı billâh bedterdir
- 5 Bu çarħ pür-cefâ eşrâfa zillet itdiği yüzden
Karâr-gîr olamaz dâyim zelîl ü h’âr-ı aħkardır
- 6 Melâetle kılup evliyâyı dâğdâr itmiş
Gögerdün çeşm-nâme ol cihetle div peykerdir

- 7 Bu kec reftār-ı dütā hem var çarḥa Müftī aldanma
Buña kim i‘timād eyler iş ḥüsrān ebterdir

49

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Baña bunca sitekler ol cefā-cū bir fen itmişdir
Dil-i aḡyār luṭf u ḥāṭırın şan gülşen itmişdir
- 2 Tehīlikten şaḡın rencīdelik göstermegil şimdi
Ol ‘İsā’ya ne itmişdir hem kim sūzen itmişdir
- 27a 3 Eger seyl-i ḥūrī devrān u ger ḥayrān u bī-ārām
Saña her ne ider cānān bu dūnyāyı zen itmişdir
- 4 İder üftādesin pāmāl vüçūdum dāḡdār itmiş
Yıķılmış ḥāne aḡyārı varup yeñi şen itmişdir
- 5 İdüp ol şüret-i şīrīn için Müftī dil-i āzārı
Ne itmiş kendine itmiş hemān kūhken itmişdir

50

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Ne zīb ister ne zīnet ḥāṭırım ammā şarāb ister
Mey ister meclis ister sākī şīrīn cevāb ister
- 2 Ne tāḡat şerḥ idem ben ‘ārız-ı gisū-yı cānānı
Yazup evrāḡ-ı ruḡsārıñ mücellid bir kitāb ister
- 3 Ne ḡābil şemme-i aḡlāḡdan bir ḥarf idem taḡrīr
Buña ancaḡ yarār bir şā‘ir-i ‘ālī-cenāb ister

- 4 Raķīb-i rū-siyeh reşk ü ħasedle pür derün olmuş
Olur pādāş-ı a‘māli Ĥūdā’dan ol ‘azāb ister
- 5 Varup bī-pāk dest-i endāz olupdur Ka‘be-i ruĥsāra
Ne gūne bed fi‘āl olmuş bu işden ol ‘itāb ister
- 6 Odur rüz-ı şabāvetde bizimle āşinā olmuş
Ne ħāl olmuş aña bilmem bu gün bizden şitāb ister
- 7 Dutulmuş ħātır-ı ‘uşşāka ħiç bir çāre yok Müftī
Meger rūy-ı gül yāĥūd mey-i şīrīn ü nāb ister

51

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bu dehr içre ne bir ħāşıl ne bir maĥşülümüz vardır
Faķat yanında ol şūĥuñ dil-i maķbülümüz vardır
- 2 Ne bir ĥıdmet gelür elden ne pāye yüzlerim sürdüm
Bezm-i dildārdan ħalma dil-i mechülümüz vardır
- 3 Ne bezm-i bāde-i ‘işret ne āyīn-i şafā keşret
Baña hoşdur olan ‘uzlet dil-i ma‘zülümüz vardır
- 27b 4 Ne gördüm yāri ne bezm-i ‘itāba pā-nihād oldum
Ara yirde faķat bir nāme-i mersülümüz vardır
- 5 Frengī sādeden mecrūĥdur Müftī dil-i āzārım
Düşüp bir gūşede ħalmış dil-i maķbülümüz vardır

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Olan ma'sûka ân u 'âşıka dîdâr lâzımdır
Nitekim gülşene gül bülbüle gülzâr lâzımdır
- 2 Tılsım-ı hüsn olup zülfüñ ne mümkün fetḥ ide 'âşık
Ḳadîm-i resmdir her gence kim bir mâr lâzımdır
- 3 Mey ü muṭrib nevâ sâz u müheyyâ meclis-i 'işret
'Acep pergârdır bu bezme bir dildâr lâzımdır
- 4 Revâdır 'âşıka bunca cefâ-yı zârî-i hicrân
Sitemkeş derdlü câna viren bir yâr lâzımdır
- 5 Fedâ ben eylerim cânım o şūhuñ zîr-i pâyında
Ki bundan ğayrı kârım yok baña bir kâr lâzımdır
- 6 Virür cânın çeker 'ârı o kimse 'âr eylerdir
Hemân 'aşk ehline bâķî cihânda 'âr lâzımdır
- 7 Göñül iklimini zabṭ getürdi ḳatle emr eyler
Seniñ tek pâdişâh-ı hüsne bir hünkâr lâzımdır
- 8 Ḳalup üftâde mecrūhum perîşân böyle bî-rūhum
Seniñ tek 'âşıka Müftî dil-i pür-nâr lâzımdır

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Seniñ ḥâk-i derin üftâdeye bir cây-ı meskendir
Düşecek yerimiz oldur dile bir cây-ı me'mendir

- 2 Yüzünde haṭ zuhūr itdi alup ruḥsārının rengin
Müselmān şehrine kāfir yürmüş itmiş ne rehzendir
- 3 Görüp āvāreler dil tār-ı gīsūsın añın şimdi
Siyāh içre gönül ḳalmış işim āh ile şivendir
- 28a 4 Ta'alluḳden ne mümkün ḥāṭırım āzād ola cānā
Cenāb-ı ḥāzret-i 'Īsā'ya māni' ire āhındır
- 5 Geçür eyyāmımız dāyım perestişkār-ı ḥayretle
Baña telḳin iden sevdāyı ol dīnimle düşmendir
- 6 Ḳalursa dāmen-i Yūsuf eger dest-i Züleyḥā'da
O zindān ḳaydına bā' iş güzel ol pāk-dāmendir
- 7 Ḥayālāt-i vişāliñle bu gün ḥāṭır neşāt üzre
Açılmış revzen-i baḥtım bu yüzden Müftī rūşendir

54

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Gören ol lāle ruḥ rengin gönülde şerḥa dāğ eyler
Cinānveş dāmen-i şahrāda yapmış bir otāğ eyler
- 2 Varup her gün ider bir reng diger kendine peydā
Be-her sa'atde cānānım nice 'āşık çerāğ eyler
- 3 Perī-peyker melek-sīmā o şūḥum 'işve-rīz olmuş
Tebārek ḥüsniñe olsun bu dünyā yüzün ağ eyler
- 4 Bu gün ol ser-firāz olmuş gider seyr-i gülistāna
Semen-sā bŷy-ı ḥoş-bŷlar şaçup ta'ṭir-i bāğ eyler

- 5 Nedir bunca bu iğfālîñ nedir bunca bu ihmālîñ
‘Aceb ‘unvānludur cānîñ hemîn telḡ-i dimāğ eyler
- 6 Değişmiş ḡālîni birden nazār ‘uşşāka kim eyler
Kırır mīnāyı ḡātır hīç yire bizden ırağ eyler
- 7 Düşüp ruḡsārınıñ ‘aksi elinde cām-ı leb-rīze
Olup mey-ḡānede sākī odur kāse rāğ eyler
- 8 Semen-bū gül-beden āhū-ḡoten Müftī odur görsen
Ne gūne vaḡşdır bizden firār eyler ferāğ eyler

55

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 ḡasteyem ḡaste göñül üstüme dermān ağlar
Böyle bir ḡāle irüp ḡālîme ‘udvān ağlar
- 28b 2 Ser-i bālinime gelmiş oturup söylemiş
Bunca bildim didiler böyle ki cānān ağlar
- 3 Yıkılıpdur bu cihān üstüme ḡaldım böyle
N’ideyim zār u perīşān baña devrān ağlar
- 4 Ne yaman yirde gün aḡşama ulaşdı ḡayfā
Yolda ḡalmış iremez menzile miḡmān ağlar
- 5 Āh bilmem n’ideyim baḡtımız olmuş ḡara
Ṭālî‘im naḡş düşüp üstüme keyvān ağlar
- 6 Gözlerim yaşı görürsün nice Ceyḡūn olmuş
Olan ol şu yerine gözlerimiz ḡan ağlar

- 7 Bir melâikdir muḳarreb özine kendi sebeb
Emrden taṣra çıkup ḥaṣrde şeyṫān ağlar
- 8 Kime dāde gideyim kime amān sulṫānım
Kūṣe-i ğamda ḳalup üstüme hicrān ađlar
- 9 Ḥālımız ğün-be-ğün olmuş ḳatı bedter Müftī
Yanımızda oturan dost u muḥibbān ağlar

56

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ol şūḥa ğöñül virme ki encāmı ḥaṫadır
Sevdā-yı ḥam-ı zülfi anıñ başa belādır
- 2 Vir ḥüsn zekātın men ü üftādeye cānā
Meh sāl ğiçüp ūimdi ğözüm vaḳt-i 'aṫadır
- 3 Bir laḫza ğöñül ḥālī degil derd-i belādan
Bilmem baña bu baḫt-ı siyeh nice ḳazādır
- 4 Ḥāṫır-ūiken olduñ bilirim yoḳ buña raḥmın
Aḫvālime bir merḥamet it luṫf-ı sezādır
- 5 Bağrım delinüp ney gibi āvāz iderim ben
Tā ḥaṣr olunca bu ūadālar ne ūadādır
- 6 Fir'avnı idüp ğarḳ yem-i ḥayret ü nekbet
A'dā-küū ü beyzā-yed ü Mūsā-yı 'aūadır
- 29a 7 ūimden ğirü Müftī kime izḫār-ı ğam olsun
Aūāb-ı 'ināyet hemān ol Bār-ı Ḥudā'dır

- 1 Kim ki şafvet ehlidir oldur Hakk’a maqbül olur
Maqsada vāşıl olur maqlübuna mevşül olur
- 2 Rīze-i elmās olup milhe mümāşil rengde
Ger ğalaṭ her kim anı yerse odur maqbül olur
- 3 Dāver-i devlet serā-yı devlete kec-bīn olan
‘Āḳıbet me’yūs olur encāmıdır mağrūr olur
- 4 Behre-yāb-ı ‘izz ü cāh-ı devlet ḳadr ü ḳarār
Her kim olmuş itdi nisyān āḫiri maḥcūl olur
- 5 Hakk luṭf u merḫamet inkār-kerde ‘āṭıfet
Devlet-i dūnyāya elbette odur maḫzūl olur
- 6 Zerre miḳdārı ṭuz ekmek bilmeyen taḫḳıḳdır
Evvelinde bir suāl encāmı biñ mes’ul olur
- 7 Kim ki gönlünde olur bir noḳta āşār-ı ḫased
Cezmdir kim kerde-i rāh-ı emel ma’mul olur
- 8 Ṭavḳ-ı luṭf u ‘āṭıfet bu bendedir bir bendeveş
Gör ḫulūş erbābını Müfti odur maḡlul olur

- 1 Dil-i zārım gice gündüz yaḳınup böyle yanur
Āh u zārından aniñ tābım olanlar yanur

- 2 Varalum seyr-i gülistān idelüm yārim ile
Görelüm gül utanur yoksa ki dildār utanur
- 3 Ruḥ-ı yār u leb-i cānān ḥaṭṭ u ḥāl-i dilber
Eylesem bir bir anıñ vaşfını sözler uzanur
- 4 Qalmışım zār u zebūn kūşe-i ğamda ferdā
Bilmem āşüfte serim kıanķı boyakdan boyanur
- 29b 5 Nice mümkin nice kıābil saña dildādeligim
Cān fedā eyleyici uğrıña cāndan uşanur
- 6 Yol kim kerde şode est in dil-i mecrūḥ-ı ‘aşķ
Böyle gümsüde reh arķası çöle tayanur
- 7 Çār eṭrāf-ı cihān bir yanur āteş Müftī
Her ki bu vaķtde kıurtardı başın ol kıazanur

59

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ğam adında ḥimāyetlü baña şefķatlü yārim var
Gelin görüñ ne ğavgādır ne āhū u nāle zārım var
- 2 Enīsım mūnisım ğamdır nişımengāh-ı gülḥanda
Olup nābūd-ı hem-demdir ne ārām u kıarārım var
- 3 Dil-i zārım kebāb eyler oturmuş ol ‘itāb eyler
Ne ‘ünvanla ḥiṭāb eyler ne şāh u şehriyārım var
- 4 Felekdir dāĝdār itmiş göñül vīrāne zār itmiş
Yaķupdur nār u mār itmiş nice yirden figārım var

- 5 Ne merhem derdime çāre ne müşkil yāredir yāre
Çalup dil böyle āvāre ‘acep çarḥ-ı tābkārım var
- 6 Saña ḥıdmetde cān virmek yoluñda pāymāl olsam
Daḥı bir nesne yoğ elde bu gün ancak bu vārım var
- 7 Fenāda kūşe-i ğamda hemān bir qurı cān qalmıř
Budur ḥālīm benim Müftī ki ḥāṭr-ı dāġdārım var

60

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Gülistān-ı gül gelür ü çemenler ḥār u sensiz
Ferāḥ-eyyāmı hep cümle baña pür-zārdır sensiz
- 2 İḥāṭā eylemiş cümle vücūdum renc ü miḥnetler
Bu cān-ı nātüvānım dehrden pür-zārdır sensiz
- 3 Seniñ fikr-i ḥayālīñle gönül ġarḥ-ı yem-i miḥnet
Ser-ā-pā cümle endāmım dutuşmuş nārdır sensiz
- 30a 4 Vücūdum bister-i ğamda delükler ney gibi olmuş
Gelür āvāz her yerden ‘aceb bī-çārdır sensiz
- 5 Ser-i zülfüñde bağlanur dil-i sevdāgerem çokdan
Bu zindān-ı ḥānede hep günlerim pek nārdır sensiz
- 6 Mey ü muṭrıb çemenzār u İrem bāġ-ı behiş cümle
Yanımda düde-i külḥan görünmüş vardır sensiz
- 7 Refīkim ğam dü dīde nem işim mātemdir ey Müftī
Yanımda āşınā vü dostlar āġyārdır sensiz

61

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ilün

- 1 Dünyâ bu elem çekmege âh itmege degmez
Her lahẓada biñ dād ile vâh itmeye degmez
- 2 Sevdâ-yı ham-ı zülf-i bütân keşmekeş-i cân
Her günde birin gönülde şâh itmeye degmez
- 3 Ser-rişte-i maḳsüd ne mümkin ele girsün
Tazyî'-i cuhüd itme tebâh itmeye degmez
- 4 Yoḳ elde 'amel n'eyleyeyim çokdı günâhım
Hiç yire bu evrâkı siyâh itmeye degmez
- 5 Bir nefes hayâldir görünen zînet-i dünyâ
Meyl itme şaḳın kesble câh itmeye degmez
- 6 Her nâr-ı nefes saña 'adedle ki virilmiş
Sa'y ile hemân 'ömri tebâh itmeye degmez
- 7 Müftî yüri sen hücre-i 'uzletde muḳîm ol
İzhâr-ı hulûş it bu günâh itmeye degmez

62

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Saña dildâr olan kimse o hiç noḳşândan ḳorḳmaz
Zer ü sîm isteyenler mârdır ol kândan ḳorḳmaz
- 2 O kimse vaḥdete îmân getürmiş haḳḳı bilmişdir
Yaḳîndir div-sîret-i zâl olan şeytândan ḳorḳmaz

- 30b 3 Ne yā kim var eger ğam-ḥane-i dilde sükūn eyler
Bu hoş ‘ādetdürür ehl-i seḥā mihmānıdan korqmaz
- 4 Zamān içre ne ğam vardır ḥarābāt ehlinde cānā
Odur şāh-ı cihān-ārā o hīç sultāndan korqmaz
- 5 Olan küstāḥ-ı cānāna niçün mihnet-keş olmuşdur
Gedāya resmdir Müftī o hīç derbāndan korqmaz

63

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Başda sevdā olsa ‘āşık bir dem ārām eylemez
‘Aşk yolunda cān virenler yāra ibrām eylemez
- 2 Ḥançer-i ebrūsını keskin idüp qatlimde ol
Şimdi te’ḥire sebep n’olmuş ol iqdām eylemez
- 3 Ca’d u mūy-ı pīç-i tābın ḥalkalanmış ‘ārıza
Dāne-i ḥālīñ niçün göstermez ol dām eylemez
- 4 Niçün ol ‘uşşāka meyl itmez vefālar göstere
Düşmene levm eylemez aġyārı bed-nām eylemez
- 5 Tāli‘im āşüftedir iqbāl gün günden zebūn
Baḥt beddir n’eyleyem devrānı ol rām eylemez
- 6 Bāde-i vaşlıñ dirīġ itdi bugün ‘uşşāqdan
Ġālibā noqşānı var pür-cām ser-şār eylemez
- 7 Gāhī ḥançer-i ebrūvān ve gāhī tīr ü ğamzeler
Müftiyā urmaqdadır hīç fikr-i encām eylemez

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ümîd itme gönül dünyâ hîtamı ber-çarâr olmaz
Şebâbet 'ömrile 'izzet seniñçün pâydar olmaz
- 2 Kimin ol ser-firâz itmiş kimin şâh u gedâ itmiş
Sipihriñ nîk ü bed eyyâmına hîç i'tibâr olmaz
- 3 Tevekkül ehlidir 'âlemde dâyim hîç telâş itmez
Ġam-ı dünyâyı çekmez derdi yoĠdur dil-figâr olmaz
- 31a 4 Derûnumda olan derdim ne mümkün eyleseme izhâr
Ki tâ tîĠ-i müjesin urmadıĠça âşikâr olmaz
- 5 Hidîv-i şehre gir salţanat tahtında sen şâĠ ol
Helâl olsun saña katlim kıyâmetde şümâr olmaz
- 6 Hemîşe bir Ġazabdır sevdiğim yoĠ zerrece luţfı
Bu güne hâl bilmez yâr ile aşlâ müdâr olmaz
- 7 Be-her gün sâziş-i nâziş ider bir 'âşıkâ ülfet
Ġafîfü'l-'akldır şühüm yazık şâhib-vaĠâr olmaz
- 8 Gice aĠyârlarla mey içüp med-hüş-ı mest olmuş
Buña şâhid iki çeşmiñ bu işde i'tizâr olmaz
- 9 Ne güne kaplamış sevdâ-yı zülfüñ cümle âfâķı
Bu zencir-i keşâkeşden ne mümkündür firâr olmaz
- 10 Bu 'aşĠ-ı meydândır şemşîrler hanĠer çekilmiştir
Bu meydân içre ancaĠ Müftiyâ hîç kâr u zâr olmaz

65

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Fiğân kim ol yüzi gül hâtırım zâr oldığın bilmez
Hevâsında yanup cânım gönül nâr oldığın bilmez
- 2 Firâkıñdan bu efgânım tokuz eflâkı dâğ itmiş
Bu derd-i dâğımı bilmez ne gaddâr oldığın bilmez
- 3 Götürdi sîneden râhat gönülden şabr u ârâmı
Vefâsız raħmsız şühüm dil efkâr oldığın bilmez
- 4 Gözüñ yağma idüpdür şabrı dilden tākati cāndan
Hayırsızdır o bilmez nice cerrâr oldığın bilmez
- 5 Baķarsın her taraf ķandır dökülmüş çeşm-i ebrüdan
Bu işdir ‘acep Müftî ne hünkâr oldığın bilmez

66

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Felek bî-izmâyişdir işinde ihtirâz itmez
Teseffül ehlini şimdi ‘alâdan imtiyâz itmez
- 31b 2 Hezârân minnet ü ihsânıdır ol cân-ı ‘uşşâķa
Niçün ķanım döküp ķatlimde ol bir kerre az itmez
- 3 Ne sâzişde ne nâzişde gönül almaķda meyl itmez
‘Aceb bir hoş tabî‘atdır o bir ferdin niyâz itmez
- 4 Ğazab-âlüde-i pür-kîndir şühüm dürüş t rüy
Bu gün gördüm ben ol şühü niçün bir ihtizâz itmez

- 5 Perīṣān eylemiş gördüm siyeh gīsūsını yüzde
Simāma ‘anber-i zülfin iki yüzde fenāz? itmez
- 6 Dün ol aġyāre varmış urre yāre olanmışdır
Niün ol güldigin başa dimez bir keşf-i rāz itmez
- 7 řaf müjġāndan tiġ-ı ābdārın atmaz ol řūhum
Ĥayf bir bī-vefādır atlime Müftī cevāz itmez

67

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ehl-i derdiz sīne řāfız yoġ baña inkārımız
‘Ařķ bāzārında baş virmek olupdur kārımız
- 2 Her araf baġsan görürsün āteř-i sevdā nedir
Yandırdır ‘ālemi dūd-ı dil pür-nārımız
- 3 Gice gündüz naġř-ı evrāġ-ı ruġuñ fikr itmede
Laġzaca boş almayıp çoġdur bizim efkārımız
- 4 Böyle bir külhan-fürüz bister-ārā-yı ġamam
Ĥi efsürde olur mı āteř-i pindārımız
- 5 Ĥoř ter ü tāze hemān bir mīvedir Müftī söziñ
‘Ālem içre naġř olan nev-ġüfte-i eş‘ārımız

68

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 O kimse pāk ıynetdir elinden Ĥi arar gelmez
Ne avlınden ne fi‘linden anıñ ařlā ġařar gelmez

- 2 Gedüretle ğam āverde gönül vīrānedir şimdi
Diyār-ı yārdan cānā bugün ašlā haber gelmez
- 32a 3 Esīrem turre-i cānāne şimdi bir ħalāşım yok
Çalup üftāde oldum hīç elden bir sefer gelmez
- 4 Lebiñde cāygīr olmuş saña maḥşūşdur lezzet
Bu ‘ādetdir ki her yandan biliñ kıand ü şeker gelmez
- 5 Teseffülde bu ‘ālemdir varup ğarķ-ı taḥayyüdüdür
Ne olmuşdur bu vaķt içre dile ašlā meserr gelmez
- 6 *Femen ya‘mel*⁸ eger mişķāl-i zerre ḥayr ile şerden
Çıyāmetde görürsün bil saña andan mażar gelmez
- 7 Olup dil-ġuşe-i zār-ı miḥnet-ārā-yı ğam firķat
Aña bilmem ne ḥāl olmuş gice gelmez seḥer gelmez
- 8 Varup her nā-şinās-ı ‘aşķı ol ḥātır-nüvāz eyler
Çamu eṭrāfı seyr eyler neşāt üzre gezer gelmez
- 9 Bu meydān-ı ma‘ārifde sen itdiñ çoķları pāmāl
Bunı ben bilmişim dehre seniñ tek bir de er gelmez
- 10 Ne sāyde kimsede kıalmış ne vāye dehrde Müftī
Görünmüş böyledir kim bidden ašlā şemer gelmez

69

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ḥāne-i dil yıķılıp kıaldı ‘imāret olmaz
Böyle vīrāne olan yerde şadāret olmaz

⁸ “Zerre aĝırlıĝınca hayır yapan onu bulur. Zerre aĝırlıĝınca şer yapan da onu bulur” (Ku’an, Zilzal, 99/7-8)

- 2 Murğ-1 çāpük-şıfatım dāme giriftār oldum
Pīş-i zülfüñe hīç aña haķāret olmaz
- 3 Ne ķadar cehd iderim ‘arız-1 cānāna baķam
Ķamaşur gözlerimiz aña nezāret olmaz
- 4 ‘Aşķ başdan başa endāmımı fersūde idüp
Böyle bī-ĥün-1 ciger cānda ĥarāret olmaz
- 5 Her gelen aşlı denī kimseye olmaz ragbet
Böyle nākesde gözüm bil ki kerāmet olmaz
- 6 Cān virürsem yolına āh ķuşūrum vardır
Bu ‘amel böyledurur buña ĥaşāret olmaz
- 32b 7 Rāst-rev-i hüneriñ var ise rāh-1 ‘aşķa
Müftiyā ķorķu olan yerde cesāret olmaz

70

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ĥarāb olmuş gönüllerde ‘imāretten nişān olmaz
Ser-i kūy-1 dil-ārāda fiğān olmaz amān olmaz
- 2 Nizām-1 intizām ĥātırın için sa‘y-i kāmil it
Muĥaķķaķdır cihān içre ĥükümsiz cihān olmaz
- 4 Ĥaķı bir bil ĥaķ ile işleriñ taṭbīķ-i şer‘ ile
Diyānet böyledir derdin Muĥammed’dir nihān olmaz
- 5 Şefī‘-i rüz-1 maĥşerdir ‘uşāt-1 ümmet-i raĥmet
Ĥaķīķat böyledir zāhir olan aşlā beyān olmaz

- 6 O kimse aşı-1 ‘ulvīdir tesseffül irtikāb itmez
Bunı bil şem‘den fehm it yanar cānı zebān olmaz
- 7 Kıyāmet ‘arşasında gözlerim hayrān olmuştur
Ayağlar iremez illerde tākāt yok ziyān olmaz
- 8 Perest-zādeden himmet hayāl itme ‘aceb işdir
Aşısız kimseden sulţāna gelmez derkiyān olmaz
- 9 Göñül iklimini seyr eyledim bir bir tefekkürle
Bağup mirāt-1 hātırdā denī tab‘ān-1 mehān olmaz
- 10 Ne ğam erbāb-1 ‘irfāna cihānıñ çeb ü toğrıdan
Bu deryā dil olan Müftī niçün şimdi ‘ayān olmaz

71

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 N’işlerse Hudā hükmüne cedel olmaz
Āyete budur nāzil olupdur bedel olmaz
- 2 Nākes nice olur şofra-küşā-yı ni‘am olmaz
Taḥkīk budur tab‘-1 dünyāda bezl olmaz
- 3 Bir söz ki zuhūr eyler ol kāmil deheninden
Hāşā kim anıñ lafz-1 hurūfı hezel olmaz
- 33a 4 Mağta‘ ne bilür maṭla‘a ne derk-i şu‘ūrı
Her şā‘irler sözleri cānā ğazel olmaz
- 5 Āvāz-1 sükkān-1 ‘āqıl umūrın idemez naqş
Bu dürlü şadā hātıra aşıla melel olmaz

- 6 Ger tavf-ı cünūndan seni reh-yāb ide Mevlā
Dārā-yı cihān kaydı ayakda şekl olmaz
- 7 Ger kimse ider cümle umurın Hakk'a
Müfti buña şekk yok aña hıç bir halel olmaz

72

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Yürü sen eyleme bu āteş-i seyyāle heves
Cānları yandıran ol şu'le-i cevvē? heves
- 2 Çokları dām-ı firīb ile giriftār itmiş
Dāneye bakma şağın eyleme ol hāle heves
- 3 Cāh u 'izzet yolıdır havf u haşar zāhirdir
Eyleme cāha nazar itme ol āmāle heves
- 4 Varılık fitnedürür böyle muşarrağ olmuş
Böyle bildik bunu sen eyleme hıç mālā heves
- 5 Nokta zīr olmuş o ruhsāre 'ar kılar dāne
Bilmege anı şağın eyleme ol fāle heves
- 6 Ger saña hük-m-i cihān devlet dārā vir bilür
Hıç yire eyleme sen kıyl ile ol kāle heves
- 7 Şarf-ı 'ömr eyleme Müfti bu cihān bāğında
Bu şecerden ne biter eyleme ol tāle heves

- 1 Ey gönül eyleme bundan mey ü maḥbūba heves
Nazarıñ var ise de bes saña bu sözleri kes
- 2 Göç ider kim ki gelür dehre muḥakkaḳdır bil
Görmedik böyle fiḡān itdigini rehde ceres
- 33b 3 Tīz ü ḥīz olma şaḳın virme cefā reftāre
Çāpük endāzlarıñ yerleridir cāy-ı kafes
- 4 İhtiyāṭ ile hemān düşmeniñ olsa lā-ḡayr
Kātil olmuş didiler cism ü ḥaḳīr peşşe meges
- 5 Nice bir derd ḡam-ı yāri çeküp āh ideyim
Nice bir ḥāne ḥarāb ü nice sevdā-zede bes
- 6 Bu zamān böyle ḥarāb oldıḡını bundan bil
Ṭavḳ-ı der-gerden-i ḥar yüklü olup yıḡdı feres
- 7 Kalmadı ṭāhir dünyāda ḥaḳīkat budurur
Ne ḳadar sen görürisen odurur aşlı baḡs
- 8 Ṭāḳātım ḳalmadı cānımda nice āh ideyim
Müftī āvāz ider olsam yoḳ olur cānda nefes

- 1 Böyle bir cānāna dil virdim degil ḥāṭır-şinās
Mezra'-ı 'ömrüm der ü dest-i nigāh-ı tīz ü dās

- 2 İrmişim hâle derdinden o şūhuñ āh kim
Derd bisterdir baña zertârdır bu ğām-ı libās
- 3 ‘Aşğdan Mecnūn gibi şahrā-neverd-i kūhsār
Devlet-i dünyādan ancağ varımız köhne pelās
- 4 Kadrime miğdār yoğ ‘izzet olup ‘uzlet baña
Āh bilmem n’eyleyim bilmez bu aḥvāli bu nās
- 5 Şeb heme şeb zindedārım ğam elinden āh ile
Bu dil nāz u kerem eyler hemān vesvās-ı yās
- 6 Kalmadı erbāb-ı diğğat ḥālime vāqıf ola
Eyne ‘ākıl eyne kāmil eyne aşğāb ḥadās
- 7 Āmedem ĩn deyr-i köhne bilmedim ben Müftiyā
‘Ağıbet tahte’t-turāb olur bu ecsām-ı cinās?

34a

75

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Başımda ‘aşğ sevdāsı giçen Ferhād’dan qalmış
Bize mevrūşdur abā ile ecdāddan qalmış
- 2 Ne tāb-āver ola ḥātır bu deñlü şūriş-i ‘aşğa
Düşüpdür inlemekden āhile feryāddan qalmış
- 3 Ḥayıf dehr içre bir şaḥib-hüner yoğdur kimi gör sen
‘Amelden qalmadır hep gördüğüñ imdādın qalmış
- 4 Varup ‘ālem perīşān olmada bir nüşḥa köhne tek
Göñül İbn-i Esed-veş kārđan hem bārdan qalmış

- 5 Ne gūne imtiḥān itsem dil-i vīrāne zārım ben
Gidüp āvāre olmuşdur görüñ bīdādın almış
- 6 Olup küllhen serāy-ı cāygāh-ı ḥāṭır zārıñ
Bu günden ğālibā bildim neřāṭ u řāddan almış
- 7 Gider bir ğam gelür biñ derd dil-i efkār-ı ğamkāra
Bu rütbe pek ḥesāb ehli anı ta‘dādın almış
- 8 Degildir ‘āřıa bunca sitem senden Ḥudā’dandır
Bu bir tadīrdır rüz-ı ezel üstāddan almış
- 9 Göñül apılmıř ol řūḥa ne mümkün infikāk olsun
Diyār-ı āḥrete gitmez düşüp ilḥāddan almış
- 10 alup ḥāk olmuşum Müftī ne nām u ne niřānım var
Düşüpdür pāyeden ibāl ü baḥtım addan almış

76

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Dehr-i kem-adriñ bed ü nīkinde rağbet kalmamış
Meskenet erbābı yo bir zerre himmet almamış
- 2 Cüstcū itdim cihānı ser-be-ser āmāl için
Kārdān-ı kārger ‘ālemde diat almamış
- 3 Ger ‘imāretdir velī bu gördüğüñ ma‘mūreler
Künbed-i devvār-ı gerdün içre rif‘at almamış
- 4 Ne püserler vāye-gīr ü ne peder şefatlüdür
Böyle bir vat oldu kim māderde ‘izzet almamış

- 34b 5 Dūdmān-ı ‘izzile meşhūr olan şaḥib-i vaḳār
Pāyeden düşmüş ḳalup dānende millet ḳalmamış
- 6 Ara yerde sīm ü zerden ğayrıya tevcīh yok
Ḥāşş u ‘āma ‘illet olmuş ğayr ‘illet ḳalmamış
- 7 Yāresiz bir çāre yok aşlā naşībiñ dehrde
Böyle nādīler nidā itmiş ki ḥillet ḳalmamış
- 8 Ne vefā ma‘şūḳda ne şabr-ı dil-i ‘uşşāḳda
Hīç taḥammül yok buña cānlarda ṭāḳat ḳalmamış
- 9 Ne revā ḥāṭır-şikestelik bir seniñ tek şūḥdur
Saña lāyıḳdır disünler sende mürüvvet ḳalmamış
- 10 Gör bu ḥalk içre ḳalupdur zerrece pākīzelik
Āb-rū-yı şadr-ı ihlāş ü ṭahāret ḳalmamış
- 11 N’eyleyem n’itsem dil-i biçāreye tedbīr çīst
‘Uzlet itmek isterim Müftī ki ‘uzlet ḳalmamış

77

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Fırḳat itmek senden ey cānāne müşkil kār imiş
Hicr-zārīñ zār u zār u nāle-i efkār imiş
- 2 Ḥulḳ u ḥūyundan ne şavt-ı sīret-i güftārdan
Ben suāl itdim didiler gözleri bīmār imiş
- 3 Ḳadd-i refṭārīñ gören cāndan ümīdin ḳaṭ‘ ider
Fitne-cūdur bildigim ‘ālemde dil-āzār imiş

- 4 Dün gice aġyārlarla mey içüp mest olduġuñ
Didiler taḥḳīḳ üzre birisi dildār imiş
- 5 Geh nāz u cilve-ger geh ḥīle-perdāz u ḥaṭar
Bir bakış cānlar ezer ḥāṭır-rübā ġaddār imiş
- 6 Mest olmuşum ḳaldım n'idem fehm eylemem ben n'itdigim
Ol yār cevrinden ḥarāb aḥvālimiz düşvār imiş
- 7 Her ṭarafdır küşteler iñiler be-her sūḥteler
Gözleriñ 'āşık-küş ü ḳan dökici ḥūnkār imiş
- 35a 8 Hīç görmedim bir kez yüzün işitmedim tenhā sözün
Bī-cā yere virdüm özüm gör sevdiğim bī-ār imiş
- 9 Yoḳdur dehānı yārimiñ mūy-ı miyān yārimiñ
Birisi yoḳdur didiler birisi de hem-vār imiş
- 10 Cām oldu destimde tehī gümkerde tū Müftī rehī
Bir küşte iḳbālim şode üdebāhā bīdār imiş

78

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Kemend-i zūlf-i cānānı bugün gördüm
Siyāh mārdir şankim yanur ol böyle gelinmiş
- 2 Varup aġyārlarla mest ü maḥmūr ḥumār olmuş
Ne ḥāl olmuş aña bilmem 'aceb bī-cā o zamānmış
- 3 Teraḥḥüm eylemez aḥvāl-i zārım luṭfla şormaz
Dimez āvāresi kim ol nedendir böyle ġamlānmış

- 4 Cihān ser-tā-be-ser pür nefhadır eṭrāfa saçılmış
Haber aldım didiler bedr dildār-ı şamānmış?
- 5 Benim şāhid ki sen ‘iffet-nişīn ‘ālem-ārāsın
O şeker-rīz lebler kim ne amānmış ne demānmış
- 6 Şeh-i mülk-i ‘aṭā iklīm-gīr mülk-i ābādı
O zātīñ husrevāsā fer ü haşmetle ne yamanmış
- 7 Göñül Müftī dönüp kıana hemīşe āh u zār eyler
Ne mātem-gīrdır kıalmış oturmuş böyle hemānmış

79

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Sende var ise vefā bende dağı var hülūs
İkisin bir yerde kıo muhkem ola hemçü
- 2 Burc-ı bārū-yı serā ferahteveş hūsni anıñ
Feth olur azıcık ceşşile bu fi‘le kıamüş
- 3 Meh-i envārdan olmuş dağı efvün hūsni
Vārid olmuş buña çok naşş-ı nuşuşāt nuşuş
- 35b 4 Hızmetiñde nice bir cān ile kıāyim olayım
Hāk-i pāye yüzümü sürme için vir de ruhūs
- 5 Bāz h̄āst olmaya Müftī kıama‘ıñ var ise sen
Güşişñ ola hemān böyle umūrāt huşuş

80

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ey dil bu maħallden yüri sen ğayrıya ayak bas
Bu dehr-i denīden git ırak pāyi ırak baş
- 2 Baĸ ŧan'at-ı Ħaĸ nice Ħaĸ üzre urur Ħaĸ
Bir bil ħaĸķı sen ħaĸķa gözüñ ħaĸķla ħaĸ baş
- 3 Düŧnām ider olsa saña cānān yine dönme
Öp elin ayaĸın göziñi aña dudak baş
- 4 Ayā ne idem ħāl bilen yok bu maħhalde
Erbāb-ı ŧu'ürü gözedüp aña çeraĸ baş
- 5 Ger dāma düşürmek anı ĸaŧdñ ise Müftī
İĦfāya özüñ çek aña bir tilli tuzak baş

81

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āŧıķa ancak cihānda bir muħabbetdir ĸaraż
Dest būsā ārzü-yı ĸaŧd-i ülfetdir ĸaraż
- 2 Ben seniñ müŧtāķıñam çoĸlar bilürler ħālimi
Nāmdār olmaĸ cihānda cāna ŧöhretedir ĸaraż
- 3 Tīr-i ĸamzeñ itme men' at ĸorĸma sīnem bāzdir
Yok ĸıyāmetde suālim bir ŧehādetdir ĸaraż
- 4 Ben eger āŧüfte ħālīm 'aŧķ-ĸīr-i āvāreyem
ĸüŧe-i hicrānda ĸaldım cāna vuŧlatdır ĸaraż

- 5 Raht-ı çin olmuş hayālîñle gönül tırmaz gider
Hānumānım terkden kim saña rıhletdir ğaraž
- 6 Sen řabīb-i ehl-i dilsin merhem eyle derdime
Bir řakīme ‘arz-ı feyz itmek o ‘illetdir ğaraž
- 36a 7 N’ideyim dergāhda kemter du‘ācı bir kulum
Müfti hālim bilmege imzālu hüccetdir ğaraž

82

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘İzzet için nefsiñe çekdirme sen da‘vā ğalaş
Evvel ü āhir olu[r] hep dünyā vü māfihā ğalaş
- 2 Bu cihānı sū-be-sū bir bir geçürdüm dīdeden
Görmedim bir şağını bir nüşhadır biraz ğalaş
- 3 Bāde içmekden ne ğam hüřyārlık ser-māyedir
Mest olup lā-ya‘kıl olma bāde vü řaħbā ğalaş
- 4 Olma zinhār şabırsız ārāmsız ‘āřık gibi
İtmek olmaz böyle sultānım ‘inān irħā ğalaş
- 5 İmtinān-ı çarħı çekmem loķma-i vāħid için
Hırķa-püşem bes baña bu aşlas u dībā ğalaş
- 6 Dehr-i kūr bir gün gider bir daħı ğamdan boş degil
Şun‘-ı İzid böyledir devrān ğiçer bī-cā ğalaş
- 7 Dil virüp aldanma ey dil ol perīveř hulķına
Ĝamze-i tiĝ nigāhile ider imā ğalaş

- 8 Güftugūy-ı ‘aşka düşme bir belâdır ‘âkıbet
Hîç yire cânıñ gider olmak nedir ifnâ ğalať
- 9 Nüşa-i ‘âlem perîşân olmadan hâlî degil
Hatt ğalať imlâ ğalať inşâ ğalať ma’nâ ğalať
- 10 Müftiyâ ben bu kitâb-ı dehri çokdan yoğladım
İtmemiş üstâd anı ez-evvel ü âhir ğalať

83

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Çek eliñ tedbîr-i derdimden baña dermân ğalať
Bir yıkılmış hânedir gelmez aña mihmân ğalať
- 2 Yâr eger luťf eyleyüp kâşânemiz tezyîn ide
Olmamışdır hâne-i fakrîñla sulţân ğalať
- 36b 3 ‘Āşık ol qahr ider ağyâra nâz u cilveler
Söyle sen hağ söyle şâhım itmemiş cânân ğalať
- 4 Râh-ı tã‘atden çıkup sū-i hilâfa yüz dönüp
Hükm-i Bârî böyledir cârî ola şeyţân ğalať
- 5 Āyet-i *lâ-teĳnatü*⁹ gelmiş bu mücrim hağĳına
Ķať’-ı ümmîd itme olmaz sevdiğim Ķur’ân ğalať
- 6 Ma’rifet nâbūd aşhâbı yoğ olmuş dehrde
Bu zamân halkı ğalať başdan başa devrân ğalať
- 7 Ben kımât-ı tıfla *amentü billâh* it[mi]şem
Sözde ilzâm eyleyen kimdir beni şâyân ğala

⁹ “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz” (Kur’an, Zümer, 39/53)

8 Müftiyā tīr-i nigāha sīnemiz āmācdır
Tīg-1 ğamze hoşca at tā gitmesün peykān ğalať

84

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Gel řabībim derdime sen eyleme merhem ğalať
Gitmesün tā ğayrıya gönlümdeki bu ğam ğalať

2 Her zamān naqd-i viřālīñden olurdum şişse-mend
şimdi olmuşdur dırīğı oldı ol hātem ğalať

3 Sen o maħbüb-ı cihānsın ħükmiñe kerden nihād
Ehrimen ger řařd idüp gitmez yine hātem ğalať

4 Düşlemişsin sehv idüp ol küşe-i ruhsārdan
Řaşdımız oldı ħaťā nisyāna vardı fem ğalať

5 Dem-be-dem olmuş gözüm hemçün seylāb
Bir niřān olmuş gider tā řařre dek bu nem ğalať

6 Ben saña dildādeyem sen ğayrıya meyliñ nedir
Müftiyā ben n’eyleyim sen hem ğalať ben hem ğalať

85

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1 Dürler dökilür ger ider ol bahār telaffuz
Ĥayrān sözine eylese dildār telaffuz

37a 2 Ĥaste-dil ü mecrūĥ perīřānım vü her ğāh
Āh u vāh u sūzın eyler o bī-mār telaffuz

- 3 Bir kerre bu aḥvālîme raḥm eylemez oldı
Şefkat sözini itmez o ğaddār telaffuz
- 4 Münkād olur şeh sözine ehl-i cihān hep
'Ādet bududurur eylese hünkār telaffuz
- 5 Müftî ḥasenāt ehlidürür fāiz ü müncî
Ḥaḳḳında anıñ eyledi cebbār telaffuz

86

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İndiren қа' r-ı zemîne viren oldur irtifā'
Fā'il-i muṭlaḳ Ḥudā'dır ḥükmüñe olmaz nizā'
- 2 Cephe ur dāyim zemîne secde ile her zamān
Pādişāh lā-yezeldir ḥükmi cārīdir meṭā'
- 3 Ey gönül aldanma dehrîñ böyle zîb arasına
Fāide virmez saña bî-reng ü pejmürde
- 4 Rû-siyāhım cürmden şermendeyem a'mālden
Yā İlähî yevm-i uḫrā eyleme nās içre şā'
- 5 Ol dilerse mağfiret eyler dilerse ol 'azāb
Fā'il-i muḫtārdır n'ışler olunmaz imtinā'
- 6 Āh bilmem elde bir ser-māyemiz yoḳ ḥayrdan
'Ömridir bu vechle itdim ānı tazıyî' ü zā'
- 7 Fazlıñı iḥsān idüp 'avnıñ baña eyler refiḳ
Ebrūyı zāyi' itme vir baña bir ḥoş ḳınā'

- 8 Yār gelmiş ḥāneye tenhā ḥabersiz olmuşum
Tīz ü gelmiş tīz ü gitmiş böyle itdim bī-simā‘
- 9 Müftī imdi n’eylerem dünyā ḥiṭām-ı zīnetin
Terk itsem hīç olur mı söyle sulṭānım ‘iṭā‘

37b

87

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 ‘Āşık ki olur būs-ı leb-i yār ile kāni‘
Bu rābıṭaya ol da rızā dirse ne māni‘
- 2 Sāl u meh ü her hafta be-her gün işimiz ğam
Peyveste idüp vaḳtimizi böylece zāyi‘
- 3 Bir mest gibi sen de gezüp hīç ḥayrın yok
Bir gün oluver zāhir olur rüz u kābi‘
- 4 Mestūr iken ol eyledigiñ cümle ‘ameller
‘Ālemde bulur şöhretle fāş u şevāyi‘
- 5 Dinile şaḳın dīniñi dünyāya deĝişme
Ḥālīş zer ki dirhem-i maĝşüş ile bāyi‘
- 6 Ben medrese-i ‘aşḳda ālūde-derdem
Ne şavma‘a lāzım baña ne medrese cāmi‘
- 7 Ḥammāl-i ḥaṭab olma yūri Müftī cihānda
Terk eyle bu dād u dihiş ḥarf u şenāyi‘

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Bir bāde için eyleme mey-h'āre tevaḳḳu'
Zāyil idici 'aḳlıñı bir kāre tevaḳḳu'
- 2 Ger sen düşecek āteş-i cān sūz-ı hevāya
Yansun dil ü cān eyleme tek nāre tevaḳḳu'
- 3 Bülbül gibi efgān ile ol tā-be-seher sen
Beyhūde degil eyler isen hāre tevaḳḳu'
- 4 Bir 'izzet için nefsiñe çekdirme telāşı
Bī-cā hīç ü sen eyleme aḡyāra tevaḳḳu'
- 5 Aḥbāb ile 'işret saña lāzım bu cihānda
Müftī saña noḳşandır eṣrāre tevaḳḳu'

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Bilmem āyātdır bā'ış-i yāre itdi ferāḡ
Ġayrıya dil virüp eyler bizi gözden o ıraḡ
- 38a 2 Lāleveş baḡrını hūn itdi ezüp inciltdi
Urdı bu dāḡımıñ üzre yine yeñi bir dāḡ
- 3 Şehriyār oldığına şāhidimiz sulṭānım
Ḳurilup çār taraf haymeñe 'işret otaḡ
- 4 Saña 'āşıḳ olan encāmıdır cān virmek
Ḳoy yoluñda ola ḳurbān ḳala sen tek şaḡ

- 5 Kağı bilmezler ile dest be-kağeğ olduğını
Almadım ben haberin eyledim itdim de sorağ
- 6 Gül rü gül dehen u gül zeğan u gül beden est
Göreñ ol kađdiñi n'eyler çemen ü serv ile bāđ
- 7 Bāde içmek nedir 'ākıla nādān olmak
Tab'-ı nāzük ne revā Müfti yıkılsun bir ayāđ

90

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey gözüm nürü benimle eyleme va'de hilāf
Yüz sürüp Ka'be-i ruhsāra idem tā ki tavāf
- 2 Bir gice hāne-i 'işretde ölürsem cānā
Nađd-i 'ömrüm virürüm yokdı buña kizb ü güzāf
- 3 Sīnemiñ şerhasını gözle görürsen ne olur
Açılır tīr-i müjeñden yāreler hemçü şikāf
- 4 Bunca nisyān nedir söyle gözüm bā'is-i çīst
Dür kerde zi nazar anı virüp kābe kāf
- 5 Bunca 'acep sitem ü kađrıña řākat nice olur
Bilmediñ Müfti olur böyle işiñde itlāf

91

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Baña bunca sitem ü kađrıñ olur mı inşāf
Gözlerim yaş ađa hemçü hūn-bīni ru'āf

- 2 Vesmelü kaşîñ olup hañçer berrende gibi
Kesegin hem biçesin ‘âlemi sen hemçü siyâf
- 38b 3 Vahtidir şimdi mey içmek güzelim mest olmak
Demidir sen olasin bâde-keş-i cām-ı fiḥâf?
- 4 ‘İşmet-ārâ-yı zamân perde-nişîn-i ğayret
Şûret-ārâ-yı cihân vardır sende niḫâf
- 5 Kalmadı nām u nişân Müftî benim cânımda
İtdi âlām-ı zamân cümle vücûdum itlâf

92

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

- 1 Her gül olamaz sen gibi bu zînete lâyıķ
Her ‘aşık olan ben gibi bu miḥnete lâyıķ
- 2 Miḫdârı kadar her kese bir ğam virilüpdür
Sille urılır ‘âdetdir şûrete lâyıķ
- 3 Her nabz-ı rumûz ehl degil kim ki görürsün
Nādâna ne ḳâbil ola bu ḫikmete lâyıķ
- 4 Bir başdaki olmaz eşer-i râz-ı felâket
Ḳâbil mi ola ‘izzet ile rif‘ate lâyıķ
- 5 Gül yüzlüleriñ dâĝı gönül dâĝlu itmiş
Ḥayfâ dil ü cân böyle olup ‘illete lâyıķ
- 6 İkrâma sezâ olmayana eyleme luṭfi
Kem-ḳadr olur şimdi gözüm şefḳate lâyıķ

- 7 Bāzāra çıkup ‘āleme de müştehir olmuş
Müftī hīç olur ol ola bu ‘iffete lāyık

93

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 İtme bunca dil-āzürdelik ü renc ü şikāk
Saña lāyık mı olur sen güzelim ‘āşıkā ‘āk
- 2 Giceler şubha degin gözlerimiz kıan ağlar
Luţf idüp hālime bir kerre bu aḥvālime bak
- 3 Şāretü’l-hāl muḥāle vücūd-ı ‘ademā
Bulmuşum n’eyleyeyim nāliş-i hicrān u firāk
- 39a 4 Ger kıulum yāhu kemīne beni āzād eyle
Görmediñ çoklar ider mālİK olan bende ‘itāk
- 5 Hişşeme düşdi benim gūşe-i ğurbet Müftī
Bāğdād içre gönül oldu perīşān-ı meşākķ

94

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 ‘Ālemi tefriķaya şaldı bu fitne bu nifāk
Bu ne gözdür bu ne ebrū ne kirişme ne dudāk
- 2 ‘Āşık-ı zārīña rahm eyle efendim şimdi
Kalmaya böyle ḥazīn böyle giriftār meşākķ
- 3 Kıatlime eyledi fermān ol ülü’l-emrimdir
Ben ḥelāl itdim aña kıanımı itsün ihrāk

- 4 Böyle āvāre tābişkedeyem sultānım
‘Aşqdan ben gezerim şimdi zükākdan o zükāk
- 5 Müftī ol şūhı gör imdi ne revişle geçiyor
Her gören vāleh olur hayretle buldı meşākķ

95

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 ‘Azīzim sevdiğim cānım niçün bizden firār itdiñ
Varup ağıyārı şāh itdiñ dil-i ‘uşşākı zār itdiñ
- 2 Neden germ eyleyüp bāzār-ı ‘aşkı hod-furūşāne
Niçün kālā-yı hüsni yāre virdiñ anı h̄ār itdiñ
- 3 Felek bī-raħmdır ṭāli‘ zebūn gerdūn bī-himmet
Bu derdim üzre derd koyduñ niçün keşf-i ‘izār itdiñ
- 4 Ṭabībe derdimi izhār iderdim itse bir merhem
Budur taħķīkimiz evvel sen itdiñ dil-fikār itdiñ
- 5 O tīr-i ğamzeden dāyım atarsın tīĝ-i müjġāniñ
Bu iş bilmem nedür kendiñ urup kendiñ şumār itdiñ
- 6 Ķurup ol dām-ı zūlfün dāne-i hālī nişār itdiñ
İşitdim sen bu gün bir til Ķurup ‘Anķā şikār itdiñ
- 39b 7 Reh-āverd olmadıñ rāh-ı vefāya imtişāliñ yok
Ne dīn dutduñ eyā bilmem ne mezheb ihtiyār itdiñ
- 8 Atup seng-i cefālar Müftiyā dest-i te‘addīden
Bu hāṭır şīşesin imdi sen urduñ inkār itdiñ

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 İremāsā hayāt-efzā ekl-i bī-ḥārdır ḥüsnüñ
‘Aceb mu‘cīz-beyān olmuş ne hoş esrā[r]dır ḥüsnüñ
- 2 Gül-i gülzār-ı bāğ-ārā ṭarāvet-baḥş-ı nezzāre
İder ‘uṣṣāķı āvāre ne hoş cerrārdır ḥüsnüñ
- 3 Baķarsın her ṭaraf yanmış nıgeh-āşüb-ı şevķinden
‘Alev-gīr-i āsmān olmuş dutuşmuş nārdır ḥüsnüñ
- 4 Be-her sâ‘atde bir ṭavra girer ‘uṣṣāķa reng eyler
Yazık bu şafḥa-i ruḥsāra ḥayf mekkārdır ḥüsnüñ
- 5 Ne ḥāletdir bu ḥāletler atarsın ğamze peykānıñ
Dirīĝiñ yoķdı sulṭānım ‘aceb ğaddārdır ḥüsnüñ
- 6 Sen aḥvālim bilüp raḥm eylemezsın ḥāl-i dılzāre
Bu ğüne raḥmsız bir meyli yoķ dil-i zārdır ḥüsnüñ
- 7 Ne ‘ālī meşrebiñ vārdır hevā-yı nef[s[e]]¹⁰ maķarrdır
Bu ṭab‘ıñ böyle yüksekdir niçün bīdārdır ḥüsnüñ
- 8 Ziyā-ĝüster fūrūĝ-engīzdir dünyāyı kaplatmış
Bu ‘ālemde meh-i tābende pūr-envārdır ḥüsnüñ
- 9 Nezāket ĝülşeninde ser çeküp bu reng ü bularla
Şıfatların içinde hoş sipeh-sālārdır ḥüsnüñ
- 10 Ḥatt-averde degildir şafḥa-i ruḥsārdır sāde
Bi-ḥamdilillāh bu reng ü jenkden pek ‘ārdır ḥüsnüñ

¹⁰ Yazmadaki “ile” kelimesi vezne göre [e] şeklinde okundu.

- 11 Leṭāfetde nezāketde o bāzār-ı sa‘ādetde
Doğunmaz ḥüsniñe gün sevdigim bir kıardır ḥüsniñ
- 12 Bu tıfl-ı dil çeh-i ğamda kıalup āh u enīn eyler
İriş bī-çāre Müftī ḥastedir hemvār u ḥüsniñ
- 40a

97

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Ṭabībe ‘arz-ı feyz itdim didi yoğ bende dermāniñ
Saña dermān budur ancağ ola ol yār mihmāniñ
- 2 Bu ne ḥāl ü ḥađ u ebrū bu ne ruḥsāre-i gül-bū
Meh-i tābāniñ üzre bes vā‘iz-i zülf-i perīşāniñ
- 3 Yaraşmaz tā-be-key hicr-i ğam-ı ‘aşkıñ ālām-ı tāna?
Ḥarāb olmuş yıkılmış ḥātırımdır böyle vīrāniñ
- 4 Kıadīm-i eyyāmdan ‘ādet budur ‘uşşāka cān virmek
Fenāfi’llāh olan kimse sever elbette cānāniñ
- 5 Kıalır nüşā-i mehcūr olur tā ḥaşre dek ḥātır
Eger biñden birin ikrār itmez luđ u iḥsāniñ
- 6 Demidir ‘ıyd olup herkes öper pāy-ı dil-ārāyı
Şeref eyyāmıdır olsam ne vardır ben de kıurbāniñ
- 7 Bağarsın her taraf güller açılmış lālezār olmuş
Didiler seyre çıkmış nāz ider nāzende seyrāniñ
- 8 Gedā-yı dergehiñ Müftī ne bāk eyler ‘adūlardan
Emekdāriñ kıapuñda cān viren yirinde fermāniñ

- 1 Sākiyā bir cām virdiñ cānı vīrān eylediñ
Zehrlər nūş itdirüp biñ hāne vīrān eylediñ
- 2 Rūzımı nār eylediñ yıqdiñ başa dünyāyı sen
Ser-be-ser kevnı baña bir gūşe-i zindān eylediñ
- 3 Tiğ-i hicret imüzdi? ĩn hātır-ı maḥzen-i men
Raḥmsız bir şūhsın geçdikçe ‘unvān eylediñ
- 4 Giceler ağıyār ile hem-‘iṣret olduñ didiler
Saña bu noḫsān degil mi ğayrı mihmān eylediñ
- 5 Nice bir bu çarḫ elinden ḫayl-i ḫançer sīneme
Nice bir āşüftelikle dil perīşān eylediñ
- 40b** 6 El-vedā‘ şimden girü cānāndan ben el-vedā‘
Cezm bildim sen beni kim böyle nisyān eylediñ
- 7 Mużkadan ḫāşıl olan ecsām ü ābdān u şūr
‘Āḫıbet ḫāk eyleyüp ḫāk ile yeksān eylediñ
- 8 ‘Āteş-i ‘aşḫ iftirāḫı ḫātırım sūzān idüp
Mülk-i cānı cevır ile sen böyle tālān eylediñ
- 9 Ḳalmışım üftādeyem ben gūşe-i miḫnetde āḫ
Müftī bilmez n’eylesin ḫāk içre pinhān eylediñ

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Beni āvāre itmişdir hemān dem derbeder ‘aşkıñ
İhāta eylemiş cümle vücūdum ser-be-ser ‘aşkıñ
- 2 Göz görmez gönül āvāre cān girdāb-ı miḥnetdir
Sen inşāf it neler başa getürmüşdir neler ‘aşkıñ
- 3 Eger şerḥ eylesen gönülüm bilürsin ḥālīñī anıñ
Nice yirden zaḥmlardır nice urmuş diler ‘aşkıñ
- 4 Özümden olmadı aşlā ḥayr āgeşte-i derdem
Neden bu ḥāl olmuşdur idendir bil meger ‘aşkıñ
- 5 Ḥayāt-efzā feraḥ-baḥşa buña Müftī idüp ifnā
Budur ben bildigim ḥaḳḳā ne ḥoş şehd ü şeker ‘aşkıñ

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ger yār hicr eder baña ol bī-sebep degil
Yoksa o şūḥ-ı ‘Arab’da cū bī-edep degil
- 2 Ger meyl idersen eyle vefālı kimseneye
Ben bildigim o şūḥ yine bī-neseb degil
- 3 Her çend çīn-i cebīndir velīkin ol
Yaqsın yine o sevdigim ehl-i gāzab degil
- 41a 4 Ger būy-ı zūlf-i yār ele girse ne ihtiyāc
Müşk ü ‘anber nāfe-i şabādan taleb degil

- 5 Ger pāy-1 būs-1 yāre dil eylerse ārzū
‘Āşık tezallüm eylese yāre ‘acep degil
- 6 İçem şarāb-1 lebiñ sevdigim seniñ
Ger şorsalar cevāb budur leb-ber-leb degil
- 7 Ger hāl bilmez o şūhum nefi‘ası yok
Bunca kuşūrı var ki ‘Acem’dir ‘Arab degil
- 8 Bir vaqt oldı qalmadı ‘ālemde bir neşāt
Ġamgīnlik oldı şimdi zamān-1 tarab degil

101

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Yeter bunca talebkār-1 ruḥ-1 cānāne rāğıb ol
Teberrā it isāetden fevāḥiş fi‘le tāib ol
- 2 Hevādan geç emel peymānesin ser bir fūrū ile
Ticāretgāh-1 ‘ālemde bu bāzār içre ğālib ol
- 3 Gel itme zīnete rağbet qarār üzre degil devlet
Cihānda hoşdur ‘uzlet ne meyl eyle ne tālib ol
- 4 Hemān kālā-yı ḥüsni naqd-i rāyicle bedel itme
Boyundur kāh-1 ‘aşk içre müdekkik rāy-1 şāyib ol
- 5 Dü evrāk-1 cemāliñ şerḥ itmek cānıma minnet
Yüzünde hāldir noқта iki ruhsāre i‘rāb ol

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Nedendir tâbişiñ dilden nedir feryâdıñ ey bülbül
Bu gülşen içre yoğdur ğālibā hem-zādıñ ey bülbül
- 2 Ne mümkün hakk ola evrāğ-ı dilden nāliş-i 'aşkıñ
Neden bunca bu tesbihiñ nedir evrādıñ ey bülbül
- 3 Gel imdi sırrıñı izhār eyle itme kitmāni
Ne olmuşdur nedir bu hāyhūy-ı dādıñ ey bülbül
- 41b** 4 Nedendir bu vefā-güsterligiñ dāyim bu gülşende
Ocağdır ğālibā bildim büyük ecdādıñ ey bülbül
- 5 Saña hayf u hezārān hayf çekersin bunca azārı
Kıyāmet haşr olunca yoğ mu'ın imdādıñ ey bülbül
- 6 Olup bu deyr-i ğamde hāne berdūş-perişāni
Gidüp bir dāstān olmuş seniñ bu adıñ ey bülbül
- 7 Niçün cāniñ fenāya sen virürsin 'aşğ bāğında
Meger bildüm dükenmişdir bu gün bu zārıñ ey bülbül
- 8 Taḥammülden bulur çoğlar devā-yı derd tā sūrī?
Olur bir gün bulursun sen ferağla şādıñ ey bülbül
- 9 Unutduñ her sehergeh vaşl-ı gül bū-yı semensāyı
Mürekkeb sehv-i nisyāndan olupdur yādıñ ey bülbül
- 10 Nedir bā'is saña Müfti şikāyet dehr bāğında
Vefāsız çarğdandır bilmişim bī-dādıñ ey bülbül

- 1 Ne gül-i gülzârdandır Һasretiñ efgāniñ ey bülbül
Nedendir dāgdār olmuş nedir hicrāniñ ey bülbül
- 2 Ne kevkebden olupdur Һāli‘iñ kim böyle pejmürde
Neden yir üzre saçılmış seniñ bu Һanıñ ey bülbül
- 3 Һadīm eyyāmdan bir ayrılık yoқdur saña gülden
Һanı ‘ahde mürā‘ātiñ Һanı peymāniñ ey bülbül
- 4 Bu bahtıñ böyledir Һāresine pūş oldığıñ dāyim
Zamān içre budur gelmiş hemīşe şāniñ ey bülbül
- 5 Ne gūne zāri eylersin seniñ zāriña baқmaz
Der-i gülzār bend itmiş seniñ derbāniñ ey bülbül
- 6 Niçün meyl eylemezsın vaşlına ol şūh-ı gül-būnuñ
Budur ben bildiğim yoқ Һudretiñ imkāniñ ey bülbül
- 7 Yürekde nālişiñ Һalmaz ser-ā-ser ğam gider dilden
O gül-rū gül-beden bir şeb ola miҺmāniñ ey bülbül
- 42a** 8 Ne gül-i gülzārdan ne bāğ ile bostāndan giçdiñ
Һıyāmet Һaşr olunca böyledir seyrāniñ ey bülbül
- 9 Niçün bī-cā idersin ‘ömriñi ifnā cihān içre
Meger bir zerre yoқdur fehmlle iz‘āniñ ey bülbül
- 10 Seni rāh-ı hūdādan inҺirāf itmişdir nefsiñ
Meger kim pek Һavīdir cin ile şeytāniñ ey bülbül

- 11 Bu günden katlime fetvā virüp Müftī iṭā‘at it
Gelüpdür ol ruḥ-ı gülden seniñ fermāniñ ey bülbül

104

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Aldı bu ‘aqlı başdan ol şūḥ-ı pür-ḥaşāil
Kimde ki vardı tākāt cevrine ola ḥābil
- 2 Dāğ itdi bir baqışla cān u ciğer ser-ā-ser
Yandırdı yaqdı göñlüm boynındaki ḥamāil
- 3 O gözleriñ siyāhı aşüb-ı mülk-i dildir
Āḥir sen aldıñ imdi bu ḥaste cāna kātıl
- 4 Pekmuḥabbet yoqdur ḥalāşım andan
Fevz ü necāta ancak cān virmek aña sāhil
- 5 Bu ḥüsn ne ḥüsndür aḥsent bārekallāh
Bir görmeden cemāliñ ol dem göñülle māil
- 6 Va‘d eylediñ bir ilde bir kez ruḥuñ görünsün
Oldum bu ḥāle rāzı oldum bu ḳavle ḳāil
- 7 Ben rüz-ı şeb ü şāle ḥasret-keş-i nizārım
Yā Rab sen eyle iḥsān olam murāda vāşıl
- 8 Oldı bahār güller gülzārlar semenler
Yoqdur piyāle-i dilber bu zevḳden ne ḥāşıl
- 9 Da‘vālu başımızdır meydān-ı ‘aşḳ içinde
Faşl-ı ḥuşūmet ile sen pādişāh-ı ‘ādil

42b 10 Yandı yakıldı Müftî pervâneveş bu hâtır
Bî-raħmdır o şūhum benden olupdur ġāfil

105

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Fikr it ser-māye eyle kendiñe ħayrū’l-‘amel
Tā ki fırsat eldedir tā içmeyüp cām-ı ecel
- 2 ‘Aşķ māni‘dir gözümle görmedim meh-i ‘arızıñ
Zār-ı hâtır böyle qaldı tā kıyāmet bu emel
- 3 Zülf-i cānān elde bir ser-riştedir muħkem dönüp
Yüz temennā eylerim tā bulmaya hâtır halel
- 4 Kimin şāh eyleyüp kimin gedā deryūze-ger
*Yef‘alüllāhü mā yeşā*¹¹ ħükmiñe olmazdır cedel
- 5 Ayru bî-şarf idüp nākesden itme sen ümmīd
Zāil itme ‘izzetiñ bî-cā gel itme nefsi zell
- 6 Cām vir sākī baña tā ki vişāl-i yār olam
Çoқdan itdim eldeki tesbīħimi meyle bedel
- 7 Bir qadem varamaz gönül şahrā-yı ‘aşķıñdan bīrūn
Bağludur bend içre qalmış pāyına urmış şekel
- 8 Tāli‘imdir yār yanında hemān kıldan za‘īf
N’eyleyim Müftī naşīb mirrīħ-i iķbālim zūħal

¹¹ “Allah elbette dilediğini yapar.” (Kur’an, İbrahim, 14/27)

- 1 Yā Rab beni a‘mālim ile itme hacil
Taķşīrimi ‘afv eyle İlahī ta‘cīl
- 2 Düşdüm yine bir başka hevā-yı ‘aşka
Nās içre olup böyle maķālāt ile kıyl
- 3 Ne ider Hālīķ ider kimse suāl eyleyemez
Fi‘l-i yef‘al oldur daħı fa‘‘āl ü fa‘īl
- 4 Hıyır ü şer cümlesi andan ne yiter bizlerden
Haķķ odur işlediği cümle umūrāt u cemīl
- 5 Böyle şermende ķalup itdigim ef‘ālim ile
Haşrde itme İlahī men ü ‘abdiñ tezlīl
- 43a 6 Vaħşet-hāne-i zulem-i ķabr beni ķorķutmuş
Aħmed’iñ hātırına it anı baña teshīl
- 7 Kütüb-i cümle ķavl-i āyete oldum münķād
İtmedim zerre ķadar bunlara şekk ü ta‘īl
- 8 Ol semāvī ne? durur naķş-ı ħurūfāt-ı kelām
Cümlesi senden olup böyle ki olmuş tenzīl
- 9 Ben niyāz eylerim ey Bār-ı Hıdā Müftī’ye sen
‘Afv ķıl cürmin aniñ luţfuñ ile Rabbi Celīl

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Hicr-i ğam-ı firkatle yine derbeder oldum
Düşdüm yeni bir şehir-i ğama bî-eşer oldum
- 2 Çekdim bu girān-bār-ı ğam-ı derd-i firākı
Dillerde alup yok ayrım bî-ayr oldum
- 3 Rāhat arayup ālī idim 'aş ğamından
Düşdüm yine bir āteşe ben pür-şerer oldum
- 4 Varım yok olup almadı ser-māye elimde
Ĝāret-zedeyem uğrı urup kül-be-ser oldum
- 5 Tīr-i nigehiñden yāradir cümle vücūdum
Başdan ayaĜa dek zede-i nīşter oldum
- 6 Cān zevraı girdāb-ı hevā ire alupdur
Dād eylemeden fāide yok pür-atar oldum
- 7 Tadīr-i ezel böyle imiş Müftī olupdur
Terk-i vaan rāh-ı rah-rev-i nev-sefer oldum

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bir zamāndan ben seniñ 'aşıñla Mecnūn olmuřum
Çeřm-i ūn-rīziñ görüp cān ile meftūn olmuřum
- 2 and-rīz-i la'l-i oř-reftāriña cānım fedā
DāĜdāram āh u fiĜān ile dil-ūn olmuřum

- 43b 3 Virmişim dil almışım nāzūk metā‘-ı vaşlıñı
Bey‘-i fāhişdir bu bāzār içre mağbūn olmuşum
- 4 Kūhken Ferhād‘dan olmuş bu hālīm pek beter
Derd ile ālūdeyem Vāmıķ‘dan efzūn olmuşum
- 5 Yār luţf itmiş bu gün tezyīn-i hānem eylemiş
İtdiği ikrāmdan cānımla memnūn olmuşum
- 6 Dest būs-ı yār ile herkes bulup feyż-i merām
Ancaķ imdi bir benim hicr ile maħzūn olmuşum
- 7 Hāk-i pāyiñ tūtyā-yı dīde-i cān eylerim
Bir zamāndır beklerim ‘aşkıñda maznūn olmuşum
- 8 Aķdı gözden yaşımız ırmaz revān seyler gibi
Müftiyā cūş eyleyen deryā-yı Ceyhūn olmuşum

109

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Pek hoşca olur cām-ı lebiñ nūş idebilsem
Sevdā-zed olan göñlümü medhūş idebilsem
- 2 Āvāre gelüp sūz u güdāz ile seherler
Bu bābda bülbülleri hāmūş idebilsem
- 3 Gül geldi bahār oldı yūri ırma göñül sen
Mey vaķtı gelüp ben daķı bir cūş idebilsem
- 4 Mey der-i humdur kāse be-dest sākī-i devrān
Ben daķı varup cānımı serpūş idebilsem

- 5 Bir kerre n'olur vuşlat için rūḥ-ı revānım
Virsem yoluña bārī der-āgūş idebilsem
- 6 Āhū gibi gördükde beni eyledi nefret
Cām-ı mey ile yārimi ser-ḥoş idebilsem
- 7 Peyveste seniñ fikr ü ḥayālīñle olup dil
Müftī ne var ol derdi ferāmūş idebilsem

44a

110

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Rind-i mey-ḥāneye bir kāğız taḥrīr idelim
Bu ḥurūfāt ile ḥalkı heme teşḥīr idelim
- 2 Ḥātırımda bu olan derdimi yek yek izḥār
İdeyim ḥāl bilen ādeme taḥrīr idelim
- 3 Bu ḥarābāt-ı cihān içre şodem zār u zebūn
Çi şeved kendimi bu 'āleme teşḥīr idelim
- 4 Vechi yok şūḥ beni dillere şalmış n'ideyim
Bārī ben itdigiñi ḥüsn ile ta'bīr idelim
- 5 Dāne-i ḥālını şerḥ eylemege cān ister
Zülfini ancaḥ açup rüyını tefsīr idelim
- 6 Ḥayli demdir bu göñül ḥāne-ḥarāb olmuşdur
Olur āyā anı ben nīkçe ta'mīr idelim
- 7 Dün şabā zülf-i sitemkāre idüp dest dırāz
Varup imdi aña tevbīḥ ne ta'zīr idelim

8 Ne kadar cehd iderim vaşlına yokdur imkân
Bilmezem dâne nedir dem ne tezvîr idelim

9 Müftî sen dehrde bir t̄ālî'î kem bahtı siyâh
Âteş-i âhî şaçup 'âlemi tanzîr idelim

44b

111

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Bu cihân içre benem âlûde-i sevdâ benem
Şûriş-i bâzâr-ı 'aşk içre benem illâ benem

2 Ne neşât ü ne kederden hâtırım olmaz küşâd
Dest-küteh rû-siyeh dermende-i 'uqbâ benem

3 Hırka-püşem atlas u dîbâya itmem hiç nazâr
Ârzû-mend-i vişâl ü 'âşık u şeydâ benem

4 Zînet-i dünyâ degil bir vechile maḥlûbumuz
Bir mücerred kimseyem noḡşân-ter 'Îsâ benem

5 Çekseler ger dâra cânım dilde ḥaḡdır sözlerim
Serzenişden bâk itmem cân iden ifnâ benem

6 Sînemiz pür-'aşḡdır yokdur beyâna ḡudretim
Bellüdü herkes bilür ger dîde-i şahrâ benem

7 Bu cihân içre ḡarîbem yoḡ baña hem-dâniş
Ġam ivinde sâkinem bir bende-i Mevlâ benem

8 Ger beni almaz göze ehl-i ma'ârif bilmemiş
Şâ'irem âteş-zebân 'allâme-i dünyâ benem

9 Cümle erbāb-ı ḥased aḥvālīme reşk eyleyüp
Müftiyā da‘vā gününde mülzim-i a‘dā benem

112

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Dehānıñ yođ miyānıñ mū ne itdimse ḥayāl itdim
Dil-i müştāk-engīze büyük fikr-i muḥāl itdim
- 2 Perestişkār-ı ḥübāndan ne mümkün il çekem zīrā
Bu ‘ālem içre da‘vālar şalup kıyl u maḳāl itdim
- 45a 3 Kıyāmetde suāl olmaz şehīd-i ğamzeñem cānā
Çāpük katlimde emr eyle saña ḳanım ḥelāl itdim
- 4 Nice tāb-āver olsun ḥātırım bunca ğam-ı ‘aşḳa
Şudā‘-ı ser bulup şimden gerü ḥātır melāl itdim
- 5 Bu vaḳtde pīrlıkde başa geldi ‘aşḳ ālāmı
Ne itmişdim Ḥudā bilmem günāhım çok vebāl itdim
- 6 Görüp zülf-i siyāhıñ böyle ḳaldı ḥātırım anda
Gice tā şubḥa dek baḥt-ı siyāhımla cidāl itdim
- 7 Eyleşdi ṭab‘-ı şuḥum zülf-i zencīr-i dil-ārāya
Ḥayfdır bilmedim ben pāyıma bend-i ‘ıḳāl itdim
- 8 Ne zāhirde ne bātında hüner yoğ dilde sulṭānım
Ne kesb itdim bu dehr içre ne taḥşīl-i kemāl itdim
- 9 Bu āteş ḥīz-i āhımdan dutuşmuş ḥāne-i gerdün
Ne itdim kendime itdim vücūdum za‘f-ı nāl itdim

10 Ne mālā i‘tibār eyler gönül ne zīnet-i dehre
Budur sa‘yim benim ancak ki ben meyl-i vişāl itdim

11 Alup āğuş-ı efkārā o şīrīn şüretin her dem
Yazık Ferhād-veş Müftī özüm mişl-i hilāl itdim

113

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Öpüp küstāh ruhsārın bu hāetle vebāl itdim
Ne itdim pek haṭā itdim meger ‘aks-i ḥayāl itdim

2 Düşüp cān-süz-ı sevdāya çeküp il cümle ‘ālemden
Özüm ben mübtelā-yı ‘ārız-ı zülf-i cemāl itdim

3 ‘Abeşdir bu ḥayālāt-ı denī dünyāya meyl itmek
Keşāfethā-yı ‘ālem cem‘ idüp māl ü menāl itdim

4 Vefāsız dehrdendir ṭālī‘im ben yoḫladım bildim
Baḫup o nüṣḫa-i ruhsāra ‘abeş bir ḫur‘a fāl itdim

45b 5 Dolaşdı bā-heves gīsū-yı pīç-ā-pīç-i cānāna
Ne iş döndüm özüm tā ḥaşre dek bend-i ‘ıḳāl itdim

6 Benem Mecnūn-veş düşmüş semensālar hevāsıyla
Ne ḳayda düşmüşüm ṣaḫrā-yı ‘aşḳıñda ‘uzāl itdim

7 Cihānıñ lezzeti ma‘dūm u ‘uḳbānıñ daḫi meczūm
Ne itdim Müftī ben bilmem ne mum itdim ne bāl itdim

114

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Nice bir hicriñe t̄ākat nice bir zecr ü sitem
Nice bir mülk-i vücūdum ide ğam böyle ‘adem
- 2 Şāhsın her kime luṭfuñ ki olur iḥsānıñ
Tā kıyāmet göremez derd ile endūh [u] ğam
- 3 Saña bu ḥüsn virilmiş fenārek şūret
Nice mümkün ola senden elimi nice çekem
- 4 Hāne-i ḥātırımız böyle ki vīrān olmuş
Var mı ta‘mīre kādīr ola aşḥāb-ı kerem
- 5 Yıkılırsa bu cihān ḥalkı ne mümkün zīrā
İdemez vaşfiñi ne Türk ü ne A‘rāb u ‘Acem
- 6 Böyle Mecnūn kimi āvāre gezer deşt-i ğamı
‘Aşḫ sevdāsı şalup çöllere cān ile serem
- 7 Pīç ü tāb-ı elem ü ‘aşkıña düşdüm çoḫdan
Nice bir Müftī görem zıykat u endūh-ı elem

115

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bir zamāna ulaşıp kalmadı cānda eşerim
Bilemem n’eyledigim yoḫdı özümden ḥaberim
- 2 Gerd-i evhām vaṭan-ḥāne ḥarāb itdi beni
Kūy-ı cānāne n’olur düşse eger bir seferim

- 3 Biñ feraħla nice mümkin açıla ‘uğde-i dil
Bağladı pençe-i ğam bilime muħkem kemerim
- 46a 4 Tīġ-ı ebrū seni çekmiş turup ol katlimize
Bir belādır görünür ‘ālem içinde ħatırım
- 5 ‘Āşıkam ‘aşk yolunda iderim cān īşār
Zerrece böyle ħaṭar rāhdā yoğdur ħazerim
- 6 Bu gönül zāyıkadan ṭolsa ne sūd insāna
Dest-i ħālī ger olsa olmaya sīm ile zerim
- 7 Dehrdir Müftī seni eylemiş ol sergeşte
Kıyl ile kâle şalup eyledi da‘vāda serim

116

Mef‘ülü Mefā‘ilün Mef‘ülü Mefā‘ilün

- 1 Seyrāna çıqup ‘ālem ben āhile dil-zārım
Elden ele düşdüm ħayf şeydā şodem ü dārem
- 2 Ne zīnet-i dünyāyı ne zīb-i cihān gördüm
Yüz ħamd-i Ĥudā olsun dünyāda sebük-bārım
- 3 Gümkerde de oldum ben reh-bīn baña yoğdur
Vā ħayf bu yolu bir de başa ola mı ārım
- 4 Başımda eşer-i sevdā kalmadı gidiş gitdi
Böyle ki biliñ siz kim şimdi ben ü dil-zārım
- 5 Virmezse ‘iṭāb olma ne peymāne-i la‘lin yār
Sākī-i ezel virmiş bir bāde-i ser-şārım

- 6 Bir zerre kuşurum yok cānāna ri‘āyetde
Taḳdīr-i Ḥudā Müftī elden gidüp ol yārim

117

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Aşkıñ şartı budur destinde olsun bāde cām
Dostuna virsün düşmana itsün hemīşe intiḳām
- 2 Neşeden cānlar bulur feyz ü ḥayāt-ı sermedī
Bāde olsun puḥte olsun olmasun bir zerre cām
- 3 ‘Āşıkān-rā baḥt-güşād ü ṭāli‘iḥ ḥurrem şād
Sāḳī derdest eyleye mi kāsesin cām-ı müdām
- 46b 4 Saña her kim bed-naẓar eyler naẓardan dūr ola
Bister-ārā-yı ‘ilel cümle vücūdı pür-çezārim
- 5 Düşmüşüm devr-i felekden bir büyük da‘vāya kim
Ḳurtar disem başımı buldum didim ni‘met-i ‘izām
- 6 ‘Aşḳ ehlinde ferāḡat mümkün olmaḳdır kim
Bir nişāngeh-i sīnedir dāyım ururlardır siḥām
- 7 Bir belādır ma‘rifet hem olmamaḳ andan beter
Görmedik adlu olan ‘Anḳā gibi düşdi be-dām
- 8 N’eyleyim n’itsem dil-i bī-çāreye tedbīr yok
Ara yirde ḳalmışım oldu gönül teşhīr-i ‘ālem
- 9 Kām istersen yūri kāmıñ seniñ yok dehrde
Dāniş erbābı nice vāşıl olur söyle be-kām

- 10 Müftî hâşıl dehrde n'olmuş saña sen söylegil
'Uzlet itmek hoşdur ammâ yok cihânda hîç niżâm

118

Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün

- 1 Ey dil hâzîn oturma çek sen eliñ emelden
Ceffe'l-ķalem olupdur taķdirdir ezelden
- 2 Ger rāzı isen bu hāle olmaz isen ne hāşıl
Bir bendesin kemīne ne iş gelür de elden
- 3 Keyhüsrev ü Ferīdün Cemşīd şāh olursun
Āhır saña hîç olmaz yābendelik ecelden
- 4 Ger dāniş-i şu'ūruñ derkile fikriñ olsa
Tā haşr olunca iden yoķdur rehā milelden
- 5 Her tār-ı zūlf-i cānān boynumda tār-ı zencīr
Mīnā-yı gönli kırmış hālī degil hālelden
- 6 Bir çāker-i faķīrem dergāhda gedāyam
Deryūze kāse destim dāyim zebūn zeleden
- 7 Bister-nişīn-i hicrān ten dāde-i ğamam ben
Zār u zebūn hāste-i cānım tolu 'ilelden
- 47a** 8 Her günde bir kederle hātır-figār oldum
Şāhrā-neverd-i hicrān-ı tāli' zebūn zūhalden
- 9 Āhır olur vücūdum hāk-i ğubār-ı şāhrā
Āh olsa idi elde ser-māye bir 'amelden

- 10 İtme nazar cihāna ger ‘ārif-i Hudā sen
Eyle küşāde bendiñ olğıl rehā şekelden
- 11 Hāḫḫ’a sen eyle ṭā‘at lā-Rabb ğayra oldur
*Lā-māni‘ limā a‘tayt*¹² fāide yoḫ cedelden
- 12 Resm-i cefā cihānda bir ismdir ḫalupdur
Sen tecrübe idüpsin görmiş misin güzelden
- 13 Müftī sen eyle tebdīl aḫlāḫıñı ḫazer ḫıl
İl çek bu rindlikden fāriğ o nūr ğazelden

119

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 ḫanı ol yār bizim göñlümüzü şād itsün
Bu ḫarābe dilimiz yeñiden ābād itsün
- 2 Ārzū-yı dem-i vuşlatla ‘aceb şād oldum
Yā Rab ol olmaya kim ğayrı dilşād itsün
- 3 ‘Āşıḫa luṭf buyur ğayrıyı bir nişān eyle
Hükmile ‘adl budur bendesin irşād itsün
- 4 Bir zamāndır kim aniñ luṭfuna mağrūr oldum
Böyle ümmīd iderim şimdi beni yād itsün
- 5 Ben ne ḫācet ki idem derdimi Müftī iḫhār
‘Ārif oldur ki bile ḫālime imdād itsün

¹² “Allahım, senin verdiğine mani olacak yoktur ve mani olduğunu verecek yoktur ve kazanı reddedecek yoktur.” (Müslim)

- 1 Aç niķābıñ göreyim meclise zīver gelsün
 aralu hānemūze Őimdi mūnevver gelsün
- 2 Göreyim rūy-ı siyāh ‘ōmr-i tebāh hāk-be-ser
 Umarım Őimdi raķıbi o mūkedder gelsün
- 47b 3 ‘AŐķ yolında kim ola başını bōyle vire
 Tecrūbe eylemege var ise erler gelsün
- 4 Hāne-i faķr dili ğamla idūp ārāyiŐ
 İtmege anı ziyāret ulu begler gelsün
- 5 Şimdilik meclis-i ‘işret urılıp zeyn olmuş
 Zevķ ehli var ise tīzce gelenler gelsün
- 6 Gōrmesün ‘ōmri olunca o neŐāt ile feraħ
 Beni senden ayıranıñ başına Őerler gelsün
- 7 Havfım oldur ki o nāzūk-beden gūl-ķehre
 Darılıp zūlfini ķōzmiŐ yūzi enver gelsün
- 8 eŐm-i a‘dā kūr ola ‘izzeti ber-gūŐte ola
 Umarım ehl-i ğaraŐ gōgsūne hanķer gelsün
- 9 Yeñi bir loķma ile seyr-i derūn eylemiŐim
 İmdi Mūftī Őeh-i Īrān yāhūd ayŐer gelsün

- 1 Nice bir kâse be-dest sâķī-i devrân olasın
Nice bir bâde-ķār-ı meclis-i ‘irfân olasın
- 2 Dağıdup zülfiñi ruhsâra perîşân itme
Bu cihân içre yazıķdır saña fettân olasın
- 3 Günde bir ğayrıya dil virmedesin bildigimiz
Der-i ağyâra varup nâz ile mihmân olasın
- 4 Bilirim dînde tersâlığıñ olmaz âķir
Umarım sen daķı tekrâr müselmân olasın
- 5 Ne ķadar dâd ile efğân iderim raķm itmez
Ne dâda zılm füzün ğüsnde sulķân olasın ?
- 6 Ey gözüm nûrı yeter ğüsniñi raķşân itme
Mâhveş her gice sen ‘âleme tâbân olasın
- 7 Târ-ı ğisûdan olup Müftî hemân zâr u zebûn
Sen de zülfüñ gibi çok zâr u perîşân olasın

48a

- 1 Perde ķaldur yüzden meclise zînet gelsün
Bu dil-suğte-i ‘aşķa meserret gelsün
- 2 Men ü ez-câm leb est mest-i şodem ser-be-serem
Bundan ağyâra ğam u ğuşşa-i miğnet gelsün

- 3 Ğaraẓıñ cān ise emr eyle virem yoǵdı dirġğ
Tā kerāmet bulayım cāna Őerāfet gelsün
- 4 Sāķiyā bādeyi gezdır bir ayağ üzre ıurup
Cām-ı leb-rġz idegör tā bize nevbet gelsün
- 5 Maraẓ-ı ‘aŐķa cān oldu hemān lutf ile
Bu dil-sūħteye merhem-i Őıħħat gelsün
- 6 Bir gice ħābıña vaŐla buyur sultānım
Tā ķanā‘atsız olan cāna ķanā‘at gelsün
- 7 Ğıçdı ‘ömrüm diyerek bulmadı eyyām-ı viŐāl
Vaķt-i pġrġde ne var ‘ızzet ü rif‘at gelsün
- 8 Tāķatım ķalmadı cānımda ser-ā-ser Müftġ
Merħamet eyle hemān göñlüme ķuvvet gelsün

123

Fe‘ġlātün Fe‘ġlātün Fe‘ġlātün Fe‘ilün

- 1 Dilerim Bār-ı Ğudā’dan ħüsün-ħġār olasın
Gice gündüz ğam-i hicrān ile hem-yār olasın
- 2 DüŐesin destine bir kāfir-i đġn tersānıñ
Bizi nisyān idesin ħāline ğam-ħġār olasın
- 3 İde te’Őġr saña zaħm-ı cıger-düz duġā
Hedef-i nāvek-i āhımla dil-āzār olasın
- 4 Esmedi bāĝ-ı cihān içre nesġm-i baħtım
Sende bir hem-zede-i ħākle dil-zār olasın

- 5 Āhımıñ āteşine sen yanasın şem‘ gibi
Başdan ayağa dutuşmuş yanıcı nār olasın
- 6 İtdiğın cevre mükāfāt ola dāreyn içre
Bilesin zūlm nedir böyle haber-dār olasın
- 48b 7 Gözleriñ ‘aqlım alup hāli perīşān itmiş
Umarım sen dağı çeşmiñ gibi bīmār olasın
- 8 Tek ü tenhā qalasın bī-kes ü hem üftāde
Arayup bulmayasın kendiñe bī-yār olasın
- 9 Kārsız dehrde qalmış qurı cānım Müftī
Dilerim ikki gözüm sen dağı bī-kār olasın

124

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 ‘Aşkıñ ele mi tābiş-i dil giçdi serimden
Ğarq oldu cihānda ābeş-i nem-i zār-ı terimden
- 2 Bir āteşe düşdüm ki yanur cümle vücūdum
Çafes gibi cānım dutuşupdur şererimden
- 3 Ger bādiye-gerd oldum ise yok buña menfā
Cān kimde qalur giçe eger reh-güzerimden
- 4 Bir āhumla çarhı siyāh eylerim āhir
Farq itmez olup kimse şabāhı seherimden
- 5 Her çend iderim kim gidemez dāğ-ı derūnum
Ğam muhkem idüp bağladı şimdi kemerimden

- 6 Ruhsarıña tākāt idemem bār-ı girāndır
Korqum döküle nūr-ı nazar başarımdan
- 7 Hāk oldığıma elde bu gün bir senedim var
Der-püş olamaz çehresi güller nazarımdan
- 8 Olmuş bu şefkat reng hınnā gibi hūn-ālūd
Bir boyadır ol Müftī büyütmiş cigerimden

125

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Bizim maqşūdımız cānān bize bir kerre rām olsun
Bizimle bāde-keş-i hem-meclis fetḥ-i kelām olsun
- 2 Seni bizden bizi senden iden a‘dā-yı bed-ḥ‘āhiñ
Kör olsun gözleri cümle vücūdı pür-ḥuddām olsun
- 49a 3 Şabā gīsū-yı cānāna doqun bir kere raḥm eyle
Bizim tā bu dimāğ-ı ārazımız pür-meşāmm olsun
- 4 Bu gülzār-ı çemen içre o ser[v]-endām qad-i bālā
Neşāt-engīz-i ‘ālem ‘işve-rīz ile ḥırām olsun
- 5 Dü ebrūdan işāret eyle sen bir kerre sulṭānım
Qurulsun yeñi ‘ādetler bu şehre bir niżām olsun
- 6 İfāqat-baḥşdır cām-ı lebiñ hep ‘illet-i cāna
Vir anı şoñra söyle ol baña böyle merām olsun
- 7 Mücelled nüşhadır evrāq-ı ḥüsñüñ bir kitāb olmuş
Aña fırsat? u ḥāl zabṭ it tā kim ḥitām olsun

- 8 Tehī-dest olmasın sāķi-i bezm maķşūdumuz böyle
Eger pürdür eger noķşān hemān destiñde cām olsun
- 9 Ruķuñ güldür beden gül şafha-i ruķsār hem güldür
Zebān-ı bülbül Müftī ider vaşfiñ tamām olsun

126

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 İlahī bir ķanā‘at vir dil-i nāşāda lutfuñdan
Bu yanmış cānımı virme hemān bir bāda luţfuñdan
- 2 Esīr-i ğavṭa-ḥāram baḥr-ı ‘işyāna necātım yok
Meger fevz ü zafer senden ola āzāde luţfuñdan
- 3 Bu şaḥrā-yı ‘ademde dest tehī bī-tūşe-i a‘māl
Ulaşdır Rabbenā innā faķīr-zāde luţfuñdan
- 4 Sen ol dem vaz‘ idüp kürsiyy-i cebbārı ne‘ādiçün?
Günāhım setr idüp sen eyleme i‘dāda luţfuñdan
- 5 Olup bir kūşede tenhā güzīn-i ḥāne-i zillet
‘İnāyet it getir gel ben faķīri yāda luţfuñdan
- 6 O dārū-ḥāne-i ḥikmetde varken merhem[i] şadriñ
Ne mümkin ilticām olsun der-i işdāra luţfuñdan
- 7 Şekk itmeme setr-i ‘işyāna elimde ḥüccetim vardır
Ḳadīmden maġfıret itdiñ bizim ecdāda luţfuñdan
- 49b 8 Ğam-ālūd olduĝum ķaddın bilürsin sen keremkāre
Ulaşdır derd-mendiñ Müftī irşāda luţfuñdan

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Şabāhü’l-ḥayr olan ruḥsārıñı göster fürüz olsun
Müselmān ayru ḥursun dīn-i tersālar bī-rüz olsun
- 2 Niyāzım böyledir mirāt-ı ḥüsnüñ olsun ol bütten
Görünsün gerdeniñ āyīne-i sīmīn toz olsun
- 3 *Ce‘alnel-leyle libās*¹³ olmuş meşāgıl terkdir naşla
Didi virdim vişālim lebiñle ancaḳ tā ki rüz olsun
- 4 Lebiñden ḥişşe almaḳ isterim cānā dirīḡ itme
Vir anı ḳoy ḥarām olsun ne māni‘ lā-yecüz olsun
- 5 Aç imdi perdesin ruḥsārdan ‘ālem-fürüz olsun
Olan pejmürde ḥāṭırlar feraḥ-engīz ü sūz olsun
- 6 Seniñ kemterligiñ kimse dilerse bu cihān içre
Gedā olsun varup günden güne āḫir uyuz olsun
- 7 Der-i devlet meābiñda kemīne bendedir Müftī
Saña her kim muṭī‘ olmaz Ḥudā’ya ol nüşüz olsun

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Nice bir cevr ezā itmege me’mūr olasıñ
Nice bir ḳan dökici zālīm-i meşhūr olasıñ
- 2 Nice bir mülk-i gönül ḡāret idüp dīdeleriñ
Raḥmı yoḳ şaḫib-i ḳahr ḳuvvet zī-zūr olasıñ

¹³ “Ve geceyi örtü kıldık.” (Kur’an, Nebe, 78/10)

- 3 Gözlerim yaşı görürsün nice Ceyhūn olmuş
Bu revādır saña kim hālime mesrūr olasın
- 4 Ben düşüp çāh-ı ğama şemde güzel sāziñ var
Böyle gördükde beni sen kaçasın dūr olasın
- 5 Çehre-efrūz olasın ğāze sürüp ruhsāra
Ne cüretle cilā-kerde yüzi nūr olasın
- 50a 6 Günde bir şekle girüp hulķıñı tebdīl itdiñ
Gah melāyık-şifat u ğāhice sen cūr olasın
- 7 Ben gibi ‘āşık-ı şeydāya nazār eylemediñ
Umarım sen dađı çok gözlere manzūr olasın
- 8 Ne kadar zulm ider olasın yine dilden gelmez
Söyleyim hāl-i perīşān ile mekdūr olasın
- 9 İstemezle gezesin söyle revādır söyle
Müftī’yi terk idesin ğayrıya mecbūr olasın

129

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün

- 1 İlāhī ‘afv kııl cürmüm beħaķķ-ı süre-i Raħmān
Ki senden ğayr yokdur mağfıret aşhāb yā Ğufrān
- 2 Hezārān tevbeler olsun bu ef’āl-i şenāyi‘den
Hemān yevm-i cezāda sen ‘ināyet eyle yā Mennān
- 3 Benim zār u perīşānım ne itdim biñ peşimānım
Tūyī dānende-i ‘izzet tūyī bi’r-rabbi yā Deyyān

- 4 Bilüp hem itdigim hem bilmeyüp itdüklerim cümle
Seniñ ma'lūmuñ olmuşdur İlāhī Rabbi yā Yezdān
- 5 Baş açık yalın ayak cümle tırmiş vālih olmuşlar
O günde merḥamet eyle baña yā Rabbi yā Deyyān
- 6 Olur ol günde kim faşl-ı huşūmet hem tezād-ı hükm
Bu 'abd-i kemterin 'afv it luṭfuñla yā Mennān
- 7 Yanup ser-tā-ḳadem Müftī buḥūr-ı cürme müstağrıḳ
Anı 'afv it bi-ḫaḳḳ-süre-i Yāsīn ve'l-Ḳur'ān

130

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Ey tāk-dār-ı 'ālem vey kām-baḫş-ı bārū?
Āfāḳı cümle itmiş teşhīr çeşm ü ebrū
- 2 Ey server-i risālet vey pādişāh-ı 'ālem
Senden şefā'at ister hem mücrim-i siyeh-rū
- 50b 3 Bir ṭarfe-i 'ayn içre vardık bu 'arşa çıḳdık
Seyr eylediñ semāyı itdiñ zemīne yāhū
- 4 Bī-bāk u bī-tefekkür 'izzet serāya vardıñ
Bī-şavt-ı bī-tekellüm elfāz-dār-ı bī-gū
- 5 Kimdir ide cüret böyle mühimme himmet
Ancak varur Muḫammed küstaḫlıgile ḫalkla her sū
- 6 Bir yere vardı ol kim yok nuṭḳ u sem' ü dāniş
'Aḳl ile fehm ile hem yok ger eylesen tekāpū

7 'İşyāna batdı cānım vardır saña gümānım
Müftī şefā'at ister tā görmeye o tamu

131

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Dehānıñ yoğ miyānıñ mü eger dirsem hañadır bu
İki yoğdan ne haşıldır muhaşşal pek cefādır bu
- 2 Boyuñ bir serv-i bālādır ruhuñ hemçü meh-i enver
Bu bir ebda' mühimsāz u bu bir şun'-ı Hudā'dır bu
- 3 Mey olmuş meclis olmuş sākī-i gül-çehre devr eyler
'Ağllar gitmeye yā Rab bu bir başka şafādır bu
- 4 Kime sen tek virilmişdir bu hüsn-i 'ālem-efrūzuñ
Bu bir ihsān-ı 'uzmādır saña ancak 'añadır bu
- 5 İçerse kimse ger cām-ı lebiñden mestdir tā haşır
Seri sevdāda olmuşdur görüñ bu ne hevādır bu
- 6 Ne tākāt cānda kalmışdır ne tábım dilde sulñānım
Ney-i sūrāhveş cāndan gelür iñler şadādır bu
- 7 Yine sen gösterüp ruhsār-ı mihr-i 'ālem-ārāy
Ne iş dutduñ cihān içre belā ender belādır bu
- 8 Kuru bir cānımız varken o da gitdi felāketle
Diriğ itmem mübārekdir yolunda ol fedādır bu
- 9 Yine sen germ idüp bāzār-ı 'aşkı hod-fürüşāne
Yağın bildik bu günden ğālibā yevm-i şitādır bu

51a 10 Ne kâbil Nâbî-yi dehre nazîr söylemek Müftî
Odur ‘allâme-i ‘irfân odur Hâssân edâdır bu

132

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Ne âhû-yı Hıten âdâ ne serv-i gülistândır bu
Dağıtmış turre-i gîsûsın ne müy-ı hoş nişândır bu
- 2 Ağız yok sende sulţânım görenler böyle söylerler
Mîyânın müydan ince ne hoş müy-ı miyândır bu
- 3 Kaşın mihrâbdır cânânım ol secdegâhımdır
Ne gözdür sende bu gözler ne hoş ebrû kemândır bu
- 4 Eger sen şahsın sulţân u ger hünkâr-ı fermânran
Bu ‘âlem içre sulţânım saña kâr ziyândır bu
- 5 Bağlamış başına ‘uşşâklar cânlar fedâ eyler
Sözün âfâk-gîr olmuş ne da‘vâ-yı cihândır bu
- 6 Bağarsın her tarafda küşteler var tîr-i müjgândan
Ne fettân-ı zamân olduñ bu ‘ilelde ne kıandır bu
- 7 İdersin günde bir ağıyârlar sen hânesin tezyîn
Ne işlerdir bu işler kim saña billâhi yamândır bu
- 8 Bu Bağdâd’ın gül endâmı gönüller dağdâr itmiş
Bu Müftî’den suâl eyle ne cânândır ne cândır bu

- 1 Bir devre irişdik ki muhabbet yok içinde
Āyīn-i vefā resm-i meveddet yok içinde
- 2 Bir vakte gelüp 'ıyş u țarab cümlesi ma'dūm
Mevcūd-ı miħen şıdķ u şadāķat yok içinde
- 3 Hep cümle cihān ķā'idesi mekr ü füsündür
Bir ma'keredir zerre kerāmet yok içinde
- 4 Ğam-ı ğuşşu ile cümle perīřān olupdur
Ayā bu ne işdir ki meserret yok içinde
- 51b 5 Bir medresedir kim o tehī ders ü 'ilmden
Zerrece üstāda ri'āyet yok içinde
- 6 Mātem-gīr olup cümle cihān halkı ser-ā-ser
Şīven-zededir zerre reşāset yok içinde
- 7 Sīm ile zere mā'il olup hep unutulmuş
'İlm ü 'amel ü kesb ü teķāvet yok içinde
- 8 Ğafletde olup nevm-i tevağğul bizi başmış
Ya Rab ne belādır ki beřāret yok içinde
- 9 Bu māzī müstaķbelde 'Amr ile Zeyd'iñ
Bir huşk-ı cedel var kerāmet yok içinde
- 10 Ķıyl ile maķāl ğam-ı 'aşķı hīç çekme
Bir bār-ı girāndır bu ki rāħat yok içinde

- 11 Manşūr *Ene'l-ḥaḳḳ* diyerek dāre uruldu
Bir kelimedir ol kim ki ḳabāḥat yoḳ içinde
- 12 Bu dād u dihiş vech-i maḥābet ‘ameller
Ḥürmetle olup vezn ü ‘adālet yoḳ içinde
- 13 Dünyāya virüp āḥireti aña deḡişiş
Bu ḳavme naḡar eyle mürüvvet yoḳ içinde
- 14 Ḥāzıḳ ne dimek dehr saña eylese dermān
Nabziñ eline virme ifāḳat yoḳ içinde
- 15 Müftī çek iliñ keşme[ke]ş-i dehr-i mihendir
Dünyā-yı denīdir ki ferāḡat yoḳ içinde

134

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Bir devre irişdik ki ‘adāvet var içinde
Ma‘düm-ı vefā şerr ü şekāvet var içinde
- 2 Meyl ile muḥabbet eriyüp ol ele girmez
Sen itsen eger şıdḳ-ı nedāmet var içinde
- 3 Hep cümle cihān ḥalkı ‘adāvetle pür olmuş
Ḥıḳd u ḥased ü buḡz u şerāret var içinde
- 52a 4 Bir dilbere dil virsen eger cān ile dilden
Āḥirde teessüfle melālet var içinde
- 5 Ger eyyülüḡe sa‘yiñ olur bu da ḥaḡadır
Bī-faydadır belki ḥacālet var içinde

- 6 Dünyāya gönül virme hemān tīzle geçer ol
Encāmını fikr eyle kabāhat var içinde
- 7 İtme şaşın ey dil o denī ṭab‘a tevaḳḳu‘
Taḥḳīḳ bilürsin ki rezālet var içinde
- 8 Bī-himmetden itme ṭaleb himmet-i gerdün
Dāyim işidir hırş u denāet var içinde
- 9 Maḳdūrıñı ger şırf muḥabbet uğrına itsen
Bī-şübhedir ol bil ki ḥasāret var içinde
- 10 ‘İzzetle eger Müftī zamānı geçirürsün
Bilgil buñı sen yine şemātet var içinde

135

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Ger cān çıқа қо çıқsin o cānān arasında
Ḳorḳum bu ki tā olmaya ḳan ḳan arasında
- 2 Dün va‘de virüp pāyını öpdürmege yārim
Yā Rab ḳala ol itdigi peymān arasında
- 3 Dün leblerin emdirmege ol itdi ḳasemler
Ḳıfz-ı Ḳudā ile ḳalmaya nisyān arasında
- 4 ‘İlm ü hünerde sa‘y idegör vaḳti geçürme
Dānāya ne lāyıḳ ola nādān arasında
- 5 Men’ eyle amān zülfiñi ruḥsāra daḡıtma
Tā ḳalmaya gönülüm o perīşān arasında

- 6 Şeb-tā-be-seher ağlamadan hecr ile zārım
Korşam giderim cānı bu ‘ummān arasında
- 7 Sen bir melek ü ben beşerem saña ne lāyık
Ruhsār açasın zümre-i insān arasında
- 52b 8 Tīr-i niğehiñden yārelü cümle vücūdum
Cān u cigerim kaldı bu peykān arasında
- 9 Hicrāniña tākāt idemem bār-ı girāndır
Virāne gönül kaldı bu hayrān arasında
- 10 Ey Yūsuf-ḥüsnüm nice olur vaşlıña fırsat
Ya‘kūp-şıfat kalmışım ihvān arasında
- 11 Sen ḥüsn-i cihān-süz ile meşhürsın imdi
Bir hayl-i zamāndır şaf-ı ḥübān arasında
- 12 Cān isteme siz yoluña qurbān iderim ben
İkrām budur böyle kerīmān arasında
- 13 Tenhāca ne var ḥānemize bir kez ayak baş
Tā cān ola qurbān saña qurbān arasında
- 14 Müftī yūri tīz pāyıñı kaldır bu maḥalden
Dānāya ne lāyık qala nādān arasında

136

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Teferrüd zātını bilmek dilersen bir hayāl ile
Maḥarr-ı vaḥdet ol sen şun‘-ı seyr-i Zü‘l-celāl ile

- 2 Odur bir hālîk-ı ‘izzet odur gencîne-i rahmet
Günâh-âlûde-i ümmet utangıl infi‘âl ile
- 3 Hevâ-yı nefse uymuşsun ta‘alluğ-kerden-i hâtır
Yeter bunca metâ‘-ı dehr için ceng ü cidâl ile
- 4 Boyundur gâh ‘âlemde tekâpû itdiğîñ bî-câ
Sen itme mâle hiç rağbetler nîgû fi‘l-i hışâl ile
- 5 Bu ‘âlemdir be-nâm olmuş yine bî-dâd olur bî-şekk
Bu kavliñ fi‘le taṭbîk it hemîşe ittişâl ile
- 6 ‘İbâdet kerden-i ma‘bûd şu dergâh-ı hânverâ
Ṭahâret üzre ol ârâyiş-i rûy-ı cemâl ile
- 7 Olur bir gün saña Müftî ola taḥsîn-i ‘âlemde
Bu zîynet-i zîveri terk eyle taḥşîl-i kemâl ile
- 53a**

137

Fe‘ilâtûn Fe‘ilâtûn Fe‘ilâtûn Fe‘ilûn

- 1 Faşl-ı güldür idelim seyr-i çemenden çemene
Şarılam sîne-be-sîne aña başdan dümene
- 2 Gül-rû devḥada gül dermededir vaḳt olmuş
Bize de gelse ne var ol ruḥ-ı zîbâ semene
- 3 Cennet u ḥûr u cinâna âb-ı kevşer-i zülâl
Bârekallâh bu seniñ lebleriñ olsun emene
- 4 Câm-ı ser-şâr-ı lebiñden içeriz âb-ı ḥayât
Luṭf-ı Ḥaḳ ola mu‘în yâverî-i baḥt yine

- 5 Reh-i ‘aşkıñda gönül gitdi fenāya bilmez
Cān fedā eylerim ol yāre haberler virene
- 6 Bu ne hāl ü bu ne haṭ u bu ne ān ‘arız
Āferīn şimdi seniñ hüsniñi efzūn idene
- 7 Böyle bir hāle irişdim görenim hayf eyler
Müftī cānım yāredir cümle bedenden bedene

138

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Ğarḫ oldı cihān gözde gelen āb arasında
Ṭūfānı gör imdi nice seylāb arasında
- 2 Āyā ne olup hāl gönülden haberiñ yok
Hāṭırdı kalan gīsū-yı kullāb arasında
- 3 Dīvāne gönül ebrū-yı şimsīrine bakmış
Ḳurbān bir olur bu iki kaşşāb arasında
- 4 Düşmüş bu gönül baḫr-ı ğama yoḫdı ḫalāşı
Dest ile ayak urmada girdāb arasında
- 5 Bir başka şafādır hele maḫbūba şarılmaḫ
Görsen eger ol şūḫı bu gün ḫ‘āb arasında
- 6 Pīr oldığıma ol iki göz şāhidimizdir
Hāṭır ḫam olup ḫaldı dü miḫrāb arasında
- 53b 7 Ḥarf-ı lebiñ sırrını ifşāye ne mümkün
Bir ḫā‘ide var zümre-i küttāb arasında

- 8 Dāmān kılup nice taḥhīr ideyim ben
‘İşyāna batup kıalmış o çirk-āb arasında
- 9 Bir tāze ğazel söyle dirġ eyleme Müftī
‘Ālemde kıala yād ola aḥbāb arasında

139

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Hālīķ’iñ fi‘li olup cümlesi hikmetcesine
Saña bu hüsni kerem eyledi kudretcesine
- 2 Bezm-i vařlıñda ne var ben de feraḥ-yāb olsam
Dest ber-kerden olam ġāhice ‘işretcesine
- 3 Sünbül-i ḥaṭṭıñı görse iki zülfiñ añılır
Pīr-i bernāya baķar şanki ḥasretcesine
- 4 Bilmezem kıanķı dīni yāḥūca mezhebđarı
Ben daḥı arada kıaldım hele ḥayretcesine
- 5 Ne ḥayāl eyleyeyim mūy-ı miyān yok deheniñ
Kıur‘a remli atup ḥaylice fikretcesine
- 6 Nice bir bāde-i ḥūr zehr-i sitem kāse-i ‘aşķ
Ola mı bir emeyim lebleri şerbetcesine
- 7 Tek ü tenhā ġam-ı endūh-ı belā küncide
Kıalmışım iki ġözüm böyle bu ‘uzletcesine
- 8 Gezerim bādiye-i ‘aşķda yolsuz çoķdan
Seng-i ber-sīne-zedem ġamluca miḥnetcesine

- 9 Ağlamakdan bitürüp dāmenim üzre güller
Dāğ-ı lāle görünür ortada şöhretcesine
- 10 Müftī pervāne ne hāl üzre yanur āh itmez
54a Āteşe bāl vireyin urdı o ğayretcesine

140

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Her geh kim şād gelür derdlü gider yanımıza
Felekiñ kārı budur qaşdı olup cānımıza
- 2 Elem-i ‘aşqdan olmuş bu vücūdum ney tek
Başdan ayağa delükler olup ebdānımıza
- 3 Baş açık yalın ayak bādiye-gerd oldı gönül
Bir belādır ki belā üzre gelüp şānımıza
- 4 Hāşre dek āh iderim yokdı hālāşım senden
Kilk-i kudret bu imiş geldi bu pīşānımıza
- 5 Tīğ-i ebrūsını çekmiş turup ol katlimde
Söyle Allāh için ol girmeye bu qanımıza
- 6 Görün ol şūhı nice qaşd-ı dil ü cān eyler
Āteş itdi bu bezm-i hān ile bu mānımıza
- 7 Bir nefesdir ki qalup qalmadı cānda eşerim
Kimdir ol hālimizi ‘arz ide sulţānımıza
- 8 Yoluña cān virürüm eyle qadem rencide
İsterim sen gelesin bu gice mihmānımıza

- 9 Müftî kan yaş dökerek dîdesi Ceyhûn olmuş
Her gelen ağlar olup hâl-i perîşânımıza

141

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şîr-i dil zabtı oldu yeñi bir kad-zîbāya āh
Şu'le-i rüyından oldu hâşıl-ı 'ömrüm tebāh
- 2 Mübtelā-yı hâl ü haţţım ey gören 'ayb eyleme
Böyledir taqđîr-i Bārî böyledir emr-i İlah
- 3 'Āşıkam ser-geşteyem bilmem n'iderin itdiğim
Düşmüşüm Yūsuf gibi cevri-i ahādan ka'r-ı çāh
- 4 Bir elimde dutmuşum nār-ı muhabbet şevkiyle
Bir elimde zülf-i cānān eylerim ben āh u vāh
- 54b 5 Çeşm-i şūhuñ 'aklı başdan şabrı aldı sîneden
Şimdi bildim eyledim hālîmden imdi intibāh
- 6 Ben hevā-yı 'aşkıña çokdan giriftārem n'idem
Olmuşum şahrā-neverd āşüfte vü gümkerde rāh
- 7 Turre-i zülfüñ belā zencîrdir çokdan bilüp
Müftî düşmüş ol belāya sevdiğim nā-h'āh h'āh

142

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Kalmadı hāne-i dilde keder inşāallāh
İderiz maqşada şimdi sefer inşāallāh

- 2 Kerem ü hicrāna şabr eyleyerek dünyānıñ
Alınur şāh-ı ümīdin şemer inşāallāh
- 3 Kalmadı kaç‘-ı reh-i maqşad için fikretimiz
Muqterin oldı burūc-ı kamer inşāallāh
- 4 Ger bizim kaçdımıza turdı ‘adū sa‘y itdi
Müntakim tīgi anı tīz biçer inşāallāh
- 5 Seni bizden ayıranı hem biz ol hızmekten
Hāne vīrān göreyim derbeder inşāallah
- 6 Ğam diyārında gönül itdi seyāhat çokdan
Böyle ümmīd iderim tīz çıkar inşāallāh
- 7 Maqşadıñ kesme gözüm hazret-i Haqq Mevlā’dan
Ārzü her ne olur ol yiter inşāallāh
- 8 Bir zamāndır dutulup fevz-i nesīm-i vuşlat
Eyler ümmīd gönül ol eser inşāallāh
- 9 Batmışım başdan ayak baħr-ı günāha Müftī
Luţf-ı Haq elbet olur kār u ger inşāallāh

143

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ne olur şimdi güzel bizi getür bir yāde
Ter ü dü tā ki dilim vuşlat için bir bāde
- 55a 2 Eyleme ‘ayb baña zāhid-i teşbīh-keşān
Benim alūde-i ‘aşkım sen ü sen bir sāde

- 3 Gice gündüz iderim āh seniñ fikriñle
Ney gibi bu nefesimdir getüren feryāda
- 4 Umarım itme güzel böyle ferāmūş beni
Bārī yılda bizi bir kerre getür gel yāda
- 5 Zūlm cevrenden o şūhuñ nice qalmıř
Var mı bir ğayrı şehenseh gideyim feryāda
- 6 Qalmıřım zār u zebūn hāne-i ğam içre henūz
Ola mı yār getürsün beni bir kez ada
- 7 Eylemez baña Felāṭūn-zamān bir çāre
Meger ol Bār-ı Hūdā bize ide imdāda

144

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

- 1 Düşdüm yine bir başka hevā-yı hevese
Yaraşur saña bu iş ‘abīddir şimdi bese
- 2 Kūs-ı rihlet urılup itme teġāfūl zinhār
Görmedik yolda n’ider kūs-ı terahhul cerese
- 3 Ṭab‘-ı nāzūk ne kadar var ise deyvaq? çalınur
Harları gör de tefevvuq nice itmiş ferese
- 4 Ṭūṭī-i nāṭıka küçüller pervāz itmiş
Birine gir bugün zāġ u sipehler kafese
- 5 Kim ki elṭāf-ı ümīd eyleyüp ārām ister
Olmadı menzil-i maqşūd ile ol kām rese

- 6 Ger tefevvuk ider a'lāya denī incitme
Görmedik Nīl yüzünde giden ol hār u ḥasa
- 7 Mey ü maḥbūb iledir zevḳ-i cihāñ sulṭānım
Müftī nūş eyleyen bāki olur mı 'ase

55b

145

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Mey içmişdir bu gün şūḥum gelür mestāne mestāne
Yanaḳlar al ü reng olmuş görenler geldi imāna
- 2 İdüp bürrende tiğın ebrūvāna vesmeler çekmiş
Ne keskin şimşir-i ḳatlimde şehīdāne
- 3 Hırām-ı nāzına ḥayrān reviş eṭvār ne ḳurbān
Nice ben olayım nālān idüp çok ḥāne vīrāne
- 4 Sezādır Yūsuf-ṭab'im ide ihvān elinden dād
Züleyhā töhmetinden böyle düşdi şimdi zindāna
- 5 Ğamiñla ağlamakdan cān u dil bes nātüvān şimdi
İnanmazsan gel imdi aḥvāl-i perīşāna
- 6 Sezādır sīneñi āyīne-i rüy-ı cemāl itsem
Getürsem de ne var şimdi dünyā vü māfihāyı seyrāne
- 7 Çeküp sen perde ruḥsāre idersin 'āşıḳa men'i
Revādır Müftī'ye bunca vara yalvara derbāne

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 K̄alup dil k̄uše-i miḥnet 'ināyet eyle yā Allāh
Ki senden isterim fevz ü necāt sen eyle yā Allāh
- 2 Ki cān şod 'illet-ālūd-ı ğam-ı dil-sūzī-i firķat
Meger senden ola himmet ifāķat eyle yā Allāh
- 3 Menem mücrim-i siyehkār u heme ef'āl men 'işıyān
Tūyī Ḥallāk u Rab Yezdān beşāret eyle yā Allāh
- 4 Olan cürm ü bed-ef'āle hīç imdi yoķdı inkārım
Maķarr olan siyeh-rūya hidāyet eyle yā Allāh
- 5 Kırılmış keştī-i ḥayret ğarķ-ı ābdır şimdi
Ḥalāş-ı sāḥil it anı kerāmet eyle yā Allāh
- 6 Teb-āver oldı cānım işbu çarḥıñ inķılābından
İfāķat-baḥş-ı cān ile sa'ādet eyle yā Allāh
- 7 Tūyī pūziş-pezirinde kān 'āşī-i mücrim
Be-taķşīr-i heme Müftī tū setret yā Allāh
- 56a

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Var mı dünyāda ğözüm söyle cefādan ğayrı
Kim görüp mülk-i fenāda bu ḥaṫadan ğayrı
- 2 Kimde kalmış eşer-i mihr ü vefā ğördüñ mi
Ara yirde gezen ol aḥz u 'aṫadan ğayrı

- 3 Gezinüp seyre çıkup serv-ğaddın göstermiş
Hâtırında ne gezer zevk ü şafâdan ğayrı
- 4 Cân üzüldi elem-i ‘aşğdan oldum mû tek
İñleyüp kalmadı cânımda şadâdan ğayrı
- 5 Görmedim hîç cihân içre nîgû h`âhânı
Dost var mı güzelim şimdi ‘adâdan ğayrı
- 6 Şimdilik yâr-ı müvâfîk ne gezer sa’y itme
Saña kimdir ola yâr diyü Hüdâ’dan ğayrı
- 7 Evvel ü âhırde sen ki mücerred olduñ
Tâc u tahtıñ yokdur birce kabâdan ğayrı
- 8 Eylesen eyle gönül şıdķile ol yâra du‘â
İlde var mı görüñ ol hayr-ı du‘âdan ğayrı
- 9 Ağız aç devletine ‘izzeti kıyım olsun
N’idesin bendene eyle bu şenâdan ğayrı
- 10 Ger zamân içre ararsan bulasın kâm [u] murâd
Elde bir şey kalamaz renc ü belâdan ğayrı
- 11 Geh temennâ ideriz gâhî niyâz aldatmaz
Bulmadım çâresini Müftî fedâdan ğayrı

148

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 N’eylediyse baña zülf-i perîşân eyledi
Bâğ-ı ‘ömrüm yile virdi böyle nâlân eyledi

- 2 Kāmetim ham oldu tākāt kalmadı cānımda āh
Her ne itdi baña ol bī-raḥm cānān eyledi
- 56b 3 Şimdi bir ḥāṭır-nüvāzım yok bu dār u dehrde
Bī-kesem ṭāli‘ beni āşüfte ḥayrān eyledi
- 4 Tıfıldan tā şimdiye ben çekdiğim zār u mihen
Her ne itdi ol kühen-i ğaddār devrān eyledi
- 5 Hicrden incildi cānım mişl-i fī-semmi‘l-ḥıyāṭ
Kimse itmez çarḥdır bārīk ebdān eyledi
- 6 Hışm u kahr u kīneden peymāne-i ‘ömrüm şikest
Āh n’itdim bu felek zār u peşimān eyledi
- 7 Bir dutuşmuş āteş oldum cevr-i hicr-i yārdan
Göz ucuyla bağıdı Müftī cānı sūzān eyledi

149

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Semend-i katre binmiş nāzile cevlān ider şimdi
‘İmāretgāh-ı dil pā-küb ile vīrān ider şimdi
- 2 Ne āteşbāz u cān-sūz u o bir çeşm-i siyeh cādū
Dil simanbāzdır? bildim ‘acep cünbān ider şimdi
- 3 İder her günde bir ‘işve be-her sa‘atde bir cilve
Dutup bir tāzece mezheb ne hoş bünyān ider şimdi
- 4 Dutuşdum āteş-i ‘aşka vücūdum ḥāk-sār oldu
Felek bī-raḥmdır bildim gönül sūzān ider şimdi

- 5 ‘Abeşdir bu cihān-ı vīrāneye sen dildāde olmuşsun
Bunı sen bilmediñ cānā seni pinhān ider şimdi
- 6 Kādīm eyyāmdan bizle sebāk-ḥān-ı muḥabbetdir
Sebeb ayāne olmuşdur bizi nisyān ider şimdi
- 7 Reh-i Ḥaḳ’dan vefāda olmayanlarla idüp işret
Nifāk erbābını ikrāmla mihmān ider şimdi
- 8 Bahār eyyāmıdır Müftī niçün ḥātır-ı mükeddersin
Meger gördüñ mi cānāniñ bu gün seyrān ider şimdi

57a

150

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Sirişkim dīdeden Ceyḥūn-veş seylāb olur şimdi
Batar dünyā vü mafihā ġarīḳ-i āb olur imdi
- 2 Kırılmış keştī-i dil tā Ḥudā’dan yoḳ ümīdim hiç
Kenāre itmeye luḫf-ı Ḥudā aşḫāb olur şimdi
- 3 Baḳarsın her kime evrāk-ı gerdān nüşā rūyuñda
İl itmiş tār-ı zülf-i ḥüsniñe bir bāb olur şimdi
- 4 Dütā kāmet olan pīr-i kühen-sālār-ı ezmāniñ
Gül-i ruḫsāriñi gördüklerinde şābb olur şimdi
- 5 Meh-i envār-ı ḥüsniñ bir gice keşf eyle sulṫānım
Çıkar deycūr-ı ġamdan Müftiyā mehtāb olur şimdi

- 1 Göç itdik yâr yüzüñden yanında adımız kaldı
Vaçandan dūr olup gıtdik dil-i nāşādımız kaldı
- 2 Sebük-bār oldıgım dünyā hıṭāmından sürūrumdur
Ġam adında bizim ancağ bu yerde adımız kaldı
- 3 Fiğān itmekdir aḥvālim hemīşe bāğ-ı ḥüsñünde
Olup şāḥ-nişin bülbül gibi bir dādımız kaldı
- 4 Felekdir ḥāksār itmiş dil-i maḥzūnumı böyle
Façağ bu nām-ı nāmımdan bu nām ecdādımız kaldı
- 5 Çaralu baḥtım kimdir ide bu çāre-i baḥtım
Ne kaldıysa bu mülk içre ġam icādımız kaldı
- 6 Ne feyz itdim ne kesb-i vāye kendim ben bu dehr içre
Ġam üzre ġam gelüp kaldı dil-i nāşādımız kaldı
- 7 Şanursın vāye-zārımdır bu ġam hiç benden ayrılmaz
Ne kaldıysa baña kaldı bu ġam hem-zādımız kaldı
- 8 Yazıklar saña yazıklar kaderden dönesin Müftī
Bu kavm-i nātüvān içre görüñ imdādımız kaldı

57b

- 1 Ziyā-baḥş u feraḥ-engizdir cānān ruḥsārı
Gören bī-iḥtiyār oldu anıñ reng ile ḥayrānı

- 2 Ğam-āver dilmişem bilmem nedir tedbīrdır mātem
Felekdir eylemiş ‘aşkıñ yolında cānıma ħārı
- 3 Gehī ruĥa ne zīnet gehī eṭvār ne ĥaşmet
Göreñ n’eyler baña firķat buraķmış cānıma nārı
- 4 Kimi bir yāreye muĥtāc kimi efser be-ser itmiş
Kimi pest ü bülend eyler budur şimdi felekkārı
- 5 Ne nāzük gül-beden gül-rengdir ruĥsār al olmuş
Melāĥat gülşeninde bir çiçekdir ‘anberīn tārı
- 6 Ĥudā ķahr eylesin her kim nazarla bed-nazar eyler
Tebārek ĥüsniñe olsun ķurup ‘ālemde bāzārı
- 7 Bu nāz u ‘işveye tāķat kim eyler söyle sulţānım
Meger ‘āşık olan itsün derīde cāme-i ‘ārı
- 8 Nigāhiñ pek ‘acep seĥĥārdır yoķdur aña temkīn
Be-her sa‘atde bir tavra girer görüñ o mekkārı
- 9 Gül gelürdi cānānım kaçup bizden ırağ olmuş
Bu gün ben bildiğim Müftī ol içmiş bāde ser-şārı

153

Mef‘ülü Mefā‘ilün Mef‘ülü Mefā‘ilün

- 1 Bir vaķt olup görmem ben ola meh-i tābānı
İki el ile urdum başa idüp efgānı
- 2 Ĥayrān ĥaṭṭıña ķalur üstād-ı zamān görse
İn şıfat tū ‘āciz naķķāş-ı kirmānı

- 3 Üftāde vü men ‘āciz bilmem çi kōnem cānā
Bir sen gibi bī-raḥma hīç yire virüp cānı
- 4 Şimdi nefesim nārı fersūde olup böyle
Bī-hū[de] niçün itdiñ şimdi güzelim k̄anı
- 5 Her yerde ki adıñ var ḥulḳ-ı ḥüsnüñ söyler
Evrād-ı zebān itmiş şeb-tā-be-seḥer dermānı
- 58a 6 Her bir niḡehiñden bir dürlü zaḥmdārım
Biñ kere ‘ilāc itsem yoḳdur hīç dermānı
- 7 Tā nāf kemer şod çāk sīnem zī-gām ‘aşḳat
Mecnūn gibi şaḥrāya düşdüüm ten ü ‘üryānı
- 8 Taş gibi olup göñlüñ hīç merḥametiñ yoḳdur
Cān bī tū be-leb āmed gel itme görem k̄atı
- 9 Ḥāk-i deriñe yüzler sāyede idüp Müftī
Gördük de teraḥḥüm it aḥvāl-i perīşānı

154

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Nedir bilmem yine bu ḥāṭıra sū-i vaṭan geldi
Dimāğa ārzū-yı zevḳ vaşl-ı pīrehen geldi
- 2 Olupdur mūlarım her birisi bir neşter-i ḥūnrīz
Gelince yādıma ol mehveş-i nāzük beden geldi
- 3 Bu miḥnet-ḥāne-i ḡamda esīr-i derd-i hicrānam
Ne itmişem Ḥudā bilmem bu iş baña neden geldi

- 4 Görün âteş olur zâhir bu âh u nâle zârımdan
Felekde berķ-i âhımdan şererlerdir gelen geldi
- 5 Turup ‘uşşâklar şaf şaf kudüm-ı intizârıyla
Didiler bir birine işte şimdi gül semen geldi
- 6 Daķınmış başa tiller giyinmiş ol zerî pullar
Getürmüş büyü ol diller görün zülf-şiken geldi
- 7 Sürüp ruhsârına ğâze bu tavr üzre girüp nâza
Bir elde câmdır tâze bir elde bir kefen geldi
- 8 Yüzünde nokta-i hâli ider hâtırda efkârı
Bezetmiş hoşça ruhsârı dile âteş-figen geldi
- 9 Alur cân şâh-ı hübândır döker kan Müftî sulţandır
İden ol hâne vîrândır şeh-i Kayşer--hoten geldi

58b

155

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Niçün ruhsârın üzre zülfin itmişdir perîşânî
Perîşân itdigindendir olup kendi perîşânî
- 2 Cihânda dost istersen vücūd-ı kîmyânın yok
Ne varsa cümlesi maḥbûb-ı şervet dostı nânı
- 3 Eger maḥbûb-ı Rabbânî merâtib kesbin istersen
Fenâfi’llâh olup sen terk eyle hân ile mânı
- 4 Ferâgat olmayan yerde ne güne iktisâbın var
‘Ömrlerdir hebâ olmuş olursın âḥiri fânî

- 5 Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ’a gel ḳayd-ı cihāndan ser-firāz eyle
 Tevekkül eyle Ḥallāḳ’a bulursun ḳurb-ı Yezdān’ı
- 6 Ümīd-i merḫamet ger maṭlabıñ var ise Sübhān’dan
 Teferrüd eylegil anı muṭahhar eyle dil cānı
- 7 Gel imdi hīç yire Müftī günāhı irtikāb itme
 Hevā-yı nefse uyma terk eyle māl ü evṭānı

156

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün

- 1 Demid[ir] şevḳden göñlüm sen it çāk-i girībānı
 Perīşān zülf-i cānān tek sen eyle dil-i perīşānı
- 2 Gül ü mül oldı şermende ḫacāletde ser-efgende
 Bu gün nāz ile cānānıñ idüp seyr-i gülistānı
- 3 Çözüp ol sīneden bendin idüp ‘uşşāḳı dīvāne
 Cihān hep geldi efgāna ider ḳan üzre ol ḳanı
- 4 Ne ḳābil böyle bir şūḫa ola meyyāl ‘āşıḳlar
 Başın ṭop eylesün her kim severse cāndan anı
- 5 Yeter bu ḫüsn-i ‘ālem-sūzıñı göster cihān içre
 Gelür ḫaṭṭ rüyuña bir gün bulur elbette noḳşānı
- 6 Teḳāṭu‘ burcdan burca ider ḫürşīd-i dehr-efrüz
 Gider andan yandıñ? ḡarba dek ol nūr-ı raḫşānı
- 7 Mevālīd-iüzre idüp tekvīn bu kevni
 Heyülā-yı müṭaffānı? mevādd-ı cism ü cismānı

- 59a 8 Ne ŧirīn ŧun‘-ı Hālīk’dır virüp ‘uŧŧāka āzārı
Kerem ma‘ŧūka itmiŧdir bu hūsn āferīn-h‘ānı
- 9 Elimde Müftī hāmem çüb-eṭfāle mümāŧildir
Kimiñ bir daħli vardır eyleyendir ferd-i yezdānı

Bağdād’da ŧabuncılar kilisesi üzerinden giçerekden bi’l-fevr inŧā itdigi ŧi’rdir.

157

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Yandırdı beni virdi külüm bāde Frengī
‘Āŧıqlarınıñ katline āmāde Frengī
- 2 Bir bāğ-ı gül ü gül semen ü sūnbül ü reyḥān
Ṭāvūs-ı hırāmında heme cāda Frengī
- 3 Dergāh-ı deri secde-künān heme tersā
ŧaħnında gezer cümle perīzāde Frengī
- 4 Ne kimse iŧitmiŧ ne de görmüŧ böyle hūblar
Hep cümlesi simīn-ten ü āzāde Frengī
- 5 Üsküf oқuyup incīlini baŧa urdı
ŧemmās? yaқup cānını dil-dāde Frengī
- 6 Tersā dīnini terk idüp mezhebin andı
Çıқdı dīnden қaldı bu gün sāde Frengī
- 7 Çenginde olan çeng-zede çengine ḥayrān
Gözlerdi қalup yārda dil-dāde Frengī

8 Görmekle anı ‘āşık olur cān ile dilden
Bir kerre getir ‘āşıkıñı yāda Frengī

9 Deyr-i ‘Īsā-i Meryem yoluna ḥüsn-i zekānın
Ġurbet-keş olan Müftī-i bī-zāde Frengī

158

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1 Bu gün dil-ḥasteye ol şūḥdan dārü’ş-şifā geldi
Ne hoş sa‘atdi bu sâ‘at beşâretle şafā geldi

59b 2 Şeh-i ‘ālem muṭā‘-ı şehriyār ḥübī-i mülket
O fermānrān-ı sulṭāndan bize tuğrā rehā geldi

3 İdüp cān-raḥşın āmāde saña pīşkeş kudümüñçün
Ḥaber virdiklerinde ḥāneye sulṭān şehā geldi

4 Unudmuşken bizi cānān getürdi ḥātıra şimdi
Hemān ‘ömri dırāz olsun bize andan ‘aṭā geldi

5 Meṭā‘-ı cān olup fersūde bu bāzār-ı ‘ālemde
Biḥamdillāh revāc oldı aña çoqça bahā geldi

6 Olup üftāde ḥātır-ı künc-i teşvīş-i tefekkürde
‘Īnāyet eyler ol cānān ḳulağa bir şadā geldi

7 Çıḳup ğamdan dil-i ğam-āverem Müftī bu ‘ālemde
Hezārān şükür Ḥallāḳ’a dile nūr-ı ziyā geldi

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Dile cāndan ağır haşmetlü bir mihmān-ı ğam geldi
Ne mihmān bir şeref erbābı aşhāb-ı kerem geldi
- 2 Ğarīb illerde kaldıñ āh u keş derd ü elemle
Yine bu gözlere bir āteş-i germāb u nem geldi
- 3 Ğulüvv itmiş göñül şehrine bu ğam leşkeri şimdi
Bu yanımdan ‘Arab geldi o yanımdan ‘Acem geldi
- 4 Neden dünyāda dil-zārım belāya ben giriftārım
Felekde dāimā h̄‘ārım piyāle tolu semm geldi
- 5 Alup eṭrāfımı ğamlar ne müşkil demdi bu demler
Kaçar bizden bu hem-demler neden bahtım dejem geldi
- 6 Yolunda cān-niṣār idem bu h̄üsn-i ihtiyārımla
Eger bir kerrecik diñer kim ol şāh u haşem geldi
- 7 Görürsem kıdd-i bālāsın reviş hoş ṭab‘-ı ra‘nāsın
O cān billūr mīnāsın ne hoş demdir bu dem geldi
- 8 ‘İzārında muḳayyed sūre-i ve’z-Zuḫā ve’ş-Şems
Nuşūr-ı fetḫ u āyete böyle bir mu‘ciz raḳam geldi
- 60a 9 Fazīletde kiyāsetde belāġat hem feşāḫatde
Budur Müftī velīkin ṭālī‘i anıñ ‘adem geldi

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Baña aḥbāb olanlar hep ‘adū vü aġyārdır şimdi
Enīsim munīsim dostlar baña ġaddārdır şimdi
- 2 Bu ġün ġül nāz ile seyr-i ġülistāna ḥırām eyle
Zamān-ı ‘iṣret olmuş vaġt-i ġül ġülzārdır şimdi
- 3 Aġılmış lāleler ġüller feraḥ-yāb oldu bu diller
ġüler o nerde bülbüller ne ḥoṣ pür-kārdır şimdi
- 4 Piyāle elde devr eyler ayaġlar bezme seyr eyler
Mey içmiş sāķī cevri eyler yüzi ġülnārdır şimdi
- 5 Bu Mevlā ḥikmetin ġör sen nice izḥār u ezhāra
Yazılmış her varaġ üzre ne ḥoṣ esrārdır şimdi
- 6 Sivāsın gerdenin kırmış olup ḥızmetde dāmen-keṣ
Bu nergis ġözlerin süzmüş ‘aceb refṫārd[ır] şimdi
- 7 Neden böyle ġalup Müftī perīṣān zār miḥnetle
Bu dem bir ḥünca demdir kim ġöñül bīdārdır şimdi

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Rüz-ı ‘ıydest öpüp herkese dest-i ṣanemi
ġarīb illerde ġalup ben öperim pāy-ı ġamı
- 2 Āteṣ-i sūz-ġüdāz dāġ-ı dilimden ehven
İ‘timādıñ yogise tecrübe it bu sitemi

- 3 Herkese bāde içüp mest ü ħumār olmuşdur
Baña ancak mey ü ğam oldu bu sākī keremi
- 4 Bu taraf hem o taraf gözlerimiz bakmakta
Görmedi yārini gözden ağıdup eşk ü nemi
- 5 Yandı yakıldı gönül bulmadı derd[e] çāre
Āh-keş oldu beher şabā koyar bir olsa qademi
- 6 Ne yaman yirde gün aḥşam olup ey sulṭānım
Rāh-bīn yok yol ırak buldı vücūdum ‘ademi
- 60b 7 Çāresiz derde gözüm şimdi kim eyler çāre
Meğer Allāh ide def^ˆ gönülden geldi [nedemi]
- 8 Tā nefes var bedende çağırır dil yā hū
Müftī vallāh u billāh idüpdür ḳasemi

162

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ḥayāl-i ‘arızın itdükce gözden ağıdup ābı
Gözüm tā şubḫa dek görmez hemān ārām ile ḫ‘ābı
- 2 Ne şūret-i ḥasendir sende zıkr-i zāhid ü ger ‘ābid
‘İbādet-ḫāne terk itmiş içerler bāde-i nābı
- 3 Görüp bir kez olur Mecnūn bu ḫüsn-i ‘ālem-efrūzun
Getürdüñ ḫāline vecdi bütün şeyḫ ile hem şābī
- 4 Olup dil-ḫāne-i zenbūrveş ‘aşkıñdan ol şuḫūñ
Hezārından birin yazmaz cihānıñ cümle kitābı

- 5 Müselsel tār-ı gīsūsı firīb-i dām itmişdir
İlişdirmek için ‘uşşākı vaz’ itmiş bu kullābı
- 6 Biḥamdillāh bugün şî‘re baña tevfiḳ olup Müftī
Ḥulūş ile tamām itdim bu dīvān içre her bābı

[MUSAMMATLAR]

[Terci‘-i Bentler]

1

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

Ġamiñ ey ğonce-dehen ḥātırım itdi maġbūn
Elem-i ‘aşkıñ ile oldı göñül zār u zebūn
Adımız defterde oldı muḳayyed-i Mecnūn
Nice birin bu elemle olayım dil-i maḥzūn
Ne revā mest olasın bunca ḥayl-i yār-ı fūnūn
Dökemez ‘aşıkınıñ ḳanın idersin gülgūn
Gün-be-gün derdimi göñlümde idüben efzūn
Aḳıdup gözlerimin yaşın idersin Ceyḥūn

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ ḳulm ü ezā besdir bes

II

- 61a ‘İyd olup ḳıḳ ṣalın imdi saña ḳurbān olayım
Döneyim başıña ben bir gice mihmān olayım
Gice gündüz derine cān ile derbān olayım
Çalışup ḥıdmetine dest ü girībān olayım
Geleyim ḥıdmetine cān ile şitābān olayım
Yüzile bir baḳayım gözüñe ḥayrān olayım
Ḳoymayın böyle ḳalup ḥāl-i perişān olayım
Böyle ğamḥār olup ğamla girān-ı cān olayım

Besdir ey zālīm-i bī-dād-cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

III

Ne idi söyle güzel evveli itdin ülfet
Şoñrası derd ü meşāk ile cefā-yı firqat
Cāyiz olur mu saña bunca idersiñ miñnet
Saña pāyendelik olur mı bu devlet-i haşmet
Bārī itmeye idiñ bu muḥabbet-i ḥillet
Emr-i evvelde ideydiñ sen efendim diğqat
Geçdi Mecnūn hemān-dem bize geldi nevbet
Düşdi şahrāya ğam-ālūd bu cān-ı bī-tāqat

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

IV

Neden ey şūḥ neden hīç yire cellād olduñ
Arada qan dökici zālīm-i bī-dād olduñ
Yandırıp ‘āşığıñı zevq ile dil-şād olduñ
Ḥayfdır dehrde bu adile hem ad olduñ
Diliñde böyle düşüp cümlede hem-yār olduñ
Kendiñi bilmeyüp ef’āliñe irşād olduñ
Baña bu eyledigiñ cevre niçün şād olduñ
Ḥayf şad ḥayf bu zūlme niye bünyād olduñ

61b

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

V

Bildim aġyār ile dün mest ü ḥarāb olduġıñı
Bāde-i der-dest olup sākī-i nāb olduġıñı
Cāme-ḥāba vararaq nāzile ḥāb olduġıñı

Hāne-i ğayra gidüp pāy-i ŧitāb olduğıñı
Söz açup söze gelüp dille ğitāb olduğıñı
Her ‘adū istemeziñ pāyına āb olduğıñı
Bir bahāne iderek bizle ‘itāb olduğıñı
Bāde-keş ez-ĥam mey-ĥāne-i ŧarāb olduğıñı

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

VI

Ħayfdır saña gözüm böyle sitemkār olasın
‘Āşık-ı katl idici zālīm-i ĥūn-ĥār olasın
Ķātil-i ‘āşık olan ĥākim-i ğaddār olasın
Luħfi yok cevri füzūn ŧāh-ı dil efkār olasın
Yandıran ‘āşıkı bir āteş-i pūr-nār olasın
Nāzile cilve-künān ŧūĥ-ı cefākār olasın
Ħayfdır gül gibi bāzāra çıkup ĥār olasın
Alınup hem ŧatılup Ķābil-i dīnār olasın

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

VII

62a

Gel sen inşāfa gözüm ŧimdi mürüvvet eyle
Merĥāmet ŧāĥibi ol luħf u ‘ināyet eyle
‘Āşık-ı zārıña sen bārī muĥabbet eyle
Ġāhice ĥālīme ŧefĶatle meveddet eyle
Dil-i maġmūma gözüm baĶ da meserret eyle
Ġayrıdan yüz çevirüp buĝz u ‘adāvet eyle
Bārī bu vechile bir kere metānet eyle
Kendiñe bir düşünüp būyuña ki fikret eyle

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

VIII

Sen gibi şūha yazıq nāzile cevelān idesin
Seveni terk idüp ğayrıyı mihmān idesin
Günde bir yār dutup ‘ahd ile peymān idesin
Yandırıp hier odına cānımı sūzān idesin
Cān metā‘ın alasin ‘ömrümi tālān idesin
Hayf dimekdir saña bir laḫza da biñ kan idesin
Lāubālī gezesin seyr-i gülistān idesin
Çemene ğıbta idüp gülleri pinhān idesin

Besdir ey zālīm-i bī-dād-ı cefā besdir bes
Baña bu eyledigiñ zūlm ü ezā besdir bes

2

Fe‘īlātün Fe‘īlātün Fe‘īlātün Fe‘ilün

I

Hayfdır kan dökici zālīm ü ğaddār olma
Pādişāh-ı ‘ādil ol zālīm-i hūn-hār olma
Halkıña vüs‘at vir ṭab‘da sen dar olma
Luṭf iden kimseden ol cābir ü qahhār olma
Her maḫallerde gezüp ğayrıya dil-dār olma
Böyle kim dest be-kerden olarak bār olma

62b

Terk-i zūlm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim kapuña dergāhıña der-bān olayım

II

Dehrde bir sen ü sen nāz idici nāzende
Her geh kim gördi seni cān oldu bende
Sen ne eṭvārdasın hīç bilürsün sen de

Luţfuñ olsa ne olurdı ‘aşık-ı derd-mende
Bārekallāh bu seniñ işleriñe bu fende
Hüsniñi nice fūrūşında idüp erzende

Terk-i zulm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim qapuña dergāhıña der-bān olayım

III

İtmediñ güzelim bāri muḥabbet evvel
Luţf u şefkat bu meveddetle re’fet evvel
Kerem ü luţf [u] ‘atā sāz ile işret evvel
Qand ü leb-i şehd ü şekker kāse-i şerbet evvel
Viridiñ anı nedir şimdi bu nefret evvel
İtmeyeydiñ bize bāri bu mürüvvet evvel

Terk-i zulm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim qapuña dergāhıña der-bān olayım

IV

Yeñiden gel ideyim ben seniñ ile peymān
Ola bir günden nā-şādımız olsun şādān
Olmaya tā gönül böyle efendim vīrān
Qorqum oldur vararaq ḥātırım olsun nālān
Yandırısın beni başdan başa ey ebrū-kemān
Görmemiş kimse seniñ gibi oq-endāz nişān

63a

Terk-i zulm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim qapuña dergāhıña der-bān olayım

V

Varalım yār ile hem-dest-i tefāq eyleyelüm
Öpeyim pāyına ağıyarı nifāq eyleyelüm
Oḥşayup dil vireyim anı rifāq eyleyelüm

ayddan bu dil-i nā-şadı ‘ināk eyleyelüm
Dem-güşā medhe sezā hayr-ı niṭāk eyleyelüm
Ėayrılardan çevirüp anı firāk eyleyelüm

Terk-i zulm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim qapuña dergāhıña der-bān olayım

VI

Nice bir ‘aşqla bu hāne-i hāṭır yansun
Nice bir derdiñ ile maḥfī vü zāhir yansun
Yansun ol böyle hemān ‘āleme bāhir yansun
Böyle bāhir ki cihān ḥalkına şāhir yansun
‘Āşiyi-yi mücrim olan kāfir ü fācir yansun
Müsteḥak-ı nār-ı caḥīm olsun o kāfir yansun

Terk-i zulm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim qapuña dergāhıña der-bān olayım

VII

Şāhsın ḥükm-revān kām-revā sulṭānım
Emr ü fermān idici şāhib-edā sulṭānım
Āḥirü’l-emr idüp başıyla sulṭānım
İtme bunca baña hīç yire cefā sulṭānım
Qanımı cūdın idüp zevq u şafā sulṭānım
Vaḫtidir eyle baña luṭf u ‘aṭā sulṭānım

63b Terk-i zulm eyle efendim saña qurbān olayım
Geleyim qapuña dergāhıña der-bān olayım

VIII

Şöhretiñ dutdı heme cāy ki āfākı
Qaşlarıñ ṭākı idüp idüp bes sipihr-i ṭākı
Dilde bu lezzet-i ḥüsnuñ hele qalmış bākı

Kesme benden güzelim ħubb u devā eşfākı
Naẓarın ħalka it ħaqqı gözet iĥkākı
Tā ki nūş itmeyeyim zehr ü sitem tiryākı

Terk-i zulm eyle efendim saña ħurbān olayım
Geleyim ħapuña dergāhıña der-bān olayım

3

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

Tüyī aşĥāb-ı cemāl hem tüyī erbāb-ı kemāl
Tüyī ferruĥ şıfat ü hem tüyī ferĥunde meāl
Tüyī gülzār-ı şaĥāyık tū gülistān-ı cemāl
Tüyī gül-bū semen ü sünbül-i ezhār-ı ĥayāl

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña ħurbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

II

Men gücā yār gücāda zi-firāk-ı cānān
Can u dil bu da hemīn cān perīşān-süzān
Tākatim ħalmadı cānımda idem nāle-fıgan
Ben gedāyam sen ü sen pādişāh-ı fermānrān

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña ħurbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

III

64a

Toldı bu ‘izzetimiz kāsesi āb-ı ħamdan
Bu zamān içre içüp bir tolı bade semden
Ĥālımız yeg görünür ĥāl-i şehenşeh Cem’den
Ne bulam dehrde ben şimdi bu pīş ü kemden

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña urbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

IV

Nice bir derd-i firāıñ beni nālān itsün
Nice bir kişver-i ğam cānımı tālān itsün
Nice bir tābiş-i ‘aş ile cīger an itsün
Nice bir göz yaşıımı aıda seyl-āb itsün

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña urbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

V

Nice bir bāde be-dest sākī-i rindān olasın
Nice bir bāde hūr-ı meclīs-i ‘irfan olasın
Nice bir ğāzelenüp meh gibi tībān olasın
aşlara vesme çeküp ātılı bu cān olasın

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña urbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

VI

Gözümüz yaş yerine böyle hemān an ağlar
Yalıñız dīde degil belki de kim cān ağlar
Saña ‘āş olan zār u perīşān ağlar
Yite köpire hemān bāde-i şitābān ağlar

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña urbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

VII

Nice bir gīsū açup dağıda ol ruhsāre
Nice bir ‘āşık-küşdür bağ da görüñ gaddāra
‘Āşıkā ṭakat olur mı yanına kim vara
Vara ğadr ide aña böyle ki çok yalvara

64b

Her ne emr eyler iseñ eyle efendim cānım
Saña ḳurbān ola bu cān-ı ‘azīzim cānım

VIII

Gül gibi rūy açup kendini itme izhār
Ḳorḳum oldur yana bu nār ile ‘ālem-i hem-vār
Bu ne ān u ne kirişme ne revīş ne güftār
Bed-naẓardan seni ḥıfz eyleye ḳādir-i muḥtār

Her ne emr eyler isen eyle efendim cānım
Sana ḳurbān ola bu cān efendim cānım

[Murabba‘-ı Mütekerrir]

1

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ne hevādır bu hevā başda eser sevdādır
Her ki başında budur ‘āḳıbeti rüsvādır
Raḥm eyle güzelim ḥālime sen luṭf eyle
Yoḳsa āvāre gönül böyle¹⁴ bulur hicrānı

2 Bülbülüm bir gül için ‘āleme teşhīr oldum
Bāğ-ı ḥüsnünde nevā-gerde-i ta‘bīr oldum
Raḥm eyle güzelim ḥālime sen luṭf eyle
Yoḳsa avāre gönül böyle bulur hicrānı

¹⁴ Kafiye açısından bu kelimenin mısranın en sonuna gelmesinin daha uygun olduğu görülmektedir.

- 3 Hāne berdūş-ı harābāt-nişin sultānem
Sūhan-āmūz belāgatla nūket-sencām
Raḥm eyle güzelim ḥālime sen luṭf eyle
Yoḫsa āvāre gönül böyle bulur hicrānı
- 4 Kimden imdād ideyim ḥāl-i perīşānımıza
Merḥamet eyle bu dem gel bu bizim yanımıza
65a Raḥm eyle güzelim ḥālime sen luṭf eyle
Yoḫsa avāre gönül böyle bulur hicrānı
- 5 Tāḫātım ḫalmanı cānımda idem āh u enīn
Göz yaşımdan ḫana boyandı bu kühen deyr-i zemīn
Raḥm eyle güzelim ḥālime sen luṭf eyle
Yoḫsa avāre gönül böyle bulur hicrānı

[Müsemmen]

1

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Zā‘f-ı ḫālī‘ beni bir gün idüpdür maḡbūn
Zār u nālān u perīşān mişāl-i Mecnūn
Gözleriñ ‘aqlım alıp böyle idüpdür meftūn
Oldı gönülümde elem derd ü demler efzūn
Kāse-i dil nazarımdan düşerek oldu nigūn
Baña bir çāre idebilmez olup Eflātūn
Müftī zārıñı sen itme efendim maḫzūn
Nice bir ‘aşkıñ ile çāk-i girībān olayum

Taḫmisāt

1

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ey seniñ zātıñ için ḫalk iden tıfl u ebi
Zümre-i Türk ü ‘Acem Hind ile Kürd ü ‘Arab’ı

- Sen debistān-ı hikemden gözün aldın edebi
Ey vücūduñ eşeri hilkat-i eşyā sebebi
Nebī ol vaqt ki bi'l-fi'l gerekmez mi nebī
- 2 Dest-i teshīre elin pādişeh ü şāh u begi
Başa urduñ sen vü ol perr ü hümā-yı felegi
65b Lāyıkıñdır vireyim uğrıña cānıla emegi
Seyyid-i ebtaḥī vü ümmī vü Mekkī zekī
Hāşimiyy ü Medeniyy ü Kureşsiyy ü 'Arabī
- 3 Ne kıbāb-ı felegin sensin olupsın bedri
Görmedi kimse anıñ ins ile cinne ğadrı
Ser-firāz-ı dü-cihān olduğımı hoş edrī
Sebkat-ı zātile eyvān-ı risālet şadrı
Şeref-i zātile fihrist-i rüsül-i münteḥabı
- 4 Enbiyā vü rüsül-i dehr ne kim ki var muḥtācın
Cümlesi kapuña gelmişdir olupdur acın
Rū-siyāhım ne var isem hele bunda tācın
'Azm-i çarḥ itdi Mesīḥā ki bula mi'rācın
Yetmedi menzīl-i maḫşūda tarīḳ-ı talebi
- 5 Fazlıñı bilmeyen ol 'ağılda ber-ḥardır kim
Oldı girdāb-ı miḥnetde başı pür-şerrdir kim
Bildi ger kimse seni ancak odur bir ere kim
Enbiyāda kime sen tek bu müyesserdir kim
Ādem'e vech-i mübāḥāt ola 'izz ü nesebi
- 6 Zümre-i faqr ile bī-keslere mevā sensin
Şuffe-i pīrāy-ı rüsüle encümen-ārā sensin
Hālime raḥm idici Şāfī Mevlā sensin

Ḥalef-i mu‘teber-i Ādem ü Ḥavvā sensin
Ce‘alallāhu fidāen leke ümmī ve ebi¹⁵

- 66a 7 Ma‘şiyet şāhibi bu Müftī olupdur Müftī
Dest-gīr ol uluña almayam imdi maḥrūm
Şāfi‘-i rūz-ı cezā olduđın olmuş meczūm
Yā nebī ılma Fuzūlī’ni apuñdan maḥrūm
‘Afv ıl var ise dergāhiña¹⁶ terk-i e[de]bi

2

Mef‘ūlü Fā‘ilātün Mef‘ūlü Fā‘ilātün

- 1 Yo kimsede ğam-ı ‘aş ancak benim belāda
Mecnūn şavuşdı gitdi şimdi benim arada
Bī-kes fenāda oldum mecrūḥ-dil burada
Olsaydı bendeki ğam Ferhād-ı mübtelāda
Bir āhıla virürdi biñ Bī-sütūn’ı bāda
- 2 Hāmūn nev-revişed dil Mecnūn-veş oldu rüsvā
Rüsvālı ile Ādem defterde ayd u ‘imlā
Yazulısı bu olmuş şeydā vü hazā şeydā
Ferhād’a zev-i şüret Mecnūn’a seyr-i saḥrā
Bir rāḥat içre her kim ancak benim belāda
- 3 Göster Ḥudā raıbe a‘mālinin cezāsın
Lā-büdd görürde herkes ef‘ālinin ḥaḥāsın
Benden iden o şūḥı ile ‘aḥā fenāsın
Virseydi āh-ı Mecnūn feryā[d]ımıñ şadāsın
uş mı arār iderdi başındaki yuvada

¹⁵ “Allah, annemle babamı sana feda etsin”

¹⁶ Dergāhda FD

- 4 Bir müddedir efendim rûy-ı şümâ ne didim
Vîrâne râ nişînem bayğu[ş]-şıfat perîdem
Virdim vücûd-ı nağdim ğamet heme
Eşk-i revânıma il cem‘ oldı var ümîdim
Kim olsa vara vara cem‘iyyetim ziyâde
- 66b 5 Dil mülkini fenâya virdi nazarla hışmiñ
Râhat kararım aldı mestâne ol dü çeşmiñ
Rağm eyle ben fakîre bir daği itme hışmiñ
Gah ğamzeñ içmek ister kanımı ğâh çeşmiñ
Korğum budur ki tâ ki kanlar düşer¹⁷ arada
- 6 ‘Āşık isen o şūhuñ yolında cān nişār it
Bağma bu kıyl ü kâle fikr eyle dil-figār it
Āhū ğazāl çeşmi ħalvetde gör şikār it
Serverlik ister iseñ üftâdelik şî‘ār it
Kim düşmeden ayağa çıkmadı başa bâde
- 7 Eş‘āra meyl itdim oldım sezā Fuzūlî
Geh sehv ğāhî nisyān oldı ħaṭā fuzūlî
Müftî bu dehr içre görmüş cefā fuzūlî
Ger görmemek dilerseñ resm-i vefā¹⁸ Fuzūlî
Olma vefāya ṭālib dünyā-yı bî-vefāda

3

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 İki ebrū-yı şemşiriñle ur boynım ħelāl olsun
K̄o sîne üzre kanım aḳa bir cūy-ı zülāl olsun
Gören aḫvālimi ‘ibret ide ehl-i kemāl olsun

¹⁷ Ola FD

¹⁸ Cefā FD

Ne kullāb-ı gönül ne bend-i cān-ı pür-melāl¹⁹ olsun
Meded pāy-ı hic[r]ān ‘aqla zülfüñ bir ‘ıķāl olsun

2 Olur mı kimse dādım vāşıl itsün şāh-ı hūbāna
Olup ‘aşkıñda hicrān-keş ir şemşīr tīg-i hicrāna
Ne emr eyler isen eyle muṭī‘em o fermāna
Perişānlıķla düşsün tār-ı kākül düş-ı imāna
Yine rüy-ı vedāda küfr-i ‘āşık ḥaṭṭı u ḥāl olsun

67a 3 Kō yolında fedā olsun bu derd-ālūde cānım
Gedā-yı dergehiñde bir kulam emr eyle sulṭānım
Eger ‘afv it [eger] katl it ḥelāl olsun saña ḳanım
Faķīh-i ‘aşk-ı künc-i mekteb-i ḥüsniñde cānānım²⁰
Şaf-ı mūr-ı ḥaṭṭıñ i‘rāb-ı evrāk-ı cemāl olsun

4 Dolaşdı tār-ı gīsū boynıma dilbend şod zülfet
Buña çāre iden Allāh’dır ol ḥallaķ-ı ‘izzet
Bu hicrānımı ne ğamda çeküp sen sübḥa-i ‘uzlet
Şeb-i yeldāyı zülfüñden görülsün aķmer-i²¹ ṭal‘at
Ḥam-ı ebrūların ḳoy burc-ı ‘aķrebde ḥelāl olsun

5 Eger ‘aşkıñ demin urmaz o kimse maḥzıdır echel
Sanāyi‘ Rabb-i ‘izzetden hemān dem böyledir ağfel
Teferrüd derdiñ iden oldur kemālātında müstekmel
Oķutduñ fenn-i ‘aşk içre baña māzī vü müstaķbel
N’ola ders-i vişāliñ ‘āşık-ı miskīne ḥāl olsun

6 Piyāle maña? nūş itdim olup ḳāyim-i sa‘ādetde
Mu‘azzez yaşadım her-cā şodem dāyim kerāmetde
Bu ‘aşkıñ yolu bir yoldur ḥaṭarlıdur be-ğāyetde

¹⁹ perr-i melāl GD

²⁰ sulṭānım GD

²¹ ḳamer GD

Gül eylerse ruhuñla da‘vî-i nüzhet leţâfetde
Bahâr-ı hüsnine şermendelik hâr-ı zevâl olsun

- 7 Bu devrân içre ancağ yirin itdim ada peyrevlik
Gice gündüz idüp âh u figân dâda peyrevlik
Bu eş‘ârı diyüp Müftî olup bir yâra peyrevlik
Bu vâdîde kim eyler mâyl-i üstâda peyrevlik
Meger tab‘-ı Ğarîbî gibi bir tâze hayâl olsun

4

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mey gibi öpmek dudağıñ câna mu‘tâd eylerim
Ârzü-yı zevk-i la‘liñle gönül şâd eylerim
67b Bu fezâ mülküñde yatmış cânı berbâd eylerim
Ney gibi her dem ki bezm-i vaşlını yâd eylerim
Tâ nefesdârdır qurı cismimde feryâd eylerim
- 2 Her kim ister cânını meyl itmesün sen şâha kim
Gice gündüz düşmesün endüh ile âh vâha kim
Gitmesün o bir kadem şeh-râhdan çeb-râha kim
Vehm idüp tâ şalmasun bu mâha mihriñ hîç kim
Kime yetsem zulm [ü] cevrinden anıñ dâd eylerim²²
- 3 ‘Âkil ol merdâneveş bakma bu dünyâ lâhına
Niceler cân virdiler uğratdılar itlâfına
Aldanup hâcet yitürmiş bakma gel ‘is‘âfına
Çan yaşım kılmaz vefâ giryân gözüm isrâfına
Bunca kim her dem [ciger] çanından imdâd eylerim
- 4 Hicrden oldı mübeddel mâtem ü şîve düğün
Tâli‘im âşüfte vü iqbâlim oldı ser-nigün
Düşdüm ol dildârdan ayru tenim oldı zebün

²² Kime yetsem cevr ü zulmünden ana dâd eylerüm FD

Rūz-ı hicrāndır sevin ey murğ-ı ruḫum kim bugün
Bu ƙafesden ben seni elbette āzād eylerim

5 Dil virüp dil-bend olma ḫātır ābād eylese
Ĝamlu göñlüñ nāz ile ol ḫurrem u şād eylese
Ṭavḫa çekmiş dil faḫīri bendden āzād eylese
İncimen her nice kim aĝyār bī-dād eylese
Yār cevr için gönül mu'tāda bīdād eylerim²³

6 Aşğ ile derdlü olan ĝamdan çıkarmış 'ıyd ile
Ḥoş olur mı ḫātırı 'āşıqlarıñ ber-dīd ile
68a Nice birin aldanam bu aşısız nev-'ıyd ile
Bilmişim bulmam vişāliñ līk bu ümmīd ile
Ĝāh ĝāh öz ḫātır-ı nā-şādımı şād eylerim

7 Ṭıfıdan ben görmedim bir zerre dünyā dadını
Geh telāş u ĝāhi ĝam hīç bulmadım bir şādını
Müfti adlularıñ baturmuş olduñ adını
Levh-i 'ālemde²⁴ bu ādem²⁵ eşk ile Mecnūn adını
Ey Fuzūlī ben daḫi 'ālemde bir ad eylerim

5

Mefûlü Mefâilü Mefâilü Feûlün

1 Bir şūḫa göñül vir ki cefādır dimesünler
Uğrunda telef ol ki ḫaṭādır dimesünler
Devletlü gören saña gedādır dimesünler
Bir dilbere dil vir ki belādır dimesünler
Bir bādeyi nūş it ki ḫaṭādır dimesünler

²³ Yar ceyriçin göñül bī-dāda mu'tād eylerüm FD

²⁴ 'ālemden FD

²⁵ Yudum FD

- 2 Ben nice zamān cān vireyim uğrına yāriñ
Tā ki beni yaqsun elem-i āteş-i nāriñ
Koy cān çıka dāyim çekeyim āh ile zāriñ
Dök naqd-i sirişkiñ ser-i kūyunda nigāriñ
Tā müdde‘iyān saña gedādır dimesünler
- 3 Şarılma āsān virme gönül mūy-ı miyāna
Nāzūk kırılır atma sözüm şimdi yabāna
Zecrinden o şūhuñ n’ideyim geldim amāna
Bir derde esīr ol ki etibbā-yı zamāna
Vābeste-i tedbīr-i devādır dimesünler
- 4 Bir lahza o nūr-ı yār eylesin hoşca ‘ināb it
Derdiñ yāre dök şafhalu bir nüsha kitāb it
68b Bu āhımı şay eyüce zabt eyle hisāb it
Laht-ı ciger u nāle v’ey izhāra şitāb it
Tā kim saña bī-berg ü nevādır dimesünler
- 5 Müftī yūri eş‘āra üstād-ı zamān ol
Bak maṭla‘ına maḳta‘ eyle tīz u zebān ol
Dānā-yı zamān-ı kāşif-i esrār-ı nihān ol
‘Abdī gibi āşūfte-i hūbān-ı cihān ol
Nābī saña tā ehl-i riyādır dimesünler
- 6
- Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün*
- 1 Müştāḳ-ı çeşm-i cādīñ siḫr u figārı n’eyler
Serv-i ḳadiñ görenler bāḡ u çenārı n’eyler
Mey lebleriñ emenler mest u humārı n’eyler
Dildāde-i vişāliñ şubḡ u bahārı²⁶ n’eyler
Pervāne-i cemāliñ şem‘ ile nārı n’eyler

²⁶ Subh-ı bahārı GD

- 2 Dīdārīña iden meyl olmaz cihāna rāğıb
Dünyāyı bu kiş itmiş uhrāyadır o ğālib
Şūfī gibi yūri sen olma mişāle rāhib
Şahrā-neverd-i ‘aşkıñ olmaz qarāra t̄ālib
Āvāre-i muḥabbet şabr u qarārı neyler
- 3 Tāqat nice getürsün bu dil-nişīn-i hicriñ
Şeb-tā-seher ider āh olmuş ḥazīn-i hicriñ
Ben olmuşam giriftār şimdi rehīn-i hicriñ
İster bir iltifātıñ ḥalvet-güzīn-i hicriñ
Qāni‘ olan vişāle būs u kenārı²⁷ n’eyler
- 4 Her zūlf-i tārı anıñ cāndan olur sorağı
Reng-i siyāha baqđım gitdi bu çeşmim ağı
69a Sākī keremler eyle tizce yitür ayağı
Her ḥalka mūy-ı çīni biñ dil-i murğ yatağı²⁸
Şayyād-ı dām-ı zūlfūñ ğayr-ı şikārı n’eyler
- 5 Benden iden o şūḥı mecrūḥ-ı nālim olsun
Bulsun belā-yı ğamlar teşhīr-i ‘ālem olsun
Tavkıyla bende girmesün dil-bend zālīm olsun
Maḥmūr-ı cām-ı şevkiñ rüsvā-yı ‘ālem olsun
Mest-i şarāb-ı ‘aşkıñ nāmūs u ‘ārı n’eyler
- 6 Yaş yirine gözümdeñ kan geldi hiç ü yem yok
Vuşlatda cān virdim bir dest būsā dem yok
‘Aşkıñ yolunda cānā aḥ ile ḥāl u ğam yok
Olduğda cism-i zārım her qanda düşse ğam yok
Cānā şehīd-i ğamzeñ laḥd u mezārı n’eyler

²⁷ būs-ı kenārı GD

²⁸ Her mūy-ı ḥalka-çīni biñ murğ-ı dil yatağı GD

- 7 Mey-ḥ̣ār u rindlikden düşmem hevā hevesden
Tā bu nefes idince pervāz-ı cān-ı ḥaḫdan
Ağyārdan ne bākim ḥavfım nedir ‘asesden
Ḥāṭır uşandı sensiz āmed-şūd-i nefesden
Müşṭāḫ-ı ḥal-ı rūyuñ leyl ü nehārı n’eyler
- 8 Bed-ḥ̣āhlık götürmez şafvet-pezīr-i zātım
‘Ālemde derk itdim her sūy-ı sit cihātım
Bu ḥālime virilmiş ol şāhdan ber’ātım
Çeşmimde ḥārdır gül ey gülbün-i ḥayātım
Ümmīdvār-ı ḥüsnuñ seyr-i bahārı n’eyler
- 9 Mey-i meclīs ü müheyyā gel sākī beste itdir
Rindān-ı mey-güsārān geçmiş hemān dem ez ser
Müftiye lebler emdir tā olmasun mükedder
Külfet-serā-yı cāna virme Ġarībī zīver
Şol sūmnāt-ı fitne naḫş u nigārı n’eyler

7

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Bu mātem-ḥāne-i gönülüm gelen mihmāna ḥasretidir
Yolunda pīş-keş-i cānım şeh-i ḥübāna ḥasretidir
Ayaḫlar başıdığı yerde bu cān ḫurbāna ḥasretidir
Perişān ḥātırım cem‘iyyet-i yārāna ḥasretidir
Vaṭandan dūr olan cān vuşlat-ı cānāna ḥasretidir
- 2 Hevā-yı zülf-i şevḫinden gönül efgān ider edā
N’idem bī-iḫtiyār eyler bu teklīfi cününāsā
Virürdüm naḫd-i ‘ömrüm yoluna ḫorḫum budur ammā
Müselsel kākülün şevḫiyle raḫs eyler gönül gūyā
Bu zincīr-i cünün-ı gerden-i dīvāne ḥasretidir

- 3 Nice bir gūşe-i miḥnetde Mecnūn-veş çeküp ben āh
Derīde-cāme ‘ār itdim gönül şad-çāk olup billāh
Bu eflāki bir āh ile yaqur efġānım ol āgāh
Ayaġım ‘azm-i rāh-ı Ka‘be-i dīdārıñā kūtāh
Elim feyz-i niyāz-ı gūşe-i dāmāne ḥasretdir
- 4 Boyuñdur gāh-ı ‘aşq içre alursa cān metā‘ım var
Perend-i ḥüsn için bāzār içre çok nizā‘ım var
Gel imdi şerḥa şerḥa it yürekde gör ne var
Ḥumār-ı bāde-i şevk ile ey sākī şuda‘ım var
Dimāġım neş‘e-i cām-ı mey-i mestāne ḥasretdir
- 5 Cihān içre olan sözler kıamusı dāsitānıñdır
Dil-i mecrūhuma bā‘ış bu çeşm ü ġamze anıñdır
70a Bu şeb gel cāme-ḥābe sevdiğim bu yer mekānıñdır
Cebīnim arzū-mend-i sücūd²⁹-ı āsitānıñdır
Leb-i perverde³⁰-i būs-ı sāḥa-i eyvāne ḥasretdir
- 6 Hemīşe pāsban gibi gönül kapuñda derbāndır
Virür bir görmege cānın nice ‘uşşāk giryāndır
Bu cān-ı nātüvāna her ne ol işlerse sultāndır
Ḥayāl-i şu‘le-i ruḥsār-ı tābānıñla sūzāndır
Çerāġ-ı ḥüsnüñe ya‘ni dil-i pervāne ḥasretdir
- 7 Vücūdum bister-ārādır hemīşe derd ü miḥnetden
Nice bir cān yana Müftī vişāle āh u ḥasretten
Temāşā eyle ruḥsārın gözüñ aç sen bu ġafletten
Uşandı cān-ı³¹ ḥayāt-ı bī-şebāt derd³²-i firqatden
Ġarībī ‘ıyd-gāh-ı vaşl için kıurbāna ḥasretdir

²⁹ cebīn GD

³⁰ pejmürde GD

³¹ usanmışdır GD

³² devr GD

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Bizimle ol melek-sīmā bu gün da‘vāya girmiştir
İdüp tebdil-i ahlâkın diger sevdāya girmiştir
Çıyās itdim melekdir yeñi bu dünyāya girmiştir
Biri biriyle müjgān şafları ğavġaya girmiştir
Nigāh-ı ğamze gūyā şulh için araya girmiştir
- 2 Açup ġīsū ‘izār-efzūn cevlān eyleyüp çıkmış
Gül-i ruhsārına zīnet virüp dil yelkeni çıkmış
Ğam-ı dāye beni baġrına başmış göġsüne çıkmış
İşitdim dür şadef pīrāhenin çāk eylemiş çıkmış
Meger ol dil-ber-i nāzük³³-beden deryāya girmiştir
- 70b 3 Ço cānım böyle çıksın ol gül-i ruhsār şevķinde
Yüreklerdir kebāb olmuş ġayāl-i yār zevķinde
Periřāndır göñül gelmez sebep ayāna ‘avķında
Didiler şehr-i nāz-ābād içinde ‘işve şevķinde³⁴
O tācir beççe bir dükkān-ı istiġnāya girmiştir
- 4 Nice birin çekem derd u ġayālāt ile efkārıñ
Beni başdan ayaķ kim yandurupdur nāliř-i nāziñ
Sitemger olduġuñ çoķdan bilinmiş zulmdür kārıñ
Temāşā eyleyüp āyīne içre ‘aks-i ruhsārıñ
Çıyās itdim perīdir sihr ile mīnāya girmiştir
- 5 Bu bāġ içre gül ü gülzārda efġān ider bülbül
Görüñ dīvāne olmuşdur işidir āh ile ġulġul
Belā-yı ‘aşķa düşdüm kim idüp da‘vā-yı ġam muķbil

³³ sīmīn NED

³⁴ sükunda NED

Fürûğ-ı kûhsâr-ı âheni âb eylemek müşkil³⁵
Ol âteş kim hayâliñle dil-i şeydâya girmiştir

6 Baña her günde biñ evzâ‘ u biñ zecr ile kıahr eyler
Bu hâtır şîşesin kırmış dil-i ağıyâra mihr eyler
Lebinden içdiğim cām-ı şarâbı baña zehr eyler
Terahhüm eylemez hâl dil-i ‘uşşâka zecr eyler
Bu gün bir başkacık tavr ile hüsñ ârâya girmiştir³⁶

7 İder geh nâz u geh ‘işve görüñ seyr ol semen-sâyı
Yüri Müftî gör imdi ‘aşkıda bu hüy ile hâyı
Bu yerden rıhlet eyle tîzce kıaldır şimdilik pâyı
Bu gün pek ser-firâz u şâdmân gördüm Nedîmâyı
Meger kim meclis-i maḥdûm-ı bî-hemtâya girmiştir

73a

9

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1 Zülm ile arz u semâ künbed-i ḥazrâ yıkılur
Kalmaz âşârı hemân böyle ki ser-â-pâ yıkılur
Yıkıluha yıkılur cümle cihânhâ yıkılur
Durmayup pâdişehim zülm ile dünyâ yıkılur
Düdmân-ı fuḫarâ beyt-i mu‘allâ yıkılur

2 Çıkma bu dâ‘ireden ğamgîn olup sen çıkma
Düşmeni güldürerek dōstuñı sen sıkma
Pek de mağrūr oluben her işiñi sen daḫma
Kesr-i ‘arz itme şehâ yok yire hâtır bakma
Kıalb-i mü‘min ki şınar ‘arşı mu‘allâ yıkılur

³⁵ mümkün NED

³⁶ Bu beyit Nedim divanında yoktur.

- 73b
- 3 Bu cihān pek bozılup hırşla mālī olalı
Hüner erbābıdan ol boş kıala hālī olalı
Pestler dehrde şöhretle ‘ālī olalı
Dehre her dūn-ı denī hākim-i vālī olalı
Kıalb-i cāhil yapılıur hātır-ı dānā yıkılıur
- 4 Yandı ehl-i semā üzre olan kıavm-i melek
Bu şererden dutuşur gökde melek suda semek
İtme bu kıavle cedel sözlerime zerrece şek
Böyle döner eger üstümüze çarh-ı felek
Kıorkarım üstümüze kıubbe-i mīnā yıkılıur
- 5 Söz dükendi ne diyem böyle ne suhan
Dil kesik Müfti selāmet ola hoşdur bu beden
Düşüp āteş gül olup yandı bu ezhār-ı çemen
Ĝam yeme diyü Kemālī yıkılıur çarh-ı kühen
Kıatı çokdan yıkılıurdur dime hālā yıkılıur

10

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Bir nefes çün ğam gönül mülkinde sāz eyler baña
Kendi urmuş ğāret itmiş kendi nāz eyler baña
Gün-be-gün geh pest ‘ömrüm geh dırāz eyler baña
Bir hayāt için kıazā bilmem ne nāz eyler baña
Ben şehīd-i ğamzeyem ‘İsā niyāz eyler baña
- 2 Cān bulur dem yeñiden ger bŷy-ı cānān mīresed
Zülf-i zincīr-i müselsel boynuma tār-ı kemend
Şāhsın sulţānlık ancak gözüm saña sezed

Seng-i mi'yār-ı cünūnam benki şarrāf-ı hıred
Feyz-i temkīn³⁷ ile 'arz-ı imtiyāz eyler baña

- 74a
- 3 Dutuşur saķf-ı felek bir kere benim āh u vāha
Rūz-ı maşşer olsa da olmam bu ğamdan intibāh
Yāde virdim bāda gitdi hıżmetim oldu tebāh
İsteme³⁸ kālā-yı hūsni olsa tārāc-ı nigāh
Perde-i zūlfın anuñçün nīm-bāz eyler baña
- 4 Ben giriftār-ı nigāh mübtelā-yı ğamzeem
Yaraluyam yār elinden men mübtelā-yı ğamzeem
Ben nice biñler gibi şimdi fedā-yı ğamzeem
Bī-tekellūf maħrem-i ħalvet-serāy-ı ğamzeem
Çeşm-i şūh-ı dilberān ifşā-yı rāz eyler baña
- 5 Nüşā-i ruhsāra baķdım tālī'im gördüm zebūn
Bu kitāb-ı 'aşķa 'aşķa şerh itdim çok fūnūn
'Āşıkıñ bahtı siyehdir Müftī iķbāli nigūn
Şāh-ı istiġnā-sipāhem ben Fehīmā çarh-ı dūn
Ĥavfla biñ dürlü mevzi³⁹ dil-nevāz eyler baña

11

Mefā'ılūn Mefā'ılūn Mefā'ılūn Mefā'ılūn

- 1 Ne lāyıkdır kişi dūnyā işinde ide tezvīri
Muħīṭ olmaz bu fi'l-i Ĥālīķ'a bir çizgi tedbīri
Ne işlerse cedel olmaz yok anıñ zerre taġyīri
Ĥakīm-i muṭlaķıñ ger olma bir işde taķdīri
Müfīd olmaz hezār erbāb-ı 'aklıñ re'y u tedbīri

³⁷ temyīzümle FED

³⁸ istemez FED

³⁹ vaz'-ı FED

- 2 Palās-ı lebs-i dünyāya telāş itme hadem çekme
Bu kırş-ı nān için yek-dem turup varma kadem çekme
Kasem itmiş Hudā erzākıña bir zerre ğam çekme
Muqadderdir fenā vü faķır nīk ü bed elem çekme
Nedir *naħnü kaşemna*⁴⁰ āyetinde gele tefsiri
- 74b 3 Kazā geldikte men‘ olmaz ne dürlü cünbüş eylersin
Günāhıñ āşikār olmuş ne gūne pūşiş eylersin
Denī dünyāya aldanmış hemīşe cūşiş eylersin
Hazer men‘-i kader kılmazdan ne deñlü gūşiş eylersin
Kazā-yı şabrımıñ mümkün degil sa‘y ile tağyiri
- 4 Fenāfillāh olur herkes eger cānın virür Kays’a
Kemend-i vaħdete gerden virüp birden bire girse
Ne Mūsā milletin dutsa ne ‘İsā dīnine girse
Hezārān hoş fūlāddan kat kat zırha girse
Kişi men‘ idemez kavş-i feżādan atılan tiri
- 5 Cihānı cümle pür itmiş nedir Müfti bu aķvāliñ
Muġāyir kavliñe gördüm ser-ā-pā cümle a‘māliñ
Ümīdim vardır Haķķ’ın yanında ola iķbāliñ
Sözün bir pend olup cāna nedir hāli bu ef‘āliñ
Sen üstād-ı zamān oldın bilüp ol ğüfte-i piri

12

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Niġāh-ı çeşm-i şūhuñ şaldı ‘ālem içre ğavgāyı
Ne baķışdı bu baķışlar getüren başa sevdāyı

⁴⁰ “Senin Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Halbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden, bir kısmının diğer kısmını çalıştırması için, kimini kimine üstün kılan Biziz. Senin Rabbinin rahmeti ise, onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.” (Kur’an, Zuhruf, 43/32)

Bu vaqt pīride başımda itmedim yeñi sevdāyı
Cemālīñ pūr-nevā itdi hacil şimdi şeb-ārāyı
Şadā-yı kūs-ı hūsnūñ dutdı başdan başa dünyāyı

- 2 ‘Aceb bir secdegāhımdır ruḥuñ mihrābına k̄āyim
Mey-i esrār-ı ‘aşq ile tolu göñlüm degil nāyim
Hemīşe fikr-i Bārī’den olup şeb tā seher hāyım
Eger seyyāreveş seyr eylese pīr-i felek dāyim
Ne mümkündür göre çeşmi seniñ tek şūḥ-ı zībāyı
- 75a 3 Ruḥuñ şeydāsıyam peşmine pūş u eylerim seyrı
Kesildim cümle ‘ālemden bu ḥāl üzre idüp nefri
Yanımda birdir şāh u gedā [u] Kayşer u Kısra
Senā-yı ‘arızıñdır çāh kıldı Yūsuf-ı Mışrī
Şafā-yı arızıñdır ceyb kıldı dest-i Mūsā’yı
- 4 Girībān çāk ider kimse görürse çeşm-i şehlāsın
K̄alır tā ḥaşre dek miḥnetde görse rüy-ı zībāyı
Ne gördüm çeşm ü ebrūsın çekilmiş vesme ārāsın
Olup hep küh-ı temkīnim ḥırāmın ra‘şe pīrāsın
Ne dem kim cilvelendirsen sen ol serv-i semen-sāyı
- 5 Neden bunca bu āzārıñ neden bizden ferāğ itmiş
Meh-i ruḥsārını bizden kaçırımışdır ırāğ itmiş
Dil-i perverdim üzre derdler koymış çerāğ itmiş
Ḥaṭıñ hıızrı femiñ ser-çeşme-i ḥayvānı dāğ itmiş
Lebiñ iḥyāda şaymaz çarḥ-ı çarımından Mesīḥā’yı
- 6 Seni kudretten itmiş Ḥaqq ne mevzūn şuret-i ḥilḳat
Muşavver aḥsen-i k̄amet müzeyyen ṭab‘ile ḥaşlet
Olur bil ‘ıyd eger cānıma ger olsa bir vuşlat
Görüp efrāḥte tīgile kıldı şol kamer ṭal‘at
Revānım çıkdı tenden sā‘idīn-i sīm ü sīmāyı

- 7 Ölürsen ben virürdüm bir niğāha cānımı cānān
Bu bey' içre ribā yoğdur budur fetvā-yı 'uşşākān
Buña Müftī ne söylerler gedā-yı şāh-ı sulţānān
Ġubār-ı kūyını bey' itme hākim virse ger Rızvān
Fezā-yı cennetü'l-me'vā-ı zıll u şāh u Tūbā'yı

76a

13

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Beni bu dāye-i ğam eylemiş koynunda perverde
Bu miñnetden göründi çok hevālar cān u dil-serde
Bulup fehm ideler zillet zer olmuş gerden-i ħarde
N'ola āhimlā çeksem tāk-ı 'arşa 'anberīn perde
Beni leb-rīz-i sevdā itdi bir şūh-ı siyeh çerde
- 2 Ħayāli noқта-i ħālīñ idüp ğam sevdiğim ğammā
Saña katlim ħelāl olsuñ eliñle sen aķıt demmā
'Aceb bir hem-demim vardır ğam adında baña 'ammā
Olurdum dāmgāh-ı fitneden āzāde-ser ammā
O şūhuñ zülfi 'anber-bārınıñ⁴¹ sevdāsı var serde
- 3 Nice bir hicrile şahrā-neverd ol dem olup Mecnūn
Düşüp kūh-ı beyābāna telāş-ı hicrile maħzūn
Neden bir kerre vaşlıñla beni sen itmediñ memnūn
Ben āġuşum ġüşād itmekte ammā dāye-i gerdūn
İder tıfl-ı ümmīdim dāmen-i maħşerde perverde
- 4 Gez[er] aġyārlarla kendine bir kerre 'ār itmez
Tırup bir yerde bir laħza oturmaz ber-ķarār itmez
Bu āh u nālemiz te'sīr itmez aña kār itmez

76b

⁴¹ 'anber-sāyınıñ ND

O şāh-ı nev-resīdem bendegānından şümār itmez
Anuñcün halka-veş çeşm-i ümmīdim kaldı defterde

- 5 Kadem ko Müfti kaldırma ayağ baş bunda merdāne
Felātūn-ı zamān olsan girersin bil bu zindāna
‘Aceb hengāmedir gel gör bu divān bu seyrāne
Bu deñlü Nābīyā itmezdi tıfl-ı hōd-pesendāne
Leb-i sākī nümāyān olmasa hurşīd-i sāğarda⁴²

14

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 Hem-nişīni rāz-ı ‘aşkıñ senden ol dūr istemez
Pertev-i ruhsāra baksam gözlerim nūr istemez
Zevk-i vaşlıñ yād iden tezyīn ile sū istemez
Mey-keşān-ı bezm-i ‘aşkıñ cām-ı billūr istemez
Serverān-ı kişver-i ğam tāc u fağfūr istemez
- 2 Leşker-i ğam üstime itmiş beher sudan ğulūy
Gül-sitānı bāğ-ı ‘ıyşıñ virmedi bir zerre būy
Cāna irdi tīr-i müjgānıñ şadāsı hāy hūy
Pūr-hevādır kāse-i ser pūr-nevā nāy-ı gelūy
Bezm-i erbāb-ı muħabbet nāy u ŧanbūr istemez
- 3 Bu ağan ruhsārım üzre āb-ı çeşmim tū be-şūy
Kaçma benden sevdiğim kaçırma benden şimdi duy
Görmedim cānā seni çok eyledim ben cüst ü cūy
Gül gibi āşüfte⁴³ rū sünbül gibi āşüfte mūy
Şūh arar dil-i duħter-i rez gibi mestūr istemez

⁴² “Bu deñlü Nābīyā itmezdi vaz‘-ı hōd-pesendāne
Ruħ-ı sākī nümāyān olmasa mir‘āt-ı sāğarda” ND

⁴³ ālüfte RPD

- 4 Çeşm-i şūhuñ bilmişim ol nice ğammāz oldıgın
Tār-ı zūlfūñ nice fen yaz sāziş sâz oldıgın
77a Bilmişim sen ol raķībā ile hem-rāz oldıgın
İstemez çeşmiñ ħarāb-ı bāde-i nāb oldıgın⁴⁴
Ĥānmān⁴⁵-ı fitneyi hīç kimse ma‘mūr istemez
- 5 Başda sevdā cān belā ħātır ħazīn dilde ta‘b
Āh yandırmış beni bir şūh-ı ķannāz-ı ? ‘Arab
Vaşlıñla cānān bulur zevķ-i neşāt ile țarab
Eylemiş āmāde sāmān-ı nizāmın çeşm ü leb
Bir kıyāmetdir ħaťiñ kim fitne-i şūr⁴⁶ istemez
- 6 Yüz sürüp dergāhıña geldim İlāhī zerreyin
‘Özr kıl cürmüm ki sen ol Ĥālīķ-ı Raĥmān’sın
Ġayrı senden kim ola bu Müftī’ye sāye figen
Biñ temennīde müyesser olsa da kām-ı düğün
Külfet-i ħavf ü recāyı țab‘-ı mağrūr istemez
- 7 Ža‘f-ı țālī‘ ħadde vardı baĥt gün günden beter
Bağlamış bu dāye-i ğam bilime muĥkem kemer
Müftī āhımdır benim göklere çıķdı her seĥer
Sā‘id-i baĥtıñda Rāġıb var ise peyrev-i fer
Pençe-tāb-ı düşmen olmaķ ķuvvet [ü] zūr istemez

79b

15

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bādedir mest ü ħarāb itdi men ü diltārı
Şaldı sevdāya virüp göñlüme biñ āzārı

⁴⁴ İsterüz çeşmüñ ħarāb ābādī-i nāz oldıgın RPD

⁴⁵ ħānedān RPD

⁴⁶ fitne vü şūr RPD

Meclisin zīnetdir sākī-i gül-i ruhsarı
Yıkdı sākī bir ayāğ ile ten-i efkārī⁴⁷
Bir tepük eyledi vīrān bu kühen dīvārī

80a 2 Gāh dir sākī piyāle gehi dir bāde-i nāb
Bu cihān kaydına düşmez içen ol cām-ı şarāb
Az u çok işlersin cümle olur saña hisāb
Gāh ma‘mūr kılar bāde beni gāh hārāb
Görü[n]üz gāh yapup gāh yıkan mi‘mārī

3 Bāde-nüşende şode ruhlar dutmuş āba
Gören anı düşüp āh ile figān u vāye
Gül ile sünbül ile sen de olup hem-sāye
Yok özinden haberi kim ki gelür dünyāya
Bezmden taşr[a] komaz pīr-i muğān hūş-yārī

4 Kādr bilmez ile olma çıkıvir aradan
Ne gelür zātī kırı cāhil dil-i a‘dādan
‘Ākıl oldur çekerek kendini bu incādan
Bize çün kādr bulunmaz çıkalım dünyādan
Müşterī yok nice bir bekleyeyim bāzārī

5 Bu cihān maḥz-ı cefā keşmekeş-i miḥnetdir
Künc-i ğam kāse-sitem cām semm-i zīkatdır
Müftī-i bī-çāreye bu hāl hemīn rif‘atdır
Kayd-ı islām⁴⁸ Fuzūlī saña bir āfetdir
Bir hişār idegör andan öziñe zünnārī

16

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Gör ne hoş demdir bu dem bir hāne tezyīn itdiler

⁴⁷ ten ü efkārī FD

⁴⁸ taqlīd FD

Sūr-ı Ferhād'ı dutup bir ʔarḥ-ı Şīrīn itdiler
Çalgılar çaldırdılar āvāz u ʔanīn itdiler
Ḥaclegāh-ı Ḥusrevi bir ʔeb ki tezyīn itdiler
Ḥūn-ı Ferhād'ı ḥinnā-yı pāy-ı Şīrīn itdiler

- 2 Dāğlardır naqş-ı nev-çeb rāst çekmiş sīneme
Ḥoş nişān itmiş gören taḥsīn iderlerdir heme
80b Gerd-i ğam ʔondırdı devrān bu dil-i āyīneme
Dāğlarla urdılar āteş hele bu sīneme⁴⁹
'Āḳıbet derdiñ şükür bir pāre teskīn itdiler
- 3 Aldanup meyl eylese bir laḫzalıq bu devlete
Ḥayf degil ehl-i şiyem maḥkūm ola bu ğaflete
*İnnemā emvāliküm*⁵⁰ naşşı delāil fitnete
Çıkmadı bir nīm-ten ʔadd-i bülend-i himmete
Aḫlas-ı gerdūnı birkaç kerre taḥmīn itdiler
- 4 ʔoymuşum bu vādī-yi 'aşḳ içre cānā cān u baş
Çünkü bu dūnyā fenādır vechi ne bunca telāş
Ḳāyilem dīvāneveş bir ilime cānımda ʔaş
Ebruvāna vesme çekmiş ḥūblar ğāfil mebāş
Ey dil-i miskīn yine şemşīri keskin⁵¹ itdiler
- 5 Allāh Allāh bu ne ān u bu kirişme şu'bede
Bir baḳışla bu ne ğavğalar belālar 'arbede
Niçeler maḳḫūl olup gözler ile bir ʔarbede
Deyrde tesbīḥ⁵² ider zūnnār bağlar Ka'be'de
'Āşıḳa bu vech ile telḳīn ü āyīn⁵³ itdiler

⁴⁹ Dāğlarla virdiler ārāyiş-i nev sīneme NKD

⁵⁰ "Mallarınız, evlatlarınız sizin için sadece bir imtihandır." (Kur'an, Teĝābun 64/15)

⁵¹ miskīn NKD

⁵² tevḫīd NKD

⁵³ telḳīn-i āyīn NKD

6 Cāna bir āteş buraķmıř olmaz efsürde āhla
Şürıř-i sūziř řalup bu ‘āleme bir ğulgule
Tā kıyāmet hařır olınca řať‘ olmaz velvele
Vara vara kār-ı bī-kārım dūřüpdür müřkile
Yirlü yirden ben faķīri böyle tehcīn itdiler⁵⁴

Bu beş mıřrā‘ Müftī Efendi inřā itmiş Nevres Efendi’niñ degildir.

81a 7 Müftī efgān eyleme hayfdır ciger-i şad-pāreden
Gerçi dil-řād olmadıñ dehr-i denī mekkāreden
Kimdir ol başın rehā itdi bu yüzin seccādeden
Ben o dem⁵⁵ kesdim ümīdim Nevres-i bī-çāreden⁵⁶
Esb-i⁵⁷ nāziñ ol řeh-i hūn-hārınıñ zīn itdiler

⁵⁴ Bu beyit divanda tamamen farklıdır:
“Çeşme-i hayvān degildir ‘ārife girdābdır
Hızr’ı ol ser-çeřmeniñ başında tekfin itdiler” NKD

⁵⁵ ğün NKD

⁵⁶ āvāreden NKD

⁵⁷ K’esb-i NKD

SONUÇ

Ebû Bekir Müftî Efendi, XVIII. yüzyılın ikinci yarısıyla XIX. asrın ilk yarısında yaşamış Kerküklü bir şairdir. Kerkük'te fakîhliğiyle tanınan ve müftü olan şair, hayatının son zamanlarını naiblik yapması sebebiyle Bağdat'ta geçirmiştir. Burada birçok edip ve mutasavvıfı himaye etmesiyle bilinen Bağdat valisi Davûd Paşa'ya intisap eden Müftî, geniş bir nüfuza sahip olmuştur.

İlim ve kemali, devrinin şairleri ve hakkında bilgi edindiğimiz tezkire yazarları tarafından övülen Müftî'nin bilinen tek eseri dîvânıdır.

Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe olarak şiir yazabilen şairin mürettep dîvânında kaside, gazel, mesnevi, terci-i bend, murabba, tahmis, müsemmen gibi nazım şekilleriyle yazılmış olan 196 şiir mevcuttur. Müftî'nin çoğunluğu gazellerden oluşan ve konu olarak çeşitlilik arz eden bu şiirlerinde dinî-tasavvufî muhtevaya sahip olanlar olduğu gibi aşk, sevgili, zevk ve eğlence konulu olanları da vardır. Şair aynı bölgede yetiştiği Fuzûlî'nin gazel ve kasidelerini, Âmâ Yusuf Garîbî'nin gazellerini tanzir ettiği gibi, Türk edebiyatında hikemî tarzın temsilcisi olarak bilinen Nâbî'nin gazellerine de nazireler yazmıştır. Bunun yanında Müftî'nin Nedîm, Fehîm ve Koca Râgıp Paşa gibi edebiyatımızın önemli isimlerinin gazellerini tahmis ettiğini görüyoruz.

Müftî'nin şiirlerinde şekil ve muhteva bakımından Dîvân şiiri geleneğine bağlılık vardır. Süratli ve bazen irticalen şiir söylediğini bildiğimiz şairin halk söyleyişlerini hatırlatan rahat ve bazen özensiz bir üslûbu vardır. Şairin üç dili birlikte kullanarak şiir yazması ve bölgenin ağız özelliklerini yansıtan mahallî unsurlar eserde bazı kısımları okuyup anlamamızı güçleştirmiştir.

Şiirlerini aruzun çok kullanılan kalıplarıyla yazan Müftî'nin manzumelerinde bazı aruz kusurlarına rastlanır. Şair ahengi sağlamada redif, kafiye, deyim ve halk söyleyişleri gibi unsurlardan faydalanmıştır. Şiirlerinin çoğunda redif kullanan Müftî'nin redifleri, Fuzûlî, Nâbî ve Âma Yusuf Garîbî'nin redifleriyle ortakır.

Tezkirelerdeki bilgiler, Ata Terzibaşı'nın konuyla ilgili naklettikleri ve şairin dîvânı göz önüne alındığında, Kerküklü Ebû Bekir Müftî Efendi'nin edebî açıdan birinci sınıf bir şair veya kudretli bir edebî şahsiyet olduğu söylenemez. Ancak ilim ve kemal açısından toplumda itibar gören, dîvân tertip edebilecek kadar şiire sahip olan Müftî'nin manzumelerine baktığımızda onun kendi asrında, merkezden uzak bir coğrafyada dîvân şiiri geleneğini sürdürdüğünü görebiliyoruz.

KAYNAKÇA

- AKKOYUNLU, Ziyad, “Irak Türkleri Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. 3. Ankara, 1992.
- AKKOYUNLU, Ziyad, SAATÇİ, Suphi, *Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt II, İstanbul, 2004.
- BAYATLI, Hidayet Kemal, *Irak Türkmen Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2004.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi, *Dîvân*, (Haz. Erhan TOSUN), Sakarya Üniversitesi, S.B.E. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007.
- ERDOĞAN, Kenan, “Said Paşa Dîvânı’na Göre 19. Yüzyıl Dîvân Şiirinde Görülen Bazı Değişimler” *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.9, Konya, 2001.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul, 2004.
- Fehîm-i Kadîm, *Dîvân*, (Haz. Tahir ÜZGÖR, *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*), Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991.
- Fuzûlî, *Dîvân*, (Haz. Kenan AKYÜZ vd.), Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
- GÜNDÜZ, Ahmet, “Kerkük”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.25, İstanbul, 2002.
- Hatîbî, *Tezkire-yi Şuarâ-yı Bağdâd, 19. yy Bağdad ve civarındaki Türk şairleri*, (Haz. Mehmet AKKUŞ), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- HORATA, Osman, “Tarihi, Sosyo-kültürel Bağlam” *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. II, İstanbul, 2006.
- HORATA, Osman, “Lale Devrinden Tanzimata Türk Edebiyatı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 11, Ankara, 2002.
- HÜRMÜZLÜ, Erşat, *Irak’ta Türkmen Gerçeği*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.
- HÜRMÜZLÜ, Habib, *Kerkük Türkçesi Sözlüğü*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul,

2003.

HÜRMÜZLÜ, Habib, “Irak Türkmen Ağzı ve Yazılı Metinlerde İmla Sorununa Toplu Bir Bakış”, *Kardaşlık Dergisi*, Yıl 10, S.40, İstanbul, 2008.

İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2003.

İPEKTEN, Haluk vd. “XVIII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış”, *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken Neşriyat, Cilt 6, İstanbul, 1987.

İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, (Neşreden: Ahmed el-Kalâş), C.II, Beyrut, 1997.

KARTALLIOĞLU, Yavuz, *Klâsik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17, 18. Yüzyıllar)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.

KARTALLIOĞLU, Yavuz, “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies - Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Güz, Volume 3/6, 2008.

KERKÜK, İzzettin, *Haşim Nahit Erbil ve Irak Türkleri*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004.

Koca Ragıp Paşa, *Dîvân*, <http://archive.org>

KÖKSAL, M. Fatih , *Sana Benzer Güzel Olmaz Dîvân Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

Kur’ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli, (Haz. Suat YILDIRIM), Define Yayınları, İstanbul, 2011.

KURŞUN, Zekeriya, “Davud Paşa”, *DİA*, Cilt IX, İstanbul, 1994.

Molla Sabir, “Kerkük Şuarası”, *Kardaşlık Dergisi*, Yıl 5, S. 3, 1965.

Müftü, *Dîvân*, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Nu: 06 Mil Yz A 7096.

Nâbî, *Dîvân*, (Haz. Ali Fuat BİLKAN), Akçağ Yayınları, C. I-II, Ankara, 2011.

Nedîm, *Dîvân*, (Haz. Muhsin MACİT), Akçağ Yay. Ankara, 1997.

Nevres-i Kadîm, *Türkçe Dîvân*, (Haz. Hüseyin AKKAYA), Harvard Üniversitesi, Cambridge, 1996.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Bağdat” , *DİA*, C. IV, İstanbul, 1991.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı yayınları, Ankara 2004.

REDHOUSE, Sir James, *Turkish And English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

SAATÇI, Suphi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak’ta Türk Varlığı*, İstanbul Araştırma

- Merkezi, İstanbul, 1996.
- SAATÇI, Suphi, “Irak’ta (Kerkük) Türk Edebiyatı” , *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, C. VI, Ankara, 1997.
- SAATÇI, Suphi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- ŞAHBAZ, Hasan Hüseyin, *Kerkük Ağzı*, İ.Ü.E.F., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1999.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2003.
- TERZİBAŞI, Ata, “*Kerkük Şairleri*” Cumhuriyet Basımevi, Cilt II, Kerkük, 1968.
- ÜNVER, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C.XI, S. 1, Ankara, 1993.
- ÜNVER, İsmail, “XIX. Yüzyıl Dîvân Nazım ve Nesri” *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, C. 8, 1988.

DİZİN

- ‘Acem, 157, 169, 208, 220
‘Amr, 185
‘Ankā, 83, 115, 171
‘Arab, 81, 156, 157, 208, 220, 239
‘Arabī, 221
‘Irak, 115
‘İsā, 48, 49, 77, 100, 118, 121, 166, 207, 233, 235
- A‘cām, 54
A‘rāb, 169
A‘rābiyye, 54
- Sābit, 69
- Ādem, 221, 222
Aḥmed, 79, 101, 162
Allāh, 108, 109, 192, 197, 210, 224, 241
Aristo, 103
Avrūpa, 84
- Bağdād, 55, 73, 86, 99, 184, 206
Bār-ı Hudā, 123
Bārī, 49, 78, 82, 144, 193, 195, 213, 236
Belde-i Tayyibe, 99
Bī-sütün, 222
- Cem, 66, 82, 84, 217
Cemşid, 66, 172
Ceyhün, 122, 164, 181, 193, 200, 211
- Çin, 64, 93
- Dāvud, 50, 56
Deyyān, 181, 182
- Edhem, 82
Eflātün, 220
Eyyüb, 97
- Fehīm, 234
Felātün, 108, 195, 237
Ferhād, 97, 137, 164, 168, 222, 240
Ferīdün, 66, 172
- Feth, 62, 141
Fırāt, 99
Frengī, 119, 206, 207
Frengīstān, 84
Fuzūlī, 222, 223, 226, 240
- Ġarībī, 225, 229, 230
Ġufrān, 181
- Habeş, 84
- Ḥaḳ, 50, 53, 71, 76, 81, 82, 142, 189, 194, 200
Ḥaḳḳ, 77, 101, 114, 124, 135, 162, 173, 194, 205, 235, 236
- Hālīḳ, 51, 53, 59, 63, 74, 88, 89, 100, 162, 191, 206, 234, 239
Ḥallāḳ, 60, 76, 82, 97, 197, 205, 207
- Ḥassān, 184
- Hāşimiyy, 221
- Ḥavvā, 222
Ḥaydar-ı Kerrār, 55
- Hind, 54, 84, 220
- Ḥoten, 122, 184
Ḥudā, 50, 63, 64, 71, 78, 79, 80, 88, 100, 103, 108, 113, 134, 138, 146, 162, 167, 170, 171, 173, 176, 180, 183, 187, 195, 198, 200, 202, 203, 222, 234
- İbn-i Esed, 137
İbn-i Muḳle, 104
İlāhī, 67, 79, 97, 146, 162, 179, 181, 182, 239
- İrān, 174
- İrem, 126
- İzid, 143
- Ka‘be, 97, 115, 119, 149, 230, 241

Ḳāf, 83
Ḳays, 235
Ḳayşer, 174, 204, 236

Kemālī, 233
Kisrā, 236

Ḳurʻān, 144, 182
Ḳureşiyi, 221

Kürd, 220

Leylā, 75

Maçīn, 64
Maḥmūd, 79
Manşūr, 186
Mecnūn, 52, 63, 98, 137, 163, 168, 169, 203,
210, 211, 212, 220, 222, 226, 230, 237
Medeniyy, 221
Mekkī, 221
Mennān, 181, 182
Meryem, 48, 49, 207
Mescid-i Akşā, 77
Mesīḥā, 53, 221, 236
Mevlā, 74, 76, 89, 135, 166, 194, 209, 221
Mışr, 76
Muḥammed, 76, 79, 133, 182
Mūsā, 123, 235, 236
Muştafā, 76, 79

Nābī, 184, 227, 238
Nedīm, 232
Nefʻī, 69
Nemrūd, 116
Nevres, 242
Nīl, 99, 196
Nūr, 62

Osmānī, 50

Özbek, 55

Rab, 89, 98, 160, 162, 173, 183, 185, 187, 197
Rabb, 51, 173, 224
Rāğīb, 239
Raḥmān, 62, 181, 239
Resūlullāh, 49
Rızvān, 237
Rūm, 54
Rüstem, 66

Saʻdī, 67

Şabuncılar, 206

Sikender, 66, 67
Sind, 54, 84
Sübḥān, 205

Şems, 208
Şīrīn, 75, 240

Tāḥā, 76
Tūbā, 64, 237

Türk, 54, 169, 220, 245

Ümmühānī, 77

Vāmık, 164
Vaşşāf, 67

Yāsīn, 62, 182
Yezdān, 37, 182, 197
Yūnus, 97
Yūsuf, 76, 121, 188, 193, 196, 236

Zeyd, 185
Zuḥā, 208

Züʻl-celāl, 188

Züleyhā, 121, 196

DÎVÂNDA YER ALAN FARŞA VE FARŞA-TÛRKÇE KARIŞIK ŐİRLER

پرتند کوه کل کله سب امانه عوفنده دید بد شرناز آباد ایچده عشه شوفنده
 اونا هر چه بردگان استغنا به کبر شد
 بجز برین حکم درود هیا ادا ادا ادا بی باشه ایان کم باند زینا بش نازن
 شکر ادرینک چو فتنه بلین نظر لکات نمانا ایوب آینه ایچره عکس خیارن
 قیاس ایتم بریدر سحر ایله بنابه کبر شد
 بر باغ ایچره کل و کل زده افشا ایله بیل کورک بوانه اولنده ایشید آه ایچر غفل
 بگوشه و شوم کم ابروب دعوی تم ضل فروغ کوهی راهنی آب ایلیک شکل
 اول آتش کم هیا لکله اول شیدان کبر شد
 بکا هر کونده بیک او صناع و بیک زهر زهر بیک بو خاطر شیم سن فوش داغی ره بول
 لطف ایچر کم جام شرابه بکا زهر ابر زهر ایله زهر حال اول عت فز زهر ابر
 بو کون بر نفعه حق طوره اید حسن ابر کبر شد
 ابر کتر ناز و کتر عشه کور کبر اوسین بای بودی فغنی کور ایگانه عشفه بو عوی اهل
 بو بر ندر عت ابد تیز خاند زهر بیک بای بو کون بک سرفز و شاد و کوردم شرابه
 دگر کم مجلس مخدوم بهیانه کبر شد
 الاباکن از و رانوک العوم فاضلا و ذل الشوق قلبی وار جودتک و صفا

اگر

۶۱
 ارا به شود زنده هر بن مرده دلرا الابا ایل استا ادر کاسا و ناولرا
 کبختی آسان خود اولدی افنا و مکتلا
 دل و جلنا کنها با اکرک کلمه اید ستم با نونوبی با من دیکر همچون نر اید
 بمستی و جستو کا خوار هم ترا بید به یوی ناه کا خرابارن طره بکنا بید
 زتاب مبد مکتبتی چه غنا افتاده در دلرا
 بصحری نوکلر دنا دانست و هم پوید غبار و هم رنگ و ذلت ادر کورم شوبه
 به روزن شبانه خاطر م دل ایچوبید بی سجاده رنگین کن کون به معنا کوبید
 که سالت بخید بود ز راه و کوم و تزلزل
 درین متر کله دنیا تشهیحی کله اللهم باه و نالرم آهنن آرزوی و شرانغم
 چه چاره سازم و بار بار فرقی بوشودم ندر و متک جانا چرمن و عیش چو کورم
 هر سر فزاید میدارد که بر بندید مکتلا
 باین جود و فتنه رانبا تشهیحی کله کبسته آن ناب میدارد کدر زهر بن زین
 مم از تمدن و افوشدم معارضه حایل شینار بیک بیم موج کورن جیتزه های
 کجا داندها ها بکبا زنا ساحلا
 چون نغمه یمن تشهیر کلس حایل ر بود از دیکه خوب زین سینه میرد و درین

فلک دم طالع نسر نخل عمر به حاصل
شعبه دسک بسم موج کرد ای چنین هایل
کجا دانند حال ما سبکباران ساحلا

سرد جانم هوئی نود هم کرمشوی آبر
همین دانسته ام دودن بجام من نند آفر
همین دنجیده کرد و خاطر من ظاهر
هر کادم ز خود کاس بدینا من کشید آفر

زبان کی مانند آن زدی کز و سازند محفظا

آزین سر کشته دلم روزی دنا هلا ز پیروز
نه صحرای محبت آهوی کام در پیر آفر
بکوش خاطر دم دریا ننگ نوبه کرمشوی
هر کادم ز خود کاس بدینا من کشید آفر

زبان کی مانند آن زدی کز و سازند محفظا

اگر نیکم و کرمشوی و با من شو و عطف
سکونم ز دنیا است و خوشتر جای که عطف
بیار از اسم من مغرور که در پیر عطف
حضوری از صحرای زوعا بی شو عطف

منه مانع من نوی دع الله فیاد امرایا

زجنت عطف حق من عجب جا عابد و عطف
رضو عا نه مانع است ز قاصات و عطف
بین عطف کرمشوی و هم عطف
حضوری کرمشوی از و عطف بی شو عطف

منه مانع من نوی دع الله فیاد امرایا

میتابزم و جنگ و بوسه من و کوز
قدح لبر ز کن ادر کرمشوی اهل ما بزر

نه هینار

نه هینار نه منم من بده جاست بر بندگ
هوز از انک شعوی دارم ای زینان بکوز
بچشم من تکلیف کن این جام خالبر

براده کل براده من کلوب ساع کوز او بیز
باقر سار کوز لرم دل عشا ز زم ابلر
بوده کاللاک چو زنی فرج او منی بیز
هوز از انک شعوی دارم ای زینان بکوز

بچشم من خود تکلیف کن این جام خالبر

الایا ایرات ای ادر کاس شکر اهر
وصار بودی قیای وز دالتوق قطار
عجونه با یکا صاون عیونه جار با انر
هوز از انک شعوی دارم ای زینان بکوز

بچشم من خود تکلیف کن این جام خالبر

کودنم بود عالمه من بود لب پدید کنی
فرسوده جانم میشود بچاره ز شکر کنی
کانه نقصا بکرمشوی با نده سن ابو کنی
بر قیوم ز عارضی رفیقن تا عالمی رسو کنی

عمن زرو علفن ز نو بعضی بینا زده این

بودک کولاعتن فلک بخون المومح فرورد
دلگده اولش دانست اهرم قنای بیدر عطف
آنجن کاس عطفان عالم ایچنه میسرد
اندر قنای نوز طرف بنشای عطف

سرو از قسم آب آرزو من رنگ او گل جانان من

هر کرمشوی عارضک میران شودم مکتبه
در دوزخ کلور حیف در عیاشی تمام عطف

بواجا چاشنی زلفه اهل هوشم بکنند چون در لکم مبروی از هیرت کم بکنند
 سوس زبا فرغتا بیل نو لوطی سخن
 باز در دهه ایچره نیم درو سخن خون سخن شوی کلم عشق بجا بیکس زغمش
 معنی کدی در کیم چوب بر نهد زغمش از وصف آن شیرین سخن بر سینه طاقش
 رخ در بر و فرخ زلفایه چیتا ختن
 شربک ز قنیر شری آچله باغده کلا بوری فالدر ایاق ساع کور ایچا نار بیلدا
 باز قدر نهد در بر اوله جز فرغ کرده دلا الایا ایالاس فی لاری ساونا و لرا
 که عشق اسان نمود اول ولی فساد کلا
 اولور بودیم بول از دروب بر کز بآید و در چیم انتظارم کورسون ایچی قنیر کتاید
 جلالت دولتی اولدر اکر اوله لایق بکشد بوی قه کاخر صبا زان طره بکشد
 زنا جبر سنگینش چه خون افتاد در دلا
 اینور ندر اینسن ذکی کونند هم جوید اولوب بی محو نورده هونن می بودید
 غیاثم بویا طری کبیر می بار می شوید بر سجده زنگین کن کرن پیرمنا گوید
 که سالک بیخبر بنور ز راه و در کم منزل
 ندرده دو چشم در مایوف بر تو فر هم انیم غم جلیسم درد بود تخم بکا هر دم

بیاد جام دی

بیاد جام درین بادا شد دستوس هر دم مراد منزل جانان چنین و عین چو هر دم
 جس فریاد مبلدو که بر نیدر بجهلا
 ز غنای بر کورم بیک چایا ابد درم کلا بیل بو ظاهر کیم اوله مایوف ضایا کیم اوله حایل
 نیم عا جز قو کور بر کینه بنده سائل شیتا ریک و سیم سوج کرد بچینه چایل
 کجا دانده حال ما سیکارنا سا حلا
 نصیبی عشقده جانانه لایفم بنیدم و عطف منم بیدان عشق ایچره اولوب بیچ حقی لایف
 خلاصن اید و با هر روز شین کوه حافظ حضور کار هر کولون از و غایب شو حافظ
 معنی ما عشق من نوره عالتیبا اوله
 ظلم ایدارض و ساکنید خضر بقلور فالما اناری همان بویده که سر با بقلور
 بقلوها بقلور جمله جهانرا بقلور دور و بویا پادشاه ظلم به دنیا بقلور
 دور ما فقر بیت معللا بقلور
 چوقه بود زده کملین اولدین حقیقه دو شمنی کولدره که دو شمنی منصفه
 بکده مغز در اولوبی هر ایتکی سن دفته که عرض ایندیش اوفی خیاطه بقره
 قلبی کون که مندر عرش معللا بقلور
 بوقنا پاک بوز بلوب هر صلوات الله لک هزار ایدان اولدوشی فاله عا اولی

بادن موی میانه کرم بنیم
 این چه شوریت که در دور فرم بنیم
 هم آکانی پر از قنق و شرم بنیم
 از هم سو برین سنگ جفا می بارود
 فشم و کین آمد و بارم که غضب می سازد
 بود بر جلوه لوشون ایله کم آورد
 هیچ دمی به برود به برادر در د
 هیچ نطفه نه به برادر به برمی بنیم
 دونه آکانی بونا شهر تهن خاور
 بود دنیا به دوشن شوخه کم ایله باور
 پنج حکم ایله این ایله که سنس داور
 دخترا زاهم جنک است و عهد با داور
 بر زاهم به خطه پردی بنیم
 جانیه بونی ضلالت من عدم حقیق و عمل
 بزی سواره صالک بو هوای بوان
 باشه کلک کائیده بر آه و بولام کسل
 ایله از اهر شربت زکلا بت و عمل
 فون دانا هم از خون حکرمی بنیم
 اصل بوق کس که کور نیچو اولوی بر قنق
 فطرت کاری بود عاقی ایله نادان
 هر که جاهله بود بر بولباشه در بنان
 اسپ نادیده مجموع بزیر بالان
 طوف زین هر در کوز خرمی بنیم
 بجز اولدی کوکول خطه بنیم آرم
 شریک ال ایچ کوزم اولدی بنام
 برالکده می

برالکده می اولوی بد بکلاک کاسه جام
 مردمان و زنی همین بسطینا انا نام
 شکل آنت و که هر روز بنیم بنیم
 کرده است بار برین در لایم عفت و کین
 کیم آجور آنه ندر چاه ای شوخه دین
 منحنی سن بودک و بره کول اولدی زبون
 بند حافظیشو خویبر و بکی کن
 کمن این پیدا ز دور و کلامی بنیم
 بی بود آنه غم باش فونینده پرورده
 بو کندن کورنی چوقه لاجا و دره
 بولوب خمیده لر ذلت زلالتن لر خوزه
 نول آهره چکرم طافه رشه عنبرین پرده
 بی لایر سوزا ایدی بر شوخ سه چرده
 خیال لفظه حالک ابد و بنیم بودیم نمی
 کافتم جلد اولسون الله بنا انا قنق
 عجب بر محمدم داد و نعم آندنه بکام
 اولوردم دامگاه قنق لا آزده رام
 او شوخک زلف غنچه بر دینت و دسی و لایر دره
 نیچو بر هر ایله کور بود اولدم اولوی بنیم
 دوشوب کوبه بیابان تلاش هر چه مخزون
 ندر بر کوه وصله بنی نایمک مخون
 بنی آغونم کت دایمکله اما لایر کورون
 ایدر هفت اجسم دمن محشوده پرورده
 کز اخبار لر کسینه بره کره عارا نیمز
 طور و ب بر برده بر لحظه اولورم در کوز بنیم

سینه
 کوزبانی رحمت بود هرگز بود
 از طاعت کار جبین نیک ملک برید
 ای خوش گران نیک سینه میا ترا
 سجده او موی بویاده ادا
 او در جمال که در چاکه نطق
 بویک عرصه ز در جان تا
 بر سینه نوحه حضرت میگردد زلف
 زان سان که بخت نگرید پیر و جوانرا
 اعتبار اید بجانده سی اندی چشمه
 رنگ بوزن اولدی بو صرنگه پریده
 برین کبی پیاره که دیدو که شنیده
 مزلان نوحه پر برخ ماه کشیده
 ایدون زده بر سر خوشی کارا
 دنیا بزی بر نمده بو جلالدی لایک
 اعتبار ایدوب حاله طعن اید بیک
 هک اندی وجودم رفیق طالع کزک
 شد دامن اوند کنارم ز کل اشک
 کرم و دوا داغ قران همدا ترا
 درد عاشقی اولور ایبه اظاهر
 افتا سه هم سرتی انجی اوزی باهر
 عشق اثری کیده اولور اوکل اظاهر
 خاموشی پروانه کند کا بر آهر
 ای شمع سینه بش نکه دار زبانا
 عاشقی اولانک چه کرم کور بوزن
 آهر ملک و نیا و نین غمده فالور فرد
 که کوزن

۷۴
 بر خط نشاط اوزده و کوه خاطر بر سرد
 ختم نوزک دل عشق نوزن کرد
 با نغیته گران کار بود با ده کشا ترا
 امدرای بیجا بار و وفادار مرا کوست
 در علم اید بر شوخم اید در علم اید بنم اوست
 مغمی بیچه بچک کش دغنی نشین پوست
 پیشی که برم سلوه کلیم از ستم دوست
 از من نشانه جو کسی داد کشا ترا
 بجه بولور خاطر م طالع مسود را
 بنجه اولور آچله در که مسود را
 برده اولور من بولام کم نشو مفضول
 اشک کوکب نگر جرح نمده در
 کرب فرادان بود خانه به دو در
 هر که دل آزد کرد آکا نولک است
 محکم اولور ایشدی اول کس صبر است
 پادشاه و شاه هدیه اید بچوب اولک
 صبر کوار کند هر چه ترا خوش است
 ساعتی از کف به آب کلا اولور
 هر که گران قد بود فردی نرمانند
 نخل بی طالعین باغ جلانه نشاند
 هستی یوف بوز صوب علم اید به نشاند
 بی تکلیای ده کار بجای رساند
 کا خاطر طالع کیم داغ نیک سودار
 خاطر یقین اولان طالع اولک
 جوف زمانه اولوباد و لست عشق صفت

عادن اولوب عاشق سوبله هفت و هفت دور جمال نوشه گوش به نظاره رفت

مشکلا کوشود نغمه دادورا

ایکین دین دینی عشق شریف ایچیم بی شک اولور سمدی بن باخته اجم اجم

جانم بلیم شرف اوله وجودم عدم نیست بدکنی دوچار هم کم و باختم

عاشق بی شکوه آتش بی دود را

کوکب فبا لاجوده همانا نمود کشمش دهدن بیجا اولور سوبه بود

آبرور بنده شه هوش مارفت و زنی نادیک ادبار مالایق این کل بود

بر سر کردن زخم کوکب بود را

دلده هزار اولانک حای اولوب شکست اولدی آذده سرچا رود لانا درین

آبروی هوش دست خودش خود نشیت هر که بوی وفا بر سر دنیا نشیت

درد و دین گرفت آتش بی دود را

بویه جلان دولتمانی کوکله میند ایلر صلا پیند فای یوق نو محمد

ایلمم ایلگا کا خوشجه نصیحت پیند نقد دو عالم هلم بر سر دل ریختند

شود ای نغم بود دغ نکل بود را

دلم طولور ایکی کوزم بر تو دور کر ما بر ا جیفانه کله باشته این خانه هم خبر ابر ا

نیست درین کار که غیر خ آه من رشته که قیمت دهد کوه مقصود را

شبا

عاشق در بی وفا این ملک بیرون
سایه لطف کیش هم کوز رو کانی

شب فاشی بن اخلارم کوزم کوزم خبر ا بیکه ز دیده ریختم خون دل کبار ا

کوبه گرفت در هفتا پنج آفتاب ا

بوده کوکله طاقیم نیم ز سوبلور نیم اولدی دلک اوغمر لا بوخته جانم نیم

کل در سن بولکله اولور من روغه من نیم ناب نظر ندوم وضبطه نکه نمیکلم در

پیشتر است دهر من طرف نکل خبر ابر ا

بانده کجا فک جانی دلشخ وقت پیره ک الله ایچون اول ایلون جور و آذ کجا

رحم ایلون دل حاله کور شیش ایلوخ نهی بیکه ز روز کار ما دهر گرفته تیره ک

شجره نکل در نیل میند آفتاب ا

اولنشا و بن کیم و زدم کبار ایدم کبو حکم و ان اطراف سونخی ایلد و نیچید

حیران شه چوقا که بر ایل آنکله گفتگو سوخته کشته آرزو بیکه ز برف هجر او

سایه بر افکند کرا و خنک کند سما بر ا

اولی یونزی سیاه و بی هیچ بولطالوب اعدا کوزی اولم دمد دشمن جکر بوز کید

شبه دینسی کاسه بله اولونج جمد دل جو قریب اوغرد صبر و غرور چه میکند

بدر فچاه ک کند رهزنی سر ابر ا

حیرتم او کوز لرک بافته ج ایل اول کافان کربوز اعانم ایتر و بریز بوزنده بر لمان

اوله شهید غزوه فاجا و فها را تون بکه زنتک بخت من کشته بطبر ما کران

منو بردی کند مرن زما رضو بر

بوفضی چوسای بله نمیش کر مکان عطا بخجادو رجانه رد بر زده جه چیک ابر خطا

عظما ابع زعفر خدنا اوله فله جهرا دم بنهار چون فند در دم دایین دلا

فدر بدنه آترمان نا کجی برا

دستم بکر نشا کردم دهانم بر دهان اوله کوزم اوله لانه اوله و لوم بر دهان

نا اینم شیده فنا اوله و فرایه پوهان سلیمه نابلسه بوی بوی فامبا لانا

دستا بدست میده زلف نوبچ و تابرا

کرمغنی وار سده سوز فابل ابله صلاح بوفضی بوکم اشعار ابله بولوسه فرقه بوی

نابسه بوف علامه در مولانا سلطان و نهی کریم جمال دل کلیم این همه از چه بیکی

اشک مرزبان قدر شو مکن کبابرا

باده در شرف ابدی من و دل زری صالک سوز ابله و برود کوه کربک آری

بجندک زیندر ساف کل رحای بقلا سانی بر باغ ابله من و افکاری

بر بیک ابله دینا بو کهن دیواری

گاه در ساف بیار کوی در پاره ناب پوهان فیدنه دوشمرا اینی اوله جام شرب

انزویون

آدو چوق اینلر من جمله اولور هاب گاه محمود فیلیور باده بنی گاه ضرب

کوروز گاه بچوب گاه یقین معاری

باده نوشنده شد و فله دوشنی آبه کورون آله دوشوب آهید فغان و ولیه

کل ابله نیل ابله سنه اولوب هابیه بوقا و زنگا فوی کیکه کلور دنیا بیه

برند طشرفوزیر پیر معان هشتباری

فدر بیز ابله اوله صیغی و بر آردن نه کلور ذله فر و جا اهل لاه اعدون

عاقه اوله در چیکه گاکندی بونجاند بزه چون فدر بونمز صیغی بوم دنیا دن

شتری بوقا بنجر بکلمیم بیا زری

بوجان محض هفا کشاش محنتد کینج غم کاسه سم جام سم ضیفقندر

مضی بیجا به بو حال همین دهندر فید سلام فضولی سکابر آفتدر

بر هصار ابله کوراندنا اوز بکه زقاری

کورنه خوشند منم بودم بر خاتر زین ایندیله سوزده گادونوب بر طبع شایر ایندیله

چالغیه جالدرد در آوز طنباتی ایندیله همه گاه روی بر شب که تر زین ایندیله

خون فزهاده های پکنتیرین ایندیله

داغلو در نقش تو چه راست چکنی سینه خوشن زنتا اینتی کونلی اینی بدر در دگر